Erdal Öz

GÜLÜNÜN SOLDUĞU AKŞAM

CAN

GÜLÜNÜN SOLDUĞU AKŞAM

Erdal Öz

Erdal Öz

GÜLÜNÜN SOLDUĞU AKŞAM

CAN

TÜRK YAZARLARI DİZİSİ

Bu kitap 1986 yılında, İstanbul'da ÖZAL Basımevi'nde dizilip basılmıştır (Tel: 520 60 58)

Erdal Öz

GÜLÜNÜN SOLDUĞU AKŞAM

CAN YAYINLARI LTD. ŞTİ.
Ankara Caddesi 40, kat 2, Cağaloğlu, İstanbul
Telefon: 528 61 13

1. basım : Kasım 1986
2. basım : Kasım 1986

Herkes ne zaman ölür
elbet gülünün solduğu akşam.

TURGUT UYAR

BU KİTABI YAZARKEN

O günlerden bende kalanları toparlayıp yazarken 'Pal Sokağı Çocukları' adlı o pek sevdiğim çocuk romanını yeniden okuyor gibi oldum.

Bütün inançları, olanca sevimlilikleri içinde, ellerini kana bulamaktan özenle kaçınan; hele 'kır gerillası' serüvenini, sanki dağda kamp kurmuş korkusuz bir izci topluluğu olarak yaşayan bu gözüpek çocuklara karşı büyüklerin çok acımasızca davrandığını da öfkeyle belirtmekten kaçmmadım.

Bir önceki dönemin asılan üç büyüğüne karşılık, üç genç insanın sanki bir ödeşme biçiminde asılışlarını, sonucu üç-üç biten o korkunç ve uzatılmış maçı, yaşadığım ve edinebildiğim bilgilerin ışığında oldukça ayrıntılı anlatışım da, uygulandıktan sonra bir daha onarılamayan, bir daha dönüşü olmayan ölüm cezalarının ne kadar insanlık dışı, ne kadar ilkel bir eylem olduğunu vurgulamak içindir.

Serüven dolu sürükleyici bir roman gibi de okunabilir bu yazılar. Ama acı ve hüzün yüklü bir kitap olduğu da bilinmelidir. Birtakım acı gerçekleri daha da etkili kılabilmek için, yüreklerde daha insancıl tepkiler uyandırabilmek için böyle bir biçim kullanmam kaçınılmazdı. Başka türlüsünü de yapamazdım. Bu da benim yazış biçimim. Ancak, bu yazdıklarımın, bir roman gibi okunsa da, roman olmadığı gözden uzak tutulmamalıdır.

Serüvenlerini yazarken, bu gözüpek çocukların kişiliğinde birer kahraman yaratmaya çalışmadım. Okuyunca görülecektir: Onlar gerçekten yiğit kişilerdi.

Olaya, bir avuç teröristin silâhlı eylemi, birkaç anarşistin düzene karşı ayaklanışı olarak bakmak, olanları yalnızca bu gözle görmek, o günlerde olduğu gibi, şimdi de yanlış bir yargılamaya götürebilir.

Belki bir avuçtular, birkaç kişiydiler. Görünüşe göre de silâhlı eylemlere girişmişler, kurulu düzene başkaldırmışlardı. Yanıltmamalı bu. Görünüşün ardında yatan büyük ve gizli girişimi görmezden gelerek bu genç insanları yargılamaya kalkarsak, 12 Mart sonrasında olduğu gibi, yine onları yok edip ortadan kaldırmak, öldürerek cezalandırmak kastıyla yargılar, birçoğunu yeniden ipte sallandırırdık.

Bir avuçtular ama bir başına değillerdi.

Oyuna getirildiklerinin, yalnız bırakıldıklarının acısını, sanırım, öldürülmekten yakayı sıyırıp yaşıyor olanlar hâlâ duyuyorlardır.

12 Mart'ı gerçekleştiren karşıt güçlerin sorumluları, aradan bunca yıl geçtikten sonra, şimdilerde, birbirlerini suçlayan, başarısızlıklarında ve suçluluklarında kendilerini aklatmaya çalışan ilginç açıklamalarda bulunuyorlar. Hiçbir açıklamada nedense bu genç insanların adı bile geçmiyor. Sanki hiç görmemişler, hiç tanımamışlar bu çocukları; asker - sivil bir yönetimin başarısız girişimcileri bu çocukların sırtını hiç sıvazlamamışlar sanki.

Okuyunca görülecektir, bu çocukların bana gizlice anlattıklarında az da olsa ipuçları vardır.

Anı, belge, anlatı karışımı bu kitabı bir roman gibi de okuyabilirsiniz; yeter ki sizde bırakacağı hüzün kalıcı olsun.

Hüzün, gerçek acıların izdüşümüdür çünkü.

İstanbul, Ekim, 1986

Bir akşamüstü
oturup
hapisane kapısında
rubailer okuduk Gazali'den:
«Gece:
büyük laciverdî bahçe.
Altın pırıltılarla devranı rakkaselerin.
Ve tahta kutularda upuzun yatan ölüler.»

NÂZIM HİKMET

Ankara, Bir Numaralı Mamak Askerî Cezaevi.

30.6.1971 (Cezaevinde tuttuğum günlükten) *«Bugün görüş günüydü. Ne güzeldi. Annem, babam, karım, üçü birden gelmişlerdi. Çift kat cam bölmeli daracık görüşme odasında seslerimizi duyurabilmek için bağıra bağıra bir şeyler konuşmaya çalıştık.*

Döndüğümde Deniz Gezmiş'i bizim koğuşta buldum. Nurhak'ta yaralı olarak yakalanan Mustafa Yalçıner'in başucundaydı. Yavaş sesle konuşuyorlardı. Onu ilk görüşüm bu. Yakalandığının ertesi günü gazetelerde boy boy yayımlanan fotoğraflarındakinden daha süzgün. Uzun süredir güneşsiz kaldığı belli. Zayıf ve beyaz. O yeşil parkasının içinde incecikti. Yakalandığı gün üzerinde olan, yakası kürklü parkasını giymişti yine. Sonra nöbetçi yüzbaşı girdi içeriye. Yumuşak bir sesle bir şeyler söyledi Deniz'e. Direnmedi Deniz, kalktı; birlikte koğuştan çıktılar. Dışarıda, gardiyanların azarlandığını duydum.»

Aradan üç ay geçecek ve Deniz Gezmiş'le, yine bir görüş günü, başka bir boyutta, başka bir bağlamda karşılaşacaktık:

11.9.1971 (Aynı günlükten) *Uykusuz geçen bir gecenin ertesinde, öğlen yemeğinin ağırlığı içinde yatağıma uzanmıştım. İçim geçivermiş, uyuyakalmışım. Uyandığımda akşamı çok yakınımda buldum; dostları da. Yatağıma tırmandılar, bağdaş kurup oturdular. Bu sevgili konuklarıma çay söylemek için alttaki yatağa basarak indim, çayocağına gittim. Birden ora-*

da, çayocağının içinde Deniz'i görmek şaşırttı beni. Aylardır hiç görünmemişti ortalarda.

Deniz, iki üç kişinin güçlükle sığışabileceği, çayocağı olarak kullanılan daracık bölmenin içindeydi. Çayocağını işleten iki tutuklu erin arkasında bir taburede oturuyordu.

«Merhaba,» dedi.

«Merhaba,» dedim. «İyi misin?»

«Öykünü bir daha okudum,» dedi. «Ernesto'yu. Daha önce bir gazetede de çıkmıştı.»

«Cumhuriyet'te,» dedim.

«Memet Fuat'ın hazırladığı 'Yıllık' geçti elime. Orada gördüm. Bir daha okudum. İyi belgelemişsin.»

«Pek öykü sayılmaz o,» dedim.

«Yo yo, olsun. Çok gerekli bir yazı. Eline sağlık.»

Görüş günüydü o gün. Cezaevindekilerin yakınları, beş dakikacık da olsa içeridekileri görebilmek için onca yola, onca eziyete, onca engellemeye katlanıyor ve cezaevine geliyorlardı.

Biz içeridekilerin hazırlıklarıysa bir gün öncesinden başlardı. Tıraşlar olunur, en temiz kılıklar giyilirdi. Amaç, dışarıdakilere ezik, yılgın görünmemekti. Bu tavır, dışarıdakilere güç verirdi.

O gün Deniz de görüşmecisiyle buluşmak için beş dakikalığına koğuşundan çıkarılmış, dönüşte nasıl olduysa yine kendini unutturup çayocağına sığınmıştı.

Cezaevinde yatanlar bilir: Bir koğuşun içinde yataktan yatağa konukluğa gidilir; tıpkı bir evden bir eve, bir mahalleden bir mahalleye gidilir gibi.

Benim de yatağımda konuklarım vardı, beni bekliyorlardı, çayla birlikte.

11.9.1971 (Günlükten) *Hazırlanan dört bardakla sekizlik demliği aldım.*

«Gitme de konuşalım,» dedi Deniz.
«Yatağımda arkadaşlar var,» dedim.
«Boşver, atlat onları,» dedi.
«Atlatamam. Çay beklerler şimdi.»
«Canım, ver çaylarını gel,» dedi.
Gerçekten de on dakika sonra çayocağındaydım. Bekliyordu. Deniz'in yanına bir tabure uzattılar, geçip oturdum. Çayocağını işleten iki tutuklu erden Ahmet, sıcak suyla doldurduğu değişik boylardaki kararmış demliklere birer tutam çay atıp, kıvırdığı kâğıt parçalarını demliklerin akıtma yerlerine tıkıştırıyor, Aziz de yıkadığı bardakları, dolu demlikleri alıp dağıtmaya gidiyordu. O sırada üçüncü tutuklu er Bahattin de geldi. Ahmet'le Bahattin önümüzde dikelip bizi meraklı gözlerden gizlediler. İkisi de Deniz'le aramızda geçen konuşmayı, pek anlamasalar da, ilgi ve hayranlıkla dinlediler. Durmadan bardak yıkadılar, çay demlediler.

O gün Deniz'le aramızda geçen konuşmanın konusu edebiyattı. Edebiyata bunca yakın oluşuna sevinmiştim. Ummuyordum. 12 Mart'ın içeri aldığı nice arkadaş için edebiyat, genellikle küçümsenen bir şeydi. İçeriye kuramsal kitaplar da pek sokulamadığı için, zamanla onlar da edebiyatla tanışmak zorunda kaldılar. Pek çoğu, doğru dürüst bir romanla, bir öyküyle, bir şiirle orada tanıştı. Sanırım bugün de öyledir. Ve okudukça, edebiyata ısındıkça, önce nasıl şaşırdıklarını, sonra nasıl değiştiklerini sevinçle izlemişimdir.

(Günlükten) *Bir ara Deniz, «Bugünleri de yazmak gerek,» dedi.*
«Yazılacak elbette,» dedim. «Daha olayın çok başındayız. Zamanla yazılır.»

«Yarının gerçek edebiyatı bugünün mahpusanelerinden çıkacak, göreceksin,» dedi. «Yazarlarımız konu sıkıntısı çekiyorlardı. İşte bir sürü konu onlara.»

Doğru söylüyordu.

«Peki ama neden yazarlarımız içeride değil?»

«Niye?» dedim, «Fakir Baykurt burada. Dursun Akçam da burada. Muzaffer Erdost da. Mümtaz Soysal da.»

«Ama aramızda değiller,» dedi. «Hemen Dış B'ye attılar kapağı.»

'Dış B' denilen yere 'Vitrin' de diyorduk; Mamak cezaevinin dış kesiminde, idarenin bitişiğinde, önündeki çiçekli geniş bahçeye bakan, uzaktan da olsa bütün Ankara'yı gören ayrı bir koğuştu. Orada genellikle üniversite öğretim görevlileri, gazeteciler, yazarlar, yani 'seçkinler' kalıyordu. Beni de bir ara oraya almak istemişler, yanaşmamıştım. İçeride kalmak, içeriyi yaşamak bana daha ilginç gelmişti.

«Oraya geçmiş bile olsalar, yine cezaevindeler,» dedim.

«Cezaevine giren çok az yazar var,» dedi.

«Bırak da dışarıda kalanlar, içeri tıkılanlardan çok olsun,» dedim.

Nâzım Hikmet'ten sonra en beğendiği şair Ahmed Arif'ti.

«Ama onun şiiri, daha çok eşkıyanın şiiri. Nedense yıllardır yeni bir şey yazmıyor. Tek kitabıyla kaldı. Bugünleri de yazmalı o,» dedi. Sonra birden sordu: «Bekir Yıldız'ı nasıl buluyorsun?»

«Severim,» dedim.

«Ama kaba gözlem,» dedi. «Sanatçı yanı şimdilik pek ağır basmıyor. Yaşar Kemal'in 'Bu Diyar Baştanbaşa'sına benziyor yazdıkları. Öykülerinde röportaj ögesi ağır basıyor.»

Bilge Karasu'yu okumuş, pek beğenmemiş.

«Füruzan diye bir kız var, okudun mu?» dedi. «Bir kitabını okudum, pek bir şey anlamadım ondan da.»

O konuşuyordu daha çok. Soruyor, çoğunlukla da kendisi yanıtlıyordu. Daha bir sürü ad saydı. Ece Ayhan'ı beğenmiyor, ama ilginç buluyordu. Edip Cansever'i, Turgut Uyar'ı, Cemal Süreya'yı iyi izlemişti. Beğendiği ve beğenmediği yanları vardı üçünün de.

Edebiyata bunca yakın oluşuna gerçekten şaşıyordum.

«Biz edebiyattan geldik reis,» dedi.

Onunla yalnız kalmalıydım. Çayocağını işleten erlerin meraklı bakışları altında onunla kesik kesik konuşmak hoşuma gitmiyordu.

«Sıkıldın sen burada, kalk avluya çıkalım,» dedi.

Kafamdan geçenleri sanki anlamıştı.

«Avluda görürler seni, bırakmazlar,» dedim.

«Boşver, kalk,» dedi.

Çıktık beton avluya. Esmer bir akşam koyuluğu vardı ortalıkta.

Yanyana volta atmaya başladık.

Dal gibi upuzundu. Omuzları dardı. Yürürken genç bir kavak gibi sallanıyordu: Meraklı bir sürü göz bizi izliyordu.

Cezaevinde haklarında en çok konuşulan, en çok merak edilen iki ilginç kişiden biri Deniz, biri de İrfan Uçar. İrfan, İstanbul'da gördüğü ağır işkenceler karşısında gösterdiği olağanüstü dirençle herkesin dilinde. Bir direnç anıtı İrfan.

Ve her ikisi de bizlerden ayrı bir koğuştalar, gözden ıraktalar.

Birden, «Reis, sen iyi belgeliyorsun,» dedi. «Che Guevara'yı belgelediğin öykün çok iyiydi. Belgesele dayalı iyi şeyler yazacaksın sen. Yazmalısın. Bizi de yazmalısın.»

Şaşırmıştım.

«Bizi sen yazacaksın,» dedi. «Bizim şu anda tek

görgü tanığımız sensin. Boku bokuna asılıp gideceğiz. Yanımıza sokulan tek yazar sensin. Bizlerden sen sorumlusun reis. Bizleri iyice incele. Bize sorular sor, gerekli her şeyi öğren, yaz bizi. Yazar mısın?»

«Deli misin,» dedim, «yazarım tabii. Yazarım ama, konuşamayız. Konuşturmazlar.»

«İstersen konuşuruz,» dedi. «Sana istediğin her şeyi anlatırım. Bütün arkadaşlar anlatır. Ne istersen.»

«Nasıl olacak bu?»

«Bir yolunu bulurum ben. İster misin?»

Nasıl istemezdim. Heyecanlanmıştım.

«Var mısın reis? Yazacak mısın?»

«Seve seve,» dedim. «Çok isterim yazmayı.»

Keyifle güldü.

«Nasıl bir şey düşünüyorsun?» dedi. «Roman mı? Roman gibi olmalı. Roman olmalı değil mi?»

«Roman olabilir,» dedim.

«En güzeli de o. Roman olmalı. Kuru kuru anlatılmamalı. Kalıcı bir şey olmalı. Yarına kalmalı. Unutulmamalıyız.»

Bir roman kahramanıyla yanyana volta atıyordum beton avluda.

«Ne zaman başlayabiliriz?» dedim.

«Hemen şimdi. Niye olmasın? Bir roman için neler gerekliyse, sen bilirsin onları, sor anlatalım. Neler gerekli sana?»

«Genel yapısıyla konuyu oluşturan olaylar gerekli önce. Sonra da bol ayrıntı.»

«Hemen başlayalım öyleyse. Vaktimiz kalmadı. Bu adamların ne zaman ne yapacağı belli olmaz. Vakit çok az. Hemen başlayalım.»

Aklıma ilk gelen soruyu soruyorum.

Olmuyor. Olamaz. Sorumu yanıtlamaya çalışıyor, ama olmuyor. Giremiyor konuya. Sorular da yanıtlar da dağılıp gidiyor. Asıl önemlisi, not tutamıyorum.

Avludaki meraklı kalabalığı arasında ikimizin

de dikkati dağılıyor. Yalnız kalmalıyız, başbaşa. Deniz, olayları anlatırken, ben araya girip sorularımla onu ayrıntılara çekmeliyim.

Başbaşa kalmanın kaçınılmazlığı konusunda sessizce anlaşıyoruz. Ama nasıl başbaşa kalacağız?

Daha sonra bunun da bir yolunu buluyoruz.

Deniz'lerin koğuşu bizlerden ayrıydı. Bizler, bir koğuştan ötekine rahatça geçebiliyorduk. Onlarsa bir ayrı ıssız adada gibiydiler. Bizlerle her türlü ilişkileri kesikti. Kesin ve sıkı bir kuşatma altındaydılar. Ara sıra, koğuşlarının giriş kapısının ortasındaki küçük konuşma deliğinden yüzlerinin bir parçasını gördüğümüz oluyordu. Ama o koğuşun önüne yaklaşmamız bile yasaktı. Yalnızca onların duruşma günlerinde, sabah götürülüp akşamüstü getirilirlerken, bir de görüş günlerinde önümüzden geçerlerken görebiliyorduk onları.

Her duruşma dönüşünde, koğuşlarına girer girmez kıyameti koparırlardı. Hiç değişmezdi bu. Dönüp koğuşlarına sokulduktan kısa bir süre sonra, içeriden koğuşun demir kapısını yumruklayıp tekmelerler, onlar götürüldükten sonra koğuşlarına gizlice yerleştirilen bir avuç dinleme aygıtını, elleriyle koymuş gibi bulup bir bir toplar, ayaklarının altında çiğneyip ezdikleri bu küçük canavarları kapının gözetleme deliğinden dışarı fırlatıp bağıra çağıra ağızlarına geleni söylerlerdi. Cezaevi yönetimi de, nedense, bu işten kesinlikle vazgeçmez, bu oyun da böylece sürüp giderdi.

Kaldıkları koğuş, uzun bir koridorun bir yanınca sıralanmış bir dizi hücreden oluşuyordu. Gece yoklamasından sonra her biri, birer ikişer bu hücrelere kapatılıyor, sabah olunca kapılar yeniden açılıyordu.

Uzun koridorun sonunda, hücrelerin bittiği yerde, iki uzun yemek masasının bulunduğu genişçe bir alan vardı. Masaların üzerinde, savunmalar için gerekli kitaplar, dosyalar yığılıydı.

Savcı, iki gün önce iddianameyi okumuş, hemen hepsinin idamını istemişti. Sıkı bir savunma hazırlığı içindeydiler. Savunmanın hazırlanışında işbölümü yapmışlardı. Gördüğüm kadarıyla, savunmayı genel olarak tasarlayan ve geliştiren, Hüseyin İnan'dı. Atilla Keskin de ona yardım ediyordu.

Koğuşlarına ilk girişimde dipteki alanda topluca yemekteydiler. Hemen hepsi ayaktaydı. Önlerindeki kavun dilimlerini kaşıklıyorlardı. Bir geç kalmışlık duygusu içinde, bir yere yetişmek ister gibiydiler.

Deniz, savunma hazırlıklarına pek katılmıyordu. Bu da, onunla uzun süre başbaşa kalabilmemize, konuşabilmemize yaradı.

Tek başına kaldığı hücresine girdik. Yerler, sigara dipleriyle doluydu. Yatağın bir köşesinde Orhan Kemal'in okunmaktan yıpranmış bir romanı vardı 'Bereketli Topraklar Üzerinde'.

Yatağı oldukça kirli ve dağınıktı. Deniz, yatağın dibine oturdu, sırtını duvara dayadı. Ben demir parmaklıklara dayandım; koridora sırtımı dönmüştüm. Yazdıklarımı görebilmeme yetecek kadar bir ışık, dizlerimin üstündeki küçük defterimi aydınlatıyordu.

O konuşurken, sık sık araya giriyor, onu ayrıntılara çekiyordum. Anlattıklarının asıl renkli bölümleri de bu ayrıntılarla ortaya çıkıyordu. Çok yavaş anlatıyor, ben de hızla not alıyordum.

İlk günkü konuşmamızı kaçamak yapmıştık. Ertesi gün, koğuşlarına girmeme izin verilmesi için cezaevi komutanlığına bir dilekçe hazırlayıp verdiler. Şaşılacak şey: bana izin çıktı.

Gerekçe olarak da, benden aldıkları yazı maki-

nemi, harfleri değişik olduğu için kullanamadıklarını, önlerinde çok az günleri kaldığını, makineyi ancak benim kullanabileceğimi, üstelik hukukçu olduğumu belirtip, savunmalarının hazırlanmasında kendilerine yardımcı olabilmem için koğuşlarına girmeme izin verilmesini istediler. Komutanlıktan bu izin çıkınca, ertesi gün koğuşlarına gizlice girmeme gerek kalmadı. Demir kapı açılıverdi önümde.

Deniz, anlatmak istediklerini kolayca toparlayamıyordu. Anlatacak çok şeyi vardı. Anlatmak istemediği şeyler de çoktu. Duruşmalara zarar verebileceğini düşündüğü konularda açıklama yapmaktan kaçınıyordu. Onları anlatılabilir duruma sokmak için ayrı bir çaba harcadığı oluyordu. Gizli kalması gereken konuları anlatmamasını ben de istemiştim. Onu rahatlatmıştı bu sözlerim. Kimi anlattıklarını da küçük defterime değil, yüreğime ya da belleğime yazıyordum. Ara sıra o da beni uyarıyor, «Yazma bu anlatacaklarımı,» diyordu. Yazmıyordum.

Anlatmadığı ne kadar çok şey olduğunu yıllar sonra anlayıp şaşıracaktım.

Aldığım notların ele geçebileceği düşüncesi benim kadar onu da tedirgin ediyordu. Bu yazdıklarımı nasıl dışarı çıkarabilecektim? Gerçekten de çok zor oldu, ama oldu sonunda.

12 Mart döneminin ölüm isteğiyle yargılayıp astığı bu üç genç insanın üçüyle de uzun uzun konuşmuş olmayı çok isterdim. Görüşleri, eylemleri ne olursa olsun, bir döneme damgalarını vurmuş, o günlerin en ilginç kişileriydiler.

Hiç beklemediğim anda salıverilişim, gerçekten bir romanın, hem de büyük bir romanın gereçleri ola-

bilecek bu konuşmaların yarım kalmasına neden oldu.

Kısa da olsa Deniz Gezmiş'le ve Yusuf Aslan'la konuşabildim. Ama arkadaşları arasında 'Dede' diye çağrılan ve hareketin gerçek önderi olduğu söylenen, eski arkadaşım Hüseyin İnan'la görüşme olanağı bulamadım. Çünkü o günlerde Hüseyin, yoğun bir biçimde, ortak savunmanın çatısını kuruyordu. Önlerinde gerçekten pek az günleri vardı. Onu bu çalışmalarından alakoyamazdım.

Elimdeki notlardan yola çıkarak bir roman yazmayı çok düşündüm. Olmadı. Yapamadım. Konuya her girişimde, sanki bir emanete hıyanet ediyormuşum duygusuna kapılıyordum. İşte o ara *Yaralısın* adlı romanım ortaya çıkıverdi.

Bana anlatılanların yükünü yıllarca taşıdım.

Bir döneme ışık tutacağı düşüncesiyle, şimdi bu notları toparlayıp yeniden yazıyor, romanlaştırmadan, belge, anı, anlatı biçiminde günışığına çıkarıyorum.

ŞARKIŞLA'YA DÜŞÜRMESİN ALLAH SEVDİĞİ KULUNU

MARE NOSTRUM

En uzun koşuysa elbet Türkiye'de de Devrim
O, onun en güzel yüz metresini koştu
En sekmez lüverin namlusundan fırlayarak...
En hızlısıydı hepimizin,
En önce göğüsledi ipi...
Acıyorsam sana anam avradım olsun,
Ama aşk olsun sana çocuk, AŞK olsun!

CAN YÜCEL

DENİZ GEZMİŞ
anlatıyor

İstanbul'dakilerle ilgimiz yoktur. THKP (Türkiye Halk Kurtuluş Partisi) ve THKC (Türkiye Halk Kurtuluş Cephesi) bizden sonradır.

Biz, Dev-Genç'ten koptuktan sonra 'Kır Gerillası'na karar vermiştik. Eskidir bu hikâye. THKO (Türkiye Halk Kurtuluş Ordusu) bu amaçla kuruldu.

Amacımız 'Kır Gerillası' olarak eylem yapmaktı.

Gerekli her şey hazırdı : gereçler, kılıklar falan.

Çocuklar dağdaydılar.

Biz şehirde beş kişi kalıp 'Şehir Gerillası' olarak çalışacağız, silâh falan almak için gerekli parayı sağlayacağız. Sonra da gidip dağdaki arkadaşlara katılacağız. Amacımız buydu.

Bu beş kişiden üçü dağda öldü : Sinan, Alp, bir de Kadir Manga.

İzmir'de ölen İbrahim Öztaş'ı da sayarsak, demek THKO dört ölü verdi.

Bugünkü kuşak bizden oldukça değişik; bambaşka özellikler taşıyor.

Bakıyorsun, çocuğun doğum tarihi ya 1950 ya 1951. Almış eline silahı, eyleme girivermiş.

Suç bu çocukların mı? Değil. Hiç değil. Geçmiş kuşakların sorumluluğunu da bu kuşak yüklenmiş. Bu yeni arkadaşları söylüyorum.

Bak, bizim kuşak başka türlüydü.

Biz edebiyattan falan geldik buraya.

Beni al işte: 1966'da üniversiteye girdim, İstanbul Hukuk Fakültesine. Partiye 1964'te girmiştim, Türkiye İşçi Partisine. Fakülte kantininde edebiyat tartışırdık. Sonra Yenikapı'ya dadandık. Bir tür bohemlik işte.

Bu yeni kuşak, bizler gibi bohemlikten gelmedi. Edebiyatla bile burada, mahpusanede tanıştı.

Bu kuşak, bizler gibi öyle uzun boylu düşünce tartışmaları falan da yapmadı, yapamadı; yapmaya fırsat bulamadı ki. Üniversite özgürlüklerini yaşamanın ne olduğunu bile anlayamadan kendilerini eylemin içinde buldular.

Sonra, bu yeni kuşak, kültürden de nasibini alamadı. Örneğin, Beethoven'ı doya doya dinleyemedi. Eisenstein'ın, Pudovkin'in filmlerini bile rahatça, tad alarak izleyemediler.

Düşünsene, bir resim sergisini bile şöyle içlerine sindire sindire gezip görme olanağı bulamadılar.

Büyük eksiklik bunlar. Bu eksikliklerin onlara çok zararı oldu.

Marksizm Leninizm, nasıl insanlığın bir ürünüyse, bu dediklerim de insanlığın uzun yüzyıllar sonunda yaratıp biriktirdikleridir, ürünleridir.

Bizden sonra gelen bu kuşak, insan olarak bütün bunlardan yoksun kaldı. Hiç de iç açıcı bir durum değil.

Önemli değil belki ama, yahu bu çocuklar doğru dürüst âşık bile olamadılar. Sevgilileriyle oturup karşılıklı birer soğuk bira bile içemediler.

İnsanlığın büyük kültür mirasını, en iyi bir devrimci anlayabilir, en iyi o değerlendirebilir. Bilime inananların ötekilere üstünlüğüdür bu.

Sıradan bir burjuva, inan ki, Beethoven'ın Yedinci Senfonisini bir devrimci kadar anlayamaz bence, bir devrimci gibi yaklaşamaz ona. Ne bileyim, bir Lorca'nın, bir Neruda'nın şiirinin tadına bir devrimci gibi varamaz. İspanya içsavaşını yaşayan biri, Rodrigo'yu nasıl bizlerden daha iyi anlarsa, bu da öyledir.

Eylem sırasında neler duyduğumu anlatmakla başlayalım istersen. Banka soygunuyla başlayalım. Ankara'da İş Bankası Emek Şubesi soygunu.

Beş kişi yaptık bu işi. Yusuf arabayı bulup getirdi; dışarıda kaldı, arabada bizi bekledi.

Alp da dışarıda kaldı; gözcüydü o.

Biz üç kişi girdik içeri. Ben, Sinan, Hüseyin.

Bir kere, heyecanlanmamak olanaksız. Ama bunun, korkuyla hiçbir ilgisi yok. Hani çok hızlı giden bir arabada duyulan heyecan gibi. Bir gerilim. Yani, bilinmedik bir olayda duyulan heyecan gibi.

Bankaya dalınca, orada çalışan insanların durumu çok garip. Özellikle de yüzleri. Yüzleri hiç kıpırdamıyor. Gülerken güler kalıyor adamın yüzü, sonuna kadar. Bankaya ilk girdiğin anda duyduğu, geçirdiği şok sırasında yüzün aldığı bi-

çim öylece donup kalıyor. Hani filmlerde vardır, akıp giden hareket birden bir karede dondurulur ya, tıpkı öyle.

Orada duyulan duygu, öğrenci eylemlerine katılırkenki duygu gibi değil; kitle duygusuna hiç benzemiyor. Çok değişik.

Benim güleceğim gelmişti adamların o garip hallerini görünce.

Ankara'dayız. Silâhlıyız. Tam takım silâhlıyız. Benim üstümde kalın bir parka, kazaklar, atkılar falan. Yok, yakalandığım zaman sırtımda olan parka değil bu. Çok kalın bir parka. Onunla kutuplara git, yat buzların üzerine, üşümezsin. Öylesine sıkı giyinmişim. Aylardan Ocak sonu falan. Banka soygunundan bir hafta sonra. Orta Doğu Teknik Üniversitesinin spor salonundan tünele indik.

Okul dört bir yandan sarılmış.

İrfan Uçar'ın polisten sıyrılıp kaçtığı gün oluyor bu.

Hepimiz kalın giyinmişiz. Dedim ya, benimki tam bir kar kılığı.

Tünelde ısı kaç, biliyor musun? Seksen derece falan. Kalorifer tüneli. Yerlerde iki üç parmak su birikmiş. Karanlık. Böyle acaip dehlizler. Tünelin genişliği bir buçuk metre falan. Bu hücre kadar işte. Yükseklik de iki-ikibuçuk metre kadar var. Daracık içiçe geçmiş sokaklar vardır ya, öyle işte. Böyle birbirine açılan bir dehlizler ağı, labirentler.

Elimizde fenerler. Kalorifer aletlerinden 'çat pat' bir yığın acaip ses çıkıyor.

Biz daha önceden biliyoruz oraları.

Bizden sonra jandarmalar girmiş, ancak onbeş metre falan ilerlemişler, daha ötèye gidememişler, dönmüşler. Öylesine dehşet verici bir yer. Görsen, boruların arasında otomobil direksiyonu gibi kocaman vanalar var.

Kalorifer düzeninde bir aksama olsa, her an biri o vanaları kullanmak için tünele inebilir. Hele asıl tehlike başka: Tünelde olduğumuzu sezerlerse, içeriye, üzerimize buhar falan verebilirler; buharlaşır gideriz orada. Bu tehlike var. Biliyorsun bunu.

Beş kilometre kadar yürüyoruz. Ter fışkırıyor her yanımızdan. Böyle su gibi ter akıyor yüzümden, boynumdan aşağı. Gözlerime akıyor ter, tuzlu, yakıyor. Yamyaşız.

Üstümüzden vızır vızır arabalar geçiyor. Duyuyoruz. Tünel, toprak düzeyinin hemen altında.

Bir genişliğe varıyoruz sonunda. Orada çıkış kapısı var.

Parkayı çıkarıp atıyorum sırtımdan. Her şeyimi soyunuyorum. Bir don bir fanila kalıyor üzerimde.

O genişlik yerde ısı biraz daha düşük. Düşük dediysem elli derece falan yine.

Saat 14-15 arası falan.

Tam dört saat bekledik orada. Ortalığın kararmasını bekliyoruz. Saatler geçiyor, bir türlü kararmıyor ortalık. Sonradan anladım ki, çıkış kapısının üstünde bir lamba varmış, onun aydınlığı yanıltıyormuş beni.

'Kanal' filmini gördün mü sen? Tıpkı öyle bir yer. O filmdeki kanalda sanıyor insan ken-

dini. Bilmeyen biri bir kaptırsa, çıkmak için bir hafta falan dolanır durur içinde tünelin.

Giyindim tabii yine. Ortalığın iyice karardığını anlayınca fırladım araziye, yirmi-otuz metre ötede yattım yere. İşaret verdim arkadaşlara, onlar da çıktılar.

Yürüdük.

Bir çamlık var orada. Çam ağaçlarının arasında ilerliyoruz. Çamların arasından yolu gözlüyoruz. Ağaçların arasına gizlene gizlene yolun kıyısına yaklaştık. Yolu geçeceğiz.

Ötede Dış Nizamiye görülüyor. Dış Nizamiye kapısı beşyüz metre kadar ötede. Orada bir yığın asker. Giriş-çıkışları denetliyorlar.

Yolu geçtik.

Geçerken ayağım takıldı, düştüm.

O kılıkla şehre ineceğiz. Düşünebiliyor musun?

Kar var. Yollar çamur.

Yürüyerek Ankara'ya geliyoruz o kılıkla.

Ve geldik. O kılıkla geldik, ODTÜ'den Ankara'ya.

Bu da böyle garip bir hikâyedir.

Kanalın kapısını tutmuş olabilirlerdi. Ama müthiş bunalmıştık içeride.

Ve kıl payı kurtulduk.

Bizden az sonra tutmuşlar o kapıyı da.

Balgat'taki Amerikan üssüne girdik. Oranın bir silâh deposu olduğunu öğrenmiştik. Ama ne silâh, ne bir şey, bulamadık.

Üssün içindeki alışveriş yerinin önünde, bir kamyonetin içinde, direksiyonun başında gazetesini okuyordu zenci çavuş Finley. Yusuf'la ben kamyonetin iki yanından, kapılardan daldık içeri, dayadık silâhları göğsüne. Ödü koptu.

«Öldürmeyin,» diye ağladı.

Bak o koca zenci ağladı, resmen ağladı. Kaçırdığımız öbür dört Amerikalının hiçbiri ağlamamıştı.

Yusuf direksiyona geçti, Finley'in yanına. Sinan'la ben kamyonetin arkasındayız. Gazladık. Amerikan üssünden çıkıyoruz.

Kapıdan çıkarken, nöbetçiler çaktılar durumu, ateşe başladılar. Atılan mermiler Sinan'la benim başımızın hemen üstünden geçiyor. Otomatiği ateşledim ben de; korkutmak için. Benim otomatiğin matrak bir özelliği var: boşalan kovanları bir bir fırlatıyor. Boş kovanlardan biri fırlayıp Sinan'ın başına çarpıyor. Vurulduğunu sanmış Sinan. Bir boş kovan da benim ayak bileğime çarpıyor. Ben de aynı duyguya kapılıyorum. Herhalde bacağıma bir kurşun saplandı, sıcağıyla pek duymuyorum, diyorum içimden. Dışarıdan bizim çocuklar da ateşe başladılar; Alp'le Hüseyin. Hızla sıyrılıp çıkıyoruz anakapıdan.

İleride bir yerlerde, Fen Lisesinin karşısında duruyoruz. Finley'i indiriyoruz arabadan. Bir başka arabaya bindiriyoruz.

Yusuf'gil de Finley'in arabasını alıp götürüyorlar. Bir yere atacaklar arabayı. Giderlerken karşılarına bir toplum polisi arabası çıkıyor; tam karşıdan geliyor böyle, üstlerine doğru, Yusuf'gil, kamyoneti yolun kıyısına çekip polis ara-

basma yol veriyorlar. Yol dar. Polis arabası geçip gidiyor yanlarından. Onlar da götürüp bir yerlere atıyorlar kamyoneti.

Bir ara Alparslan'a soruyorum: «Şu bacağıma bir baksana,» diyorum. «Yaralandım herhalde.»

Bakıyor Alp ayağıma. Hiçbir şeyim yok. Sinan'ın da.

Sonra Finley'i Orta Doğu Teknik Üniversitesine götürdük. 1 numaralı yurtta, 201 numaralı odada bir gece konuk ettik. Birtakım bilgiler almaya çalıştık ondan. Ertesi gün de salıverdik.

O gün, Yusuf'lar kamyoneti alıp gittikleri gün, tepeye geldik. ODTÜ'ye gidiyoruz.

Finley'i kolundan ben tuttum çıkardım tepeye.

«Bağlayın gözlerini,» dedim.

Bağladılar.

«Arkasını çevirin,» dedim.

Çevirdiler.

Sinan, hemen atıldı, engel oldu bana; niyetimi anlamıştı.

«Konuşalım,» dedi. «Arkadaşlara da danışalım da öyle,» dedi.

Gözleri bağlı zencinin kollarına girdiler. Onlar önden gidiyor, ben de arkalarından. Ve içimden hâlâ zenciyi vurup vurmamayı tartışıyorum kendimle. Orada onu öldürmenin, daha doğrusu 'öldürme' eyleminin yanlış bir şey olacağı yargısına varıyorum sonunda. Haklı buluyorum Sinan'ı.

Deniz, konuşmasına ara vermişti. Hücrede, yatağın yanında, yerde, duvara sırtını vermiş oturan Kor Koçalak söze karışıyor:

Bu konuda iki küçük olay da ben anlatayım, iki küçük ayrıntı. O zaman beni çok etkilemişti:

Bu Finley var ya, nasıl olduysa, dizinin biraz altını, kaval kemiğini bir yere çarpmıştı. Yarası vardı biraz. Küçük bir yara. Ben, yarasına pamukla tentürdiyot bastım. Tentürdiyotun acısıyla yüzü kasıldı; canı yanmıştı. O anda karşımızda, canı yanan, acı duyan bir insan, bizim gibi bir insan, bir canlı olduğunu anladım.

Bir de Finley'in üstünü başını ararken, cebinden çıkan bir prezervatif beni çok etkilemişti. Hayata bağlayan bağlardı bunlar. Bu iki ayrıntı, onun da bizler gibi bir insan olduğunu kanıtlamaya yetmişti.

Ve Deniz anlatıyor:

Mart'ın ya 3'ü, ya 5'i.

Ortadoğu Üniversitesinin karlı sırtlarındayız yine.

Bir buçuk saattir yol yürümüşüz.

Nasıl dondurucu bir soğuk. Rüzgâr da bir türlü kesilmiyor.

Elimde silâhım. Eldivenliyim.

Üç kişiyiz: Yusuf, Sinan, ben.

Dört Amerikalının bindiği araba geçip gitti. Beş on dakika sonra dönecekler. Biliyoruz bu-

nu. Her gün yaptıkları şey. O saatlerde başka bir araba da geçmez oradan. Geçecek olsa onu da durduracağız; başka çare yok. Önemli de değil.

Yattık. Mevzilendik. Bekliyoruz.

Beton bir direkle, telörgülerle barikatımızı kuruvermişiz yolun ortasına. Barikat sağlam.

Barikatın berisine yatmışım.

Eldivenimi çıkardım, elim bir an silâha yapışıverdi. Öylesine soğuk var.

Amerikalıların arabası az sonra göründü. Geldiler. Durdular.

Ben hemen arabanın önüne fırladım.

Direksiyonun yanındaki kapıdan Yusuf girecek arabaya. Ben öbür kapıdan dalacağım.

Dediğim gibi yaptık, girdik arabaya.

Yusuf, şoförü indirdi arabadan, «Don't move lan!» (Kıpırdama lan!) dedi. Bir elinde silâhı vardı, öbür eli vites kolundaydı.

Ben, İngilizce, «Türkiye Halk Kurtuluş Ordusu adına tutuklandınız. Politik mahkûm işlemi göreceksiniz. Buyruklara uyun, yoksa kötü olur,» dedim.

Şaşırdılar.

Yusuf'un bulup getirdiği öbür arabayı gizledığimiz yerden çıkardık yola. Tutukladığımız dört Amerikalıyı kendi arabamıza geçirdik. Arabanın arkasına bindirdik. Yusuf direksiyona geçti. Ben arka kapının dibindeyim. Sinan, Yusuf'la benim aramda, ortada. Onların boş arabasını Mete aldı götürdü.

Kepekli boğazından geçiyoruz.

«Başlarınızı yere eğin, gözlerinizi kapatın,» dedik.

Herifleri alıp eve getirdik. Amaç Apartmanı. Apartmanın üç numaralı dairesi. Yusuf'la Sinan önceden kiralamışlardı bu daireyi. Yusuf, kiralarken üsteğmen kılığına girmişti.

Yusuf, Amerikalılardan birini alıp eve çıkardı. İkisinin gidişleri görülecek şeydi: Yusuf, Amerikalının yarısı kadar, ancak beline geliyor. Dev gibi bir zenci. Onlar kapıdan girdiler. Biz de üç Amerikalıyı pencereden soktuk içeri.

Üstlerindeki parkaları çıkarttık.

«Ayakkabılarınızı da çıkarın,» dedik.

Çıkardılar.

Orada yatıştırmaya çalıştık onları.

«Herhangi bir yanlış davranışta bulunmazsanız, size bir şey yapmayız,» dedik. «Yoksa—.»

Yiyecek bir şeyler çıkardık önlerine. Çay demledik. Hiç öyle iteleme kakalama yok.

Çocuklar telsizin başındalar.

Ben, Amerikalıların başına dikilmiş bekliyorum.

İkisinin karısı da gebeymiş: Başçavuş Jimmy Sexton ile er Larry J. Heavner'in karıları. Üçüncüsü edebiyat bölümündenmiş, anası da İtalyanmış. Richard Carazci'ydi adı. Dördüncüsü James Gholson da Katolik lisesini bitirmiş.

Başçavuş Jimmy çok gırgır bir adam. Dedesi, Pecos Bill'i görmüş, tanımış; uzun uzun anlatıyor bana.

Larry, sürekli düşünüyor, kötü kötü düşünüyor.

Dördü de, beyni yıkanmış halk çocukları.

Onlara dünyadaki savaşları, Amerika'nın yaptıklarını falan anlatıyorum.

Larry öylesine düşünüyor ki, ağırımıza gidiyor. Onu da, öbürlerini de sürekli yatıştırmaya çalışıyoruz. Ama en çok Larry'yi.

Bir an önce kurtulmalarını onlardan çok biz istiyor gibiydik.

İşte o ara bildiriyi hazırladık. Hüseyin götürdü bildiriyi. Birkaç yere verdi. Hüseyin'i gönderdik, çünkü o daha deşifre olmamıştı, adı geçmiyordu gazetelerde. Yetkili makamlara tam otuzaltı saat süre tanımıştık. Otuzaltı saat içinde istediğimiz fidye ödenmezse, sözde bu dört Amerikalıyı öldürecektik.

Bildiri, bomba etkisi yaptı.

Kimler karışmadı işe. Başkan Nixon bile karıştı. «Fidye verilmemeli,» diyordu. İsmet Paşa bile karıştı: «Elinizi kana bulamayın,» falan gibisinden bir şeyler söyledi.

Yok, öldüremiyorsun. Faşistlere benzemiyoruz biz. Kolay değil adam öldürmek.

Üstelik adam suçsuz. Adam bilinçsiz ve senin yaşında.

Suçsuzlar. Dördünün de bir suçu yok. Tek suçları, Amerikalı olmaları belki. Kendi kurulu düzenlerine karşı çıkmamakla objektif olarak suçlular belki, ama sübjektif olarak hiçbir suçları yok adamların. Ayrıca silâhları da yok. Sen silâhlısın karşılarında. Yani koşullar eşit değil.

Sinan son derece duygulu. Amerikalılarla içli dışlı olmamak için elinden geleni yapıyor. Kaçırıyor kendini. «Zorunlu olur da öldürmek gerekirse, belki öldüremem sonra,» diyor ve hiç konuşmuyor onlarla; yüzlerine bile bakmıyor.

Zorunlu olursak adamları dolaba tıkacağız, kapatacağız dolabın kapaklarını, yüzlerini falan görmeden boşaltacağız kurşunları üzerlerine.

Yusuf'un aklına, hani gazetelerde kocaman fotoğrafları çıkmıştı, Kıbrıs'ta, banyo küvetinde öldürülen kadınla çocukları geliyor, söylenip duruyor.

Ben cellat durumuna sokulmuşum gibi bir duyguya kapılıyorum.

En çok da ben konuşuyordum onlarla.

Ve olmadı. Öldüremedik.

Bu konuyu aramızda hiç konuşmuyoruz.

Olaydan sonra arkadaşların da benim gibi şeyler düşündüklerini anladım; sonradan anlattılar.

Ben açıkça söyledim: «Öldüremem,» dedim. Oysa başta «Öldürürüm,» diyordum.

Sinan, daha başlangıçta öldüremeyeceğini anlamış.

Hiçbirimiz adam öldürmemişiz ki o güne kadar. Hiçbir deneyimimiz yok. O günden sonra da öldürmedik kimseyi. Biz insan öldürmedik reis.

Edebiyatçı olan Amerikalı, Richard, karısına yazdığı mektupta: «Hayatımın bir namlunun ucunda sona ereceğini hiç düşünmemiştim,» diyordu.

Onların yerine koyuyordum kendimi. Anamı, babamı, kardeşlerimi düşünüyordum da, «Olmaz,» diyordum.

Dört Amerikalı, önceleri, kurtulmaktan umutlarını tümüyle kesmişlerdi. Ama son iki gün, onlar da öldürmeyeceğimizi anlamış gibiydiler.

Üçüncü gün falandı, Larry'nin karısına gizlice mektup yazdığını gördüm. Çektim aldım mektubu elinden. Oğlan vasiyetini yazıyordu: «Gider babamgilin evine yerleşirsin,» diyordu. «Artık görüşemeyeceğiz,» falan diyordu.

Dayanamadım, «Ulan göreceksin karını be!» dedim.

Hele birisinin anası taa Amerikalardan kalkıp gelmişti Ankara'ya, uçakla.

Çok da iyi besliyorduk adamları. Biz kendimiz doğru dürüst yemiyor, onlara yediriyorduk. Muzla besledik be herifleri, muzla.

Birimiz geceleri telsizin başında bekliyor, birimiz de onların yanında nöbet tutuyordu. Sıraya koymuştuk bu işi.

Süre doldu. Bildiride açıkladığımız kararı uygulamadık. Kıllarına bile dokunmadık.

Önce Hüseyin çıktı evden. Kalan üç kişi daha sonra çıktık.

Onları orada öylece bıraktık.

Gidişimizden haberleri bile olmadı.

Motorsikletlerle yola çıkıyoruz.

Geceyarısı. Mart'ın ortaları.

İki motorsiklet. Birinde Sinan'la biri[1] var,

1. Bu biri'nin kim olduğu hiçbir zaman açıklanmadı.

öbüründe Yusuf'la ben varım.

Ayrı yollardan gideceğiz ve ayrı yerlere.

Sinan'ın altıncı duygusu çok güçlü. Her zaman tanık olmuşumdur buna. Yollarımız ayrılırken vedalaştık. Bir daha görüşemeyeceğimizi bilir gibi sıkı sıkı sarıldı öptü bizleri. Dağda da öyle yapmış, öyle ayrılmış arkadaşlarından. Nitekim bu sezgisi doğru çıktı, gerçekten Sinan'ı son görüşüm oldu bu. Nurhak'ta vuruşarak öldü.

Ankara'dan çıkarken, hayır, Türkiye dışına falan gitmeyi, sınır dışına çıkmayı aklımıza bile getirmedik.

Kararlıydık. Ankara dışına çıkıp bir kır karargâhı kuracaktık.

Elâzığ yöresinde bir köprüde Sinan'la buluşacaktık. Sinan bizi bir köye yerleştirecekti.

Yerler buz. Yolun iki yanında kar yığılı. Yozgat yolundayız. Bir saatten fazla gidemiyoruz. Korkunç bir soğuk, insanın iliğini donduruyor. Bir saat kadar gidince duruyoruz. İniyoruz motorsikletten. Koşuyor, tepiniyor, atlıyor, ısınmaya çalışıyoruz. Biraz kendimize gelince yine yola koyuluyoruz. Acayip bir soğuk; anlatılır gibi değil. Her yanın uyuşuyor, keçeleşiyor. Donmaya yakın bir durumdayız. Açız da. Yirmi dört saattir bir lokma bir şey geçmemiş boğazımızdan. Yerler de nasıl kaygan. İkide bir yuvarlanıyoruz, düşüyoruz. Sekiz on kere düştük böy-

le. Soğuktan da yüzlerimiz çatladı. Kürklü gocuklar var ikimizde de.

Yozgat'ı geçtikten sonra, önümüzde giden bir kar makinesinin ardına takıldık. Açtığı yoldan, hemen arkasından gidiyorduk. Gelip geçenler oluyor, meraklı gözlerle bakıyorlardı bize. O soğukta motorsikletin üzerinde iki adam.

Sıvas'ın Yıldızeli diye bir ilçesi var. Çocukluğum Sıvas'ta geçti. Oraları iyi bilirim. Yol, eskiden Yıldızeli'nin içinden geçerdi, değişmiş. On yıldır gitmemiştim oralara.

Yıldızeli'nin çıkışında bir boğaz var, iki ovayı birleştiren bir boğaz. Uff, dünyanın hiçbir yerinde yoktur o soğuk.

Gündüz geçtik Yıldızeli'den.

Sıvas'ın girişinde ağırlık denetimi var; trafik denetimi. Girmedik Sıvas'a. Sağa saptık, Şarkışla'ya vurduk. Gördüler bizi ama kuşkulanmadılar.

Şarkışla'ya onbeş kilometre kala benzin bitti. Oysa yolda sık sık durup benzin alıyorduk.

Yola çıkışımızın üçüncü günüydü. Tam üç gündür açtık, uykusuzduk.

O on beş kilometrelik yol boyunca taşıdık motorsikleti. Bittik. Üstelik yol da yokuş. Motorsiklet dersen en az üç yüz kiloluk bir hikâye. Zaman zaman bayılacak gibi oluyoruz. Karanlık da basmış. Felâket.

Şarkışla'ya ölülerimiz giriyor sanki. Soğuktan, uykusuzluktan, açlıktan haşat olmuşuz.

Tek düşündüğümüz, amacımıza ulaşabilmek: Kır karargâhımızı kurabilmek. Yoksa da-

yanamazdık. Bize güç veren inancımızdı, amacımızdı.

Şarkışla'da benzin aldık. İşte o sırada kar başladı. Çok kötü oldu bu. O karda, o tipide motorsikletle yola çıkmamız olacak şey değil. Yolda kara saplanıp kalacağımız besbelli.

Bir Jeep bulduk. Sürücüsüyle pazarlık edip anlaştık.

Saat, sabahın altısı falan.

Motorsikleti de Jeep'e yükleyeceğiz.

O ara iki jandarma çavuşu, birkaç polis, bir iki bekçi bitiverdiler başımızda. Kuşkulanmışlar bizden. Karakola çağırdılar.

«Peki,» dedik.

Benim elimde çantam var. Çantamda bir otomatik tüfek, mermiler, elbombaları. Koltukaltımda da 14'lük Brovning. Cebimde bir Nagant tabanca daha. Elim hep cebimde, Nagant'ımda.

Tam anacaddenin karşı kaldırımına geçtik, Yusuf da, ben de, ikimiz birden çektik silâhlarımızı. Arkalarını döndürdük.

«Hadi koşun bakalım,» dedik.

Havaya birkaç el ateş ettik.

Bir telörgü var, bir metre yükseklikte. Ben, elimde çanta, atlayıp geçtim telörgünün üzerinden.

Yusuf da atladı.

Kurşunlar yağmaya başlamıştı ardımızdan.

Yusuf, işte orada, telörgünün üzerinden atlarken yaralanmış kasığından. Yığılıp kalmış oraya.

Köşebaşına geçtim. Ateş edilen yere ben de ateş ediyorum. Orada Yusuf'un gelmesini bekliyorum. Bilmiyorum onun vurulduğunu.

Yusuf yok.

Yusuf'tan bir ses çıkmayınca kuşkulandım.

Bir bahçeye geçtim. Çantamı açtım. Elbombasını koydum cebime. Dört paket de mermi aldım. Paketler ellişerlik. İki paketi bir cebime, ikisini de öbür cebime yerleştirdim. Otomatiği de aldım. Nagant tabancamı bıraktım orada. Mermisi tükenmişti çünkü. Kütüklüğümü astım, yürüdüm.

Bir evin önünde bir araba gördüm. Saat sabahın yedisi falan olmuştu. Gidip evin kapısını çaldım. Bir kadın açtı kapıyı. Beni öyle silâhlı görünce şaşırdı.

«Kocanı çağır,» dedim.

Geldi kocası.

«Araba senin mi?»

«Benim.»

«Çabuk kontak anahtarını al gel,» dedim.

Pijamalıydı. Arabanın anahtarını almaya gitti.

Kapının dışındaydım. İçeri girmiyordum. O yörelerde önemlidir bu: Namus sorunu.

Adam gidince kadın ansızın kapıyı yüzüme kapatıp arkasından kilitledi, sürgüyü de sürdü içeriden.

Kapının tam kilit yerine bir el ateş ettim. Allah kahretsin, nereden bileceksin, kadıncağızın eli de tam kilidin üzerindeymiş; elinden geçmiş mermi.

«Aç!» diye bağırdım, tekmeledim kapıyı.

İçeriden sürgüyü çekti, kilidi çevirdi. Bir tekmede açıldı kapı.

Çok şaşkındı kadın. Kanlı eline bakıyordu. Çok boktan bir durum. Kahroluyorsun.

Kocası da gelmişti. Pijaması üstündeydi. O da çok şaşkındı.

«Yürü,» dedim.

Arabasına bindik.

O ara mahalle halkı da toplanmış gürültümüze.

Biri de, elinde silâh, üstümüze geliyor.

«Dağılın!» dedim kalabalığa. «At o silâhı elinden!» dedim gelene. Attı silâhını yere. Kalabalığın ayaklarının dibine, yere birkaç el ateş edince çil yavrusu gibi dağıldılar.

Niyetim gidip Yusuf'u bulmak.

Otuz kırk kadar jandarma, başlarında da bir yüzbaşı, alanın ağzını tutmuşlar. Başlarının bir karış üstünden taradım havayı; dağıldılar.

Arabayla bir tur attım alanda. Yusuf görünürlerde yok.

Oysa oracıkta, kaldırımın üzerinde yaralı, baygın yatıyormuş Yusuf. Duymuş benim tarakayı, ama ses çıkaramıyormuş.

Ben ateş edince Yusuf'un yanına uzun süre kimse yaklaşamamış.

Yusuf, orada iki üç saat kadar baygın kalmış.

Neden sonra yanına yaklaşıyorlar, bakıyorlar ki yaralı, alıp Sağlık Ocağına götürüyorlar.

Sürekli soruyorlar, kim olduğunu öğrenmek istiyorlar. Beni ele vermemek, adımı açıklamamak için kendi adını söylemiyor Yusuf.

Vurduk Kayseri yoluna.

Adam soruyor yolda: Kimim? Neyim?

Adımı söyleyince çok şaşırdı. Hiç beklemiyordu.

Karısının eline bilerek ateş etmediğimi söyledim.

Baktım da, kızgın değildi bana. Ama şaşkındı.

Assubaymış.

Cebimde 525 liram vardı. 25 lirasını kendime ayırdım, 500 lirayı assubaya verdim.

Sigaram kalmamıştı. Sigarasını aldım.

Kar yine başlamıştı.

Şarkışla-Yeniçubuk arası kırk kilometre. Yeniçubuk'un girişinde bir dirsek var. İşte orada pusuya düşüyoruz.

Sağa sola ateş ederek, «Hızlı sür!» diyorum assubaya.

Önümüzde bir barikat var. Basıyor gaza assubay, yarıyoruz barikatı. Dirseği dönüp bir benzin istasyonunun önünden geçiyoruz. İleride bir demiryoluyla kesişiyor yol. Bir arabayla kesip kapamışlar yolu. Hem o arabadan, hem de sağımızdan solumuzdan sürekli ateş ediliyor üzerimize. Önümüzdeki arabaya ateş etmeye başlıyorum. Araba çekiliyor yolumuzdan. Yol açılıyor. Sürüp geçiyoruz, aşıyoruz demiryolunu.

Ardımızdan atılan bir kurşun, assubayın başının üzerinden geçip camın hemen üstündeki güneşliğe saplanınca bir an paniğe kapılıyor assubay, araba sağa sola yalpalamaya, silkelenmeye başlıyor.

«Korkma, bir şey yok,» diyorum.

Sonunda yatışır gibi oldu. Düzelttik arabayı. Şarjürü yeniledim.

Bir Jeep takıldı ardımıza. Dönüp camını taradım. Sıktığım mermilerden biri sürücünün boynunu sıyırmış. Yanındaki komiser de omuzundan hafif bir yara almış. Jeep duruyor, vazgeçiyor bizi izlemekten; kurtuluyoruz.

Bizim araba da delik deşik. Kalbura dönmüş kurşunlardan.

Durup arabayı bırakıyoruz orada. Assubayı da alıyorum yanıma.

Bir kavaklıktayız. Kar inmiş kavakların dibine. Bir de dere var önümüzde. Suya giriyorum. Su belime geliyor. Buz gibi su. Karşıya geçiyoruz.

Sudan çıkınca anlıyorum: arka cebimdeki kırk elli merminin hepsi ıslanmış.

Assubayda bir korku, bir telâş. Derenin suyu da iyice üşütmüş olmalı. Titriyor.

Bir kilometre kadar yürüdükten sonra karların üzerine sırtüstü uzanıyoruz.

Yattığım yerden, bir kilometre ötedeki yoldan geçip giden arabaların, farlarını görüyorum.

Ortalık ağardı ağaracak.

«Bir benzin istasyonu var mı yakınlarda?»

«Var. Üç dört kilometre ötede.»

Oraya gidip bir araba yakalamayı düşünüyorum.

Kalkıp yine yürümeye başlıyoruz.

Adam yürüyemiyor. Kolundan tutuyorum, yardım ediyorum.

Benzin istasyonunun arkasına sokuluyoruz. Bir jandarma Jeep'i var istasyonun önünde.

Sokulup esir aldım jandarmaları. Çok hazırlıksızdılar.

O sırada yardım geldi.

İşte orada salıverdim adamı; gitti assubay, pijamasıyla.

Çekildim benzin istasyonunun arkasına. Arka yanı bir yamaçtı. İstasyon, yamacın eteğindeydi.

Assubay korkmuştu tabii. Korkmaz mı. Hele ateş altına girip çıktıktan sonra.

Bir yandan da tam bir otomat durumuna girmişti adamcağız. Yani adamın beyni, senin beynine bağlanmış sanki, ne düşünürsen, ne dersen onu yapıyor, hem de o anda yapıyor.

Şakası yok, senin elinde silâhın var, hem de otomatik silâh. O silâhsız. Yanında durmadan ateş etmişsin sağa sola. Yani seni, elindeki otomatik silâhı ateşlerken görmüş, izlemiş adam. Kolay mı?

Çatışma sırasında değil, ama çatışma dışı kalınca hep o kadıncağızı düşünüyordum arabadayken. Assubayın elini yaraladığım karısını.

Bir de çatışma sırasında, «Acaba vurulan, ölen oldu mu?» diye düşünmekten alamıyordum kendimi. Üzülüyor insan.

Orada, yamaçta düştüğüm pusuyu anlatayım.

Yerler ıslak, çamur. Zifiri karanlık. Bir yamaçtasın orada. Yalnızsın. Jandarmaların yaktıkları mermilerin alevlerini görüyorsun. Ateş etsen yerin belli olacak; ateş edemiyorsun.

O ara bombayı atmak geldi aklıma. Kafan çalışıyor. Mantığın tıkır tıkır işliyor. Soğukkanlısın. Pimini çekip bombayı elinde tutuyorsun bir iki saniye. Bombanın dört saniye sonra patlaması gerek. Vakit geçirmemelisin. Bomba elinde patlayabilir; bunun korkusu var içinde.

Fırlatıyorsun bombayı. Sinip bekliyorsun. O bekleme müthiş işte. Müthiş uzun geliyor o süre, bir türlü geçmiyor zaman, saniyeler bir türlü dolmuyor. Bomba, savunma bombası; bayağı etkili patlar. Havada birtakım kollar, bacaklar göreceğini sanıyorsun.

Daha önce de kullandım bu bombadan, eğitim atışları yaptım, Filistin'de. Ama şimdiki bu, o eğitim atışlarından çok değişik. Patlayıncaya kadar ilk akla gelen ve hiç akıldan çıkmayan, bombanın patlamama olasılığı. Bomba bozuk çıkabilir.

Ve bomba patlayınca isabet almamalısın; bu olasılığa karşı tam siper, yüzükoyun yerdesin.

Çok gariptir, bir içgüdüyle ellerini ensende kenetliyorsun.

Hiç tanımadığın, bilmediğin, görmediğin birtakım insanların bu bombayla ölebileceğini düşünüyorsun bir an, üzülüyorsun.

Ve patlıyor bomba. Kan kokusu duyduğunu; bağrışmalar, çığlıklar duyduğunu sanıyorsun ilk anda.

Sonra derin bir sessizlik oluyor.

Sonra da kaçışan birtakım insanların ayak sesleri.

Yani, patlamayla birlikte önce bir şok etkisi oluyor karşıdakilerde, bir şaşkınlık; sonra da panik ve kaçışma.

Yağmur ve çamur. Sigaran bitmiş; yok, tek sigaran yok. Müthiş bir sigara özlemi. Dayanılmaz bir istek. Yanında da bir bardak sıcacık çay istiyorsun, iyi mi. Sonra birden, anlatılması güç bir susuzluk. Yerden kar falan alıp yiyorsun, çamur olmayan yerlerden; susuzluğunu biraz olsun gideriyor.

Tepeyi aştım, Gemerek'e girdim. Saat 23 falan. Hani terkedilmiş kentler olur; bomboş sokaklar; insansız. Öyleydi Gemerek. Herkes evlerine çekilmişti, herkes uykudaydı.

Bir yapı; bahçe içinde.

Sulusepken, karla karışık bir yağmur.

Dönüp yapının üzerindeki tabelada yazılı yazıyı okuyorum: 'Ortaokul'. Hemen yanıbaşında da 'Lise'.

Dolaştım çevresinde. Hoşuma gitti.

Sabah olacak, çocuklar gelecekler önlükle-

riyle, çantalarıyla. Duyacaklar bütün bu olup bitenleri, öğrenecekler. «Hepsi de uykularındadır şimdi,» diye düşündüm.

Sağa doğru çıktım. Yamaçta 'Jandarma Karakolu'. Tekbaşına bir yapı. Yakınında hiçbir yapı yok. Işıkları yanıyor karakolun.

Sokuluyorum. İçeride jandarmalar. Konuşuyorlar. Gülüşüyorlar. Ama heyecanlı oldukları belli.

Orada onbeş yirmi dakika durup onları izledim, onları dinledim.

Karakolun önünde bir Jeep duruyor. Jeep'i almalıyım.

Dokundum tetiğe, karakola ateş açtım, duvarlarına.

İçeride bir panik, bir kaçışma.

Atladım Jeep'e çalıştırdım. Beş metre ötede kara saplandı araba. Atladım çıktım Jeep'ten. Bir tümseğin ötesine attım kendimi, yattım.

Jandarmalar tepeye çıkmışlar. Jeep'in üzerine kurşun yağdırmaya başladılar. Beni Jeep' in içinde sanıyorlar. Durup orada, yattığım yerden onları izliyorum. Mermilerin kara saplanışının ayrı bir güzelliği var. Kara saplanırken ayrı bir ses çıkarıyor mermiler.

Jeep, atılan kurşunlarla delik deşik.

Fırlayıp kaçmaya başlıyorum. Görüyorlar beni. Ardıma düşüyorlar.

Gemerek'te evler hep bahçe içinde. Bahçeler, birer metre yüksekliğinde yığılı taş duvarlarla çevrili.

Ben önde, jandarmalar arkada koşuyoruz

bir bahçeden bir bahçeye. Bir duvardan atlayıp yere yatıyorum, ya ayaklarının dibine ateş ediyorum, ya başlarının bir karış üstüne. Onlar da yatıyorlar ben ateşe başlayınca. O zaman kalkıp koşuyorum, öbür duvarı aşıp yine yatıyorum yere, yine ateşe başlıyorum. Böylece biraz dinlenmiş de oluyorum. Böyle iki üç tur atıyoruz, dönüp duruyoruz Gemerek'in içinde.

Şimdi herkes sokaklarda. Herkes durmuş beni seyrediyor. Yanlarından geçip atlıyorum duvarı. Halkta bana karşı hiçbir hareket yok.

Bir kadın, evinin kapısından, az ötede beni seyreden kocasına sesleniyor: «Herif, gel çorbanı iç, soğuyacak; yine gider seyredersin!»

Çocuklar, ben ateş ettikçe alkışlıyorlar. Kiminin elinde ayçiçekleri; hem beni izliyor, hem ayçiçeği yiyorlar.

Bir buçuk saat kadar sürüyor bu kovalamaca.

Bir ara, üstüne hoparlör bağlanmış bir taksi çıkıyor ortaya. Hoparlörden acımasız bir ses şunları söylüyor Gemerek'lilere:

«Ben Belediye Başkanınız! Komünist Deniz Gezmiş, Gemerek'te. Silâhı olan silâhını alsın, av tüfeği olan av tüfeğini. Silâhı olmayan da taşla sopayla saldıracak. Herkes hazırlansın! Yakalayacağız onu!»

Gidiyor.

Halkta bu uyarıya karşı hiçbir kıpırtı olmuyor.

Kaçıp izimi kaybediyorum.

Artık jandarmalar da yok ardımda. Dolaşıyorum. Bir elimde otomatik; kayışından omuzuma asmışım. Gerekirse rahatça kullanacağım. Bir elim boşta. Gerekli olabilir bu elim.

Bir çocuğa yaklaşıyorum; on sekiz, on dokuz yaşlarında.

«Bana Belediye Başkanının evini göster,» diyorum.

«Peki Deniz ağabey,» diyor, «göstereyim.»

Çok rahat. Çok sakin. Üstelik kendisine soru sormuş olmamdan da çok hoşnut. Hani, yardım etmiş olmanın sevinci içinde bir yabancıya yol falan gösterirler ya, bu çocuk da öylesine mutlu bir rahatlık içinde davranıyor. Düşüyor önüme, yürüyoruz. Bir evin önünde duruyoruz.

«Burası, ağabey,» diyor.

Gemerek Belediye Başkanının evi. Az önce beni halka linç ettirmek için hoparlörle çağrıda bulunan acımasız başkanın evi.

Tanışacağız.

Bir omuz atıyorum kapıya, giriyorum içeri.

Belediye Başkanı, evinde; sofada, masanın başında; bir şeyler atıştırmakta.

Beni öyle birdenbire evinin içinde, karşısında görünce yerlere atıyor kendini, ayaklarıma kapanıyor utanmadan.

«Ben bir şey etmedim, ben bir şey etmedim,» diye yalvarıp duruyor.

Bir odadan karısı, iki küçük çocuğuyla çıkıyor. Kadın şaşkın. Bir yandan da o başlıyor:

«Bunlara acı, bu yavrulara acı.»

«Allah belânızı versin!» deyip atıyorum kendimi dışarı.

Karlı yollara düşüyorum yine. Gemerek'in dışına çıkıyorum.

Tarlalardan yürüyorum.

Ondan sonra o çukur hikâyesi oldu işte.

Son düştüğüm pusu. Yakalandığım. Tarlada. Bir çukurun içinde.

Tarla. Vıcık vıcık çamur. Karlı çamur. Aralıksız yağmur yağıyor. Sulusepken.

Parkamın başlığını başıma çekiyorum. Ellerim üşüyor. Eldivenlerimi bir yerlerde, silâhımı daha rahat kullanayım diye atmıştım. Eldiven de yok. Hava buz gibi.

Bir çukurdayım. Şu içinde bulunduğumuz hücre kadar bir çukur. Ayağa kalkınca yüksekliği göğsüme geliyor.

Çepeçevre sarılmışım.

Bütün arabaların farları çukurun üzerinde. Jeep'lerin üzerine A-4'leri kurmuşlar. Sağıma soluma yağmur gibi mermi yağıyor. Mermiler, saplandığı yerden çamurları savuruyor havaya. Farların aydınlığında, yağan sulusepkeni renklendiriyor havaya savrulan çamurlar. Çukurun dibine arkaüstü çökmüşüm. Bir torbanın dibinde gibiyim. U harfi gibiyim. Ayağa kalksam, başım çukurun dışında kalacak. Mermilerden korunmak için ya çömelmek, yada böyle çukurun dibine arkaüstü çökmek zorundayım.

Çukurun dibi kar.

Yattığım yerden yukarıları seyrediyorum, çukurun apaydınlık üstünü. Sanki donanma fi-

şekleri patlıyor tepemde. Korkunç güzel bir renk cümbüşü.

'Cıvvv' diye giriyor çamura mermiler, çamuru savurup dağıtıyor havaya. Farların aydınlattığı sulusepkenle birlikte üstüme başıma sanki renk renk koca bir dünya yağıyor.

Çok güzel bir görüntüydü.

Yarım saat, bir saat kadar sürdü bu.

Mermim çok az. Bir süre sonra bitecek. Daha önce düştüğüm pusularda çok mermi yakmıştım. Yusuf'u ararken, düştüğüm iki pusudan sıyrılmaya çalışırken mermilerin çoğunu yakmıştım.

Arasıra doğrulup başımı yavaşça çıkarıyorum çukurdan, bir el ateş ediyorum. Nereye? Boşluğa. Öldürmek için ateş etmiyorum. Zaten göremiyorum ki. Her yanda güneş gibi yanan farlar. Güneşlerin ortasındayım. Gecenin içinde, yağmurun altında ve güneşlerin ortasındayım; tam ortasında. Ve rastgele yakıyorum mermiyi.

Aklıma ilk gelen, Mayakovski'nin şu dizeleri oluyor:

Susun artık konuşmacılar
Siz savdınız sıranızı
Söz sırası mavzer arkadaşta
Şimdi o konuşacak.

Bu dizeleri geçiriyorum aklımdan ve doğrulup bir mermi daha yakıyorum. Sonra sinip yine bekliyorum çukurun dibinde.

Neler geçmiyor aklımdan.

İşte orada ölümü de düşündüm. Ölüm pek ürkütücü gelmiyor insana. Yine de ölümü kabul edemiyorsun. Kesin bu.

O ara bilimi falan düşünüyorsun. İki yüzyıl üç yüzyıl sonrasını düşünüyorsun. Bilimin insanlığa getireceği şeyleri. İçinde bulunduğun durum anlamsız geliyor sana, saçma geliyor. Ionesco' nun oyunları gibi bir şey. Yaşaman gerektiğini kavrıyorsun. Bilim almış başım giderken, karşındaki bir yığın insanın ne kadar küçük şeylerle, küçük ve yanlış şeylerle uğraştığını düşünüp acınıyorsun. İçerliyorsun. Hem de ne adına? Kim adına?

İnsanlığın geleceğini ve senin o günleri göremeyeceğini düşünüyorsun. Müthiş hüzün veriyor bu sana. Bir yanda eşsiz güzellikte bir gelecek, bir yanda bütün o güzellikleri göremeyeceğin duygusu. Nasılsa öleceğim, diye düşünmeye başlıyorsun.

Oysa mermi vardı yanımda daha; azalmıştı ama vardı.

Birazdan bir bomba savuracaklar üzerime, çukurun içine; parçalanıp gideceğim, diyordum. Ölüp gideceksin.

İlk anda ölmeyi istemiyordum, hiç istemiyordum; yani birdenbire. Belki yaralanmayı, rahat ve yavaş bir ölümü belki.

Sonra, dünyanın dört bir yanında ölen bir sürü yurtseveri, devrimciyi düşünüyorsun ve birara rahat bir ölümü düşünmüş olmaktan utanır gibi oluyorsun. Bir devrimci nasıl ölmesi gerekiyorsa öyle ölmeli, diyorsun. Doğrusu da bu.

Ve daha önce hiç aklıma gelmeyen birtakım

anılar geçiyordu gözlerimin önünden. Bir film gibi ve çok hızla geçiyordu.

Örneğin, çocukluk günlerim geliyor gözlerimin önüne. Çocukluğum. Bahçeli bir evimiz vardı; çiçeklerle doluydu bahçemiz. O çiçeklerin arasında oynayışım..

Sonra ansızın bir sevgili. Çok buruk bir duyguydu bu. Sevgili'nin gülüşü, oturuşu, düşünüşü.

Kesin ve çok net görüntüler bunlar. Anlık ama kesin ve net görüntüler. Renkli bir film gibi.

Sevgili'nin o anda belki de evinde oluşu, sıcacık bir odada oluşu, belki de neşeli oluşu, gülüyor oluşu.

Ve bütün bu hatırlananlara karşı, yaşayanlara karşı içinde küçücük bir kıskançlık.

Ansızın çok gülünç bir şey de geliyordu aklıma.

Daha bir sürü görüntü: Üniversite günleri. Beyazıt Alanı. Beyazıt'ın ara sokakları. Polisle çatışmalar. Öbür arkadaşlar. Sonra, hani gazetelerde sosyete dedikoduları çıkar ya, onlar geliyor aklıma, o haberlerdeki kişiler.

Ve ansızın, ölmemek, yaşamak ve savaşmak isteği yine. Bunlar yeniden kabarıveriyor, büyüyor içinde. Düşman bildiklerinle savaşmak, onlarla mücadele etmek isteği.

Sonra ölen arkadaşlarım geldi aklıma. Daha çok da Taylan'ı hatırladım orada. Sonra Filistin'deki çocukları.

Ve en önemlisi, kantinlerde, Siyasal Bilgiler Fakültesi kantininde filan 'halk savaşı' üzerine tartışanları, sıcacık çaylarını içerek tartışanları,

mangalda kül bırakmayanları geçirdim kafamdan o an; garip bir öfkeyle.

Gülünç geliyor bütün bunlar sana; alabildiğine hüzünleniyorsun. Müthiş canın sıkılıyor.

Çok kısa süreler içinde bunları geçiriyorsun kafandan bir bir ve dört bir yanın sarılmış. Çukurdasın. Elli altmış metre kadar ötendeler. Tam bir çemberin ortasındasın.

Arada silâh sesleri kesiliyor ve «Teslim ol!» sesi duyuluyor.

Başımı yavaşça çukurdan çıkarıp sesin geldiği yöne bir kurşun sıkıyorum, yine siniyorum çukurun dibine.

Çukurun çeperlerinde çalılar var, dibinde kar.

Birkaç tane mermim kalmış.

Son mermiyi kendin için saklamak istiyorsun. Gerekirse vuracaksın kendini, son mermiyi kendine sıkacaksın; ellerine düşmemek için.

Bunu düşünürken, gariptir ama, ölüm korkusu yok. En küçük bir çekinme yok. Namluyu çevireceksin kendine, basacaksın tetiğe, tamam. Çok rahat bu. Namluyu şakağına dayayacaksın; ya da ağzına.

Kurşunu yüreğine sıkmak. İçin elvermiyor buna. Yüreğine kıyamıyorsun. Yürek, garip bir değer kazanıyor orada.

Kendi kendime orada, namluyu ağzıma sokup öleceğimi, acı duymayacağımı, böylece kurtulacağımı falan da düşünüyordum. Ama bir de bunun, işin kolayına kaçmak olduğu geliyor insanın aklına. Vazgeçiyorsun.

İki mermim kalmıştı. Mermiler tükenince çukurdan çıkmayı düşündüm.

Başım dik çıkacağım.

Vururlarsa vuracaklar.

Başım dik gideceğim ölüme.

Ama ya vurmazlarsa?

O zaman yakalayıp işkence falan yapacaklar sana. İşkence, yine de kolay geliyor. Bir gün boyunca sürerse dayanabilirsin. Onun acısı nasıl olsa geçer. Zaman nasıl olsa akıp geçecek, işkencenin acıları da nasıl olsa bir süre sonra silinecek, kalmayacak, diye düşünüyorsun. On beş gün önce işkence görseydim, şimdiye çoktan geçmiş olacaktı, unutmuş olacaktım. Bunları düşündüm orada.

Kararlıydım. Dayanacaktım işkenceye. Konuşturamayacaklardı beni, çözülmeyecektim. Kesin kararlıydım bu konuda.

Silâhımı attım birden. O ara ateş de kesilmişti.

«Çıkıyorum!» diye bağırdım.

Çıktım. Ateş eden olmadı.

Parkamın başlığını sıyırıp geriye attım. Başım dik. Bir elim cebimde, boş tabancamda. Boş, ama olsun. Umursamaz bir hava takındım. Oysa her an bir mermi bekliyorum, her an bir mermi gelip bir yerime saplanacak diye bekliyorum; ha geldi ha gelecek diye.

Elim, cebimdeki tabancayı sımsıkı tutuyor. Halka teslim edilebilirim. Boş tabanca o zaman gerekli olabilir. Linç falan geçiyor aklımdan. Sımsıkı sarılmışım tabancama.

«Dur!» falan diyorlar.

Bir yığın şey söylüyorlar.

Artık duymuyorum söylenenleri, anlamıyorum.

Biliyorum, görüyorum, seziyorum: bütün namlular üzerime çevrili. Her namlunun ucunda ben varım. Müthiş ürpertici bir şey, ama müthiş de gurur verici bir şey.

Kum gibi asker kaynıyor çevrede.

Tarladan yola iniyorum. Gemerek'e giden yol. Gemerek yönünde yürüyorum. Hâlâ her an bir kurşun bekliyor bedenim. Etimle kemiğimle bekliyorum.

«Kayseri Emniyet Amiriyim!» diyor bir ses. «Seni teslim alıyorum!»

Tepkim büyük oluyor. Hiç tasarlamadığım bir tepki bu. Düşünmediğim, beklenmedik bir tepki. Elimi cebimden çıkarır gibi yapıyorum. Uzaklaşıveriyor.

Yürüyorum.

Bir albay çıkıyor yoluma. Yumuşak bir sesle: «Teslim ol Deniz,» diyor.

Tatlı bir ses. Belli ki radikal biri. Rahatlıyorum. Öyleyse yalnız değilim. Yanımda bizlere yakın biri var.

Bir arabaya binip yola koyuluyoruz.

Yakalandığımda saat, gecenin 02.30'u falandı. Beni alıp doğruca Kayseri'ye götürdüler. Ellerim kelepçeli. İki yanımdaki iki iri adama kelepçelemişlerdi beni.

Yolda boyuna soruyorlar. Konuşmuyorum.

Kayseri'ye varıyoruz.

Geceyarısı.

Vali'nin karşısına çıkarılıyorum.

«Yakalandın mı sonunda?» dedi Vali, kü-

çümsemeye çalışarak.

«Sen bir kulsun, kul kalacaksın!» dedim.

Hiç beklemiyordu. Apışıp kaldı. Sözümün altından kalkamadı. Çekip gitti.

Çay getirdiler.

Polisler dönüp duruyor çevremde. Garip bir saygı duyuyor gibiler. Hiçbir kaba söz, kaba davranış yok.

«Ağabey ne istersin?»

«Bir isteğin var mı ağabey?»

Bir de şu var: çok duygulanıyorlar.

Hele ilk yakalandığımda, Kayseri'ye götürülürken iki koluma kelepçeyle bağlanan iriyarı o iki polis, Ankara'ya götürülüşümde yine aynı arabadaydılar; ağladılar yolda. İsteyerek yapmadıklarını söylediler, üzüntülerini belirttiler.

Ankara'ya jandarma pikabıyla ve konvoy halinde girdik. Saat, sabahın sekizi falandı. Yollarda insanlar. İşlerine gidenler. Okullarına giden öğrenciler. Yağmur yağıyordu. Islak bir Ankara sabahı. Sevdiğim sabahlardan biri.

İçişleri Bakanlığının önüne geliyoruz. İndiriyorlar arabadan. Tam İçişleri Bakanlığına girecekken, kalabalıktan biri «Yuh!» diye bağırıyor. Yürüyorum üzerine, iki üç adım atıyorum. Polisler, o kadarına izin veriyorlar. Kaçıyor «yuh» çeken. Giriyoruz içeri.

İçişleri Bakanının karşısına çıkarılıyorum.

Çok keyifliydi. Ayaktaydı. Odası, sabahın sekizinde gazetecilerle doluydu.

Ben hep başımı dik tutmaya, canlı, dipdiri

görünmeye çalışıyorum. Nasıl bitkinim oysa, ayaklarımı güçlükle sürüyorum. Ayakta duracak gücüm yok. Ama belli etmiyorum.

«Geçmiş olsun,» dedi İçişleri Bakanı, gülerek

Suratına baktım pis pis. Hiçbir karşılık vermedim.

Bakan, gazetecilere döndü:

«Şu pejmürde kılıklı adam, Halk Kurtuluş Ordusunun kahramanıymış,» dedi.

«Beğenemedin mi,» dedim. «Tabii kahramanıyım. Türkiye Halk Kurtuluş Ordusunun savaşçısıyım. Ne olduklarını gösterdiler. Bundan sonra da gösterecekler,» dedim.

«Nereye gidiyordun?» dedi.

«Devrime,» dedim.

Haritayı gösterdi duvardaki, haritada Sıvas'ı gösterdi.

«Buradan mı gidiliyor devrime?» dedi.

«Senin kafan almaz böyle şeyleri,» dedim. «Karşınıza bir gün dikildiğimiz zaman anlarsın,» dedim.

«Türkiye'de bir tek ordu vardır, o da Türkiye Cumhuriyeti ordusudur,» dedi.

«Onun için Demirel ve senin gibi uşakları, hemen istifayı bastınız,» dedim.

Sinirlendi.

Üzerine yürür gibi yaptım, bir adım attım. Geriledi. Şaşırdı. Dehşetli bir panik havası içinde, elini kolunu sallayarak, kekeleyerek,

«Gö-gö-götürün bunu,» dedi.

Sürükleyerek çıkardılar beni odadan.

«Göstereceğiz sana da, senin gibilere de,

Amerika'nın güvenilir uşakları!» diye bağırdım kapıdan çıkarılırken.

Gördüm: gazetecilerin yüzlerinde büyük bir şaşkınlık vardı.

Odadan çıkarıp beni Emniyet Genel Müdürünün odasına soktular.

Emniyet Genel Müdürü, boyuna, «Bakanımıza... Bakanımıza... hakaret etti,» diye söyleniyordu.

«Sen de uşaksın!» dedim ona. Sövdüm.

Böyle bir davranış beklemedikleri için, herkes şaşkındı, hepsinde tam bir panik havası vardı. Bir ben bu paniğin dışındaydım. Gazeteciler de paniğe kapılmış gibiydiler.

«Ben uşak değilim,» dedi Emniyet Müdürü.

«Öyle olmasan bugün burada olmazdın,» dedim.

Alıp emniyete götürdüler beni.

Emniyette de davranışlarım aynı. Komiserlere, polislere, emniyet müdürüne, hepsine tepeden konuşuyorum, aşağılayıcı sözler söylüyorum.

Akşam olacak, saat 17'de herkes çekilip gidecek ve işkence başlayacak, diye düşünüyorum.

Dördüncü güne girmişim; açlık, uykusuzluk, yorgunluk bitirmiş beni. Son gücümü kullanıyorum, direniyorum.

Saat 17 oldu ve işkence başlamadı.

İradeyi sıfıra indirecek bir ilaç verdiler:

İğne yapacaklardı, yaptırmadım. Zor kullanarak yapmak istediler, direndim; başaramadılar. Hapı seçtim. Aldım hapı. Biraz ağzımda tutarım, diye düşünüyorum. İkinci Şube Müdürüyle bir komisere de birer hap içirdim.

«Önce siz için, sonra ben içeyim, yoksa içmem,» dedim.

Birer hap yutmak zorunda kaldılar.

Koşullandırıyorum kendimi ve boyuna baskı yapıyorum kendime: «Söylemeyeceğim. Söylemeyeceğim.»

Böyle yaparsan, hap da olsa, söylemek istemediğin şeyleri söylemiyorsun.

İlaç gevşetiyor. Ama kendini koşullamış olman önemli.

Orada da saygı duymaktan alamadı polisler kendilerini.

Direnirsen sonuç hep böyle oluyor.

Birkaç tanesi bozuluyor tabii bana; birkaç tüyübozuk, müthiş sinir oluyor yaptıklarıma. Ama oradakilerin büyük çoğunluğu saygılı oldular bana.

Asacaklar herhalde.

Bu, o günkü politik ortama bağlı.

Faşizm güçlüyse asar.

Politik bir mücadele veriyoruz.

Sınıf mücadelesinin arttığı dönemlerde yasa masa kalmaz. Hukuk, ancak denge durumlarında vardır ve işler. Siyasal iktidar için pek tehlikeli değilsindir, onun da pek bir gücü yoktur, hukuk vardır o zaman.

Gerici sınıfların en güçlü iktidarıdır faşizm.

İyi sordun.

Evet ölüme gidiyor bu yolun sonu, idama gidiyor. Biliyorsun bunu. Yakalandığın andan başlayarak bunu hep biliyorsun. Hele hücreye tıkılıp da düşünme rahatlığına erince. Yine aynı şey: idam, ölüm.

Ama, biliyor musun, pek de korkunç gelmiyor bu sana.

Umut mu? Umut her zaman var. Umutsuzluk diye bir şey yok. En azından, 'Kaçabilirim', 'Kurtulabilirim' diye düşünüyorsun.

Ama bağışlanmayı düşünmüyorsun. Çıkarılacak bir af'fı düşünmüyorsun. O yok işte.

Ve bir devrimcinin idama nasıl gideceğini, bir mitinge, bir eyleme gider gibi gideceğini karşı devrimcilere ve herkese göstermek gerektiğini düşünüyorsun. İnan, bunda hiçbir çekincem, en küçük bir tereddütüm yok.

O sahneyi çok iyi somutladım:

İdam günü gelip çatınca, o sevdiğim, alıştığım giysilerimi giyeceğim: postallarımı, parkamı.

Beyaz ölüm gömleğini giydirmek isteyecekler, giymeyeceğim. Kesin. Direneceğim ve giymeyeceğim.

Öyle her zamanki eyleme gidiş tavrımla gideceğim.

Yok, tıraş falan da olmayacağım.

Gidip, oturup, önce bir sigara yakacağım orada.

Sonra demli, sıcak, güzel bir çay içeceğim.

Ha bak, Rodrigo'nun o ünlü gitar konçerto-

sunu dinlemek isterim orada. Bak, bunu çok isterim. Sanırım, asılacak bir insanın son isteğini geri çevirmezler. Bunu isteyeceğim.

Avukatlarımın idamda bulunma hakları var. Onların orada olmalarını isteyeceğim; kesin isteyeceğim. Gelecekler. Gelmeleri gerek. Sırf olaya tanıklık etmeleri için. Bu işler olup biterken, bizim öldürülme olayımıza tanıklar gerek. Çünkü bizden sonrakilere umut verecek bu sahne. Asılışımız gürültüye gitmemeli. İpe nasıl gittiğimizi, gelecek kuşaklara anlatacak doğru dürüst, güvenilir görgü tanıkları bulunmalı orada.

Bir devrimcinin ölümü bile, normal eyleminden, normal mücadelesinden soyutlanamaz.

Bir de kendim çıkıp urganı kendim geçireceğim boynuma. Bunu çok istiyorum. Cellat falan sokmayacağım yanıma. İğrenç bir şey.

Ve dönüp oradaki heriflere diyeceğim ki: «Burada ölen yalnızca benim bedenimdir, ki zaten ölümlüydü, ölecekti. Ama düşüncemi öldüremeyeceksiniz, ölmeyecek, yaşayacak,» diyeceğim.

Sonra avukatlarıma döneceğim: «Sizler de, gelecek kuşaklara bizler adına tanıklık edin,» diyeceğim. «Görün ve tanık olun: Bir devrimci ölüme böyle gider işte; bayram yerine gider gibi.»

Şunu da söyleyeceğim: «Herhangi bir trafik kazasında ölmekten falan da güzeldir bu.»

İmam falan gelirse dua mua etmek için ...tir edeceğim.

Bak sana bir şey söyleyim: Şurada gördüğün arkadaşların hiçbirisinde, inan ki, farklı bir

düşünce yok. Hepsi de benim gibi gidecekler ölüme. Çok iyi biliyorum bunu. İşte en iyi örnek Yusuf. Vurulup da kendine geldiği anda söylediği ilk sözleri bilirsin: 'Kahrolsun Amerikan emperyalizmi. Biz Amerikan emperyalizmine karşı dövüştük. Yaşasın bağımsızlık savaşı. Yaptıklarımdan da çok hoşnutum.' Böyle demişti Yusuf. Bu böyle olmalıdır.

Ve soracaklar bana. Vasiyetim şu olacak: «Cesedim yakılsın,» diyeceğim. Bunu kesin isteyeceğim. «Cesedim yakılsın, küllerim de belirsiz bir yere savrulsun.»

Böylece hem benim isteğimin dışında imam, mezar, dua gibi şeyler olmayacak; hem de aslolan inancımdır, düşüncemdir, asıl onun önemli olduğunu kanıtlamış olacağım. Düşüncedir aslolan, önemli olan.

Bağımsızlık savaşı nasıl olsa sürecek, bitmeyecek. Bizden sonra da.

Ölüme karşı bütün bu yürekliliği, sana dünya görüşün veriyor.

Kazancakis'in o romanını bilirsin: 'Günaha Son Çağrı'. O kitabın son bölümünde bu duyguyu ne güzel anlatır Kazancakis; mücadeleyi bırakmamanın, mücadeleden kopmamanın o büyük sevincini ne güzel anlatır. İşte o sevinci duyuyorsun, o büyük sevinci. Bu kavganın ateşi insanı öyle bir sarıyor ki, seni insanlıktan çıkarıp insanüstü bir yaratık durumuna getiriyor.

Bak dostum, şu gördüğün arkadaşların hepsi de asılacak belki. Hepsi de idamla yargılanıyor, biliyorsun. Bu çocukların yaş ortalaması

yirmibir falan. Gencecik çocuklar. Görüyorsun, şarkı söylüyorlar. Buradan çıkıp kurtulsalar bile bunların büyük çoğunluğu dışarıda kesinlikle şurada burada vurulup ölecek insanlar. Korkuları yok. İnançları var. İnanmış adam güçlüdür, korkmaz.

Bunlar, okullarında da kendilerini kabul ettirmiş insanlar. Hepsi de okudukları okulların en başarılı öğrencileri. Sınıflarının ya birincisi, ya ikincisiydiler. Bak işte, şu şimdi önümüzden geçen Semih (Orcan); fakülteyi onunculukla falan kazanmış. Çoğu lisede iftihara falan geçmiş. Rastlantı değil bu. Bütün devrimcilerde rastlanan ortak özellik bu. Çok önemli bir etken; namuslu devrimcilerin kafa yapıları bakımından gerçekten çok önemli bir etken. Hani bu işe girişmeseler, bu kurulu düzene karşı çıkmasalardı, inan ki bu bozuk düzenin en sivri noktalarına hızla tırmanır yükseliverirdi hepsi de. Yani bugünkü bozuk düzenin içinde bile en yüksek mevkilere kolayca gelebilecek çapta insanlar hepsi de. Hepsi öyle. Pırıl pırıl zekâ yapısına sahip insanlar. 1952 doğumlu, 19 yaşında çocuklar var aralarında.

Ama bak, şarkılar söyleyerek ölüme karşı savunma hazırlıyorlar. Sen de gördün, sen de okudun savunmaların bir bölümünü; ipin ucundayken bile kimse kendini savunmaya kalkışmıyor, kimse kendi başını kurtarmaya çalışmıyor. Devrimci tavır budur. Sanki savunma değil de, Türkiye'nin sorunlarını inceleyen bir kitap yazıyor gibiler. Amaçları yanılmamak, Türkiye'nin sorunlarına gerçekçi açıdan yaklaşmak, gerçekçi, somut çözüm yolları getirmek.

Dedim: Ondokuz yaşında insanlar var aralarında.

Öyle sanıyorum ki, ölüme karşı duyulan bu duygular, bütün devrimcilerde vardır.

Bu işe girdik bir kere. Sonuna kadar da götürecektik.

Hiçbir pişmanlık duymadık yaptıklarımızdan; hiçbir zaman.

Yaptıklarının kesin doğru olduğuna inanıyorsun. Tam bir devrimci gibi davranmaya çalışıyorsun. Kesin pişmanlık yok.

Yanlışlarımız oldu tabii. Ama büyük yanlışlar değildi.

Evet, 12 Mart'ı beklemiyorduk. Beklediğimiz o değildi. Radikal bir hareket çok şeyi değiştirebilirdi. Çok yazık oldu.

Severim ben askerliği. Ankara'da saklandığım evlerin bir kısmı subay arkadaşlarımın evleriydi. Hepsi değil, ama beni saklayanların çoğu subaydı. Ev değiştirirken o subay arkadaşlarımın resmi kılıklarını giyerdim. Kimse kuşkulanmazdı benden. Subay kılığıyla Ankara sokaklarında az mı dolaştım.

Çatışma.

Normal silâhlı çatışmada, sık sık vurulduğunu sanıyorsun. Aldığın yaranın sıcaklığıyla

vurulduğunu daha anlamadığını sanıyorsun. Gerçekten yaralandım mı, diye arada bir yokluyorsun kendini.

Ama çatışma sırasında yaralanmış olmanın, kesin, hiç önemi yok.

Çatışma sırasında şaşkınlığa kapılmıyorsun. Eğitimin büyük yararı var bunda.

Daha önce Filistin'e geçmiştik. El Fetih'te olmuştuk. Orada gördüğümüz eğitimin çok yararı oldu bize. Yaptığını bilerek yapıyorsun.

Hiç paniğe kapıldığım olmadı çatışmalarda.

Çatışırken ve yakalanınca, ölçü olarak büyük devrimcileri düşünüyorsun. Bir devrimci nasıl davranır, diye düşünüyorsun. Che Guevara nasıl davranmıştı diye geçiriyorsun kafandan. Onu ve onun gibileri düşünüyorsun. Sen yazdın işte Che Guevara'yı öykünde; nasıl davrandığını bilirsin o adamın. Çatışmada işte onlar gibi davranman gerektiğini düşünüyorsun, bunu istiyorsun.

Hep bunu düşünüyordum: çatışırken de, yakalanınca da onlar gibi davranmak.

Çatışma sırasında, pusuda beklerken, uğrunda kavgaya girdiğim insanlara sevgi duyuyordum. Uğrunda mücadeleye girdiğim köylülere, işçilere, özellikle de çocuklara.

Çocukları düşünüyordum sık sık. Müthiş bir sevgi, müthiş bir özlem duyuyordum onlara.

Refleksler, silâhlı olaylarda, çatışma sırasında, çok iyi çalışıyor.

Arabaların ön farları, ışıkları tarıyor bizi. Arabaların yönlerini değiştirerek tarıyorlar seni. Sürekli yer değiştiriyorsun, hedef olmamak için.

Yerler ıslak, çamur.

Yorgunsun. İçinden, oturduğun yerden hiç kalkmamak geliyor. Uykuyu özlüyorsun. Öyle garip, çelişik bir durum işte.

Eskişehir yolu üzerinde Yusuf arabayı şarampola yuvarlamıştı. Bilerek, isteyerek yaptı bunu.

Yirmi otuz araba dolusu polis geldi.

Gece.

Bütün arabaların farları yanıyor. Polis arabalarının tepesindeki mor ışıklı fırfırlar durmadan dönüyor. Bir sirk görüntüsü sanki. Eğlence yerinde gibisin. Sanki Lunapark'tasın. Heyecanla olanları izliyorsun.

Pusudayken müthiş bir rahatlık var. Kesin böyle. Ama ölüme karşı da buruk bir hüzün var içinde.

Şehir içi olaylarda, arabayla durmadan yer değiştirirken arkana takılan her arabadan kuşkulanıyorsun. Ardındaki her arabaya polis arabası gözüyle bakıyorsun. Kaçınılmaz bir duygu bu.

Sürekli izleniyorsun. Hep bir avlanma alanında gibisin. Zaman zaman kendini bir av hayvanı falan gibi hissediyorsun. Sürekli izleniyorsun, sürekli kovalanıyorsun çünkü.

Ölüm gelip kapına dayandığında, bu tür bir mücadeleyi sürdürdüğün için, ortaya koyabileceğin her şeyi ortaya koymuşsun gibi geliyor sana.

Mutluluk veriyor insana bu.

Ölüm ürkütücü değil. O tehlikeyle burun buruna gelmedikçe, ölüm somutlaşmadıkça, hiç aldırmıyorsun, hiç takmıyorsun ölümü. Ama ölümle yüzyüze gelince, işte o zaman garip bir hüzün başlıyor.

Bütün bu olayların içinde ilk ölüm korkusunu, Şarkışla'da Yusuf'u vurdukları zaman duydum.

Çok daha önce de duymuştum bu korkuyu. Ölüm korkusuyla ilk 1966'da karşılaşmıştım. Çok eskidir o hikâye.

Bir de, bütün bu olayları, bu acıları, gelecek kuşakların belki de hatırlamayacağını düşünüyorsun. Bütün bu acıları, sıkıntıları onlar için çektiğini çok iyi biliyorsun oysa.

Ve birden, kendi açından bakınca, bir kişi olduğunu, yani biricikliğini, içine girdiğin çatışmanın bir kişinin çatışması olduğunu, ölürsen

bir kişinin ölümüyle öleceğini, ve bunun, o büyük kavganın içinde ne kadar önemsiz kalacağını düşünüyorsun bir an.

İşte Vietnam. Milyonlarca insan ölmüş. Her biri, bir yığın acı, bir yığın sıkıntı çekmiş ve ölmüş. Ölen bir yığın devrimci. Ama her ölen, bir kişilik ölümünü ölmüş.

Ve gelecek kuşaklar, «Beşyüz kişi falan öldü,» diye bilecekler ve geçip gideceksin o beşyüz kişinin içinde.

Çektiğin acıların gelecek kuşaklarca da bilinmesini istiyorsun ister istemez.

Silâhlı çatışma sürerken ölüm korkusu yok, hiç yok.

Ama pusuya falan düşüp de düşünme fırsatı bulunca, yani beklerken, ölüm geliveriyor insanın aklına, ister istemez. Ateş ederken, çatışırken bu korkuyu yaşamıyorsun; daha çok da taktik falan düşünüyorsun.

Öyle sanıyorum ki ölüm karşısında duyulan birtakım duygular bütün devrimcilerde vardır.

Ama mahpusluk kötü şey. Çok kötü.

Bir devrimciye en çok koyan da, mahpus olmak, eylemin dışında kalmak. Korkunç bir şey bu. Hiçbir işe yaramaz oluyorsun; hiçbir şey yapamaz oluyorsun, kahroluyorsun. Korkunç bir şey bu.

Fizik işkence hiç önemli değil; insanı pek etkilemiyor. Dayanıyorsun. Önemli olan psikolojik hikâye.

İstanbul'da bir keresinde on üç kişi filandık. Bizi sıralamışlardı karşılarına. Makineli tüfek gibi aralıksız sorular soruyorlardı, kısa kısa. Yanıt vermemek çok güç oluyor. Ben orada, soru sorulunca, hiç düşünmeden sövüyordum. Çok iyi oluyor. Biraz düşünmek, bir an duraksamak bile, yüze o anda vuran ifadeyle, polise bir ipucu verebiliyor.

Bir de ara sıra gelip alay ederler, yüzünü eller biri, alay ederek «Şuna bak,» falan der. Müthiş sinir bir şeydir. Yani kişiliğini yok etmek isterler o anda. Kesinlikle duracaksın, aldırmayacaksın, sinirlenmeyeceksin. Çok önemli.

Yakalandın. Adamlar gelip gelip vururlar sana, olmadık hakaretlerde bulunurlar.

Bütün bunlara karşı devrimci taktik şu Söveceksin. Elin boştaysa vuracaksın. Ellerin bağlıysa tüküreceksin yüzlerine. Hiç aşağıdan almak, sinmek yok.

Falakaya falan yatıracaklar belki. Direneceksin. Falakaya bile güçlükle yatıracaklar seni. Boyun eğmek yok.

Ve onlardan hiçbir zaman hiçbir şey istemeyeceksin. Sigara bile. Böyle yaptın mı, herifler eziliyorlar karşında; hele işkenceden sonra büyük saygı duyuyorlar sana. İşkenceye senin

onca dayanman ve devrimci tavrın, heriflerde böyle bir etki bırakıyor.

Yakalanınca, karşı devrimcilerin eline düşünce, çok pis, çok korkunç bir durum oluyor. Yakalayanların yüzlerindeki o keyifli görünüm. Büyük bir şey başarmışlar sanki. Müthiş pişman oluyorsun o yüzleri görünce.

İrfan'ı[1] dinledin işte. İşkenceyi asıl o yaşadı. Hem de korkunç yaşadı. Onun gibi direnebilmişsen, dayanabilmişsen, daha sonra ikinci kez ellerine düşsen bile öyle pek işkence yapmıyorlar artık. Yalnızca kızgınlıktan, öfkeden dövüyorlar seni. Bir bok çuvalı gibi kaldırıp bir hücreye atıyorlar. Dayak falan hiç kalır işkencenin yanında.

İrfan da anlattı: İstanbul'da bütün işkenceleri yöneten Ilgız Aykutlu'ydu. İstanbul İkinci Şube Müdürüydü. Faşistlerleydi. Biliyor musun, Edebiyat okudu o; İstanbul Edebiyat Fakültesinde okudu. Edebiyatın bir insanda işkence duygusunu yok edemeyişine şaşıyor insan. Olmaz öyle şey. İyi bir edebiyatın olduğu yerde işkence mişkence olamaz.

Gördün işte İrfan'ın tabanlarını. Getirildiği ilk günlerde et kalmamıştı tabanında. Kemikleri çıkmıştı.

---

1. İrfan Uçar'ın anlattıklarını kitabın ileriki sayfalarında okuyacaksınız.

Falakada tabanlardan kan fışkırmasını sormuştun İrfan'a. Unuttu o anlatmayı. Şöyle oluyor: Sopayı yedikçe deriyle et ayrılıyor birbirinden. O boşluğa, o araya kan doluyor. Deri de birkaç yerinden delinince, sıvıyla dolu bir torba düşün, vurdukça o deliklerden kan dışarı fışkırıyor. İrfan'da bu deri de kalmamıştı.

Sinan'ın ölümünde, burada, arka hücrelerdeydim.

Ne gazete, ne radyo, hiçbir şey verilmiyordu.

Sinan'ın ölümünü ancak onbeş-yirmi gün sonra öğrendim.

Mücadeledeyken, kavgadayken, savaşırken, arkadaşının vuruluşu, ölüşü pek koymuyor insana, ama eylemin dışına itilmişken, arkadaşının ölümü çok değişik oluyor.

Sinan'ın ölümünü duyunca içim kinle doldu. Demir parmaklıklara sarıldım. O parmaklıkları parçalayıp dışarı fırlamak isteğiyle doluverdi içim.

Ama ağlamıyor insan yine de. Hiç ağlamadım ben. Ağlayamıyorsun.

İki erkek kardeşim var. Küçüğü sempatizan. Büyüğümün bu işlerle ilgisi yok. Babam iyidir bak. O gazetelerde çıkan demecinin çoğu yalandır. Dostuzdur onunla. Üzülüyor tabii. Ama biliyor musun, onları pek düşünmüyorum. Dünya görüşümüz böyle yapıyor bizi herhalde. Öylesi duygulara pek yer kalmıyor.

UZUN İNCE BİR YOLDAYIM

Deniz, konuştuğumuz konunun noktalandığı bir anda, birden ayağa kalkmış, gerinmiş,

«Yoruldum ben reis,» demişti. «Biraz avluya çıkacağım. Sana Yusuf'u göndereyim, biraz onunla konuş.»

O gün Deniz'le konuştuklarımız, gerçekten yorucu konulardı. Gelecek ölümü de, ölümün biçimini de sormuştum ona. Yanıtlamıştı. İçimiz yorulmuştu.

Ve Yusuf gelmişti yanıma.

Şimdiye kadar hiç başbaşa kalmamıştık onunla, hiç oturup konuşmamıştık.

Topaç gibi bir çocuktu. Sıkı, tıknaz, kısa boylu, oldukça içine kapanık biri. Hiç gösterişi yok.

Yine Deniz'in dağınık yatağına oturduk, karşılıklı. Yalnızız.

Çocuklar, beton avluda bağıra çağıra voleybol oynuyorlar.

Yusuf çekingen. Ne anlatacağını bilemiyor. Anlatmayı da gereksiz görüyor sanki. Deniz çok konuşkan oysa. Ben sorularla açmaya çalışıyorum Yusuf'u. Ben sordukça düşünüyor, rahatlıyor, anlatıyor. Hiç süslemeden anlatıyor, yalınkat anlatıyor.

Olaylara dışarıdan bakıyor sanki. Kendini hiç aşırı duyarlığa kaptırmadan, soğukkanlı bir tavırla yanıtladı sorularımı.

Olayların inceliklerine inebilmek için sık sık kestim konuşmasını, aralara girdim, ayrıntılara indirdim onu. Çünkü oldukça kısa ve genel çizgileriyle anlatıyordu yaşadıklarını. Anlattığı konu bitince de

susuyor, önüne bakıyordu. Ayrıntılarla biraz olsun geliştirdik konuşmamızı.

Onun bir gün uzak bir köşeden söylediği bir türküyü şimdi de duyar gibiyim:

Uzun ince bir yoldayım
Gidiyorum gündüz gece
Bilmiyorum ne haldayım
Gidiyorum gündüz gece

En sevdiği türküymüş bu. Veysel'in türküsü.

Sonradan anlattılar: Asılmadan önce o gün, kapatıldığı hücrede, sürekli bu türküyü söylemiş.

YUSUF ASLAN
anlatıyor

Şarkışla'dayız; Deniz'le ben.

Ateş ediliyor üzerimize.

Yanlışlıkla tel çitli hükümet konağının bahçesine girdik.

Deniz atladı çitin üzerinden.

Ben tam bacağımı çitin üzerinden atarken, havada vuruldum; düştüm yere, kalkamadım, kaldım orada.

Kurşunu yeyince bir sıcaklık, bir yanma duydum yalnızca. Hemen bayılmışım.

Onbeş dakika kadar tam baygın kalmışım. Sonra biraz kendime geldim. Yarı baygındım. Hafif kar serpeliyordu; hatırlıyorum.

Yarı baygınken Deniz'in elindeki makinalıyla tarayarak uzaklaştığını duydum. Bir de bağırış çağırışlar.

Ben yüzükoyun düşüp kapaklanmışım yere, kaldırıma. Yarı baygınım ve duyuyorum bağırışları ve makinalının sesini.

Müthiş bir işemek isteği. Müthiş çişim var. Çişimi yapmak istiyorum, yapamıyorum.

Kan dolmuş mesaneye.

Ve acı başladı.

Bir buçuk iki saat kadar orada öylece kaldım, kaldırımda, yüzükoyun.

Neden sonra yanıma sokuldular.

Kim olduğumu bilmiyorlar.

Konuşmalarını duyuyorum, anlamıyorum.

«Şeyin oğlunu mu vurduk yoksa?» diyorlar.

Telâşla askeri bir Dodge'a koyup Sağlık Ocağı'na götürdüler beni.

Deniz'in kasabada tur attığını bilmiyorum. Ama makinalısının seslerini ve bağırışları çok iyi hatırlıyorum.

Sağlık Ocağında bir masaya yatırdılar beni. Yara çok acı veriyor.

O ara sürekli adımı soruyorlar, kim olduğumu öğrenmek istiyorlar. Soranlar polis ve candarma. Söylemiyorum adımı. Hiçbir şey söylemiyorum. Beni tanıyamadıklarını anlıyorum. Adımı söylersem kaçanın Deniz olduğunu hemen anlayacaklar. Onun hâlâ yakalanmadığını da konuşmalarından anlıyorum. Susuyorum. Adımı sorduklarında acıdan bağırır gibi yapıyorum, bağırıyorum yada bayılma durumuna giriyorum, sözde bayılıyorum.

Sağlık Ocağındayım, bir masanın üzerine uzatılmışım, kasığımdan yaralıyım ve ilgilenen yok. Yalnızca kimliğimi çözmeye çalışıyorlar.

Fotoğraflar getirdiler, baktılar bir bir. O zaman tanıdılar beni.

«Yusuf Aslan bu,» dediklerini duydum. «Yusuf Aslan bu,» dediler ve işte o zaman soymaya başladılar beni.

Çitin üzerinde yaralanıp kaldırıma düştüğümde elimde tabancam vardı. Bakıyorum, tabancam yok elimde. Almış biri, kim almışsa.

Beni soyuşları bile korka korka oluyor.

«Dikkatli olun, kendini de uçurur, bizi de,» diyor çekingen, tedirgin bir ses.

Dikkatle, özenle soyuyorlar beni, üstümdekileri bir bir çıkarıyorlar.

Fanilamın üstünde, Ankara'dan kaçırıp sonra salıverdiğimiz dört Amerikalıdan biri olan Başçavuş Jimmy'nin arması vardı. Bir anı olarak almıştım Jimmy'den. Kolye gibi boynuma takmıştım, kurşunun kalbime girmesini önlesin diye. Armanın üzerindeki 'Police' yazısını okudular.

«Ne yaptık?» dedi biri. «Gizli polisi vurmuşuz.»

Sonra bunun Amerikalı bir polise ait olduğunu askeri doktor akıl edip çıkardı.

Sıvas valisine telefon ettiler: «Acele hastaneye kaldırılması gerekiyor,» dediler.

Vali de, «Ben araba çıkarıncaya kadar yola çıkarmayın,» demiş.

Bir ara yaralı bir kadını getirdiler. Bir eli kan içindeydi. «Siz de adam mısınız, bir adamı yakalayamadınız!» diye çıkıştı oradakilere.

Beni gördü, ama bir şey söylemedi.

Elinden yaralı olan bu kadının, Deniz'in yanlışlıkla vurduğu kadın olduğunu çok sonra öğrendim; assubayın karısıymış.

Sonra savcı geldi.

Hâlâ benim Yusuf Aslan olduğum konusunda kesin bir inançları yok. Fotoğraftan beni ta-

nıdıkları halde hâlâ bana adımı sorup duruyorlar. Deniz'in adı da dolaşıyor ağızlarda.

İşte o ara, «Yeniçubuk'taki barikatı da yarıp geçmiş,» diye konuştuklarını duydum aralarında.

Sağlık Ocağının ambulansı olduğu halde göndermediler beni. Gördüm, hiçbir tıbbi önlem alma olanakları yoktu oradakilerin. Ne yazık. Adı Sağlık Ocağı.

Dış kanama durmuştu. Ama iç kanama sürüyormuş.

O ara, «Adın ne?», «Nereye gidiyordun?», «Yusuf Aslan mısın?» diye sorup duruyorlar yine.

Deniz'in de yakalandığı haberi gelince, sonunda ben de konuştum. Adımı söyledim.

Çatışma olduğunda, ben yaralandığımda saat altı altıbuçuk falandı. O saatlerde girmiştik Gemerek'e. Oysa Deniz'in yakalandığı haberi geldiğinde saat gecenin iki, ikibuçuğu falandı; o sıralardaydı işte.

Polisin biri, Ankara'daki polislerden birini yaralama olayını belirtip yüzüme bir yumruk indirdi. Aldırmadım.

Belimden aşağısı çıplaktı. Soymuşlardı. Soğuktu. Donuyordum. Örtmüyorlardı üstümü.

Sonunda ambulans geldi.

Deniz'i yakalayan Sıvas Jandarma Komutanı ve Sıvas Emniyet Müdürü de geldiler. Ambulansa attılar beni. Sıvas'a doğru yola koyulduk.

Yolda hâlâ yarı belimden aşağısı çıplak. Ti-

pi. Kar. Ambulansta soğuktan donabilirim. Dişlerim birbirine vuruyordu. Yol boyunca yarı baygınlık durumundayım, bayılıp ayılıyorum. «Ölüyor,» sesleri çalınıyor kulağıma. Her şey düş gibi geliyor bana o ara. Nasıl olup da yakalandığımıza bir türlü akıl erdiremiyorum, inanamıyorum.

Sıvas'a sabahın beşbuçuğunda falan geldik. Ortalık aydınlanıyordu.

Vali de geldi.

Ameliyat salonuna aldılar beni.

Sivas Emniyet Müdürü, yaşamamdan umudunu kesmiş olmalı ki, ölmeden önce ifademi almaya çalıştı. Görevini eksiksiz yapmaya çalışıyordu. Ameliyat masasmdaydım ve başıma dikilmiş sorular soruyordu:

«Nereye gidiyordunuz?»

«Diyarbakır dolaylarına.»

«Ne yapacaktınız orada?»

«Sığınabileceğimiz bir köy bulabilirsek orada kalacaktık, olmazsa dışarı çıkacaktık.»

«Komünist bir ülkeye mi sığınacaktınız?»

«Komünist olmayan bir ülkeye gidecektik.»

Böyle sormuştu, böyle söylemiştim. İfademde yazılıdır bunlar.

Sonra ameliyat ettiler beni.

Ameliyat eden doktor, demokrat bir insandı, gerçek bir doktordu. Başka bir doktorun eline düşseydim ölebilirdim.

Bir ara Emniyet Müdürü, «Deniz'in ifadesi-

ne göre, yanınızda başkaları da varmış, kaçmışlar,» dedi.

Ona bağırdığımı hatırlıyorum.

Yakalandığımıza bir türlü inanamıyordum. Her şey düş gibi geliyordu bana, ciddiye alamıyordum.

Ameliyattan çıktığımda, ayağımdan karyolaya zincirle bağlanmış olduğumu gördüm.

Odada polis vardı.

Doktor sık sık geliyordu yanıma. Bir fırsatını bulunca eğiliyor, yavaş sesle, beni gerçekten rahatlatan, umutlandıran bir iki güzel söz ediyordu bana; biraz olsun yatışıyordum.

Ameliyatın ertesi günü babam geldi. Ancak bir iki dakika kadar konuşabildik. Ona neler dediğimi, neler konuştuğumuzu hatırlamıyorum.

Babam gittikten sonra durumu iyice kavradım: Yakalanmıştık. İşte o zaman çok üzüldüm, büyük acı duydum. Ama yakalananlar yalnızca ikimizdik: Deniz'le ben. Öbür arkadaşlara güvenim tamdı. Nasıl olsa çıkabileceğimizi düşündüm.

Hastanede doktor, hemşireler, çalışan öbür görevliler, herkes bana gerçekten çok iyi davrandı.

Sıvas Belediye Başkanı, «Elimden bir şey gelmiyor,» diyordu.

Ankara'dan isteniyordum.

Ameliyatımı yapan o yürekli doktor diretti, bir hafta falan vermedi beni.

Ya ikinci, ya üçüncü gündü, zatürre oldum. Yolda çok üşütmüştüm. Yine komaya girdim.

Sıvas'ta dördüncü gündü, Hüseyin'le Nakipoğlu'nun yakalandığını söylediler. Doktor söyledi. Çok üzüldüm. Ateşim kırka çıktı üzüntüden.

Bir hafta sonra Ankara'ya getirdiler. Karnımda iki hortum vardı, bir hortum da kamışta. Çok eziyetli oldu yolculuk.

Numune Hastanesine getirdiler. Hastanenin başhekimi AP milletvekilliği filan yapmış. Beni kabul etmedi hastaneye. O durumda Merkez Cezaevine gönderildim. Cezaevinde o gece sabaha kadar acıdan kıvrandım durdum.

Merkez Cezaevine getirildiğim günün gecesi yine komaya girdim. Sabah konsültasyon ve yine Nümune Hastanesi.

Orada birbuçuk iki ay kadar kaldım. Sürekli serum verildi. Karnımda iltihaplanma vardı. Yemek yiyemiyordum. Tuvalete çıkamıyordum. Sonunda iltihap durumu geçti.

Yeniden Merkez Cezaevine götürüldüm.

Nümune'de toplum polislerinin odama girmesi yasaktı. Dışarıda bekliyorlardı. Yalnızlıktan bunalınca onları çağırtıyordum. Konuşuyorduk. Tavırları iyiydi. Bir keresinde içlerinden biriyle aramda bir atışma oldu, askerler tuttukları gibi alıp dışarı çıkardılar polisi.

Odada bir başçavuş, iki üç asker, sürekli bekliyorlardı başımda. Dışarıda da yirmi yirmibeş kişilik bir asker topluluğu bekliyormuş. Kapımın dışında da toplum polisleri.

Mahkeme idam kararı verecek. Ama üç, ama dört kişiye. Verirler. Kararı yerine getirebilirlerse getirirler.

Yusuf, bu sözleri söylüyor ve yüzünden bir umutsuzluk rüzgârı geçiyor, derin bir soluk alıyor. Soruyu ben sormuştum; güçtü sormak ama sormuştum. Karşılığı bu kadar kısa ve kesin oluyor.

Ben cezaevindeyken İstanbul'da Elrom kaçırıldı. Sinan'lar vuruldu. Cihan'lar yakalandı. Mahir, Cevahir sıkıştırıldı. Üstüste geldi bu acı haberler. Başka mahkûmlarla birlikte yatıyordum. Dertleşeceğim kimse yoktu. Radyoda haberleri dinlemekten nefret ediyordum. Hayatımın en büyük acılarını yaşattı bana bu haberler. Mahvoldum. Konuşabileceğim tek kişi yoktu. Mahkûmların çoğu ağa mağa. «Oh, iyi olmuş,» falan diyecekler ama, ben oradayım diye konuşmuyorlar.

Aslında hastanede kalmam gerekiyordu. Tuvalete bile gidemiyordum; gidersem de bin güçlükle. Bir elimle karnıma takılı hortumun tüpünü tutuyor, titreyerek ve iki kat eğilerek güçlükle gidebiliyordum ve tutunarak durabiliyordum orada.

Haftada bir doktorlar gelip bakıyorlardı yarama.

Cezaevindeyken dışarıdan yemek gelmesi müthiş sevindiriyordu beni. Babamı yeniden kazanmıştım. Sabah, öğlen yemeklerimi babam getiriyordu.

Buraya, Mamak Cezaevine gelmeden iki gün önce babamla konuştum. Burada görüş olmadığını söyledim. «Belki bir daha görüşemeyiz baba, bu son görüşmemiz olabilir,» dedim.

Çok üzüldü.

«Ben bir adamını bulurum,» dedi.

Kalktı. Sendeledi. Düştü yere. Gözleri bana dikilmişti. Çıkardılar.

Ağzından kan gelmiş dışarıda; ağlıyormuş. Üzüntüden mide kanaması geçirmiş. Hastaneye kaldırmışlar.

Annem geliyordu ara sıra. Sinan'ı, Alparslan'ı iyi tanırdı annem. Görüş günleri hep onları anıp ağlıyordu; beni bırakmıştı artık, onlara ağlıyordu.

NURHAK SANA GÜNEŞ DOĞMAZ

Ahmet Abi, güzelim, bir mendil niye kanar
Diş değil, tırnak değil, bir mendil niye kanar
Mendilimde kan sesleri.

EDİP CANSEVER

13 Eylül 1971 (Cezaevinde tuttuğum günlükten): *Hacı Tonak, daha önce anlaştığımız gibi, bir yolunu bulmuş, çıkabilmiş koğuşundan. Bizim koğuştayız. Koğuşun dibindeki iki katlı ranzanın alt yatağındayız. Bir dostun yatağı bu. Görse de kızmazdı. Bir ara koğuşa girince gördü bizi, çekinerek, özür dileyerek sigara paketini aldı yeleğinin cebinden, çıktı gitti avluya. Can bir çocuk. Tuncelili.*

Koğuş bomboş. Dışarıda günlük güneşlik bir hava. Herkes avluda.

İki büklümüz. Üstteki ranzanın sarkık yayları, kalın demirleri, dik oturmamızı önlüyor.

Hacı, ufak tefek, el kadar bir çocuk. Tam yirmi yaşında. '51 doğumlu. Kaşları ortada bitişiyor. Esmer yanık yüzünde kapkara iki göz. Ön dişlerinde çürükler var.

Yatağın dibinde bağdaş kurmuş, duvara vermiş sırtını. Alçak sesle anlatıyor bana. O anlatıyor, ben yazıyorum. Yazabilmem için yavaş anlatıyor.

Bir ara şiirler, öyküler de yazmış. Bir gün buralardan çıkarsa yazdıklarını getirecek, gösterecek bana.

Bir de roman denemesi varmış.

En çok da Yaşar Kemal'e tutkun. Anlatımında, Yaşar Kemal etkisi var gibi geldi bana.

Sık sık sorduğum sorularla yine ayrıntılar istiyorum ondan, geri dönüşler yapmak zorunda bırakıyorum onu. Rahatlıkla gerilere dönüyor, istediğim ayrıntıları, acılarla yüklü belleğinden ayıklayıp çıkarmaya çalışıyor.

Anlatırken, o günlerde yaşadığı yoğun duyguları yeniden yaşıyor sanki.

Güldüğü, yanaklarından süzülen incecik yaşları sildiği oldu anlatırken.

Nurhak'ı ondan öğrendim. Bir zamanlar yakın dostum olan Sinan'ı ondan öğrendim. Sinan'ı, Alp'i, Kadir'i ve ötekileri.

Ve bir öykü gibi yazdım onun anlattıklarını. Kaç kez yenibaştan yazdım. 'Mendilimde Kan Sesleri' sanırım şimdiye kadar yazdığım öykülerin en ilginçlerinden biri oldu.

MENDİLİMDE KAN SESLERİ

Üç ay kaldık dağlarda.

Başyurt yaylası. Yaylanın eteğinde Sinek-korkmaz, Kartal, Alişükran dağları. Yanyana üç dağ. Hemen karşısında Akçadağlar. Sonra da Nurhak dağları. Bir sıra dağdır Nurhak.

Kulvar köyüne, Tatlar köyüne az mı ındik. Bir kış geçirdik oralarda.

Hazırlıklarla geçen aylardı bu aylar. Silâh eğitimi, dağ eğitimi, her şey. Tam üç ay sürdü hazırlanmamız.

Biz dağa çıktıktan iki buçuk ay sonra geldi katıldı aramıza Sinan. On beş gün kaldı bizimle dağda.

Göksu vadisinde ikiye ayrıldık. Bir gurup arkadaş aşağıya, Adıyaman yöresine inecekti. Bizse başka yöreye, Kürecik bölgesine gidecektik.

Evet, bir Amerikan üssünü havaya uçuracaktık. Polaris deniz füzelerini yöneten askeri bir üsmüş bu.

Ayrıldık, yola koyulduk.

Çoğumuzun sırtında askeri komando kılıkları vardı. İki kişi sivildik: Ahmet'le ben. Eylem

sırasında sivil olarak ikimize düşecek ayrı görevler olacaktı.

Ahmet'e 'Hemşerim' deriz biz aramızda.

Günlerdir yollardaydık. Aştığımız kum tepeler çok yormuştu bizi. Kum tepelerden aşağılara iniş daha kolay oluyordu, kayarak iniyorduk. Ama tırmanış çok yorucuydu.

Yola çıktığımızın üçüncü günü varabildik İnekli dağına. Dağın doruğuna bin güçlükle tırmandık. Doruğu bir uçtan bir uca kesen kuru bir dere yatağı var. Hani kütür bir karpuza bıçağı saplayıp bir uçtan öbür uca iki kere çekersin, kayık gibi bir kocaman dilim çıkarırsın ya, İnekli dağının doruğundan da öylesine bir dilim kesilip çıkarılmıştı sanki. Ortası, çekirdeklerin biriktiği yer, bizim yürüdüğümüz kuru dere yatağı işte; iki dik yamacın ortasında uzayıp gidiyor. Ayaklarımızın altı taşlık, çakıllık. Yürümek çok güç oluyor. Sürükleniyor gibiyiz. Çok yavaş ilerliyoruz.

Takım düzeninde yürüyoruz. Aramızda onar metre uzaklık bırakarak yürüyoruz.

Sırt çantalarımız da sırtımızda. İçlerinde en vazgeçemediğimiz gereçlerimiz kalmış. Yol boyunca bütün fazlalıkları bir bir çıkarıp belirli yerlere gömmüşüz. Nerelere neleri gömdüğümüzü çok iyi biliyoruz.

Başlarımızda, yalnızca yüzlerimizi açıkta bırakan örme yün başlıklar var. Kimi kıvırıp kalpak gibi geçirmiş başına. Kadir öyle yapmıştı.

Ara sıra çakıllara takılıp tökezleyen, düşen oluyor. Yürürken uyuklamanın sonucu.

Ayışığında gölgelerimiz upuzun.

Sonunda kuru dere yatağı bitiyor. Bir açıklığa çıkıyoruz. Karşımızda hafif bir meşelik. Çok genç meşeler.

Bahar almış başını gidiyor. Mayıs bitmek üzere.

Dere yatağmdan çıkınca nedense karşımda doğacak günü bulacakmışım gibi bir duygu vardı içimde. Oysa geceydi daha. Sabah kendini geciktiriyordu.

Birden, ötemdeki meşeliğin içinden gelen bir hışırtı duydum. Bir ayak sesi vardı meşeliğin içinde.

Arkamdan gelen arkadaşlara bir uyarı ıslığı çalıp kendimi yandaki mor kayaların dibine, fundaların arasına attım. Herkes sağlı sollu bir kuytuya sindi. Bekledim.

Meşelere sürünerek yaklaşan biriydi.

Sesler yaklaştı yaklaştı. Birden, öndeki meşelerin arasında garip bir gölge belirdi, beyaz bir karaltı.

Bir attı. Beyaz bir at. Beyaz bir bulut gibiydi karanlıkta. Başı havadaydı, havayı kokluyordu.

Arkasındaki meşeler yine hışırdadı. İki at daha belirdi meşelerin önünde. Biri küçükçeydi, koyu renkliydi.

Yeni gelen iki at, başları yerde, bir şeyler yiyorlardı.

Arkalarından gelen birileri olup olmadığını anlamak için fundaların arkasında, sindiğim yer-

de, bir süre daha kıpırdamadan bekledim. Başka gelen giden olmadı.

Üçü de bırakılmış başıboş atlardı.

Bir tehlike olmadığına inanınca gizlendiğim yerden çıktım.

Ürktü atlar.

Islık çalıp arkadaşlarıma tehlikenin geçtiğini bildirdim.

Islık sesi atları iyice ürküttü; başları havada, tapır tapır uzaklaştılar karanlıkta.

Fundaların ötesinde kuytuluk bir yer bulup toplandık. Herkes bırakıverdi kendini yere. Islak otların üzerine uzandık kaldık bir süre.

Tepemizde bulutsuz, som çivit mavisi bir gök. Koskocaman bir buz kitlesi sanki.

Gecenin kırağısı giyimlerimizi ıslatmıştı.

Ay, sakalları yeni kesilmiş iriyarı bir adamın yüzüydü.

Yerdeki karanlık ısırganların daladığı kollarım sıcak sıcak kaşınıyordu.

Birden, yakınımıza, otların arasına bir şey düştü.

İki üç kişi sıçrayıp doğrulduk.

Çevreyi dinledik.

Bir şey yoktu.

Çocukluğumun dut ağaçları geldi aklıma. Gecenin ıpıssızlığmda, karanlık, olmuş bir dut düşmüştü kaba otların arasına sanki.

Orada oturup durum değerlendirmesi yaptık.

Varmamız gereken yere gün ışımadan varamayacaktık.

Tartıştık aramızda. Arkadaşlardan çoğu orada kalmaktan yanaydı.

Elimizde o yöreyle ilgili ne bir harita, ne de bir pafta vardı. Bölgeyi hiç tanımıyorduk. Varmak istediğimiz yeri biri kabaca anlatmıştı bize. Ben de uzaktan dürbünle gözlemiştim yöreyi. Keşif görevi bana verilmişti. Bu yüzden arkadaşların kılavuzluğunu ben yapıyordum.

Bana da sordular. Ben de orada kalmamızın doğru olacağını söyledim.

Çok kötü bir yere çakılıp kalmıştık. Çok yorgunduk. Elyordamıyla gelmiştik buralara. Bundan ötesine de elyordamıyla gidecektik. Çok gecikmiştik. Bu durumda da, yapmak istediğimiz eylemi zamanında yapamayacaktık.

Arkadaşların sinirleri bozulmuştu. Herkes bir ucundan tutup eleştiriler yağdırmaya başladı.

«Biraz daha yürüyelim,» dedi Sinan.

O konuşunca herkes susardı. Aramızda yerleşmiş bir kural gibiydi: son sözü Sinan'a bırakırdık. Sinan, tartışmayı başlatır, bizleri dinlerdi önce. Ara sıra söze karışır, olasılıkları kısaca belirtir, konuştururdu bizleri. Tartışma uzayınca döner ona bakardık. Düşündüklerini kısaca özetler, kararını açıklardı. Son söz onun olurdu hep. O ne derse o olurdu.

Genel komutanımızdı Sinan.

Aramızda 'Hoca' derdik ona.

Kalktık, yine takım düzeninde yürümeye başladık.

Yaprak kımıldamıyordu.

Sabaha yaklaşıyorduk. Günün ilk ışıklarıyla birlikte daha zorlu saatlerin bizleri beklediğini seziyor gibiydim. Elimden gelseydi günün doğuşunu geciktirirdim.

Sağımızdaki tepenin üzüm kütükleriyle örtülü olduğunu seçebiliyorduk artık.

Sol yanımızdaki meşelik, almış başını gidiyordu.

Birden ince külrengi bir seher yeli yüzümüzü yalayıp geçti. Sol yanımızdaki alacakaranlık meşelik bir anda kuş sesleriyle doldu. Bir kuş sürüsü başımızın üstünden akıp geçti; başımı eğmişim. Sanki geceden gündüze akıyor gibiydiler.

Tepemizde ağarmaya başlayan boşluk, belli belirsiz kuş karaltılarıyla noktalandı.

Yukarılara bakıyordum sık sık. Sabah, gökyüzünden geliyordu yine. Meşelerin tepeleri de ağarıyor gibiydi.

Gelen gün neler getirecekti kimbilir. Güzel şeyler getirmesini ne kadar isterdim.

İçimde beliren dirilik şaşırtmıştı beni. Onca yorgunluğun üstüne, gün içime doğuyor gibiydi. Göğsüm sıkışıyordu. Adımlarımı açtığımı, neden sonra arkamdan gelen ıslık sesine dönünce anladım. Çok açılmıştım onlardan. Oldukça gerilerde kalmışlardı. Sinan'ın ıslığıydı. Beklememi işaret ediyordu.

Oysa koşmak geliyordu içimden.

Onca yol yürümüştük. Bitkindik. Günün doğ-

masına da pek bir şey kalmamıştı. Ortalık ışımadan bu yolu aşmamızı istiyordum.

Yaklaşmalarını sabırsızca bekledim.

Birer birer geldiler.

«Önden ben gideceğim,» dedi Sinan. «Onar metreden fazla açmayın arayı.» Bana döndü. «Sen arkamdan gel.»

On metre kadar gerisinden onu izlemeye başladım. İçimden taşıp gelen koşma isteğini artık bastırmak zorundaydım.

Silâhını tutan eli aşağıdaydı Sinan'ın. Silâhının kayışı yerde sürünüyor gibiydi. Silâhının ağırlığı, bir omuzunu aşağı çekiyordu.

Toprak yola indik.

Birden Sinan'ın kollarını havaya kaldırdığını gördüm.

«Ova!» diye haykırdı bize dönerek.

Durdu, yanına gitmemizi bekledi orada. Yüzünde çocukça bir sevinç vardı. Bir eliyle aşağıları gösteriyordu. «Ova!» diye seslenirken, çok yüksek sesle bağırdığını, üzerine dikilen donuk bakışlarımızdan anladı.

Aşağıda güzelim ova buğular içinde alacakaranlık açılıp uzanıyordu.

Gölbaşı ovasıydı karşımızdaki. Sonsuzluk gibiydi. Bütün bu ovayı aşacaktık.

Dizlerimin ağırlaştığını o an anladım. İçimden kopup gelen koşma isteği bir anda uçup gitmiş gibiydi. Çöktüm oracığa.

«Buralarda bir yerde kalsak iyi olur,» dedi Kadir.

«Güpegündüz aşamayız bu ovayı,» dedi Alp.

«Burada kalmanın ne demek olacağını düşündünüz mü?» dedi Sinan.

Kimse bir şey diyemedi.

«Düşündüğümüz her şeyi ertelemiş oluruz,» dedi Sinan.

Biliyorduk. Her şeyi ertelemiş olacaktık. Başka da çaremiz yoktu. Ama bunu kimse söyleyemedi.

«Yürüyeceğiz,» dedi Sinan ve dönüp yürüdü.

Yine takım düzeninde Sinan'ı izliyorduk. Toprak bir yolda açıklıkta yürüyorduk şimdi. Arkamdan gelen arkadaşların sürüklenen ayak seslerini duyuyordum. Bitkindiler.

Ortalık ağarıyordu artık.

Ne kadar yürüdük bilmiyorum, birden önden gelen ıslık sesiyle uyarıldık, kendimizi yolun iki yakasına attık.

Gizlendiğim yerden Sinan'ı görebiliyordum, gri aydınlıkta.

Sinan, bizleri göremeyince güvenli adımlarla yürümesini sürdürdü. Silâhını bırakmamıştı. Oysa bir yere gizleyebilirdi. Islıkla yaptığı uyarı, tehlike uyarısıydı. Silâhını niye atmadığını anlayamamıştım.

Gizlendiğim yerden silâhımı doğrultup bekledim.

Alacakaranlık yolun başında bir köylü belirdi. Sinan'ın köylüyle selâmlaştığını gördüm. Köylü şaşkındı; olduğu yere çakılıp kalmıştı. Yanına gitti Sinan. Bir şeyler söyledi, bir şeyler an-

lattı ona. Konuşmalarını duyacakmışım gibi kulak kesildim.

Köylü, eliyle koluyla yolun karşı yanını gösterdi. Bir iki kere başını salladı.

Ayrıldılar.

Sinan yoluna yürüdü.

Köylü, ardına baka baka bizden yana geliyordu. Önümden geçti. Otuzunda ya vardı ya yoktu. Bir haftalık sakalın çevrelediği yüzü de, yüzüne sinmiş o aşağılık korku da hiç hoşuma gitmedi. Birileriyle karşılaşacak olmaktan çekiniyor gibiydi. Çevresine bakınıp aranıyor, arada bir gerilere bakınıyor, adımlarını da giderek açıyordu. On adım kadar ötede dönüp bir daha baktı geriye, sonra da var gücüyle koşmaya başladı. Bir yerlere yetişmek istiyor gibiydi. Geç kalmak istemiyor gibiydi.

Sinan'ın ıslığıyla gizlendiğimiz kuytulardan çıktık. Yanına varınca yolun kıyısına çöktük.

«Kimmiş?»

«Geç farkettim adamı. Gördüğümde iş işten geçmişti. Sizleri görmedi, değil mi?»

«Görmedi.»

«Beni, buralarda dolaşan komando erlerinden biri sandı. Sağdaki bağların bekçisiymiş.»

«Yüzü hiç hoşuma gitmedi,» dedim.

«Oturup konuşalım,» dedi Sinan. «Şu meşeliğe girelim. Orada görmezler bizi.»

«Ama gördüler,» dedi Kadir. «O köylü gördü bizi.»

«Koşarak gitti,» dedim. «Yüzü hiç hoşuma gitmedi.»

«Gelin konuşalım,» dedi Sinan.

Yandaki yamaca vurduk. Dimdikti yamaç. Çalılara, kayalara tutunarak tırmanmaya başladık. Yukarıdaki düzlüğe varınca uzun uzun soluklandık. Buradan, aşağılar daha iyi görünüyordu. İki yanda tepeler uzanıyor, uzakta, tepelerin arasındaki ova belli belirsiz ayırdediliyordu.

Eğimi aşınca bir buğday tarlası çıktı karşımıza. Buğdaylar baş vermişti iyice. İncecik bir seher yelinde koyu yeşil bir göl gibiydi buğday tarlası. Yelin ürpertisi, dalga dalga bir uçtan başlıyor öbür uca kadar gidiyordu. Ürpertili bir fısıltı geziniyordu başakların arasında.

Sinan yürüdü tarlaya, başakların arasına daldı.

Biz de onu izledik. Başaklar belimizi aşıyordu. Yarı belimize kadar yeşilliğe batmış yarım adamlar gibiydik.

«Çabuk olun,» dedi Sinan.

Tarla bitince önümüze çıkan meşeliğe daldık. Sık bir meşe topluluğunun orta yerinde genişçe bir çukur bulmak sevinçlere boğdu bizi.

Sinan'ın ardınca birer birer atladık çukura. Çukurun dibinde sarı katırtırnakları vardı.

«Arkadaşlar, burada kalamayız,» dedim.

«Niye?»

«O herifi gözüm tutmadı. Tekin bir yer değil burası.»

Sinan, silâhını yere, sarı çiçeklerin arasına yatırmıştı. «Haklısın,» dedi. «Üstelik buğday tarlasından geçerken de gören olmuştur bizi. Yakınlarda bir köy olmalı.»

«Buğday tarlası köyden uzak olamaz,» dedi Metin.

Metin, köylü değildi, ama doğru söylüyordu.

«Kalk Hacı, seninle çevreyi bir gözden geçirelim,» dedi Sinan, bana. Silâhını alıp doğruldu. «Bir gözcü koyun,» dedi çukurdan çıkarken.

«Gecikmeyin,» dedi Alp. Sesi tedirgindi.

Sinan'la yürümeye başladık.

«Şuraya bak.»

Gösterdiği yere baktım. Meşelerin arasında, iki yüz metre kadar aşağıda birkaç ev görünüyordu.

«İşte köy,» dedi Sinan.

«İnekli köyü olmalı.»

Daha açıklık bir yer bulana kadar yürüdük. Köy, önümüze seriliverdi. Kırk elli hanelik bir köydü.

«İnekli köyü.»

Küçük bir tepenin üstündeydi köy. Tepenin ardına doğru uzanıyor gibiydi.

«Telefon direğine benzer bir şey görebiliyor musun?»

Görünürde hiçbir telefon direği yoktu.

«Tepenin arkasında kalan kesiminde olabilir,» dedim.

Gerçekten de varmış. Telefon varmış köyde. Tepenin ardında kaldığı için görememişiz. Sonradan anlatmışlardı: O karşılaştığımız bekçi koşa koşa gidip muhtara haber verince, muhtar, telefonla iletmiş haberi Jandarmaya.

Köyün yakınında bataklığa benzer genişçe bir yer vardı. Bataklığın bittiği yerde de, değişik

yeşil dikdörtgenlerin süslediği yemyeşil ova başlıyordu.

«Demiryolunu görüyor musun?»

«Hani nerde? Evet, gördüm.»

«Fevzipaşa hattı.»

Kıl gibi ince bir demiryolu, ovanın ortasını çizip gidiyor, çok ötelerde bir tepenin ardında yok oluyordu. Varacağımız istasyon, o uzaktaki tepenin hemen ardında olmalıydı. Yani bir kocaman ovayı daha aşmamız gerekiyordu. Önümüz engin bir ova, ardımız yer yer meşelerin ve muhbirlerin süslediği İnekli dağı, İnekli köyü.

İçimde bir şeyler çürüdü.

Demiryolunun hemen bitişiğinde de bir yol gidiyordu; asfalt olmalıydı.

«Güpegündüz bu ovayı geçemeyiz,» dedim.

«Tamam, dönelim,» dedi Sinan.

Arkadaşların gizlendiği çukura döndük. Beşi de çukurun dibinde uzanıp kalmıştı.

«Biz geldik,» dedi Sinan.

Toparlanıp oturdular.

Sinan ortamıza geçti, ayakta anlattı: köyü, ovayı, demiryolunu, asfaltı, uzaktaki küçük tepeyi.

«Çok kötü bir yere tıkılıp kaldık,» dedi Kadir.

Herkes Sinan'a bakıyor, çözümü ondan bekliyordu.

Bütün tasarılarımız altüst olmuş gibiydi. Üstelik çevrenin de çok yabancısıydık. Hiç tanımıyorduk buraları.

«Bu ovayı güpegündüz geçemeyiz,» dedim.

«Dönelim,» dedi Metin. «Geri dönelim.»

«Nereye dönüyorsun?» dedi Sinan.

«Dönsek iyi olur,» dedi Alp.

«Bence de,» dedi Kadir.

Ben de katıldım onlara.

«Saçmalamayın,» dedi Sinan.

«Hiç olmazsa içerilerde bir yerlere çekilelim. Çok açıktayız,» dedi Alp.

«Köy büyük mü?» dedi Mustafa.

«Kırk elli evlik bir köy işte.»

«Girip köyü işgâl edelim, yerleşelim köye,» dedi Mustafa.

Sinirle gülenler oldu.

«Başka çözüm var mı?» dedi Mustafa.

Kadir de, Alp de bir şeyler diyecek gibiydiler, sustular. Uzunca bir suskunluk oldu. Sonra oldukça sinirli bir tartışma başladı.

Gerçekten, kararlaştırdığımız ikinci hedefe ulaşmak çok önemliydi bizim için.

Sonunda iki kişinin, aşağıya, ovaya inmesine karar verildi. Hayır geriye dönüş yoktu artık. Böylece bu iki kişi, daha önce görevlendirilmiş arkadaşla bağlantı kuracaktı. İlk hedefteki olayda bir gecikme olmuş olabilirdi. Bunu öğrenmemiz gerekiyordu. O arkadaşla bağlantı kuramazsak, hiçbir eyleme girişemezdik. Bir de araba bulmaya çalışacaktık. Ayrıca demiryolunun da keşfini yapmamız gerekiyordu. Gerekebilir, geçecek ilk marşandize atlamak zorunda kalabilirdik. Marşandize nereden nasıl bineceğini önceden belirlememiz gerekiyordu.

Ovaya inecek iki kişiyi belirlemek güç olmadı: Ahmet'le ben. Çünkü yedi kişinin arasında sivil giyinen ikimizdik. Bizden kimse kuşkulanmazdı.

Arkadaşlar tartışırken, ben çöküp iki Tomson'un dipçiklerini sökmeye başladım.

«Ne yapıyorsun sen?» dedi Sinan.

«Boylarını kısaltıyorum.»

«Niye? Kim için hazırlıyorsun onları?» dedi Ahmet.

«İkimiz için,» dedim.

«Saçmalama. Silâhla mı dolaşacağız? Olmaz öyle şey,» dedi Ahmet.

«Buralarda silâhsız ne yaparız? Kuş gibi avlarlar bizi,» dedim.

«Silâhla dolaşamazsınız,» dedi Sinan.

«İkiniz de sivilsiniz,» dedi Alp. «Hem sivil, hem silâhlı. İyi be. Hem de Tomson'larla.»

İçimde bir kapana kıstırılacağımız duygusu vardı. Tanımadığımız bir yere gidip her yerleşmemizde bu duygu gelir yerleşir içime nedense. Yine o duygunun telâşı içindeydim. Ne olursa olsun silâhsız kalmayı istemiyordum. Dinletemedim. Kimse katılmadı bana. Ve Hemşerim'le benim, silâhsız yola çıkmamız konusunda kesin karar verildi. Çaresiz boyun eğdim.

Bu tartışmalar boyunca hepimiz ayağa kalkmışız. Karar kesinleşince anladım bunu.

Ahmet'le ben yola çıkınca, geride kalan beş arkadaş çukurdan çıkıp gerilere çekilip meşeliğin içine gizleneceklerdi.

Dağ büyük bir dağ değildi. Ne Göksu vadisiyle, ne de öbür dağlarla bağlantısı vardı. Tek

başına bir dağdı. Hiç hoş değildi bu. Çok kötü bir yerde olduğumuzu biliyorduk artık.

«Gizlenin!» dedi Sinan.

«Gördü bizi,» dedi Kadir.

İçinden geçtiğimiz az ötedeki buğday tarlasına sokulmaya çalışan davarların güdücüsü çoban, görmüştü bizi.

«Kalkın, nasıl olsa gördü, gizlenmeyin,» dedi Sinan.

«Gözcü koymamanın sonu budur,» dedi Alp.

«Söylemiştim,» dedi Sinan.

Herkes çukurun içinde ayaktaydı yine.

Çoban üstümüze doğru geliyordu. Çukurun az ötesinde durdu. Şaşkın gözlerle süzdü bizi. Anlamsız kötü bir yüzdü.

«Merhaba hemşerim,» dedi Ahmet. Çukurdan çıktı.

Çoban karşılık vermedi. Boş boş baktı Ahmet'e.

Ben de çıktım.

«Avcıyız,» dedi Ahmet. «Bu arkadaşlarla karşılaştık. Sohbet ediyorduk.» Çukurdaki komando giyimli beş kişiyi gösterdi. «Avlanıyorduk.»

Adam döndü, davarlarını haydayıp uzaklaştı.

«Yuf be!» dedi Kadir. «Herife bak, kütük gibi.»

«Gidelim buradan,» dedi Alp.

«Hemen gidiyoruz,» dedi Sinan. «Hadi toparlanın.»

Acele etmemiz gerekiyordu.

«Çok oyalandık,» dedi Sinan.

Gerçekten çok oyalanmıştık. Bir saate yakındır bu çukurdaydık.

«Durun, ben de sizinle geliyorum.»

«Bizimle mi?»

«Bir buluşma yeri belirlememiz gerek. Dönünce nerede bulacaksınız bizi?» Çevresine bakındı. «Nerde senin Kalaşnikov'un? Onu bana bırak.»

Çukura atlayıp Kalaşnikov'umu aldım, okşadım, öptüm, verdim Sinan'a.

«Biraz bekleyin beni burada. Hemen dönerim ben. Birlikte yukarıdaki meşeliğe çekileceğiz.»

«Güle güle gidin arkadaşlar,» dedi Kadir.

Ahmet'le bana söylemişti bunu. Belli ki yine panikteydi. Kadir'in sık sık ortaya çıkan bir özelliğiydi bu. Yiğitti yiğit olmasına, ama çok çabuk paniğe kapılırdı.

«Gidin. Hiç olmazsa kendinizi kurtarmış olursunuz. Bize yardım etmeniz söz konusu değil artık.»

Dargın, kırık bir sesle söylemişti bu sözleri.

«Yeter, sızlanmanın sırası değil,» dedi Sinan.

«Yolunuz açık olsun,» dedi Kadir. Belli ki içi alıp alıp veriyordu.

Üçümüz, arkamıza baka baka ayrıldık arkadaşlardan.

Sinan, boynuna asılı dürbünü gözlerine bastırıp ovayı incelemeye koyuldu. Uzayıp giden demiryolunu, asfaltı, uzaktaki tepeyi...

«Öteden geçen karayolunu da gördüm,» dedi.

«Biraz daha aşağılara insek,» dedim. «Tepenin aşağısı görünmüyor. Oralarda ne var ne yok, bir görsek.»

«Evet,» dedi Sinan.

Yürüdük.

Uzaklarda tarlalarında çalışan köylüler vardı. Köy, kırmızı damlarıyla süslüyordu tepenin o yanını. Köyün hemen arkasındaki sırta yayılmış kuzular, bembeyaz çocuk dişleri gibiydi yemyeşilin ortasında.

Ortada olağanüstü hiçbir şey yok gibiydi. Her şey yolunda gibiydi.

Kuzuların arasında koşuşan iki çocuk gördük.

Bir ağaçtan ötekine sekerek ilerliyorduk.

O uzaklarda, tarlalarında çalışır gibi görünen köylü kardeşlerimizin hepsinin önceden silâhlandırılmış kişiler olduğunu nereden bilebilirdik? Çok kurnazdılar doğrusu. Bunu sonradan öğrenecektik. Kahrolacaktık.

Meşeler giderek seyreliyor, cılızlaşıyordu. Ağaçlık, bizler için koruyucu bir sığınak olmaktan çıkıyordu artık.

«Bizi görebilirler,» dedim.

«Çok dikkatle bakmazlarsa göremezler,» dedi Sinan. Elinde dürbün, dikkatle çevreyi tarıyordu. «Herkes işinde gücünde,» dedi. «Bu çok iyi.»

Benim silâhımdı omuzundaki. Çaprazlama başaşağı asmıştı. Namlusu yere dönüktü.

«Biraz daha yürüyelim,» dedi. «Buralarda buluşamayız.»

Tepenin aşağılarını daha iyi görebilmek için biraz açıldım arkadaşlardan, biraz daha aşağılara inmeye çalıştım.

Ansızın, az ötedeki çahların hışırdadığını duyup ürperdim. Çalı yığınının içinden bir tüfek namlusunun üzerime çevrildiğini görünce «Sinan!» diye bağırıp kendimi yere attım. Yere düşerken namludan fışkıran ateşin sesini duydum. Kurşunlar sırtımın üzerinden vınlayıp geçiyordu.

Ateş kesilince olduğum yerde kıvrılıp gerilere, bizimkilere baktım. Ahmet de yoktu görünürlerde, o da benim gibi kendini yere atmış olmalıydı.

Ne kötüydü, ikimiz de silâhsızdık.

Biraz daha dönünce Sinan'ı gördüm. Kırk elli metre kadar gerisinde de Kadir'i. Kadir ne zaman çıkıp gelmişti? Çukurdan en az beşyüz metre açılmıştık çünkü. Silâh sesine gelmiş olamazdı.

İkisi de bana nereden ateş edildiğini kestirmeye çalışıyor gibiydiler. Çevreyi kolluyor, ateşin yeniden başlamasını bekliyorlardı.

Sinan'ın bir elinde dürbün, bir elinde de gözlüğü vardı. Kalaşnikov, kullanılmaya elverişsizdi. Omuzundan çaprazlama astığı silâhın namlusu yere dönüktü. Gözlüksüz pek seçemezdi Sinan. Dürbünü kullanmak için çıkardığı gözlüğünü elinde tutuyor, bırakamıyor, silâhına sarılamıyordu. Gözlüğünü takınca gördü beni.

«Teslim ol!»

Döndüm. Bana ateş edilen çalılıktan gelmişti ses. Ne yapacağımı bilemedim. On metre ka-

dar ötemdeydi ses. Gizleniyor, ortaya çıkmıyordu.

Birden fırlayıp kalktım. Sinan'la Kadir'in atışlarına engel olmamak için, belli bir açı bırakarak koşmaya başladım. Bir çalılığın ötesine attım kendimi. Ardımdan açılan ateşin beni yakalaması olanaksızdı.

Yapıştığım yerde başımı kaldırıp çalılığı araladım. Sinan çok açıklık bir yerdeydi. Namlusuna yapışıp Kalaşnikov'u koltuğunun altından öne kaydırdığını gördüm. Ve yere diz çöktüğünü. Ve kendini gizleyecek bir yer bulmak için çevik adımlarla geri çekildiğini.

Çok yoğun bir ateş başladı. Ateş alanının ortasındaydım. Yattığım yerden Sinan'ı görebiliyordum.

Sinan da atışlarına başladı. Benim silâhımdı. Bizim birliğin ve dünyanın en iyi piyade silâhı. Kalaşnikov'un sesini hiçbir şeye değişmem.

Üstüste on kadar mermi yaktı Sinan. Kalaşnikov'un sesi bile ürkütücüydü. Karşıdakiler sustular. Belki onlar da benim gibi Kalaşnikov'un sesini dinlediler.

Görerek ateş etmiyordu Sinan. Vurmak için de ateş etmiyordu bence. Çünkü bu konuda önceden alınmış kesin kararımız vardı.

Ben hâlâ önemli bir pusuya düşürüldüğümüz kanısında değildim. Sanırım Sinan da benim gibi düşünüyor, durumu pek önemsemiyordu.

Kalaşnikov'un yeniden ateşe başladığını duyunca gizlendiğim yerden fırlayıp koşmaya baş-

ladım. Koşarken, Sinan'ın da koşmakta olduğunu gördüm. Attım kendimi yere. Ahmet de koşarak uzaklaşıyordu. Silâhını almaya gidiyordu belki. Kadir gerilerdeydi. Onun silâhı kısa menzillidir. Ateş etmeden uzaklaşmaya çalışıyordu.

Sinan'ın atışları, Kalaşnikov'un sesi, karşıdakileri şaşkına çevirmişti anlaşılan. Ateşi kesmişlerdi yine.

Yattığım yerden fırlayıp yine koşmaya başladım. Arkamdan yoğun bir ateş başladı üzerime. Kapaklanıverdim yere. Sinan'ın da ateş ede ede bir çalı yığınının ardına gizlendiğini gördüm.

•

Başımı kaldırınca karşımda gördüğüm meşelik rahatlattı beni. Oraya sığınabilirsem açık hedef olmaktan kurtulacaktım. Sanırım arkadaşlarım da ateş çemberinden sıyrılmak için uzayıp giden bu fidanlığa atacaklardı kendilerini. Kurtuluş meşelikteydi.

Kurşunlar sağımdan solumdan sekip gidiyordu.

Fidanlıkla aramdaki uzaklığı kestirmeye çalıştım.

Ateşin seyrelmesini bekledim. Bir ara boşluktan yararlanıp fırladığım gibi meşeliğe doğru koşmaya başladım. Zaman kaybetmemek için, koşarken sağa sola şaşırtmaca yapmıyor, dümdüz koşuyordum. Göze almıştım bunu. Kurşunlar tepemden geçiyordu. Vurulsam bile kurtuluş meşelikteydi.

Oldukça yaklaşmıştım ki, birden karşımdaki o meşelikten de ateş başladı üzerime. Şaşkına

dönmüştüm. Hiç beklemiyordum. Uçarak kapaklandım yere, otların içine. Yamyassı oldum, yapıştım otlara. Yerin yüzeyine indim sanki.

Bu kez arkalı önlü ateş ediyorlardı. Kurşunlar saçlarıma değiyor gibiydi. Her an vurulmayı bekliyor, daha da gömülüyordum yere.

Başımı yana çevirip yanağımı otlara yapıştırdım. Böylece kafamı biraz olsun hedef olmaktan korumuş oluyordum.

Burnumun dibindeki papatyanın bir kurşunla koptuğunu gördüm. Hiç bu kadar yakından, bu kadar dipten gözlememiştim papatyaları. Toprak düzeyindeydim ve otların üzeri beyaz papatyalarla doluydu. Ağaç gibiydiler. Göz düzeyimin daha üstündeydiler çünkü. Atılan kurşunlarla kopuyorlar, eğiliyorlar, kırılıyorlar, dağılıp parçalanıyorlardı.

Başımı bir ara hafifçe kaldırınca, bembeyaz papatyaların az ötesindeki kırmızılığı gördüm. Ateş harmanı gibi gelincikler vardı ötede.

Yine yapıştım yere. Düştüğümüz pusunun önemini kavramıştım artık. Kurtulma umudum kalmamıştı.

Meşelerin içinden ateş edenlerin kalkıp üstüme gelmelerini bekliyordum. Ama ateşi kesmiyorlardı.

Az sonra ateşi kesecekler, gelip başıma dikileceklerdi. Ürperdim. Gelecekler, başucumda duracaklar, belki sırtımın ortasına, ense köküme, kafama dolduracaklardı kurşunları.

Papatyalar giderek seyreliyordu.

Yavaşça başımı kaldırmayı denedim ve papatyaların gelinciklerin arasından Sinan'ı gördüm. Tepedeydi. Belli ki o da meşeliğe sokulmaya çalışıyordu. Rahat nişan alabilmek için Kalaşnikov'un dipçiğini açmıştı. Ama çok açıklık bir yerdeydi Sinan. Seyrek ateşlerle yürüyordu, ta-ta-ta'larla. Çok sakindi. Birden sarsıldı. Bacağını tutarak yere kapaklandığını gördüm. Fırlayıp yanına gitmek geldi içimden, ama burnumun az ötesinden geçen deli bir kurşunla yine yapışıverdim otlara.

Gözlerimi aralayıp başımı biraz kaldırınca Sinan'ı yine ayakta gördüm. Sırtındaki çantasını bile bırakmamıştı. Yavaş da olsa aksayarak yürümeye çalışıyordu. Ta-ta-ta'larla yürüyordu yine. Çok seyrek ateş ediyordu. Mermileri hesaplı harcadığı belliydi.

O an bir silâha duyduğum kadar hiçbir şeye özlem duymamışımdır. Yaşamımda duyduğum en büyük özlemdi. Ve bütün dünya, bütün yaşam, o an Sinan olmuştu benim için. Başka hiçbir şey düşünemiyor, ona bakıyordum. Sanki eriyip yok olmuştum ve Sinan olarak bulmuştum kendimi. Yattığım yerden, papatyaların gelinciklerin arasından gördüğüm, yaralı bacağını sürüyerek yürümeye çalışan o insan bendim artık. Sinan'la bütünleşmiştim. Sanki elim tetiğe dokunuyor ve akıyordu kurşunlar ta-ta-ta'larla. Ve baldırına yediği kurşunun acısını baldırımda duyarak, savrulup giden bacağımı bırakmamaya çalışıyordum.

Kulağımı sıyıran bir kurşunla yere yapışıp

gözlerimi yumdum. Yağmur gibi aktı üzerimden kurşunlar, bir kuş sürüsü gibi.

Gözlerimi aralayıp bakınca öbür arkadaşları da gördüm. Beşyüz metre kadar ötedeydiler. Bir çalıdan ötekine atlayarak, sekerek, sinerek ilerliyorlardı. Önde Alp vardı. Onun arkasında Kadir. Onun ötesinde de Mustafa. Metin'le Ahmet'i göremedim. Çok sakindiler. Önemli bir pusuya düşürüldüğümüzün pek farkında değil gibiydiler.

Yüzüm gözüm, sağımda solumda toprağa saplanan kurşunların savurduğu otlarla, topraklarla dolmuştu. Ter içindeydim. Üşüyor gibiydim. Artık ne Sinan'a, ne ötekilere hiçbir yardımım dokunamayacağını anlayınca inledim, kıvrandım orada. Çaresizdim.

Sinan da sonunda durumun önemini anlamış gibiydi. Bana öyle geldi. Ağaçlığa sığınmaktan vazgeçtiğini gördüm. Yönünü değiştirdi birden. Alp'gilin yürüdüğü yönde yürümeye başladı.

İşte tam o sırada, vurulmayı da göze alıp fırladım yattığım yerden. Olanca hızımla meşeliğe doğru koşmaya başladım. Bilinçsizce bir koşuydu bu. Kurşunların üstüne doğru koşuyordum. O ağaçlıkta kurtuluş olmadığını çok iyi biliyordum oysa. Çünkü meşelerin arasından üzerime ateş ediliyordu. Düşe kalka koşuyordum çalıların otların arasında.

Hep ölümü yeşil bir yerde düşünmüşümdür. Eskiden beri.

Belki yine böyle bir istekti beni ağaçlığa çe-

ken. Oysa yapıştığım yerde kalıp bekleyebilirdim.

Yeşil bir yerde ölmek.

Ve kurşunların üstüne üstüne koştuğum halde nasıl vurulmadığıma şaşıyordum.

En korktuğum şey de vurulup ölmemekti. Kafamda, yüreğimde bekliyordum kurşunları. Ama bacağımdan, kalçamdan falan vurulmayı hiç istemiyordum.

Üç yıl kadar önce, bacağıma bir kurşun yemiştim. O günü yeniden yaşamak istemiyordum. Bacak senin olmuyor o anda, kopup ayrılıyor senden, savrulup gidiyor sanki.

Duyarsız, uçan bir bacakla düşüp kalkmak istemiyorsun.

Acısını düşünmüyor insan ilk anda. Uzun süren bir tedavi ve acı düşünülmüyor. İlk anda duyulan o garip duygu, o şaşkınlık geliyor akla. Savruluş.

Bütün bunları düşündüm mü orada, bilemem, ama bilinçsizce de olsa, çok kısa bir süre içinde yaşadım bunları.

Ve düşe kalka koşuyorum meşelere doğru. Bir atıyorum kendimi yere, bir kalkıp koşuyorum. Yatıp kalkışlarım da bilinçsizce. Ağaçlığa varana kadar kimbilir kaç kere yatıp kalktım.

Ve vuramadılar beni.

Yerde yatıyordum. Soluk soluğaydım. Tek kurşun yoktu etimde. Hiçbir yanım savrulup gitmemişti. Yaşıyordum.

Ateş kesilmişti.

«Teslim ol!»

Ses çok yakınımdaydı.

Yavaşça dönüp gerilere baktım. Onları bir daha görmek istedim.

«Teslim ol!»

«Olmuyorum! Vurun beni!»

Bekledim: Kimse gelmiyordu üstüme.

Uzakta, tepenin ortalarında birden yine Alp' le Sinan'ı gördüm. Aynı yönde yürüyorlar, Alp, Sinan'a yaklaşmaya çalışıyordu.

Bulunduğum yerden, sağımdan solumdan bir sürü namlu, ateş kusuyordu onların üzerine.

Alp, Sinan'ın yaralı olduğunu anlamış olmalıydı.

«Teslim ol!»

«Olmuyorum!»

Belli ki, büyük bir şaşkınlık vardı adamlarda. Bir an uzaktakilere ateş etmeyi kestiler, benimle uğraşmaya başladılar. Koşarak üstlerine gelmemi kavrayamamış olmalıydılar.

Bir yüz belirdi meşenin ötesinde. Tüfeğine mermi sürüyordu. Gözleri büyümüştü, yuvalarından fırlayacak gibiydi. Az ötesinde yerde yattığımı görüyor, beni öldürmek için silâhını hazırlıyordu. Bir yandan da, «At silâhını!» diye bağırıyordu.

«Silâhım yok!» diye bağırdım.

Çok açıktaydım. Gizlenecek bir şey yoktu bulunduğum yerde. Yine de «Teslim ol! Silâhını at!» diye bağırıyordu. Silâhma mermiyi sürüşü bile bilinçsizceydi.

Yüzükoyun yatıyorken birden döndüm olduğum yerde. İşte o sırada ateş etti üzerime, tuttu-

ramadı. Döne yuvarlana bir meşeye gidip tutundum. Bir el daha ateş etti.

«Ateş etme! Teslim oluyorum!» diye bağırdım sonunda.

Bir sessizlik oldu. Sanıyorum o da öldürmek için ateş etmiyordu. Çünkü bir el daha ateş etti. Durdu. Çıktı meşenin ötesinden. Gözgözeydik şimdi. Bilincim daha bir yerine gelmiş gibiydi. Ateş etmeyeceğini anladım. Yavaşça dönüp başımı yere koydum, uzaklara baktım. Görebiliyordum:

Alp'le Sinan yanyana yürüyorlardı şimdi. Sinan'ın aksaması daha azalmış gibiydi. O çıplak tepeye doğru gidiyorlardı.

Birden o tepeden de üstlerine yaylım ateş başladı.

Alp, Sinan'a iki adım kala birden sarsılıp öne doğru bükülüverdi. Boynunu tutuyor, toparlanmaya çalışıyordu. Yarayı boynundan almış olmalıydı. Gidip Sinan'a tutunmayı denedi. Sinan, bir kolunu Alp'in beline sardı. Alp'in bir kolu da Sinan'ın omuzundaydı. Birlikte sürükleniyorlardı şimdi, iki yaralı.

Ve birbirlerinden kopup düştüler yere. İkisinin de düştükleri yerden ateşe başladıklarını gördüğüm anda, sırtıma inen dipçikle son görüntü de siliniverdi.

Bu onları son görüşüm oldu: Alp karşıki çıplak tepeye, Sinan bizden yana ateş ediyordu.

Ellerindeydim artık. Bir an, dipçikle vuranın silâhına yapıştım, çekip almaya çalıştım elinden; sol mememin altına, kaburgalarıma ikinci dipçi-

ği yiyince acıyla yumulup kendimden geçer gibi oldum. O bayılma, kendimden geçme anında, Sinan'ın bir sözü yankılandı içimde: «Ulan bunlar bizi yakalar, elimize kolumuza zincir vurur, sokaklarda sürürler,» derdi. «Sonumuz bu olabilir,» derdi. O geldi aklıma. Sinan'ı düşündüm, Alp'i düşündüm o vurulup öne bükülmüş durumuyla. Bunları o yarı baygınlık, bulanıklık içinde düşünüyordum. Sonra birden Kadir'i düşündüm. Onu son görüşümü: Başında yün başlığı vardı, yanlarından yukarı doğru kıvırmış kalpağa benzetmişti; ateş ederken yere çömelmiş, hafif yana kaykılmıştı; ağzındaki tek altın dişi de her zamanki gibi sabah güneşinde ışıldıyor olmalıydı. Ellerine kollarına vurulmuş zincirlerle Kadir'in sokaklarda sürüklenişini görür gibiyken, başıma yediğim yeni bir dipçik darbesiyle eridim gittim.

Ayıldım. Yatıyordum. Nasıl suyun derininde kalırsın, üste çıkmak ister bir türlü çıkamazsın, bunalırsın, yada bir boşluğa düşersin de soluk alamazsın, ayılırken öyle oldum. Sonra belli belirsiz kıpırtılar, küçük aydınlık noktacıklar görür gibi oldum.

Kollarımı arkamda bağlamışlardı. Belimdeki lastik kemeri çıkarıp bileklerimden bağlamışlardı.

Sinan'la Alp'i son gördüğüm yeri tanıdım uzaktan. Yoktular artık. Çekilmiş olmalıydılar.

Birden Sinan'ın ölmüş olabileceğini düşündüm. Sinan'ın da, Alp'in de. Bunu düşünürken,

Kalaşnikov'un sesi, Sinan'ın yaşamakta olduğunu dağa taşa duyuruverdi.

«Gülme lan!»

Gülümsemişim demek ki.

Bizden yana ateş ediyorlardı. Kurşunlar yakınlarımıza düşüyordu.

Biri, kafamın üzerine çöküverdi. Önce, vurulup üstüme düştüğünü sandım. Değilmiş. Hem kendini kurşunlardan korumak, hem de beni kaçırmamak için böyle yaptığını anladım.

Yirmi metre kadar ötede de bir başkası, bir meşenin ardına diz çökmüş, ateş ediyordu uzaklara, onlara.

Birden olanca gücümü toplayıp attım üzerimde oturanı, kalktım ayağa. Silâhı da fırlamıştı elinden. Ayaktaydım işte. Önlerindeydim. Vursunlar istedim. Fırlayıp aldı silâhını yerden, namlusunu bana çevirdi. Öteki de uzaklara ateş etmeyi kesmiş bana çevirmişti silâhını. Kesin vuracaklardı şimdi. Arkadaşlarımın ateşi de birden kesilivermişti. Ayağa kalkınca beni görmüş olmalıydılar. Yerde dizlerinin üzerinde duran, karşı ateşin kesilmesinden yararlanıp ayağa kalktı, ardıma dolandı; kolunu boynuma geçirip sıkmaya başladı. Sonra da dizini belime dayayıp arkaya büktü beni, çökertti yere. İkisi de iki yanıma gelip uzandılar. Süngülerini iki yandan böğrüme dayadılar. Kıpırdatmıyorlardı bile. Her şeyi kabullenip salıverdim kendimi, yayıldım kaldım.

Ağaçların kıpırtılı yapraklarının ötesinde masmavi, bulutsuz bir gök vardı. İşte o an, beni öldürmeyeceklerini bir kez daha anladım. Nedense, arkadaşlarımın gelip beni kurtarabilecekleri düşüncesi de yayıldı içime. Sinan yaralıydı ama

yaşıyordu. Kadir'i ateş ederken görmüştüm; yara bile almamıştı. Alp'in boynundan aldığı yaranın öldürücü olmadığı belliydi. Ahmet'le Metin'i hiç ortalarda görmemiştim. Mustafa'ya da bir şey olduğunu sanmıyordum.

Şimdi silâh sesleri daha uzaklardan, daha seyrek duyuluyordu. Kurtuluş umudu, doğduğu gibi bir anda sönüverdi içimde. Geriye çekiliyor olmalıydılar. Çekildiklerine göre de burada yalnız başıma kalmıştım.

Meşeliğin içindeki silâhlı kalabalık da ayıldığımdan beri görünmemişti. İki yanımda yatan iki kişiyle başbaşa bırakıldığımı anladım.

Sağıma dönüp baktım: İki ürkek kara göz bana bakıyordu. Süngünün böğrüme itildiğini anlayıp toparlandım. Gözlerini kırpmadan dümdüz bakan bu iki şaşkın kara gözden bakışlarımı koparıp yavaşça öbür yanıma döndüm: Kumral, kirli bir yüzdü. Gözleri çipil. Sağ yanağının ortasında eski çıban izi. Beni yakalayıp yere yıkan buydu. Öbüründen daha iriydi. Bakışları da daha kötüydü. Kendisine daha önce anlatılan bizim yüzümüzle, karşısında duran bu benim yüzüm arasında bir benzerlik bulmaya çalışıyor, belli ki kararsız kalıyordu. Beni kafasında bir yere oturtamadığı belliydi. Geri çekilip dizlerinin üzerinde doğruldu. Öbürüne de kalkmasını söyledi. Kalktılar. Uzaklara baktılar. Sonra meşenin dibine çöküp oturdular.

Silâh sesleri çok uzaklardaydı şimdi.

Çipil gözlüsü, göğüs cebinden sigara paketini çıkardı.

«İçer misin?»

İstemedim.

«Geç otur şuraya.»

Gösterilen yere, öbür ağacın dibine bir kertenkele gibi dizlerimi ve omuzlarımı kullanarak kıvrıla kıvrıla gittim. Sırtımı ağaca dayadım. Baktım: uzaklarda artık kimseler görünmüyordu.

«Nerelisin hemşerim?»

«Malatya'lıyım.»

Malatya'lı oluşum, ona pek bir şey anlatmamıştı. Başını salladı. Acıyan gözlerle bana bakarak sigarasını tüttürdü.

Sesler duyuldu. İkisi de fırladılar.

«Bizimkiler,» dedi kara kuru olan.

Az sonra ağaçların içinden askerler çıkıp geldi. Başlarında bir yüzbaşı vardı.

«Silâhı yoktu bunun, değil mi?»

«Yoktu komutanım.»

Başıma geldi dikildi.

«Adın ne?»

«Hacı.»

«Kalk bakalım Hacı, gidiyorüz.»

Ellerim arkamdan bağlıydı. Güçlükle kalktım.

Dürterek yönümü belirlediler.

Birliğin arasında yürüterek arkadaki yüksek yola çıkardılar. Askerî araçlar sıralıydı yolda. Buradan bütün aşağısı görünüyordu. Yüzbaşının bindiği aracın arkasındaki Jeep'e soktular beni.

Yola koyulduk.

Hâlâ Kalaşnikov'un sesi duyuluyordu uzaklardan. Nerede olduklarını kestirebiliyordum. O uzaktaki ağaçlıklı yerdeydiler.

Aşağıdaki tarlalar, seyrek ağaçlıklı yerler kum gibi asker kaynıyordu. Aralarında köylüler de vardı. Nasıl bir pusuya düşürüldüğümüzü şimdi çok iyi anlıyordum. Hiçbir şey yapamamış olmanın ezikliği içinde dayanılmaz bir hüzünle doluydum.

Arkadaşlarımın bulunduğunu düşündüğüm o ağaçlıklı yer, Jeep'in sarsıntıları arasında bir görünüyor, bir kayboluyordu. O yörenin en kötü yeriydi.

Yolun sağına çekilip durduk. Büyük bir askeri konvoy yolu tozutarak solumuzdan hızla geçip gitti. Kamyonların içleri silâhlı erlerle doluydu. Nereye yetişmek istediklerini biliyordum artık. Ağlamak istemedim. Tuttum kendimi.

Bir süre sonra köye vardık. Köylüler Jeep'in çevresini sardılar. Arabadan inince söverek üzerime yürüdüler. Beni linç etmek istedikleri belliydi.

«Dağılın!» diye bağırdı yüzbaşı.

Çevremi saran erlerin arasında yürürken, yüzbaşıya yaranmaya çalışan köylülerin davranışlarında ikiyüzlü bir şeyler var gibiydi. Ben de köyde büyüdüm, köyden geldim, ama oldum bittim sevemedim köylülüğü. Baktım da yüzlerinde erkekçe olmayan bir şeyler vardı.

Bir duvarın dibine götürdüler. Önce orada beni kurşuna dizecekler sandım; duvarın önünde.

«Kimseyi yanaştırmayın yanına!» dedi yüzbaşı, yürüdü gitti.

Köylüler, erlerin ötesinden bana, vahşi bir hayvana bakar gibi bakıyorlardı. Beni daha yakından görebilmek için itişip kakışıyorlardı. Erler beni bırakmışlar, şimdi köylülerle uğraşıyorlardı.

Birden gençten bir köylü, erlerin arasından sıyrıldı, üzerime geldi, elindeki sopayı kafama indiriverdi.

Yerden doğrulup kalkınca, ansızın bacağına, kaval kemiğine olanca gücümle bir tekme savurdum, sonra da tükürdüm suratma.

Deliye döndü köylü. Çıldırdı. Yeniden toparlanıp saldırdı üzerime. Omuzum kırıldı sandım. Sopa iki parça oldu omuzumda. Sonra köylülerin tekmelerine erlerin de tekmeleri yumrukları karıştı; yığıldım duvarın dibine.

«Açılın! Açılın dedim!»

Bir kadın sesiydi.

«Batasıcalar! Niye vuruyorsunuz oğluma?»

Bıraktılar dövmeyi, çekildiler.

Başımı kaldırıp baktım: Çok ihtiyar bir köylü kadındı. İki büklümdü. Geldi sokuldu yanıma. Diz çöktü karşıma oturdu. Yarılan yanağıma sürdü buruşuk elini. Yüzümü okşadı. Döndü arkasındakilere:

«Niye vuruyorsunuz oğluma?» dedi yeniden.

Yazmasını çekip sıyırdı başından, okşar gibi, yanağımdaki kanı sildi yavaşça.

Sanıyorum yüzümde hiçbir kıpırtı, hiçbir duygulanma belirtisi olmadı o anda. Etkilemedi beni o kadın.

Ötede sıralanmış yüzlere bakıyordum bir bir. İğrençtiler. On beş yirmi kişi kadardılar. Çocuk-

lar da vardı aralarında. Çoğunun yüzünde yarım kalmış bir isteğin, doymamışlığın izleri vardı. Eli sopalı köylü öndeydi.

«Ağanın oğlu, bırak o sopayı elinden,» dedi ihtiyar kadın.

Ağanın oğluymuş; elindeki kırık sopaya daha bir sarıldı.

Birkaç kişinin bakışlarında, öyle yapmamaları gerektiğini okur gibi oldum. Ya gözlerini kaçırıyorlar, ya arkalarını dönüyorlardı gizlice.

«Köy odasına getirin onu!»

Komutanın sesiydi.

Yerden kaldırıp köy odasına götürdüler beni. Basıkça bir odaydı. Bir tahta sıraya oturttular. Başıma bir jandarma bırakıp çıktılar.

Jandarma, elinde silâhıyla, küçük masanın yanındaki alçak iskemleye oturdu.

Dışarıdan köylülerle görevlilerin anlaşılmaz konuşmaları duyuluyordu.

Birden, nicedir silâh seslerinin duyulmadığını anladım.

«Ben Malatya'lıyım,» dedi jandarma.

İki günlük sakalıyla iyi bir yüzdü.

«Sana hiç vurmadım,» dedi jandarma.

Ne demek istiyordu? Demek hemşeriydik. Ama benim Malatya'lı olduğumu nereden bilecekti ki?

Kapı açıldı. Bir er elinde bir bardak çayla girdi içeri. «Al iç.»

Kollarım arkamdan bağlıydı ve bana çay sunuyordu.

«Al.»
«İstemem!» dedim sertçe.
Ellerim bağlı olmasa içerdim.
Er, çayı masaya bırakıp çıktı.

Dışarıda köylülerin sesleri daha yakındaydı şimdi. Pencerenin hemen dibinde konuşuyorlardı. Oturduğum yerden dışarısını göremiyordum. Konuştukları şeyler az da olsa duyulabiliyordu. Duyduğum konuşmalar hiç etkilemiyordu beni. Ama anladığım kadarıyla, heriflerdeki o ilk şişirilmiş öfkenin yerini yavaş yavaş bir acıma duygusu alıyordu.

«Yazık yahu.»

«Çok da genç.»

«Daha çocuk be.»

Bu sözler beni daha da duygusuzlaştırıyordu.

Bir sessizlik oldu.

«Bizimkiler geliyor!» diye bağırdı biri.

Bir süre sonra gelenlerle bekleyenlerin konuşmaları duyuldu.

«Çoğunu geberttik,» dedi biri.

«İkisi kaçıp kurtuldu. Namussuz herifler. Ama asker yakalar onları.»

«Birini ben vurdum,» dedi biri.

Bir araba sesi duyuldu. Koşuşmalar oldu. Kapı sertçe açıldı.

«Kalk bakalım, gidiyoruz.»

Şişmanca bir başçavuştu. Kolumdan tutup dışarıya doğru itekledi beni. Köy odasının önüne çıktık. Biriken köylülerin yüzlerini bile gör-

mek istemiyordum. Ama geldiğimden daha kalabalıktılar. Kiminin elinde av tüfekleri vardı. İte kaka Jeep'in içine soktular beni. Arkaya oturttular.

Birden tanıdım Mustafa'yı. Arkada, yanımda kaykılmış yatıyordu. İnliyordu. Üstü başı kan içindeydi. Kolunda ve pantolonunda kan daha yaygındı. Çok biçimsiz oturtmuşlardı. Belli ki oturttukları gibi kalmıştı. Yatmayla oturma arası, öylece kaykılıp kalmıştı oracığa.

Başçavuş öne geçti. Jeep, köylülerin bağrışları, sövgüleri arasında hızla yola koyuldu.

Güçlükle dönüp baktı bana Mustafa. Yüzünden bir sevinç esintisi geçti. Bakıştık. Acı çeken o gözlerde, yenik düşmüş olmanın ezikliği, umutsuzluğu vardı. Yaralarının çok acı verdiği belliydi. İnlemesini tutmaya çalışıyor, ama aralıklı olarak acılı sesler çıkıyordu dudaklarından.

«Bir şeyin var mı?» diye sordu fısıltıyla Mustafa.

«Yok Endi,» dedim.

Onu aramızda 'Endi' diye çağırırdık.

Müthiş bir suçluluk duygusuyla doldu içim. Ölmüş olmalıydım, diye düşündüm.

«Siz iyi kurtardınız canınızı,» dedi başçavuş.

Hiç hoşuma gitmedi bu sözler.

«Üç arkadaşınız öldü,» dedi başçavuş.

Dönüp Endi'ye baktım, yüzü öte yana dönüktü. Kıpırdamadı bile. Üç arkadaşımız. Üç kişi. Biri Sinan mıydı? Ya öteki ikisi?

«Kim o ölenler?» diye sordu başçavuş, Mustafa'ya.

«Bilmiyorum. Görmedim,» dedi Mustafa.

«Sen onlarla değil miydin? Onlarlaydın.»

«Ayrı düşmüştük. Bilmiyorum,» dedi Mustafa.

«Görürsünüz az sonra,» dedi başçavuş.

«Neresi burası?» diye sordum başçavuşa.

«Gölbaşı,» dedi.

Jeep durdu. İndirdiler beni.

Mustafa'nın inmesi çok güç oldu. Belli ki yaraları çok acı veriyordu. Yine de dört er, acısını arttırmamak için ellerinden geleni yaptılar. Onu alıp bir yerlere götürdüler.

Ve kapatıldığım odada sorgular başladı.

Soruları soran genç subayın önünde açık duran defteri hemen tanıdım. Endi'nin tuttuğu günlük'tü bu. O kadar söylemiştik ona, günlük falan tutma, bir gün ellerine geçerse çok kötü olur, demiştik. Dinlememişti bizi. Günlük tuttuğunu görmüyorduk, ama biliyorduk. Che Guevara'ya tutkundu çünkü. Onun Küba Günlüğü'ne, Bolivya Günlüğü'ne tutkundu. Hepimiz tutkunduk Che Guevara'ya. Ama Endi'nin günlüğü o genç subayın elinde olmamalıydı şimdi.

Önündeki deftere bakıyor, sorular soruyordu. Kısa yanıtlarla geçiştirmeye çalışıyordum. Ama her şey öylesine açıktı ki, neyi ne kadar geçiştirebilirdim?

Arada susmalar oluyordu. Genç subay defteri karıştırıyor, yeni sorular çıkarmaya çalışıyordu.

O boşluklarda, o susmalarda, aylar süren dağ yaşamımız geçiyordu içimden:

Bir kış geçirdiğimiz Başyurt yaylası. Yanya-

na üç dağ: Alişükran dağı, Sinekkorkmaz dağı, Kartal dağı. Sonra Akçadağlar. Nurhak. Sonra o uzun yürüyüş. Eğin geçiti, Dikme geçiti, Kulvar köyü, Tatlar köyü. Sonra Meydan dağları. O sessiz Helete düzü ve Helete vadisinden sonra Göksu deresi, Göksu vadisi. Orada arkadaşlardan ayrılış. O sonu gelmez tırmanış ve o uğursuz İnekli dağı, İnekli köyü. Hiç dağın, köyün uğursuzu olur mu? Bilmem. Niye olmasın? Yada niye olsun? Ya İnekli'nin köylüleri? Ya ölenler? Kim onlar? Gerçekten kimdi onlar? Üç arkadaşımız. Biri Sinan mı? Yani Sinan mı ölen üç kişiden biri? Ahmet mi yoksa? 'Hemşerim' Ahmet. Başka? Başka kimse olamaz. Kimse olamaz.

Bırakıp gittiler beni orada. Bilmediğim ölümler, o üç ölü, daha da yalnız bırakmıştı beni.

Birden içimden kopup gelen ışıklı bir soruya yanıt aradım: 'Başçavuş doğru mu söylemişti bakalım?' 'Doğru muydu üç ölü olduğu?'

«Doğru değil! Doğru olamaz!» diye bağırarak dört dönmeye başladım odada.

Kapı açıldı.

«Yalan!» diye bağırdım.

«Hey, ne bağırıyorsun?»

Bizi getiren şişman başçavuştu.

«Doğru değil. Ölmedi onlar,» dedim.

«Az sonra görürsün,» dedi başçavuş.

Birileri girdi içeri. Taşıdıkları ağır zincirleri yere bıraktılar. Arkadan bileklerime bağladıkları kemerimi çözdüler, yerine bir zincir sardılar. Sonra da yerdeki ağır zincir yığınını bileklerime

doladıkları zincirle birleştirdiler. Omuzlarım ağırlaşıverdi.

«Yürü!»

Kollarıma yapışıp çekerek kapıya götürdüler.

«Nereye götürüyorsunuz?»

«Ölülerin yanına,» dedi başçavuş.

«Burada öldürün beni. Onların yanına götürmeyin,» dedim.

«Saçmalama,» dedi başçavuş. «Götürün!»

Sürükleyerek kapıdan çıkardılar. Direniyordum ama gücüm yetmiyordu. İnerken, kollarıma bağlı o ağır zincirin taş basamakları sıyırışı sinir etti beni.

Yine nefti bir Jeep vardı dışarıda. İte kaka soktular beni içine. O ağır zincirleri de toplayıp içeri aldılar, ayaklarımın dibine yığdılar.

Zincir bileklerimi sıkıyordu. Bileklerim çatlayacakmış gibi sancıyordu.

Yol bitince tarlaların içine saptık. Jeep hoplaya zıplaya gidiyordu. Sonunda bir yerde durduk.

İnişimiz de binişimiz gibi güç oldu.

Artık direnmiyordum.

Çevreme bakınca çatışma yerini tanıdım. Görünürde kimseler yoktu. Ölüler de yoktu, öldürenler de.

O an, beni de orada öldüreceklerini düşündüm.

Ama öldürmediler. Yürüttüler. Güçlükle yürüyordum çalılık toprakta. Ardımca sürüklenen

zincir, ara sıra bir çalıya takılıyor, tam tökezleyip düşecek gibi olurken iki yandan iki koluma girip tutuyorlardı beni.

Bir açıklığa çıkınca birden ilerideki kalabalığı gördüm. Nefti bir kalabalıktı.

Yürümeme yardımcı oldular. Yanlarına götürdüler.

Ne kadar çok subay vardı.

Kalabalık açıldı. Kalabalığın ortasındaki açıklıkta yerde yatan üç çıplak ölüyü gördüm birden.

Getiren erler, kollarımdan çıkıp beni ortalık yerde öylece bırakıp çekildiler.

Ölüler birkaç metre ötemdeydiler. Üçünün de üstlerinde yalnızca donları vardı. Çıplak üç ölü.

Çevreme bakındım. Ne kadar çok subay vardı. Siviller de gördüm. Biri yerdekilerin resimlerini çekiyordu.

Birkaç subay yanıma yaklaştı. Biri, kulağımın dibinde yumuşak bir sesle konuştu:

«Oğlum, bak görüyorsun, üç arkadaşın çatışma sırasında öldü.»

Öte yanımda daha sert bir ses:

«Devlete karşı gelmenin sonu budur işte,» dedi.

Beni ağlatmak istiyorlar diye düşündüm. Kesinlikle ağlamayacaktım.

Kulağımın dibindeki yumuşak ses yine konuştu:

«Albay çok iyi bir insandır. Ona doğruyu söyle.»

Hangi doğruyu?

«Tanıdın mı oğlum, kim bunlar?»
O yumuşak ses bu.
«Daha yakına götürün. Yakından görsün.»
O sert ses bu. Albay olmalı.

Kolumdan çekerek yanyana yatmış iki ölüden ilkinin başucuna götürdüler.

Hemen önümdeydi. Sırtüstü yatıyordu. İlk bakışta tanıdım: Sinan'dı. Dudaklarında kan vardı. Sağ bacağında, göğsünde ve karnında üç yerinde üç kurşun yarası. Anlaşılan kanları silip temizlemişler. Sağ bacağı hafifçe kıvrılmıştı. Kasılıp kalmıştı. Kolları iki yana açılmıştı. Başı hafif geriye düşmüştü; yastıksız arkaüstü yatan bir insanın başı gibi. Gözleri kapalıydı. Uyur gibiydi. Çok rahat, çok sakin bir görünüm vardı yüzünde.

«Kim bu?» dediler.

«Uyuyan biri,» dedim, yavaşça.

«Ama kim?»

«Bir ölü belki de.»

«Ölü tabii. Görmüyor musun? Delik deşik.»

«Bir ölü,» dedim.

«Adı ne?»

Bir ölünün adı ne işe yarardı ki artık.

«Bak bakalım şu fotoğraflara. Hangisi bu, göster.»

Biri karşıma geçip sırayla fotoğraflar göstermeye başladı. İlk fotoğraf Hüseyin'in fotoğrafıydı, 'Dede'nin.

«Bu mu?»

Değil, dedim başımla.

«Bu mu?»

Alp'in fotoğrafıydı.

Yine salladım başımı.

«Bu,» dedim. Gösterilen üçüncü fotoğrafa eğildim. «Bu.»

Sinan'dı fotoğraftaki. Ama Sinan'a hiç benzemiyordu. Çok eski bir fotoğrafı olmalıydı.

«Bu mu dedin?»

«Bu,» dedim.

Telâşlandılar. Yerdeki ölünün başında toplandılar. Eğilip bir ölüye, bir fotoğrafa baktılar. Kararsız kaldılar. Yine kalkıp sordular:

«Bu fotoğraf Sinan Cemgil'in fotoğrafı. Yerdeki ölünün yüzü bu fotoğraftakine benzemiyor?» dediler.

«Sinan bu,» dedim.

«Doğru mu söylüyor?» dedi biri.

«Doğru mu söylüyorsun?» dedi bir başkası.

«Bak, bizi yanıltmaya kalkma. Doğru söylemiyorsan sonra çok kötü olur,» dedi daha önce duyduğum bir ses.

Yeniden çöktüler ölünün başına, yeniden karşılaştırdılar iki yüzü, yeniden kalktılar ayağa.

«Yavrum, uğraştırma bizi. Doğru söyle. Bir de şu fotoğrafa bak.»

Bir fotoğraf daha gösterdiler. Hiç tanımadığım birinin fotoğrafıydı.

Başımla Sinan'ın fotoğrafını gösterdim.

«İkinci ölüye geçelim,» dedi o sert ses.

Sinan'ın hemen yanında yatan ikinci ölünün başucuna götürdüler. Onu da otların üstüne arkaüstü uzatmışlardı. Hemen tanıdım: Kadir'di. Ah, hiç aklıma gelmezdi Kadir'in öleceği. Sinan'ı

düşünmüştüm de, Kadir'in ölebileceğini hiç getirmemiştim aklıma.

Nasıl da hemencecik paniğe kapılırdı.

O tepede onu son görüşüm geldi gözlerimin önüne: Yün başlığını yanlarından kıvırıp kalpağa benzetmişti. Ateş ediyordu. Yere çömelmişti. Hafifçe yana kaykılmıştı. Ağzındaki o tek altın dişi de, güneş vurdu mu ışıldardı.

«Kadir mi bu?» dediler.

Onun da yüzünde Sinan'ınki gibi çok rahat, çok sakin bir görünüm vardı. O da uyur gibiydi. Çıplak bir uykuda. Sanki kollarıyla Karlo'sunu, o pek sevdiği silâhını tutuyor gibiydi. Belli ki Karlo'suyla ölmüştü.

«Kadir,» diyebildim.

Kollarımdan tutup yanyana yatan iki ölünün üç metre kadar açığındaki üçüncü ölüye doğru çektiler beni.

«Bu kim?»

Baktım. Tanıyamadım.

«Kim bu?»

Hiçbirine benzemiyordu.

«Söyle, kim bu?»

«Rahat bırakın, düşünsün çocuk,» dedi bir ses.

Rahat bıraktılar.

Bir süre konuşmadılar.

Neden sonra sordular:

«Kim bu?»

Döndüm: Arkamdaydılar. Kalabalıktılar. Ötede, az ötede otların üstünde yatan Sinan'la Kadir'in uyuyuşlarına baktım. Sonra yine döndüm

önümde yatan genç ölüye. Kim olabilirdi? Kafamdan bütün arkadaşların görüntülerini bir bir geçiriyor, adlarını fısıldıyordum bir bir.

Hiçbirine benzemiyordu önümde yatan ölü.

«Recep olabilir bu. Neden olmasın? Recep. Ama Recep nasıl gelebilirdi ki buralara? O şimdi kimbilir nerelerdeydi? Recep'e benzemiyordu belki ama, yine de Recep'ti sanki. «Recep olabilir.»

«Kim? Recep mi dedin?»

Recep'i canlandırmaya çalıştım içimde. Recep daha tıknazdı. Önümde yatan ölü incecikti, dal gibiydi.

Çıplak bedeninde mor noktalar vardı. Bir çifteden çıkan saçmaların izleri olmalıydı.

Eğilip daha yakınına sokuldum. Yüzüne baktım. Dudakları gerilmişti. Belli ki ilk ölen oydu. Solmuştu yüzü, eskimişti. Saçları alnına yapışmıştı. Sanki bir kriz anında güçlükle soluk alır gibi bir görünüm vardı yüzünde. Ama hiçbir buruşma yoktu, gergindi yüzü. Dudaklarındaki kasılma, çektiği acıdan gibiydi.

Doğruldum, niye bilmem, yine gökyüzüne baktım. Akşam koyuluğu dolmuştu gökyüzüne. Kuşlar dolanıyordu havada. Üşür gibi oldum. Külrengi bir serinlik geldi doldu içime. Kollarımı göğsümde kavuşturmak istedim. Ama kollarımın arkamda zincirlere bağlı olduğunu anlayınca, nerede olduğumu bir kez daha kavradım, bildim. Gerçeğe, önümde uzanmış yatan ölüye döndüm. Yavaşça eğildim. Yüzüne yaklaştırdım yüzümü. Ne kadar da solgundu. Acı, donup kalmıştı yüzünde. Ağzına sinekler konmuştu, geziniyorlardı dudaklarında. Uzanıp üfledim sinek-

leri, kovdum. Havalanıp yine kondular. Daha hızlı üfledim. Gözleri yarı aralıktı. Dudaklarımı uzattım, öpmek istedim onu. Ve eğilip öptüm soğumuş alnından. Bir daha öptüm.

Birden boynundaki yırtığı gördüm. İlk kurşunu boynundan yiyip çöken kimdi?

İçimden yuvarlanıp gelen bir ses, sanki hiç tanımadığım bu genç ölüyle tanıştırmak istedi beni.

«Alp bu,» diyordu içimdeki ses.

Ve taştı dudaklarımdan. Bağırmışım:

«Alp bu!»

Kendi bağırışımla kendime geldim. Çevreme bakındım. Off, ne kadar kalabalıktılar. Ne kadar yalnızdım. Kimdi bu insanlar?

«Alp mi dedin?»

«Alp bu,» dedim.

«Alp. Hangi Alp? Soyadı ne? O da Orta Doğu'da mı okuyor?»

Soruyorlar: «Alp diye biri var mı o fotoğrafların arasında?»

Yanıtlıyorlar: «Yok komutanım.»

«Kim bu Alp?»

«Alp bu,» dedim, sustum. Ne demek 'Kim bu Alp?'

Artık hiçbir soruyu yanıtlamak istemiyordum. Zorladılar, ama konuşmadım.

«Tamam. Yeter. Götürün.»

Koşuşmalar. Yine itilip kakılmalar.
Bıraksalar yığılıp kalacağım oracığa.
Sürüklenir gibi Jeep'e götürülüş.
Ardımca sürüklenen zincirin ağırlığı.
Sancıyan bileklerim.

Önde iki er, silâhlarının namlularını bu kez yüzüme sokacaklar neredeyse. Zaman zaman biri alnıma, biri şakağıma değiyor. Arkamda da biri var bu kez. Ensemde bir başka namlunun soğukluğundan biliyorum bunu.

Yola çıkınca Jeep'in sarsıntıları azalıyor. Dönüp gerilere bir daha bakmak için o anda canımı verebilirim. Ama namlular...

Ben de önümde uzayıp giden şoseye bakıyorum. Kimsesiz, alacakaranlık bir yol döne kıvrıla uzanıp gidiyor önümüzde.

Nereye bu gidiş?

Bu yolun sonu nereye varıyor?

Ve birden Sinan'ın hiç dilinden düşürmediği bir şiir dökülüyor içimden, o akşam saatinde:

«Ölüm buyruğunu uyguladılar
Mavi dağ dumanını
Ve uyur uyanık seher yelini
Kanlara buladılar
Sonra oracıkta tüfek çattılar
Koynumuzu usul usul yoklayıp
Aradılar
Didik didik ettiler
Kirmanşah dokuması al kuşağımı
Tespihimi tabakamı alıp gittiler
Hepsi de armağandı...»

Nice sonra, bir cezaevi koğuşunda, iki katlı demir bir ranzanın alt yatağında, yanık yüzünden incecik yaşlar akıtarak Hacı Tonak, Ahmed Arif'in bu dizelerini okuyordu bana. Sözünün sonunu da şöyle bağlamıştı

Sinan'ın gerçekten bir tabakası vardı; almış kim almışsa. Bir tespihi vardı, hiç bırakmazdı elinden; onu da almışlar. Aklıma geldi: Çakmağı da hâlâ bendedir. Ölümü de çok yiğitçe olmuş. Düşüp kalkıp ateş etmiş, düşüp kalkıp ateş etmiş. Bombayı atmaya çalışırken öldürücü yarayı almış. Bombanın pimini çekemeden vurulmuş.

'Hemşerim' Ahmet'le Metin mi? Onlar o çatışmadan kaçıp kurtulabilen iki kişi.

Ama hemen ertesi gün yakalanıyorlar. Hem de pisi pisine.

Yine köylüler.

Kaçıp dağda gezinirlerken köylüler çıkıyor karşılarına. Yakalıyorlar bunları, alıp köye getiriyorlar. Yok, İnekli köyü değil, bir başka köy.

Köylülerle oturup bütün bir gün konuşuyorlar. Köylüler yargılıyorlar bunları. Sonra akılları yatmıyor. Götürüp askerlere teslim ediyorlar.

Bizden bir gün sonra yakalandılar.

KANAYAN BİRİ

Kanayan adlı öyküler kitabıma adını veren öyküyü okuyunca Mehmet Asal'ın çok kızdığını, bana yine anasıyla babası anlatmışlardı; üzülerek. Niğde Cezaevinde okumuş öykümü ve tanımış kendisini. Anasına babasına oradan yazdığı bir mektupta, neler yazmıştı bilmiyorum, ama «Neden anlattınız beni Erdal Ağabeye?» dediğini biliyorum.

Dünya tatlısı iki insan. Birinde analığın bütün özellikleri, bütün güzellikleri var. Baba, kendini pek öyle duyarlı biri değilmiş gibi göstermeye çalışsa da, beceremiyor; dünyanın en duyarlı, en güzel babalarından biri.

Ne güzel anlatmışlardı o gece sevgili oğullarını, Mehmet Asal'larını.

Onlar gittikten sonra, hemen oturup yazmıştım o öyküyü. Adını da *Kanayan* koymuştum. O gece karşımda kanayan iki yürek vardı çünkü. Ö öyküde anlattığım Mehmet Asal değildi, hiç değildi. O ana ile baba'dan yola çıkmış, o gece tanıdığım o iki gerçek kişiyi yeniden yaratmaya çalışmıştım. Belki öylesine gerçektiler ki, onlara ekleyecek sanatsal bir boyut katamadıysam öykümde, bu, o gece o iki insanın çizdiği iki gerçek kişiliğin, yeniden çizilemeyecek kadar gerçek oluşlarındandı, sanatsal boyutlar taşıyışlarındandı.

Başarılı bulduğum öykülerimden biridir *Kanayan*. İdam cezasıyla yargılanan bir oğulun anasıyla babası konuşurlar o öyküde. Bir ana konuşur, bir baba. Biri konuşurken, dayanamaz sözü öbürü alır.

O gece de öyle olmuştu. Onlar konuşurken not bile almamıştım. Aklımda ve yüreğimde kalanlarla bütünlemiştim o öyküyü.

Mehmet Asal, öykümü Niğde Cezaevinin demir parmaklıkları arasında okuyunca, tanımış kendini, kızmış anasıyla babasına.

Niye kızdığını anlayamadım.

Anlayamadım, çünkü Mamak cezaevinin demir parmaklıkları arkasında, bana anlattıklarındaki hoşgörüsünü ve yaptıklarının özeleştirisini düşünüyorum da, gerçekten anlayamıyorum o öfkesini.

Mamak Cezaevinde tanımıştım onu. Bir gece geç vakit bizim koğuşa getirilmişlerdi topluca. Kayseri'de yakalanmıştı Mehmet Asal.

Yanılmıyorsam, gazetelerde köylü kılığıyla çekilmiş fotoğrafları da çıkmıştı. Öylesine köylülükten uzak, öylesine kentlinin biriydi ki o fotoğrafta.

Şimdi, bir köylüye kentli kılığı giydirip, boyunbağı falan takıp kentin göbeğinde dolaştırmayı düşünüyorum da, gülmek geliyor içimden. Olmaz bu kadar aykırı şey.

Tıpkı bir kentliyi de, köylü kılığına sokup kimseye yutturamayacağımız gibi.

Ama Sinan'lardan ayrılan, dağlarda ne yapacağını bilemeyen, çoğu kentli çocuklardan oluşan o topluluğun dağlardaki o şaşkınlıklarını, tutarsızlıklarını, çocukçalıklarını, Mehmet Asal hem de ne güzel anlatmıştı bana. Büyük bir içtenlikle anlatmıştı o gün; arka hücrelerde; Deniz'le konuştuğumuz o günlerde. Büyük bir özeleştiriydi anlattıkları.

Çocukça bir oyun çıkıyor ortaya sonuçta.

Bazan çok güzel bir oyunun sonunda çok acı bir gerçekle karşılaşabilir insan, ama oyunun çocukça güzelliğini değiştirebilir mi bu?

MEHMET ASAL
anlatıyor

Göksu vadisinde Sinan'lar ayrıldı bizden. Onunla gidemeyenler, «Niye gidemediklerini» oturup düşündüler. Özeleştiri yaptılar içlerinden. Sinan'la gitmeyi herkes istiyordu. Ama aramızda seçme yapıldı. Önceden çatışma deneyimi geçirmiş olanlar, iyi silâh kullananlar seçilip ayrıldılar ve Sinan'la gittiler. Yedi kişiydiler.

İkiye bölünmüştük. İki ayrı yerde iki ayrı eylem koyacaktık. Sinan'la gidenler, Kürecik bölgesinde Karahan gediğindeki Amerikan radar üssünü havaya uçuracaktı, biz de Adıyaman'a gönderilen banka paralarına el koyacaktık.

Gidenlerin, ayrılırken, bizlere sarılışları çok garipti. Hepsi de ölüme gittiklerini biliyor gibiydiler. Onların kurtuluş umudu olmadığını bizler de biliyor gibiydik.

Sinan, ayrılırken, «Keşke bir makinemiz olsaydı da bir fotoğraf çektirseydik birlikte,» dedi.

Ayrılış hüzünlü oldu.

Onlarla daha sonra Binboğa'larda buluşacaktık. Oysa iki topluluğun buluşma umudu kalmamış gibiydi. Birbirinden kopuk iki ayrı topluluk olmuştuk artık. Kendimizi suçladık.

Gidenler, hem gidecekleri bölgenin yabancı-

sıydılar, hem de baskın olayından sonra olacakları pek kestiremiyorlardı. Biz de öyle. Sonrasını bilmiyorduk.

Gece ayrıldılar bizden.

Malatya'nın Akçadağ yöresinde Cibo mağaralarında toplanmıştık. Banka soygunundan sağlanan paralarla kaçakçılardan alınan silâhların mağarada dağıtıldığı gün nasıl sevinmiştik. Artık herkesin bir silâhı vardı.

Üç ay kadar sürmüştü dağdaki yaşamımız. Göksu vadisinde Sinan'lardan ayrılmadan önce tam yirmiüç kişiydik.

Sabahla birlikte hemen bulunduğumuz bölgeden ayrılmamız gerektiğini düşündük. Toparlanıp yola çıktık. Öğleden sonra Göksu ırmağına indik.

Tuncer, bizim topluluğun başıydı, ama gecikti. Bu davranışı, daha işin başında, yoldaşlık ilişkilerini çürütür gibi oldu. Herkeste bir adamsendecilik tavrı belirdi.

Göksu ırmağından karşıya geçecektik. Semih geçti. Biz geçemedik. Çok deli akıyordu Göksu. Gece de bastırmıştı.

Bulunduğumuz yer Helete köyüne yakın bir yerdi. Bu yakada kalmamalıydık. Semih çırılçıplak soyunup atmıştı kendini Göksu'ya. Güçlükle de olsa karşı kıyıya geçmeyi başarmıştı. Ge-

---

Tuncer Sümer, **Semih** Orcan, **Osman** Arkış. Azerî: Metin Yıldırımtürk.

çerken ip kullanmıştı. Osman, ben, Azeri, üçümüz ona parka ve silâh ulaştırdık. Kimse yardımcı olmadı bize. Herkes kendi içine kapanmıştı. Bir ateş yakıp başına geçtik. Semih'e parkasıyla silâhını ulaştırmaya çalışırken biz de adamakıllı ıslanmıştık. Bizimle kimse ilgilenmedi.

Gece bastırdı. Hiçbir koruyucu önlem alınmadı. Tam bir laçkalık vardı herkeste.

«Gece nöbet tutalım, Semih'in ötede başına bir iş gelebilir, hazırlıklı olalım,» falan dedik.

Sonunda birimiz nöbete kaldı. Bir kişiydi nöbet tutan. İlkel, kötü bir nöbetti. Geceyi öyle geçirdik.

Sabah olunca biz de geçtik karşıya. Bir ip fırlattık. Semih ipin ucunu sıkıca bağladı bir ağaca. Önce sen-ben şakalaşması oldu, sonra birer birer geçtik Göksu ırmağını.

Göksu'nun iki yanı da dik kayalıktı. Derenin öte yakasında kayalığın içinde bir büyücek oyuntu bulduk, bir süre oraya girip bekledik.

Sinan'lardan ayrıldıktan sonra ağırlıklarımızın çoğunu atmıştık. Yükümüz oldukça azdı. Bir yokuşu tırmandık; yorucu oldu. Yüklerimiz yine de fazla geldi. Çantalarımızı yeniden karıştırıp atılacak bir şeyler aradık; hiçbir şeye kıyamadık.

Öyle çatışmadan falan söz edilmiyordu aramızda, ama çatışmanın yakın olduğunu seziyorduk.

Göksu'yu geçişimiz, Sinan'lardan ayrılışımızın ikinci günü olmuştu. Ertesi gün radyodan, Sinan'ların pusuya düşürüldüğünü, üçünün öl-

düğünü, geri kalanların yakalandığını öğrendik. Şaşkına döndük. Olamazdı. Önce haberin doğruluğuna inanmak istemedik. Haberi yorumlamaya çalıştık. Haberlerde açıklanan adlar birbirini tutmuyordu. Aralarında olmayan arkadaşların adları da okunuyordu. Anlayamıyorduk. Aramızda en yetenekli olanlarımızdı onlar; herhalde bir pusuya düşürüldüler; zorunlu olarak da bir çatışmaya girdiler, diyorduk. İlk anda içine düştüğümüz panik kısa sürdü.

Haberi duyduğumuzda Osman uyuyordu. Gidip uyandırdık onu, nedense çattık ona.

«Onlar jandarmayla karşılaştılar, çatışmaya girdiler, peki biz ne yapacağız?» diyorduk.

Öc alma duygusu doldurmuştu içimizi. Her kafadan bir ses çıkıyordu: «Gidip şurayı yakalım, şurayı yıkalım,» gibi. Dağınık öneriler geliyordu her birimizden. Devrimci sorumluluk ikinci plana atılır gibi olmuştu.

Kentle her türlü bağlantıyı kuranlar da onlardı. Onlarsız kalınca kentle olan bağlantımız da kopmuş oluyordu.

Daha sonra radyodan İsrail Başkonsolosu Elrom'un ölümünü, Cevahir'in, Mahir'in ölümünü de duyduk. Cevahir'e çok üzüldük. Atillâ[1] İstanbul'a Cevahir'i getirmek için gitmişti oysa.

Kentte de çok şeyin bittiğini sandık. Cihan da yakalanmıştı. Deniz'gil yakalandıktan sonra Ankara'da da önemli bir girişim olamayacağını seziyorduk. Bütün bu haberler, her iki büyük kentte çok şeyin bittiği duygusu uyandırdı bizde.

---

1. Atillâ Keskin.

Önce Ankara'ya üç kişi göndermeyi düşündük. Bu üç arkadaş, orada yeni arkadaşlar bulsunlar, yada yakalanan öbür arkadaşları kurtarmanın yollarını arasınlar, becerebilirlerse onları kurtarsınlar, gerekirse yeni eylemlere girişsinler, diyorduk. Bütün bu konularda daha önceden hiçbir deneyimimiz olmadığı için kendimize güvenimiz de yoktu. Bütün bu şaşkınlıklar bundandı.

Yatmadık orada. Bir helikopter dolaştı üstümüzde. Yer değiştirmek zorundaydık. Yola çıktık. Binboğalara gidiyoruz.

Yirmidört saat önce atamadığımız, atmaya kıyamadığımız eşyalarımızı orada bıraktık. Tam savaş kılığına girdik. Uyku tulumlarımızı bile attık. Yalnızca silâh, mermi ve yiyecek kaldı üzerimizde.

Birazcık başıboşlukta, atamadığımız küçük burjuva alışkanlıkları hemencecik su yüzüne çıkıveriyor. Kısa bir süre sonra birkaç kişide bireyci davranışlar beliriverdi. Özellikle yiyecek konusunda. Yemek işi bir dert. Aç açına yürünmüyor. On dört kişiyiz. Yiyecek öteberimiz çok kısıtlı.

«Bir kapta ikişer kişilik pişsin,» dedik.

Bir arkadaşımız, yarım mataralık pirinç ve yağ koydu kabına; yani iki kişilik değil bir kişilik yemek yapmaya kalkıştı. «Ben yemeğimi fazla yapmam. Beş dakika sonra ne olacağımız belli değil, o zaman aç kalırım,» dedi.

Yani herkese paylaştırılan pirinç üzerinde bile aşağılık bir mülkiyet duygusu belirmişti.

Topluluğun içinde ortaklaşa yaşamaya kendini alıştıramayan iki üç arkadaş vardı. Oysa bizim ortaklaşa yaşamamızda böylesine bireyci tavırların yeri olamazdı. Bölüşmeci olmak zorundaydık.

Birgün kayalıklardayız. Suyumuz çok azalmış. Biri, öbüründen su istedi. Vermedi öbürü. «İdareli kullansaydın, vermem suyumu. Ancak bana yeter bu su,» dedi. Evet, böyle dedi.

Daha hareket, dinamik bir ortamda değil. Statik bir ortamdayız ve arkadaşları ortaklaşa yaşamaya alıştırmak çok güç. Oysa sıcak savaş olsa, bu alışkanlıklar kendiliğinden doğacak. Eleştiri, özeleştiri de yok aramızda daha. O zaman kişiler arasında güvensizlik doğuyor. Benden suyunu esirgeyen adam, yarın benim uğruma canını nasıl verecek? Artçı olsa nasıl koruyacak bizleri?

Kente adam göndermeye kalkışmamız, Deniz gibi sağlam, güvenilir arkadaşlara gereksinme duyuşumuzdan kaynaklanıyor biraz da.

Ve yola çıkıldı.

Bir tepeyi tırmanıyoruz. Köm'e çattık. Sürü, çoban, çobanın evi, köpekler falan. Görülmeden dolaşılacak çok az yer var Türkiye'de. Çoban köpeği hemen koku alıyor ve köpeğin insana mı hayvana mı havladığını çoban hemen anlıyor; merakla sürüsünü o yana güdüyor. Köpeği vurmaya kalksan, adamın en değerli şeyini yok etmiş olacaksın, boş yere adamla çatışacaksın; köyü, köylüyü karşına alacaksın.

• «Eşkiyayız,» diyoruz.

Olmuyor. Yutmuyor köylü. «Öğrenci eşkiya, solcu eşkiya,» falan diyor.

Bir keresinde de Tapkıran köyünün yukarısında kaldık. Üç delikanlı çıktı geldi yanımıza.

«Devrimci ağabeylerle konuşmaya geldik,» dediler.

Tuncer kovaladı çocukları. Yanlıştı bu yaptığı. Çocuklar gerçekten devrimciymiş.

Silâhlı adama halkta saygı var. Feodal bir davranış bu. Saygıyla birlikte çekingenlik de var.

«Niçin buralarda dolaşıyorsunuz?» demiyorlar. Soru moru sormuyorlar. Korkudan değil. Korku yok. Saygı var. Yasalara ve kurulu düzene karşı çıkabilene duyulan bir saygı bu. Feodal yiğitlik saygısı. Öyle bir şey.

Göksu'dan yukarılara çıkıyorduk. Birden köpekler havladı. Obaya çatmışız.

«Kimdir o? Kimdir o?»

«Biziz amca,» falan, dedik.

«Kimsiniz?» dedi adam.

«Dur, geliyoruz,» dedik.

«Gelmeyin. Evime gelmeyin,» dedi. Düpedüz «Evime gelmeyin,» dedi adam.

«Korkuyorsan gelmeyiz,» dedik. Uzaklaştık oradan.

Ağaçlık bir yere vardık, yerleştik. Yani 'zulaya yattık'.

Ve aynı adam, üşenmeden merakla aradı buldu bizi. Geldi yanımıza. Ekmek, pekmez ne varsa elinde avucunda, getirmiş. Biz de parasını verdik getirdiği şeylerin.

Arkadaşlardan üçü kalkıp obaya gittiler. Yiyecek bir şeyler pişirttiler orada.

Biz de oturup adama bir şeyler anlattık.

Sinan'ları da köylü ihbar etmiş. Köylü ihbar eder. İhbar etmesinin gerçek nedeni şu: Görüp de ihbar etmediğini bir başkası öğrenir de onu ihbar eder diye korkuyor köylü. Yani ihbar edilmekten korktuğu için ihbar ediyor.

İhbarcı kim olursa olsun cezalandırmamız gerek. Köy mü basılacak, basmalısın. İhbarcıyı yakalayıp hem de bütün köylüye yargılatıp cezalandırmamız gerek. Ama bizde yok böyle bir şey. Çünkü devrimci terörü kurmamışız daha. Bunu yapmadığımız için köylü sırtını bize dayamıyor ve çekinmeden bizi ihbar edebiliyor.

Malatya'dayken de şöyle bir olay olmuştu:

Bir çoban çıkmıştı karşımıza.

«Ne arıyorsunuz hemşerim?» demişti.

«Biz Deniz Gezmiş'in arkadaşlarıyız,» demiştik.

«Deniz Gezen'de çok işler var, diyorlar. Çok işler yapacaktı ama karşılandı,» demişti. «Peki onun arkadaşlarısınız, Amerika'ya karşısınız da, şu tepenin üstündeki üs ne oluyor?» demişti.

Hep sonradan öğreniyoruz. Bizleri arayan askerlerle karşılaşınca, bir keresinde köylünün biri şöyle demiş:

«Binbaşım, siz binbaşısınız. Onlar yarbay. Sakın üstlerine varmayın. Bir dürbünleri var, nah şöyle.»

Bizleri efsaneleştiriyorlar. Sayımızı da çoğaltıyorlarmış anlatırken.

Ağaçların altında oturuyorduk. İki arkadaş ötede bir başka ağacın altında oturuyordu.

«Gelin yanımızda oturun,» dedik.

«Hayır, biz burada oturacağız,» dediler.

Yani yöneticimizin sözü geçmiyordu. Komutanımız yoktu öyleyse.

En kötüsü, üzerimizden, yakınımızdan bir helikopter geçti.

«Teslim olalım,» diye bir ses çıktı arkadaşlardan birinden. Bunu yapabildi. Anlatıyorum bunları. Bunlar biline ve bizden sonrakilere bunlardan ders çıka. İyi yoldaşlar seçsinler kendilerine.

«Teslim olalım,» deyişi yalnızca korkaklıktan değildi, o zamana kadar yaşanan olayların onda yarattığı birikimdendi.

Tuncer, tek başına karar verme sorumluluğunu üzerine almak istemiyor. Sorumluluğu ve yetkiyi dağıtmak, bölüştürmek istiyor.

Ekmek yediğimiz yerde, «Oturalım bu konuyu tartışalım,» dedik.

Çobandan, o yörelere bol komando döküldüğünü öğrenmiştik. Çemberin iyice daraldığını anlamıştık. Bir an önce o çemberden sıyrılmamız, oradan ayrılmamız gerekiyordu. Paramız da tükenmek üzereydi.

Sinan'lar yakalanmıştı. Kimi ölmüş, kimi yakalanmıştı.

Adam yoktu ki elimizde. Kalanların arasın-

da da tam bir dökülme başlamıştı. Pilav, su, teslim olmak tartışmaları sürüyor, her kafadan bir ses çıkıyordu. On dört kişiyiz ama aralarında güvendiğim altı yedi kişi. Herkeste bir güvensizlik var.

«Aramızdan bir kısmını gönderelim, az ama sağlam kalalım,» diyoruz.

Ama bu öneride bulunacak olan arkadaşın da, herkeste güven uyandıracak bir deneyimden geçmiş olması gerek. Kim olacak bu? Kendinde göremiyorsun bu hakkı.

Ve genel olarak durumun kötüye gittiği anlaşıldı.

Topluluğun ayakta kalmasını sağlamak gerek.

«Gidelim, yakalanan arkadaşlarımızı kurtaralım, olursak biz de telef olalım,» dendi.

«Üçe ayrılalım, üç koldan bu çemberi yarmaya çalışalım,» dendi.

Bir yanımızda Kapıdere - Elbistan karayolu var. Yol devriye dolu. Öbür yanımız düzlük. Ama ortalıkta silâhlı olarak görülemeyiz. Geri de dönemeyiz; iz tutturmuşlar geliyorlar ardımızdan.

«Öyleyse ne yapıp edip çemberi yaralım, kente inelim. Deşifre olmamış pek çok kişi var aramızda,» dedim.

«Çemberi birlikte mi yaralım, yoksa gruplara mı ayrılalım?» dediler.

Sonunda üç guruba ayrıldık. Bir gurup, Elbistan'a gidip oradan Ankara'ya gelecek. Otomatik silâhları onlara bıraktık.

Bizim gurup beş kişi; geldiğimiz yönde geri döneceğiz. Önce Kayseri'ye gideceğiz. Yolun açık olduğunu öğreniyoruz. Yollarda kesme yok. Ben

oradan Ankara'ya döneceğim, Ankara'da Semih'leri bulup onlara katılacağım.

Tuncer'in gurubu ise Filistin'e geçip oradakilerle ilişki kuracak.

Geri kalan öbür arkadaşlar da açığa çıkmayacaklar. Kimse de onları bilmeyecek. Dağılacaklar.

Ve bu yanlış kararı uyguladık.

Sonra silâhlarımızı öpüp yemin ettik, buluşmak üzere ayrıldık. Ayrılmadan önce, silâhlarımızı gömdük. Otomatikleri değil.

Çoban, Göksu ırmağını en kolay nereden geçebileceğimizi de söylemişti. Ama gideceğimiz yönü söylemedik ona.

Kişi seçimindeki tutum çok önemli.

Malatya'da, Akçadağ yöresindeki Cibo mağaralarında yedi kişilik bir gurup varken, biz yedi kişi daha gidip katılmıştık onlara. Çok yanlıştı yaptığımız. Onlar aylardır dağdaydılar; ortaklaşa yaşamaya, dağ yaşamına alışmışlardı. Pişmiş aşa su kattık.

Ben bile iki kere sözlü atışmaya katıldım. Arkadaşımla karşılıklı sövüştük. Birbirimize silâh çekecek duruma bile geldik bir ara. Kuramsal bir tartışma, neredeyse silâhlı çatışmaya dönüşecekti. Sonra gece olunca, o arkadaşla oturup konuştuk. Özeleştiri yaptık. Sıcağı sıcağına eleştiri, özeleştiri en iyisi. Ve sonuçta en yakın iki arkadaş olduk, yoldaş olduk birbirimize. Çatıştığımız konu da şuydu: Parti, bir süreç içinde

mi oluşur, yoksa lâk diye mi kurulur? Ben, süreç içinde oluşur, diyordum. Üniversite kantinlerinde alıştığımız tartışma biçimi işte. Yani, 'kent devrimcisi' gibi konuşma alışkanlığı. Bol söz, bol ukalâlık. Ve bundan bıkkınlık ve tepki. Eylem yokluğuna bir tür karşı çıkıştı belki.

Kimimiz kendini eğitip düzeltmeyi başardı, kimimiz başaramadı. Sanıyorum, ben oldukça düzeltmiştim kendimi. Kolay değil. Doğayla savaşta oldukça başarılı oldum sanıyorum.

«Bu köy ihbarcıdır.»

«Alevilerin arasından daha az muhbir çıkar.»

Böyle birtakım kesin yargılar. Ama yanlış bunlar. Uğrunda savaştığın insanları alevi-sünni diye ayıramazsın.

«Helete köyü çok ihbarcıdır,» dendi.

Köy, yaz gelince boşalıyor, köylüler yaylaya çıkıp obalar kuruyorlar.

Üç çadırlı bir Helete obasına çattık. Artık bütün o yöre ne olduğumuzu biliyordu, duymuştu. Köpekler havladı. Onaltı onyedi yaşlarında bir yeniyetme, silâh sıktı havaya, yakın obalardan yardım istedi. Bizi karşısında görünce de şaşırdı.

«Ağabey, gelin, ben canavar sandım, gelin,» dedi.

Öyle iyi karşılanıyorduk ki, duygulanmamak elde değildi.

«Kurban, sizin yerinize biz ölek,» diyen kadınlar oldu.

Köylü kadınlarımız, köylü erkeklerimizden daha yürekli.

Yaşlı bir nine, ağladı, sarıldı, öptü bizleri. «Siz ölmeseydiniz de ben öleydim,» dedi.

Kadın, erkekten kaçmıyordu. Erkeğine danışmadan bize yiyecek çıkaran kadınlar oldu.

O gün obada ne çıktıysa getirip koydular önümüze; kaymak, süt, falan. Erkekler tütün getirdiler. Antlar verdiler «Alın,» diye. Silâhlarımız kucağımızda aç kurtlar gibi yedik. Dışarıdan o gün alıp getirdikleri bütün pekmezi, ekmeği çıkardılar bize. Silâhlarımızı kucağımızdan bırakmayışımızı, onlara güvenmeyişimize yordular.

Nine, dizlerine vuruyor, «Korkmayın kuzularım, korkmayın; bırakın silâhlarınızı da rahat rahat yeyin,» diyordu.

Yumulduk yedik ne bulduksa.

Kadınlar, neleri var neleri yoksa çıkardılar önümüze, gözyaşı döküler bizim için.

Nine, giderken tek tek sarılıp öptü bizleri yine.

Kocası dedeyi çağırdık. «Biraz gel bizimle,» dedik.

Nine, anladı. Koştu o da geldi yanımıza. Niyetimiz para vermekti. Almadılar. Bozuldular bize. Çok duygulandık.

Yine koyulduk yola. Bir yerde konakladık ve kalan yiyeceğimizin hepsini yeyip bitirdik.

Biz beş kişiyiz. Beş kişi de Tuncer'ler. İki gurup, birlikte geldiğimiz yöne gidiyoruz. Önü-

müzde Kulvar ve Tatlar köyleri var. İki köye de çok yakınız. Bildiğimiz köyler.

Karayolunu geçmeden önce Tuncer'lerden ayrıldık. Kulvar köyüne girmedik, yürüdük, Nurhak dağlarına yollandık.

Bir adamla karşılaştık. Geceleyin tarlasına su veriyordu.

«Eğen geçiti hangisi?» dedik.

«Şu,» dedi.

Orasıymış.

Yalan söylemiyorlar.

Geçite doğru yürüdük. Yanımızda 'Ender zeytin ezmesi' var. Bir o kalmış. Bir arkadaş da obadayken 'Redokson' kutusuna pekmez doldurmuş. Bütün yiyeceğimiz bunlar. Beş kişiyiz. Azeri, bir köşeye birkaç sarımlık tütün atmış; çıkardı zuladan. Çok sevindik. Uzun yol yürümüştük; üstelik oldukça da hızlı yürümüştük. Gidişte bir buçuk ayda aştığımız yolu dönüşte üç günde geçmiştik. Gidişin uzun sürüşü, bir kez acemilikten, yükümüzün ağır oluşundan, bir de kalabalık oluşumuzdan.

Oturduk. 'Son Yemek' de yendi. Sigaralarımızı da sarıp tüttürdük. Sonra vurduk geçite.

Orada Pınarcık'lı çobanlar çıktı karşımıza. Yiyecekleri kalmamış.

Yusuf, kürtçe konuşuyor çobanlarla. Yusuf kürt çünkü. Kürt oluşu, kürtçe konuşuşu çok iyi.

«Doğruca gidin, obanın insanları iyidir, yiyecek verirler size,» dediler.

Doğruca gittik. Ev, çadır, tarla. Eve hayvanları tıkmışlar, kendileri çadırda oturuyorlar.

Aslında güpegündüz obaya girilmez. Girdik. En büyük yanlışımızdı bu.

Yaklaşınca silâhlı adamlar çıktı karşımıza.

«Konuk kabul eder misiniz?» dedik.

«Gelmiş bulundunuz. Edelim,» dediler.

İçeride başka köyden üç oduncu varmış. Çadırın içinde ihtiyar adam, orta yaşlı adam, çocuk, kadın ve üç oduncu. Çocuğun eli yaraydı. İlaçladık, sardık. Tütün verdiler, yemek çıkardılar.

Kadın, kürtçe, «Evimizi yıktınız çocuklar,» deyip duruyormuş. Niye olduğunu da söylemiyormuş.

«Çabuk gidin,» dediler.

Ayrıldık çadırdan.

Obanın tepesinde bir yere konduk. Yemek sonrası rahatlığı içinde otlara uzandık.

Orta yaşlı adam çıktı geldi yanımıza.

«İyi yapmadınız,» dedi.

«Neyi?» dedik.

«Hiç iyi yapmadınız. Tarlada çağıracaktınız beni. Yanınıza gelecektim. Size yiyecek de getirecektim. Hiç iyi yapmadınız,» dedi. «Gelmeyecektiniz. Geldiniz. Sizi buyur etmek zorunda kaldık. O dışarlıklı üç oduncu gördü sizi. Çok kötü oldu. Şimdi biz, sizi haber vermek zorundayız, sizi ihbar etmek zorundayız. Hemen uzaklaşın buradan. Varın gidin. Yakalanmanızı istemeyiz.»

Adamın dediğine uyduk, kalktık uzaklaştık oradan.

Köylü kılıkları bulduk. Silâhlarımızı gömdük. Rahatça, insan gibi anayola indik. Yürüyoruz. Malatya, Kayseri yolu. Azeri, altmışbeşlik bir ihtiyar köylü. Paltosu da var sırtında. Ben de

onun çıtak oğluyum. Cemal, tam bir köylüye benzedi.

Arkadaşlardan birini saldık gitti; oralıydı. Dört kişi kaldık.

Yürüyoruz.

Kayseri'ye varınca izlenmekten, kovalanmaktan da kurtulmuş olacağız. İkişer olup ayrıldık. Kayseri'de buluşacağız. Ben Azeri'yleyim.

Azeri'yle bir arabaya bindik. Kayseri'ye varınca önce karnımızı doyurduk. Sonra yeni kılıklar aldık, üstümüzü değiştirdik. Köylülükten çıkıp öğrenci gibi olduk. Bir otele indik. Ortalarda görünmemek için bir kahveye girip oturduk.

Kayseri'yi hiç bilmiyoruz. Girdiğimiz kahvenin hemen ilerisi valilik yapısı. Arkasında da karakol varmış.

İki öğrenci gibiyiz. Çaylarımızı içiyoruz. Benim şebekem de cebimde. O ara masalardaki gazeteleri aldık. Okuduk. Endi'nin defterini ele geçirmişler. Gazetelerde bizim adlarımız da var. Endi'nin günlük'ünden bütün adları bir bir çıkarmışlar. «Yak o defteri,» demiştik Endi'ye. Yakmamış.

Şoförün biri bizden kuşkulanmış kahvede. Gidip sahibine haber vermiş hemen.

Orada, kahvede yakalandık.

BİR DEMET KIR ÇİÇEĞİ

Sıcak bir geceyarısı, karasineklerin bile tavana kümeler halinde konup uyuduğu geç bir saatte getirildiler bizim koğuşa. Kiminin üzerinde komando kılıkları vardı. Geçirdikleri şokun şaşkınlığını atamamışlardı üzerlerinden. Başları eğikti hepsinin de. Bitkindiler. Konuşmuyorlardı. Birkaç tanesi Nurhak'ın oralarda, geri kalanı da Adıyaman dolaylarında yakalanmıştı. On üç kişiydiler. Kendi aralarında 'Hemşerim' diye çağırdıkları, adının sonradan Ahmet Erdoğan olduğunu öğrendiğim biri, bir köşede hâlâ incecik ağlıyordu. Nurhak'ta Sinan'ların vurulduğu çatışmada kaçıp kurtulan, bir gün sonra yakın bir köyde yakalanan iki kişiden biri Ahmet Erdoğan. Onu, aralarında 'Hemşerim' diye çağırıyorlar.

Bir de yaralı getirip bırakmışlardı koğuşun ortasına, sedyeyle. Nurhak'ta yaralanmış. Adı Mustafa Yalçıner. İki kurşun yemiş bedenine; biri kalçasından, biri de sol kolundan girip çıkmış. Her iki kurşun da iyi ki kemiğe rastlamamış. Kıpırdayamıyor. Arkaüstü yatıyor. Dönemiyor. Acısı büyük. Hiç bakılmamış yaralarına.

Cezaevi doktoru, çizmeli, eli kamçılı biri. Hem doktor, hem çizmeli, hem kamçılı. Tipik bir SS subayı. Ertesi gün haber ilettik. Değil ilaç vermek, ilgilenmedi bile.

Mustafa bir iyileşiyor, bir kötüleşiyor. Geceleri uyuyamıyor. Kıvranıyor acıdan.

Koğuş da alabildiğine sıcak. Haziran ortaları.

Geldiklerinin dördüncü günüydü, gelenler koğuşta olay çıkardılar. O gün cezaevi müdürlüğüne bir

dilekçe yazıp vermişler. Arka hücrelerde kalan arkadaşlarının, Deniz'lerin yanına verilmesini istemişler. Bir ara, gardiyanlardan biri ana koridora açılan büyük demir kapıyı açıp içeri girerken, içlerinden ikisi dışarı fırlayıp Deniz'lerin kaldığı dipteki arka hücrelerin kapısına gitmiş, kapı deliğinden Deniz'lerle konuşmaya başlamışlar. Engel olmaya çalışan görevlilere karşı direnince de olay patlak vermiş. İkisini yakalayıp döve döve kapıaltına, oradan da aşağıya, kalorifer dairesine sürüklemişler. Bunu gören arkadaşları da, bizim koğuşa giren gardiyanı yakalayıp rehin almışlar.

Gürültüyü duyduğumda, beton avluda, güneş gören duvarın dibine oturmuş bir arkadaşımla konuşuyordum. Duvarların ötesi bir anda tank gürültüleriyle dolmuş, duvarların tepelerinde bir anda silâhlı erler sıralanmıştı. Cezaevi dışındaki birliklerin alarma geçirildiği belliydi.

Yan koğuştan gelen Sarp Kuray'la Ruhi Koç, araya girdiler. Bir yandan içeridekileri yatıştırmaya çalışırken, bir yandan cezaevi yöneticileriyle konuşmak istediklerini söylediler. Yönetim, konuşma isteğini kabul etti. Sarp'la Ruhi, gidip bir süre konuştular idare bölümünde.

Döndüklerinde iş tatlıya bağlanmıştı.

Rehin alınan gardiyan salıverildi. Bunlar da toparlanıp sevinç içinde Deniz'lerin koğuşuna götürüldüler.

Bir tek, yaralı olan Mustafa'yı bıraktılar bizim koğuşta.

Ve duvarların üzerinde dolaşan silâhlı erler çekildiler; dışarıdaki tanklar gürültülerle uzaklaştılar.

Geldikleri ilk gece, aralarından birini gösterip onu kendilerinden ayrı tutmamı, elimden geldiğince

koğuşun uzakça bir yerine yatırmamı istemişlerdi. Dedikleri gibi yapmıştım.

Öbürleri yoğun bir hüzün içinde, başlarını eğip kimselerle konuşmazken, O, gittiği köşesinde, az önce tanıştığı kişilere bir şeyler anlatıp gülüyordu. Malatya bölgesinde, arkadaşlarını nasıl bırakıp gittiğini anlatıyor olmalıydı.

Olaylı geçen o dördüncü günün sonunda onu da alıp götürdüler, ama Deniz'lerin koğuşuna değil, başka bir koğuşa vermişler. Birlikte kaldığımız dört günün sonunda koğuşumuzdaki kimsenin hoşlanmadığını gördüğüm bu Malatya'lı çocuğun adı Hüseyin Cemal Özdoğan'dı. Bir daha da görmedim kendisini.

Bizimle kalan Mustafa'yı iyileştirmek için herkes elinden geleni yapıyordu. Onunla en çok ilgilenen de Mustafa Taylan'dı. Dil ve Tarih Coğrafya fakültesindeki çatışmada elinde patlayan bir bombayla sağ eli bileğinden kopan Mustafa Taylan. İnce bir deriyle örtülmüş, buruşuk, kırmızı bileğine, başkaları çarpmasın. canını yakmasınlar diye, mor kalemle kocaman bir 'dikkat' yazmıştı. Bomba, savururken patlamış elinde. Bayılmamış. Bir an yerde duran kopuk elinin parçalarını görmüş, yerde, az ötesindeymiş el. «Alıp, toplayıp cebime koymak istedim,» diye anlatmıştı bana. Almak için eğilmiş. İleri uzattığı kollarından birinin ucu boşmuş, korkunç kan fışkırıyormuş kopuk bilekten. Aynı elini, yine aynı biçimde yitiren biri daha var bizim koğuşta: Yusuf Cacım.

Mustafa Taylan, yaralı adaşının başından bir an bile ayrılmıyor. Sol eliyle yüzüne konan sinekleri kovalıyor, kaşık kaşık yemek yediriyor, çişini yaptırıyor, altını temizliyor, sık sık ıslak bir bezle yüzünü siliyor Mustafa Yalçıner'in. Bir eli kopuktu Taylan'ın, ama yüreğinde binlerce yardım eli vardı.

On gün kadar sonra Mustafa için ısmarladığımız koltuk değnekleri geldi. O gün Mustafa koltuk değneklerini kullanarak ilk kez kendi başına avluya çıkmış; uyuyordum, görmedim ben.

İdareden verdikleri bir ilaç var. Adı Kemisetin. Antibiyotikmiş. Hiçbir yararı olmuyor. Yaralar gittikçe azıyor. Yükselen ateşini düşürmek için, ıslak havlular koyuyoruz alnına, boynuna, bileklerine. Yaralar gittikçe azıyor. Ağrı kesici bile vermiyor çizmeli kamçılı genç doktor. Kemisetin'i de sayıyla veriyorlar, günde dört tane. İlaçsız, hekimsiz, ağır yaralı bir Mustafa; atılmış bir koğuşa, acılarıyla başbaşa bırakılmış, kıvranıp duruyor yatağında. Ölüme terkedilmiş sanki. Beden acıları, yürek acılarına üstün gelince inlediği oluyor. Öylesine sabırlı, öylesine soğukkanlı, öylesine suskun ki. İnlemesi bile sabır dolu. İnlediğini anlayınca utanıyor.

Ve onbeş gün kadar sonra, Haziran sonuna doğru, istediğim ilaçlar gizlice ulaşıyor koğuşa. Antibiyotikler ve ağrı dindirici bir ilaç. İçiriyoruz ilaçları. O gece ilk kez ağrısız, sakin bir gece geçiriyor, uyuyor Mustafa. Uykusunda bağırdı iki kere, ama acıdan değil.

Ve Haziranın son günü. Görüş günü. Beş dakika da olsa bölmeli odada yakınlarımızla görüşüyoruz. Koğuşa dönünce birden Deniz Gezmiş'i buluyorum; Mustafa'nın başucunda. Bu onu ilk görüşümdü Üstünde, yakalandığı gün gazetelerde çıkan fotoğraflarındaki, yakası kürklü yeşil parkası vardı yine. Fotoğraflarında gördüğümden çok daha zayıftı. O da ailesiyle görüşmüş, koğuşuna dönerken, kapıyı açık bu-

lunca dalmış bizim koğuşa. Söz Sinan'a gelince ikisinin de gözleri doluyor.

Sonra nöbetçi yüzbaşı geldi. Yumuşak bir dille, Deniz'e koğuşuna dönmesi gerektiğini söyledi. Deniz kalktı, yüzbaşıyla birlikte çıktılar koğuştan.

Gardiyanların dışarıda uzun uzun azarlandığını duyduk.

2 *Temmuz.* (Eşime yazdığım bir mektuptan) «... *Yaralı arkadaşımız gece yine kıvranmaya başladı. Çok acı çekiyor. Baktık, olacak gibi değil, gardiyanı uyandırdık, nöbetçi subaya haber vermesini söyledik. Assubay geldi. Durumu anlattım kendisine. Beni alıp nöbetçi binbaşının odasına götürdü. İyi bir insandı binbaşı. İlk görüyorum. Yeni biri. İlgiyle dinledi beni. Yarın, Mustafa'yı hastaneye kaldırtacağını söyledi. Başka bir koğuşta da Doktor Uğur var. Uğur Celasun. Bilirsin spiker Zafer Celasun'u; Uğur, onun kardeşi. Onu söyledim binbaşıya. Hemen koğuşundan alıp getirdiler. Hapisanenin ecza dolabını karıştırıp bir ilaç buldu Uğur, gelip Mustafa'ya ağrı dindirici bir iğne yaptı. Mustafa şimdi yatıştı biraz. Binbaşı, Mustafa'yı Gülhane Hastanesine yatırtacağını söyledi. Hemen Gülhane'de bir tanıdık doktor bulmalısın. Bu mektubu alır almaz Doktor Melâhat hanımı bul, onun Gülhane'de tanıdıkları çoktur; Mustafa'yla ilgilensinler.*»

3 *Temmuz.* (Eşime yazdığım bir mektuptan) «... *Belli olmaz, hastaneye falan kaldırmazlar belki Mustafa'yı. Doktor Uğur, bir ilaç adı verdi: 'Iecilyn Vitamine' diye bir ilaç. İlacın adını doğru yazdım mı acaba? Mustafa'ya iyi gelirmiş bu ilaç. Elimizdeki ağrı kesici de tükendi. Yine bir yolunu bulup ulaştırmaya çalış. Mustafa iyi değil. Kolu çok şişti. Kendini*

toparladı ama ağrıları arttı. Koltuk değnekleriyle de basamıyor yere.»

7 Temmuz. (Eşime yazdığım bir mektuptan) *Mustafa'yı dün akşam bizim koğuştan aldılar. Hastaneye götürüyorlar diye sevindik. Değilmiş. Deniz' lerin koğuşuna taşımışlar. Durumunda gözle görülür bir düzelme vardı. Koltuk değneklerini kullanarak gitti.»*

Sonraki günlerde Mustafa'yı koltuk değneklerini atmış olarak da görmüştüm uzaktan; adımlarına dikkat ederek volta atıyordu avluda. Bir süre sonra da, öbür arkadaşlarıyla birlikte voleybol oynamaya başladığını öğrenip sevinmiştim.

İyileşmişti Mustafa. Ama Nurhak'ta yaralı olarak yakalandığı gün, çantasında ele geçirilen not defterinin acısını, sanmam ki o kadar kolay atlatmış olsun.

Olayın temelindeki sevimli çocukçalığın bir başka örneğiydi bu defter.

Duruşmaların başladığı günlerdeydi. Böyle bir defterin varlığını bir gazete haberinden öğrenmiştim ilk. Duruşmada okunmuş. Mustafa, dağda geçen günlerini, eli değdikçe kısa notlar halinde yazmış bu sevgili defterine, bir küçük 'Günlük' oluşturmuş. Bir 'Gerilla Günlüğü'. O gazetede kısacık iki bölüm de yayımlanmıştı, yanılmıyorsam. Çok ilgimi çekmişti.

Çok çok sonra görebildim bu notları. Dağ havası vardı satır aralarında. Ama öylesine kentli birinin kaleminden çıkmış notlardı ki. Buruk bir acı bıraktı içimde.

Olaya biraz daha açıklık getireceği, renk katacağı düşüncesiyle alıyorum buraya bu 'Gerilla Günlüğü'nü.

MUSTAFA YALÇINER'in
Gerilla Günlüğü

25 Aralık 1970. Ankara'dan altı kişi. Teslim'in getirdiği yemekleri Hemşerim'le, Kadir'in belirlediği yere taşıdık. Taşıma sırasında sinirli durumlar olduysa da çabuk önlendi. Mustafa gelip katıldı bize. Sonra sinirli bir bekleme devresi. Ev durumlarında başarılı olduk. Soygunlarla ilişkili olduğumuzu açıklamıyoruz. Aramızdaki arkadaşların birinin evinden üstü kapalı biçimde kovulduk.

16 Mart 1971. Artık özgürüz. Çünkü dağdayız. Sinan geldi. Öbürleri yakalandı. Ben para için Ankara'ya gittim. Gittiğim gün Elâzığ'lı arkadaşlar geldi. Ben para ve altı kişiyle döndüğümde silâhlar da taşındı. Artık her şeyimiz var ve yanımızda. Ekmeği Mustafa Dayı getiriyor. Çekingenliği de yok olmak üzere. Çok yardımı dokundu bize. Teslim, mermi işini de çözümledi. Filinta başına altmış kadar mermi düşüyor. Kendimi

---

Teslim: Teslim Töre. **Hemşerim**: Ahmet Erdoğan'ı aralarında böyle çağırıyorlar. **Kadir**: Kadir Manga. **Mustafa**: Mustafa Çubuk. **Sinan**: Sinan Cemgil. **Öbürleri**: Deniz Gezmiş'le Yusuf Aslan'ın Şarkışla'da yakalanışını söylemek istiyor. **Mustafa Dayı**: Oralı bir köylü. (E. Öz)

artçı olarak düşünüyorum. İlk silâhlarım: filinta, Smith, bir de elbombası. Üç dört gün atış çalışması dışında genel eğitim yapıldı. Ben askeri işlerden sorumluyum. Tuncer keşfe çıkıyor. Şimdi Çat yaylasına yakın bir mağarada kalıyoruz. Harekete hazır gibi bir durumdayız.

Sinan: Yetenekli bir arkadaş. Her şeyiyle iyi. Gurubumuzun genel sorumlusu. Şimdiye kadar yanlışı yok.

Tuncer: En güvendiğim arkadaşlardan. Özveriyle çalışıyor. Sürekli keşifte. Yanlışı olmadı.

Ben: Kendimi tartabildiğim kadarıyla fena değilim. Her işe elimden geldiğince koşmak istiyorum. Tek yanlışım, Meşeli'de Ato'ya kötü sözler söylemem. Bizi gören bir çoban yüzünden. Bu işi nasıl yaptığıma şaşıyorum. Demek, eksik bir yanım varmış.

Hemşerim: En çok güvendiğim arkadaşlardan. Çok iyi niyetli. Her işe koşuyor. Hiçbir aksiliği yok. Altın gibi.

Kadir: İyi arkadaş. Yalnız sinirli; bazan bağırıp çağırıyor. Çekinmeden her işe sarılıyor.

Osman: En sevdiğim, en güvendiğim arkadaşlardan. Çok iyi niyetli. Yapmaktan kaçınacağı, mazeret uydurmaya çalışacağı bir iş olamaz.

Ato: Pırlanta. En güvendiğim arkadaşlardan. Her işe koşar. Az bulunabilecek bir insan.

Sadık: İyidir. Üstüne düşen görevi yapıyor.

Cengiz: İyi niyetli. Yalnız hâlâ çokbilmişlik huyunu bırakmadı.

Semih: Çok düzeldi. Çok çalışıyor. Ancak, kızınca küfrediyor.

Recep: Tembel. Sürekli ateşin başında oturur. Kavgadan kaçacağını sanmam.

Fevzi: Fena değil. Yalnız biraz bencil.

Bahadır: Daha pek alışamadı. Şikâyetçi. Karar vermek için beklemek gerek.

Azeri: Fazla yük taşımak dışında çok iyi. Karakter sahibi. Güvenilir.

Hacı: Aramıza girmesi acayip oldu. Tevkif etme gibi bir durum var. Düze inip bazı işlerini çözümlemek istiyor. Hasta olduğundan yakınıyor.

Yusuf: Yoldaşlarla konuşmayı pek bilmiyor. Sinirli. Ama düzelir.

Cemal: Sessiz ve çalışkan.

Ercan: İyi niyetli, çalışkan. Ortama uymak için kendini çok zorluyor. Uyuyor.

Asal: Hiç de Alp'in dediği gibi değil. Aksi konu-

Tuncer: Tuncer Sümer. **Osman**: Osman Arkış. **Ato**: Atillâ Keskin. **Sadık**: Sadık Soysetenci. **Cengiz**: Cengiz Baltacı. **Semih**: Semih Orcan. **Recep**: Recep Sakın. **Fevzi**: Fevzi Bal. **Bahadır**: Osman Bahadır. **Azeri**: Metin Yıldırımtürk'ü arkadaşları bu adla çağırıyorlar. **Hacı**: Hacı Tonak. **Yusuf**: Yusuf Aslan. Elâzığ'lı. Asılarak öldürülen Yusuf Aslan'la ad benzerliği var. **Cemal**: Soyadını belirleyemedim. **Ercan**: Ercan Öztürk. **Asal**: Mehmet Asal. (E. Öz).

şuyor. Pek işe gelmiyor. Ve yoldaşların bazan kalbini kırıyor.

Adem: Fıtık gerekçesiyle son zamanlarda işten kaçıyor. Tembel. Açlıktan yakınıyor. Çok küfrediyor.

Hasan: Köylü devrimci. İyi niyetli. Kendisi de iyi. İdeolojisi biraz zayıf.

Hüseyin: Yürümesi, yük taşıması iyi. Yalnız, yanımızdayken sürekli yatıyor ve soğuktan yakınıyor.

Mustafa: Acayip. Bazan iyi, bazan çok kötü. Şakadan, lâftan anlamıyor. Çoğu şeyi tersten alıyor. Romatizma bahanesiyle köyüne döndü. Yine gelmekten sözetmiş, ama zor.

Bunlar, yoldaşların şimdiik durumları. Teslim'den söz etmeye gerek bile yok. Adam bir mucize. Şimdiye kadar en önemli işlerimizi gördü.

23 Nisan: Cibo'dan bayağı ağır malzemeyi taşıdıktan sonra beş kişiyle Çat'a ekmek ve yiyecek almaya indik. Pek yiyecek gelmemiş. Sabaha karşı nöbetçiler uyumuş. Sabahleyin Hüseyin, buyruklara karşı gelerek, bir sancı bahanesiyle, bir saatlik yola gelemeyeceği konusunda diretti. Son-

---

Adem: Adem Topal. **Hasan**: Hasan Kırteke. **Hüseyin**: Hüseyin Cemal Özdoğan. Yakalananlar Mamak Cezaevine, bizim koğuşa getirildiklerinde, aralarında Hüseyin de vardı. Onu koğuşta, kendilerinden ayrı, uzak bir yerde yatırmamı istemişlerdi benden. Tiksindikleri belliydi. Hüseyin, Malatya'lı. Malatya'nın Kürecik bucağı, Darıca köyünden. Orada, Malatya'da katılmış onlara. **Mustafa**: Mustafa Çubuk. **Teslim**: Teslim Töre. (E. Öz).

ra at gibi koşarak Çevirme'ye gitti. Büyük bir disiplinsizlik ve buyruklara uymama örneği. Döneceğini söyledi ama, dönünce yargılanacak, kanımca. Ya çok ağır ceza alır ya da yeniden aramıza kabul edilmez.

24 Nisan. Önemli bir şey yok. Sinan, üç kişiyle Cengiz'in saklayıp çaldırdığı silâhı almaya gitti.

25 Nisan, Pazar. Malzemeleri pay ettim. Şimdi biraz düzenlendik. Sayımız da tamam olunca harekete hazırız. Tuncer, Osman'la keşfe gitti.

26 Pazartesi. Öğleyin Tuncer'le Osman döndü. Akşam da Sinan'lar geldi. Tek Ato yok. Ato dışında tam hazırız. Kadir, köye gitmeye gönüllü. Yusuf'la dört arkadaş, önceden kararlaştırılan yere ekmek almaya gittiler. Köyün iki yüz metre dışında beklemesi gereken adamımız orada yokmuş. Terslik. Haberi Hüseyin'le yollamıştık. Hüseyin'in eşekliği bu. Çünkü ekmek alacağımız evi o biliyordu. Gidenler çok sinirli döndüler. Kadir, beni birlikte gelmemekle suçladı. Benim niyetim, yalnızca Hüseyin orada ise onunla karşılaşmamaktı. Onlar H'yi yanımıza getireceklerdi; yargılamak için.

27, Salı. Sabah Hacı ile K. geldi. Ato ile Alp gelmişler. Köyde saklanıyorlarmış. Adem, gitmek istediğini söyledi. Alp'in hemen dönme olasılığı üzerine, biz beş kişi ve Adem, köye gittik. Ato 10.000 getirmiş. Ato'nun getirdiği eşyaların bir kısmı ve ekmeklerle birlikte, Adem hariç, hepimiz döndük.

28, Çarşamba. Gelince ben bir şeyler yiyip yattım. Konuşmuşlar. Alp, bazı işleri ayarlamak üzere gidecek ve yakında yine dönecekmiş. Bugün de devrime karşı ilân edilen sıkıyönetimin ikinci ya da üçüncü günü. Ben işe karışarak Alp'in yerine Ato'nun gitmesini sağladım. Terslik olasılığı daha az. Akşam ben, beş kişi ve Ato, köye gittik. Ato gitmek üzere orada kaldı. Biz, malzemelerin kalan kısmı ve altı yedi kömbeyle döndük. İsmail'den de Barabellum aldık. Tuncer'le M. Ali de üs bölgesi yönüne keşfe gittiler.

29, Perşembe. Öğlen 2'ye kadar uyudum. Hemşerim, son malzemeyi dağıtmış. Kalkınca iyice toparlanıp hareket ettik. Savaş düzeninde olmayan bir örgütlenme kurduk. En az yük 20 kilogram olduğundan çok yavaş yürüyoruz. Bu yüzden, gideceğimiz Sulu Mağara'ya gitmeyip daha yakındaki birine gitmeye karar verdik. Mağaraya yaklaştığımızda, suyu geçmek için her yanı ışıklandırdık. Sigara da içtik. Kadir, komutanı olduğu gurubu bırakıp önden gitmiş. Sonra buluştular. Sinan, Osman, Teslim, sabaha karşı Tuncer'le buluşacağımız Sulu Mağara'ya gittiler. Teslim bir miktar para aldı. Devredecek. Sinan, at ve katır almaya çalışacak. Bu yüklerle hereket olanağı sıfır. Bende 40 bine yakın para var.

30, Cuma. Bana nöbet 10'da geldi. Tek başıma tuttum. Çünkü bir kişi nöbete kalkmamış. Nöbetten sonra da yattım. Gelenler 150 metre kadar yakınımıza sokuldular, ama varlığımdan da haberleri olmadı. Gece, Sinan'la Osman üç gün-

lük ekmekle döndüler. Biz bugün kumanyamızı ekmeksiz idare etmiştik. İşleri pek ayarlayamamışlar.

1 Mayıs, Cumartesi. Bugün altımızdaki yaylaya elli altmış ilkokul çocuğu, öğretmenleriyle pikniğe geldiler. Akşam, Osman'la, Tuncer'i karşılamaya çıktık. Gelmedi. 24 saattir uykusuzum.

2, Pazar. Öğlene kadar uyuduk. Sonra yükleri hafiflettik. Ama bizimki çok az hafifledi. İki kişi ortak malzemeleri katıra yüklemek üzere gediği aştılar. Tuncer 7'ye doğru geldi. Hasan ve iki kişi, katırın başında kaldık. Geri kalan öbürleriyle hepimiz yükümüzle gedikteki kovuğa geldik. Tuncer'in burada olduğunu söylediği mağarada bir gün kalıp gece yola devam edeceğiz. Katır, yükleri taşımayınca biz taşıdık. Gün altında kayalıklara panik içinde kapağı attık. Biraz olağanüstü bir durumda herkes paniğe kapılıyor. Bu biraz da komutanların kararsızlık ve yeteneksizliğinden. Bizden yarım saat sonra bulunduğumuz kayalığa gelen yaşlı bir anayı Kadir geri döndürdü. Bugün Hasan adında yeni bir katılımımız var.

3, Pazartesi. Kayalarda iyice güneşlendik. Akşam, ilk taşıma aracımızı güçbelâ yükledik. Yola çıktık. Bir derenin üzerinden atlarken mataram belimden kopup suya düştü. Mataramı ararken gurupla artçıların arası açıldı. Onlar onbeş dakikalık uzaklıkta bizi beklerken ben de onlara yetişeceğim diye bir birbuçuk saat yol aldım. Sonra oldukça zaman kaybıyla birleştik, ama Sulu

Mağara'da gündüzlemek zorunda kaldık. Tabii asıl neden yorgunluk. Çok boktan bir karışıklık. Ben de, ötekiler de hatalıyız.

4, Salı. İçinden su akan bir mağaraya geldik. Gündüzü ağıllarda geçirdik. Yalnız bir kişiyle Hemşerim konuştu.

5, Çarşamba. Salı gecesi bir başka yakın mağaraya geldik. Ama içinde yatılmıyor. Aşağıya, yaylaya indik. Dört kişi kurbağa yakalayıp bir güzel yedik. Hemşerim, Tuncer, Dalkılıç kente ekmek ve erzak getirmeye gittiler. İki üç kişi de önceki ağıllara gidip Hemşerim'in konuştuğu çobanla (İbrahim) ekmek getirdiler. Bu gece iyi uyudum.

6, Perşembe. Öğlene doğru aşağı dereye, H. Ali' nin oraya balık tutmaya gittik. İnsan görünce boğazı keşfe karar verdik. Tam geçitte yemek yerken Çavuşkır'dan yedi avcı bastırdı. Konuştuk. Pek fena insanlar değillerdi. Az ekmek katık verdiler. Keşfe çıkan iki kişiyi, velhasıl hemen herkesi gördüler. Tahminimce ne olduğumuzu anlayamadılar. Geçitin ortasında nöbetçisiz yemek yememiz büyük eşeklik. Kanımca bu iş böyle yürümez. Ya doğruyu söyleyeceğiz yada hiç görünmeyeceğimiz yerlerde olacağız. Yalan konuşurken ters şeyler söylemek gerekiyor bazan.

7, Cuma. Nöbette bir çoban geldi. Konuştuk. Bölge, bayram yeri gibi. İbrahim'den ekmek alıyo-

ruz. Burayı bırakıp gitmemiz gerek, ama Tuncer'leri bekliyoruz.

8, **Cumartesi**, Sinan, oranın yerlisi iki genç Keşan'lı avcıyla konuştu. Yatıp bekliyoruz. İbrahim'den ekmekle yoğurt geldi. Moralim biraz bozuk, ama düzeliyor.

9, **Pazar.** Sabah Hemşerim, iki hayvan yükü yiyecekle geldi. Bugün, tarihe geçecek bir gün. Herkes hesapsızca doyasıya yemek yedi. Ama sonu kötü oldu. Tuncer, Darıca'ya gitmiş. Telekominikasyondan silâhların alındığı duyulmuş Güvercinlik'te. Soruşturmuş Hüseyin, jandarma obayı çok sıkıştırıyormuş. Acele yer değiştirmeye karar verdik. Çünkü Ercantepe'de olduğumuz da duyulmuş olabilir. Gece üç-üçbuçuk saat yol alıp yer değiştirdik. Katırı yüklerle birlikte geride bıraktık, arkadan gelecek.

10, **Pazartesi.** Gündüz uyuduk. Akşama doğru Osman'la yüklü katır geldi. Bir yana çöktüğü için yükün yarısını indirmişler. Azeri, yükün başında kalmış. O gece biz 20 dakikalık bir yer değiştirdik. Üç kişi yükü almak için döndü.

11, **Salı.** Sabaha karşı katır geldi. Gene yükün bir kısmı kalmış. Sulu Mağara'ya Hemşerim, katırla hem yükü hem Tuncer'i almaya giderken biz de Sinan ve Kadir'le keşfe çıktık. Sonuna kadar gittik. Geçmeye elverişli olmadığına karar verdik. Güneyde orman tevatür.

12, Çarşamba. Azeri'yle Bitme'yi bulmaya çıktık. Ama ters yöne giderek çok vakit kaybettik. Sonunda uzaktan tanıdım. Çocukları oraya, gölün yakınlarına çıkaracağız. Alacakaranlıklarda Bitme diye acayip bir yere çıkmıştık. Akşama doğru Azeri'yle ben, Nazmiye'yi[1] alıp Gedik'e doğru çıkarken Nazmiye çöktü. Ben yukardan iki kişi çağırıp, düşüp yuvarlanan bir yükü almak için aşağı indiğimde Azeri «Kuşatıldık!» diye bağırarak silâhını alıp koşarak geldi. Hepimiz bir koşu karşı tepeye tırmanıp hakim yerleri tuttuk. İki komando gördüğünü söyledi Azeri. Çantalar terkedildi, çoğu kimse tarafından; içinde gerekli malzemelerle. Benim çanta da katırın yanında kalmıştı. Kendim için, terkedilenlerden iyi bir çanta hazırladım. Üç genç köylü merak içgüdüsüyle ağıllara doğru geliyorlardı, geri döndürüldüler. Tepeleri tuttuktan sonra, beş kişilik bir gurup katırı almaya giderken, çantalarını atanlar da çantalarını almaya gittiler. Gece bir çanta dışında hepsi bulundu. Ağılların birbuçuk saatlik uzağına çekildik. Bir tek Ercan'ın çantası kayıp. Çekilme düzenli oldu denilebilir. Artçılar, yüke gelen üç kişi yüzünden oldukça geride kaldılar. Yalnız çok bağırış oldu. Bu kadar gürültüyü elli jandarma ancak çıkarırdı. Korkumdan tahmin ediyorum.

13, Perşembe. Öğlene doğru üzerimizde uçaklar dolandı. Herhalde rastlantı. Sinan'la Hasan, dün çobana ısmarlanan tütün için gittiler. Ercan'ın çantasına da bakmışlar ama görememişler. Ağıl-

1. **Nazmiye:** Katıra taktıkları ad.

lar, meraklı köylülerle doluymuş. Gece üç saat yürüyerek, geçite yakın bir yerde tam boğazların kesiştiği bir yerde kamp kurduk.

14, Cuma. Öğlene doğru az bir yağmur yedik. Gece gene geç vakit iki saat kadar süreceği tahmin edilen geçite doğru yola çıktık. Yollarda davarlara rastladık. Sinirli bir hava içinde, ortalık ağarırken, güçbelâ kendimizi pek zula olmayan bir yere attık.

15, Cumartesi. Azeri, iki komando gördüğü sözünü, uyuşukluktan kurtulmak için uydurduğunu söyledi. Sabah, genel konuşma ve eleştiri yapıldı. Beş kişilik bir disiplin komitesi seçildi. Çevremizde dolanan çobanlardan ekmek, pekmez, çökelek falan almak için gittiler. Gece iki üç saatlik bir yürüyüşle ormana varırız, diye düşünüyorduk. Ama iki üç saat yürümeye alışmışız. Ovanın ortasında kalmamak için yürüyüşü Kulvar'ın hemen üstünde bir boğaz içinde kestik. Orman da pek ormana benzemiyor.

16, Pazar. Topkırı'ndan söylentiler bizden önce gelmiş. Yusuf'la Hasan, kolları düzenlemek için gittiler. Dönüşlerinde oldukça sevindik. Gece altı-yedi saatlik bir yürüyüşle Sırıklı'ya çıktık. Yağmur yemeye başladık. Topkırı'ndan bir namussuz, bir katır çalmış, bizim üstümüze yıkarım düşüncesiyle.

17, Pazartesi. Orman, bizi iyi karşılamadı. Sürekli yağmur ve dolu yedik. Sucuk gibi olduk. Bu sinirlilik yüzünden terslikler, küfürleşmeler ol-

du. Akşama doğru hava açtı. 19 haberlerinde çok neşeliydik. Radyo, İsrail Başkonsolosunun kaçırıldığını söyledi. Gece 2'de yola çıkarak bir - bir buçuk saatlik bir yer değiştirdik.

18, Salı. Sabah, Memiş adlı bir çoban, davarı ile bizim bulunduğumuz tepeye çıkınca, konuşup birlikte üç kişiyle onun çadırına gittik. Güpegündüz. On tane çadır yanyanaydı. Ve en az yirmi - yirmibeş çadır bizi gördü. Yağ, ekmek, süt, çökelek alarak döndük. Hükûmet, ödün vermiyor gibi görünüp palavra sıkıyor; adam kaçırmalar için idam cezası koyacaklarmış. Akıllarınca korkutacaklar. Bütün Türkiye'de seri tutuklamalar başladı. Dergicilerin de hepsi aranıyor. Koçaş, 'Devlet ya vardır, ya yoktur' diye konuşma yaptı. Gece katır yüzünden güç koşullar altında yer değiştirip çok zor bir yere geldik.

19. Çarşamba. Sabah, Elbistan'ın bir köyünden (Nakip'in köyü) üç kişi bizi görerek Elbistan'a doğru gittiler. Tuncer, Hasan, Fevzi düze indiler. Silâhlı olarak hazırlıklar yapıp Ato'yu getirecekler. Bir çadır kurduk, ama yağmur yağmadı. Bütün günü, keşif filân diye konuşmamıza rağmen, miskin miskin yatarak geçirdik. Gece yer değiştirmek istedik. Olmadı. Hiçbir şey görünmüyordu, karanlıkta. Gene yerimize döndük.

20, Perşembe. Sabah Azeri ile ben Kapıdere'ye doğru, Sinan, Hemşerim, Semih, ormana doğru keşfe çıktık. Yorucu oldu ama yararlı da oldu. Dönüşte gene Memişler'e uğrayarak yiye-

ceği katırla yerimize çıkılan, derenin ağzına kadar getirtip yukarı taşıdık. Koçaş yumuşamaya başladı. Ama sıkıyönetim durmadan suçlulara uyarı bildirisini tekrarlıyor. Süre, akşam 17'de sona erdi. Bakalım ne olacak. Bulduğumuz uygun bir yerde fazla yüklerimizi bırakacağız.

21, Cuma. Hâlâ bir haber yok. Çok büyük laflar ettiler. Altından kalkamıyorlar. Yavaş yavaş hazırlık ve eğitim dönemi diyebileceğimiz süre sona eriyor. Savaş vakti çok yaklaştı. İki üç güne gideriz. Dün gece Nedim Öztaş yoldaşı ihbar etmişler. Vuruşarak ve dört kişiyi vurarak öldü. Bu adamlar budala. Şimdi de sokağa çıkma yasağı koydular. Bir günlük. Ev ev arayacaklar herhalde. Yoldaşları[1] da geçen akşam Kayseri' den yeniden Ankara'ya götürdüler. Köylüler, buralarda asker var, diye Nurhak'ta Başçavuşa söylemişler. Bugün Cengiz'in söylediği terslikleri giderebilmek için Kadir, bir Kula'lıya komando numarası yaptı. Bu da ters tabii. Akşam ağıllara giderken 400 lira kadarlık erzak aldık. Ağıldakiler, hükümete karşı olduğumuzu iyice anladılar.

22, Cumartesi. Bugün 3 ya da 4 gurup halinde dokuz kişi keşfe gitti. Öğleyin biraz yağmur yedik. Bu yakınlarda iyi duruyoruz. Bir de barsak solucanı belâsı çıktı başıma. Ben nöbetteyken Tuncer geldi. Sipiyayla'nın ortasında şöförün başında Fevzi'yi nöbetçi olarak bırakmış. Biz dört kişi şoförü ve gelen erzakı almaya giderken şo-

1. Deniz'i, Yusuf'u, Hüseyin'i söylemek istiyor.

för Jeep'le kaçmış. Fevzi arkasından ateş açmış ama vuramamış. Jeep'i bırakarak gitmek zorunda kalacak. K. Dereye bizden önce giden hiç değilse gece pusar, diye biz hemen döndük. Silâh seslerine Tuncer ile Kadir gitmişler. Az sonra onlar da Fevzi'yle birlikte döndüler. İhbar kesin görülüyor. Onbeş kişi hemen yerimizi değiştirdik. Yolda ve nöbette uyumuşlardı. İki kişi de keşfe giden beş kişiyi beklemek için kaldılar.

23, Pazar. Çok iyi ağaç altları bularak gündüzü geçirdik. Hiç dışarı çıkmadık. Hiçbir arama tarama olmadı. Gece, hemen arkamızdaki tepede olan bir çobandan ekmek aldık. Sinan'lar bizden yarım saat sonra gelmiş ve öbür yere gitmişler. Öğleyin, Hasan'la, Memişler köyünden aldıkları ekmekleri gönderdiler. Üs işi hemen hemen yattı sayılır. Şoföre sözünü etmişler. Sanırım Hüseyin'in gevezeliklerinden olacak. Ankara'dan iki yüz kişilik özel komando birliği gelmiş. Kürecik'i ve Akçadağ'ı arıyorlarmış. Köyleri basıyorlarmış. İstanbul'da dün geceki aramada İsrail Konsolosu ölü olarak bulundu. Yani çocuklar kurtarılamadı. Artık bizim de bir şeyler yapmamız gerek. İnsan, gelen paralarla erzaklardan utanıyor.

24, Pazartesi. Sabaha karşı iki saatlik yürüyüşten sonra Sinan'ların yanına vardık. Öğleden sonra yargılamalar başladı, akşama kadar sürdü. Sonunda Tuncer'in sorumluluklarının alınmasına, nöbette ve yürüyüş sırasında uyuyanların da birer öğün yiyeceklerinin kesilmesine karar verildi. Fevzi'ninki sürüncemede kaldı.

Tuncer'e çok yüklenildi. Haliyle çocukta bir kırılma, bir moral çöküntüsü oldu. Taşkesen, kötü çıkmış. Arabayı dört-beş jandarma gelip almış. Memiş'in bile gözünde küçük düştük. Olmayacak olacağı yaparcasına lâflar söylemiş. Kabahat bizde tabii. Bir çuval inciri bok edersek böyle küçük düşeriz. Tokat'ın bir köyünde Dev-Genç'i örgütlemek istediğini sandığımız hareket (yada yalnız saklanmaya) giderken ikisi tanış beş kişi silâhlarıyla yakalandı. Öncü gurubun komutanı Hemşehim.

25, Salı. Komutanlar toplanarak durumu görüştüler. Ayrıntılar yarın planlanacak, yine de iki guruba ayrılarak hem üssü basmaya hem de Gölbaşı hareketini yapmaya karar verildi. Büyük bir olasılıkla üsse gidecek olanlar yarın akşam yola çıkacaklar. Bu karar bizi hem miskinlikten, hem de moral bozukluğundan kurtaracak. Şöyle bir baktım da, moral bozukluğu ve cansıkıntısından bütün günü suspus düşünerek geçiren güvenilir yoldaşların, bir iş yapmak aşkıyla yanıp tutuşan yoldaşların gözlerinin içi güldü. Özellikle de Osman'ın. Şimdilik çözümlenmesi gereken en önemli sorun, iki gurubun yeniden birleşebilmesiydi. Buda bilinmeyen bir bölgede olacak. Kararın hemen sonrasında Sinan üç kişiyle Kulla'nın ağıllarına erzak sağlamaya gitti. Geceyarısı da çok hakim bir tepeye yer değiştireceğiz.

26, Çarşamba. Sinan'lar sabaha karşı döndü. Yola çıkamadık. Yağ ve bulgur getirdiler. Kulla'nın ağıllarına jandarma gitmiş. Söylentilere göre

600 kişi varmış peşimizde. Nurhak'ı ve Sinekli'yi arayacaklarmış. Çok dikkatli nöbet tuttuk. Ajan olabilecek çoban görünümlü birkaç kişi geçti. Akşam yola çıktık. Fevzi'nin ayağı yüzünden düz yoldan gideceğiz derken yolu kaybettik. Aç ve özellikle susuz olarak Nurhak'ın karşısında bir tepede durakladık. Gece uzun süre su aradık ama bulamadık. Üç gündür uykusuzum.

27, **Perşembe.** Sabah hemen yanımızda su bulduk. Öğlene doğru batıya, Göksun vadisine doğru yürüyüşe geçtik. Çünkü sabah Nurhak'lı bir çobana görünmüştük. Vadiye bir iki saat kala gündüzü geçirdik. Cengiz keşfe gitti, ama getirdiği verilere göre yapılan hesaplar fos çıktı. Bir saat kadar ileride pis bir kayalıkta bir saat geceyi geçirdik. Gecede soğuk, yağmur ve kayalardan uyuyamadık. Zaman geçiyor. Hâlâ salla nıyoruz. İşlerin kesinlikle yapılması gerek.

28, **Cuma.** Sabah güneş altında üç-dört saat uyudum. Öncülerden dört kişi keşfe gitti. Suyu geçiş yeri arayacaklar. Bu gece, en geç yarın gece gideceğimiz yerde hazır olmalıyız. Fevzi'nin ayağı da büyük dert. Bugün Sırıklı üzerinde bir iki uçak dolandı. Oraları arıyor olabilirler. Ekmek de erzak da bitmek üzere.

Defterin bir başka sayfasında:

Mustafa Yalçıner. İzmir Ortadoğu Teknik Üniversitesi.

Öbür sayfalarda:

Polivitamin. Engren. 5 kutu Ca. Sandoz.
Aspirin, Gripin, Opon, Devaljin, Panaljin,
Novaljin, Optalidon 3 iğne 1 hap.
Vermidon, Saridon.
Romatizma: Butalgon.
Soğuk algınlığı: Tuliprin.
Deri pomadı.
Bant, 2 tane.

Bir başka sayfada:

1. Hangi ülke kabul ederse oraya gidilecek.
2. Suriye kabul ederse (Türkiye'ye dönüş için) Abdüsselâm görülecek. Teslim'in adı A.S. verilecek. Teslim bizi bulup geçirecek.
3. Irak kabul ederse: Her halukârda A.S. ile ilişki kurulacak. (Kendiniz yada Irak'lı biri). Teslim'in adı verilecek. Teslim sizi Irak'tan alacak.
4. Irak, Suriye kabul etmezse, zuladan bir kişi (Sizden yada Arap) A.S. ile ilişki kuracak. İllegal Sur. Yada gelinecek.

NERDEN NİÇİN Mİ GELDİM

Nerden niçin mi geldim
Bilmeden bir şey diyemem, ya siz?
Hem hiç önemli değil.
Geldim, yer açtılar, oturdum
Girip çıkanlar vardı
Zaten ben geldiğimde.

BEHÇET NECATİGİL

Dört Amerikalı erin kaçırıldığı günlerdi. Birleşik Devletler'in Cumhurbaşkanı Nikson bile işe karışıyor, istenen fidyenin ödenmemesi konusunda demeçler veriyordu Amerika kıtasından.

CHP genel başkanı İsmet İnönü, «Üç çocuk, devletle pazarlık mı edecek?» diyerek öfkesini belirtiyor, sonra da «Elinizi kana bulamayın,» diyerek o üç çocuğu uyarıyordu.

Ve örgüt üyelerinden bir tanesinin, Mete Ertekin'in boy boy fotoğrafları çıkıyordu birgün gazetelerde.

O sarışın, yumuşak yapılı çocuk. O Ankara'daki kitabevime her gün uğrayan, kitapsız yapamayan sevgili çocuk, arkadaşım Mete. Fotoğraflarında çok kötü; bir şeyleri kabullenmiş, belli. Yorgun, bitkin bir Mete; hırpalanmış.

Kısa bir süre sonra ben de Mamak Cezaevi'ndeyim. Mete, Deniz'lerle birlikte, yakın bir koğuşta. Biliyorum kaldığı koğuşu, ama karşılaşmamız olanaksız.

12 Haziran '71 (Cezaevinde tuttuğum günlükten) *«Adımı ünlediler. Gardiyandı. 'Kapıaltına' dedi. Acele giyindim. 'Çabuk ol'. Koştum. Açtılar ana demir kapıyı, dış koridora aldılar. Duvara yanaştırıp beklememi söylediler. Ana demir kapı yine açıldı; Deniz'in arkadaşlarından üç kişi çıkarıldı, yanıma getirildiler. Mete Ertekin'di biri. Gözlerimizle selâmlaştık. İkişer ikişer bileklerimizden kelepçelediler bizleri. Ben Me-*

te'yle eşleştim. Öbür iki kişi: İbrahim Sayan'la Necmettin Baca'ydı. Gösterilen yönde yürüdük. Telörgülerle çevrili büyük bahçeden geçtik. Cezaevi arabasına bindirildik. Altı tane silâhlı er, makinelilerinin namlularını otobüsün tavanına çevirerek oturdular yanımıza. Yola koyulduk. İşte o zaman dönüp rahatça bakabildim Mete'ye. Süzülmüştü, ama umduğumdan daha iyiydi. Konuşamadık. Konuşturmadılar. Akşam yine birlikte döndük cezaevine.»

Ve Mete'yle buluşmamız için üç ay daha geçti. Buluştuk bir gün. Yaşadığı işkenceyi bir daha yaşayarak, bütün ayrıntılarıyla anlattı bana. O zamanlar işkenceler şimdiki kadar uzun sürmüyordu. Bir günlük ağır işkence, demek ki yetiyordu işkencecilere. Mete Ertekin, elektirik bağlanarak işkence görmüş biriydi. Anlattığı günlerde ben daha bilmiyordum, tanışmamıştım o tür işkenceyle. Ama öylesine doğru, öylesine abartmadan anlatmış ki. Bunu zaman gösterdi. Yine sorularla ayrıntılara girerek anlattırdığım bu insanlık dışı davranışı, Mete'nin o çocuksu sesiyle aktarıyorum:

METE ERTEKİN
anlatıyor

Ankara Emniyet Sarayı. İkinci Şube.

Hıdır'ın pencereden aşağıya fırlatılıp atıldığı oda.

Masanın üzerinde bir alet. Manyetoya benziyor. Kollu. Manyetodan çıkıp duvardaki prize giden bir kablo. Bir kablo da kutudan çıkıp bana geliyor. Kordonun yanımda duran iki ucu da sıyrılıp hazırlanmış. Uçlardan birini ayağımın küçük parmağına, öbürünü de kamışıma sarıyorlar.

Öbür uzaktaki ucu prize soktuklarını görüyorum.

Yerde de çarmıha benzer tahta bir alet var. Çivilenmiş üç santim kadar eninde deri kemerler var üzerinde.

Odada ayrıca falaka ve cop da var. Sopalar, zincirler falan.

«Soyun!»

Soyunmayınca üzerine yüklenip zorla soyuyorlar. Yere, çarmıhın üzerine yatırıp deri kemerlerle kollarından bacaklarından bağlıyorlar. Kolları bilekten ve dirsekten, ayakları da bileklerden bağlıyorlar. Kıpırdaman olanaksız. Tekmeler iniyor. İki uçlu kabloyu da getirip sarı-

yorlar, birini kamışına, birini ayak parmağına. Biri manyetonun kolunu çeviriyor. İki kere falan çeviriyor. «Tırtt» diye bir ses. Uçların bağlı olduğu yerlerinde titreşimler halinde bir gerilim. Anlatılmaz bir acı.

Manyetoyu çevirdikçe, ibre yükseliyor, görüyorsun; voltaj artıyor.

«Konuş. Bu daha hiçbir şey değil. En hafifi bu. Yoksa seni hadım ederiz.»

(İşkenceden sonra tam onbeş gün, hem kan geldi kamışımdan, hem de müthiş bir yanma oldu dışarı çıkarken.)

Manyetoyu çevirdiklerinde, akım verdiklerinde, kamış çok küçülüyor, mosmor oluyor.

Akımı yükseltiyorlar.

Dayanılır gibi değil. Gerilip kaskatı oluyorsun. Oraların kopacak gibi oluyor. Bütün beden kasılıyor. Ter içindesin. Ve tekmeler. Davranıp kalkmak istiyorsun. Ama nasıl kalkacaksın. Kıskıvrak bağlısın. Tekmeler iniyor.

Elektrik akımıyla bütün bedenin kasılınca, altındaki tahta çarmıh sırtını alabildiğine acıtıyor.

Akımı daha da artırıyorlar. Bir ara dayanamadım,

«Durun,» dedim.

Durdular.

Başka bir alet getirdiler. Metal bir kutu. Ondan da iki tel çıkıyor. Manyetodan çıkan iki kordon gibi. Tıpkı. O iki teli de aynı yerlerime bağladılar. Işığı söndürdüler. «Konuşacağın zaman bağır, geliriz,» dediler. Çıkıp gittiler.

Karanlık kötü. Aydınlıkta yine de uğraşacak bir şeyler buluyorsun.

Bir ara iki kadın polis kapıda durup alay ettiler benimle.

«Ay, bu muymuş kahraman?» dediler.

Sustum.

İçeride başka biri var mıydı, bilmiyorum. Karanlıktı.

Bu yeni aletin titreşimi, manyetodan daha çok. Manyetodan daha titreşimli. «Zızzz» diye bir ses çıkarıyor. Mil sokuyorlarmış gibi acıyı yaşıyorsun kamışında. Yürek atışları anormal. «Plöp. Plöp.» sesini duyuyorsun yüreğinin.

Bayılma anına geçerken, 'Ölüyorum' diye düşündüm.

Aradan ne kadar geçti, bilmiyorum. Ayıldım.

Odanın ışığı yanıktı. Başımda insanlar. İğne falan yapılmış; haberim yok.

«Bu kadar çok vermeyin,» falan gibi sözler.

Kendime gelince kalktım.

«Göstereceğim,» dedim.

Birlikte arabayla 15-20 ev dolaştık. Arkamda 4-5 bin polis. Babayiğit ekip arkamda.

Oyaladığımı anladılar, «Dönünce gösteririz,» dediler.

Döndüğümde savcı gelmişti. Kurtuldum sandım. Yanılmışım.

Yine başladılar. Hem de ilk aletle, manyetoyla başladılar. 60 volta kadar çıktılar. Çok uzun sürüyor. Alıştım. Müthiş bir ter, anlatılmaz bir susayış.

Akım altmış volta çıkınca tel uçlarına su döküyorlar. Suyun yayıldığı yerde, sancı dayanılmaz oluyor, oradaki bütün kıllar dikilip aya-

ğa kalkıyor. Suyun yayıldığı yere akım da yayılıyor.

Baktılar durum kötü. Akımı kestiler.

Büyük bir şişe getirdiler. İçinde sidik gibi bir şey var. Ucu keçeli bir sopayı o suya batırıp ayağımın altına değdirdiler. Sanki kızgın demir sürüyorlar. Sonradan ayağımın alt derileri soyuldu, bir iki gün sonra. Ne olduğunu anlayamadım.

KIRANLARA SELÂM OLSUN

Kâğıdımız çaput bizim
Kefenimiz bulut bizim
Mesleğimiz umut bizim
Kıranlara selâm olsun

ÜLKÜ TAMER

Çok kısa süren savunma hazırlıklarından sonra Deniz'lerin beklenen duruşmaları başlamıştı. Duruşmalara çıkarılmayan tek sanık *İrfan Uçar*'dı. Arkadaşlarının götürüldüğü günlerde cezaevinin koğuşları arasında rahatça dolaşabiliyor, aramıza sokulabiliyordu. Ağır işkencelerden geçirilmiş biri olarak, kamuoyundan gizlemek için, onu duruşmalara çıkarmadıkları anlaşılıyordu. Sanırım iyileşmesi bekleniyordu.

İstanbul'da aynı günlerde işkence gören Sarp Kuray gibi o da ayaklarına kalın çoraplar geçiriyor, büyük terliklerle dolaşıyordu. Gövdesinin ağırlığını tabanlarına yüklememeye çalışarak ve ancak sağa sola tutunarak ağır ağır yürüyebiliyor, ayaklarının üzerinde güçlükle durabiliyordu.

Yürürken değil de, bir dostun kirli yatağı üzerinde, çevresini saran arkadaşlarına yavaş ve sakin bir tavırla birşeyler anlatırken görüyordum onu; seyrek de olsa.

İşkenceyi tatmamış, işkenceyle daha tanışmamış kişilerin gözünde İrfan, çözülmeyişin, direnişin simgesi olmuştu. Pekçok genç tutuklunun korkusu ve özlemiydi o. Cezaevinin bir tür direnç anıtıydı diyebilirim.

Bir keresinde çoraplarını çıkarmış, falakada patlayan tabanlarından birini göstermişti. Pembe, dümdüz, hiç kirlenmemiş, yepyeni bir tabandı. Sanki falakaya yatırıp sopalar indirmemişler de, o tabanı pü-

türlü bir düzeye sürtmüşler sürtmüşler, bütün çıkıntıları kabartıları giderip bir mermer yüzeyi gibi dümdüz yapmışlardı. O pembe tabanda kemikler görülüyordu. Kemiklerin üzerinde incecik, taptaze bir deri belirmişti. Hani ateşin üzerinde süt ısınmıştır, kaynamaya daha yeni hazırlanıyordur da sütün yüzeyinde beliren ilk zar ince ipek bir tül gibidir ve kıpır kıpırdır; öylesine incecik bir zar belirmişti o dümdüz edilmiş pembe taban kemiklerinin üzerinde ve İrfan haklı olarak basamıyordu yere, yürüyemiyordu.

Yaşadığı o korkunç falaka öyküsünü kendi ağzından dinlemeyi çok isterdim. Her karşılaşmamızda, olayı bütün ayrıntılarıyla yazmakta olduğunu, bitirince yazdıklarını bana vereceğini söyler dururdu.

Ve birgün Deniz'le konuşurken gelmişti yanımıza. Deniz'in hücresindeydik. Konuşmaktan yorulmuştu Deniz.

Başucunda görünce hemen yapıştı İrfan'a:

«İşkenceyi asıl ona sor,» dedi çekildi yatağın köşesine.

Ve İrfan anlattı yaşadığı o korkunç işkenceyi o gün. Önce anlatmaktan sıkılıyor gibiydi, tutuktu, istekşizdi. Sorularımla onu ayrıntılara çektikçe açıldı.

O günü yeniden yaşıyor gibiydi. O soğukkanlı, sakin görünüşünün altında, öfke ve nefret vardı.

Siyah bir gömlek geçirmişti sırtına; altına da yeşil kadife bir pantolon giymişti.

Anlatırken sarı bıyıklarını çekiştiriyordu.

Bir ara Deniz, bilmeden ayaklarına dokundu dirseğiyle; İrfan ürpererek çekti ayaklarını, toparlandı; uyardı Deniz'i.

Bir yerde Deniz de dayanamayıp karıştı işe.

İkisi de işkencenin yapıldığı yerleri ayrı ayrı çizdiler defterime. Deniz daha öncesini hatırlıyor, İr-

fan'sa değişik yeni biçimiyle çiziyordu o hücreleri, o odaları, o merdivenleri.

İrfan'ın anlattığı dağınık ayrıntılar, *Yaralısın* adlı romanımın özellikle falaka sahnesine büyük ölçüde kaynaklık etmiştir. Yine de o romanımda anlattığım işkence gören insan, tek başına İrfan değildir.

Sonra da, cezaevinden çıkacağım gün, söz verdiği gibi, kendi elyazısıyla yazdığı işkence serüvenini tutuşturuvermişti elime.

O yazılı metni temel alarak, sorduğum sorulara verdiği ayrıntılı yanıtlarla, olayı adamakıllı geliştitirerek, yeni bir metin çıkardım ortaya.

Bilmiyorum sevgili İrfan Uçar'ın değişen yeni dünyasında onun tabanlarını yeniden sancıtacak mıyım? Hiç istemem bunu.

İRFAN UÇAR
anlatıyor

Gizlenmekte olduğum havacı yüzbaşı İlyas Aydın'ın evinde yakalandık.*

Bizi alıp doğruca İstanbul Emniyet Müdürlüğü'ne götürdüler. Önce kimlik tespiti yaptılar. Üstümü aradılar. Üstünkörü bir sorgudan geçirdiler. Bu ilk sorguda, şimdiye kadar hangi eylemlere katıldığım, kimlerle katıldığım, Deniz Gezmiş hücresine ne zaman ve nasıl girdiğim falan soruldu.

Hiçbir eyleme katılmadığımı, adı geçen kişileri tanımadığımı, Türkiye Halk Kurtuluş Ordusunun yada Deniz Gezmiş hücresinin üyesi olmadığımı söyledim. Nedense Türkiye Halk Kurtuluş Ordusunun yaptığı eylemlere adımın karıştırıldığını, daha önce Ankara'dayken TRT'ye ve basına açıkladığım gibi, ilk duruşma gününe kadar teslim olmayıp saklanmaya karar verdiğimi, bu yüzden saklandığımı falan anlattım.

Bu ilk kısa sorgulamadan sonra beni Emniyet Müdürü Muzaffer Çağlar'ın odasına götürdüler. O da aşağı yukarı aynı soruları sordu. Ben de aynı karşılıkları verdim. İşte o zaman ağza alınmayacak sözlerle bana sövmeye başladı. Ger-

* 27 mayıs 1971, perşembe, saat 21 suları.

çeği söyletmenin kendileri için çok kolay olduğunu, onları boş yere uğraştırmamamı söyledi. Ben de soruları eskisi gibi yanıtladım.

Bunun üzerine, yanımdaki polislere dönerek, «Bir güzel ıslatın, bülbül gibi konuşur,» dedi.

Evinde saklandığım subayın sahici bir subay mı, yoksa sahte bir subay mı olduğunu sordu.

İlyas Aydın'ın sahici bir subay olduğunu, evin kira sözleşmesinde de kimliğinin açıkca yazılı olduğunu söyledim. Nedense inanmak istemedi.

Beni, Birinci Şubenin 'telefonlu hücre' diye anılan tek kişilik hücrelerinden birine kapattılar.

İstanbul. Sansaryan Hanı. Birinci Şube. Hücreler. Birbirine bitişik karşılıklı üçer hücre.

İçine tıkıldığım hücrenin eni birbuçuk, boyu ikibuçuk metre. Yüksekliği de ikibuçuk metreye yakın. İçinde hiçbir şey yok. Beton bir odacık. Kapısı tahtadan. Dışarıdan sürgülü. Kapının ortasında el sokulacak kadar küçücük bir delik. Kapının üst yanı telle örtülü bir pencere. Yirmiye otuz. Dışarıda koridorda yanan lambanın ışığı, buradan içerisini biraz olsun aydınlatıyor.

Neden bilmem, bütün polisler geliyor. Gelenlere tanıtılıyoruz; üzerimize yıkılan bütün suçlarla. Meraktan gece de geliyorlar. Kapının ortasındaki küçük deliğin dışarıdaki sürgüsünü 'trak' diye açıp bakıyorlar. Deliğin ortasında bir çift meraklı göz; polis gözü. Yine 'trak' diye kapatıyorlar. Trafik polisleri, sivil polisler, normal

polisler, kadın polisler. Sabaha kadar sürüyor bu. Sabaha kadar 'trak'lar. Bazan sürgü açık kalıyor. Delikten İlkay'ın karşıki hücresindeki başını görüyorum.

Sabaha kadar ne bir damla su, ne bir tek sigara. Bu yetmiyormuş gibi sürekli ayakta dikelttiler beni, bir saniye bile uyumama izin vermediler.

Benimle birlikte aynı evde yakalanan, nicedir sıkıyönetimce aranan Necmi Demir, İlkay Demir ve Necati Sağır da, yanımdaki ve karşımdaki hücrelere kapatılmışlardı.

Geceyarısından sonra onları sırayla, teker teker, kelepçe vurup bilmediğim bir yerlere götürdüler. Götürüldükten beş on dakika sonra, pek uzak olmayan bir yerden, korkunç çığlıkları duyulmaya başlıyordu. Seslerini tanıdığım için, kime işkence yapılmakta olduğunu anlıyordum.

Hücremin kapısında nöbet bekleyen polisler, az sonra benim de onlar gibi götürüleceğimi, falakaya yatırılarak ifademin alınacağını söylüyorlar, hiçbir şeyi saklamadan, bildiklerimi açık açık anlatmamı salık veriyorlar, buradaki işkenceye dayanmanın mümkün olmadığım, bugüne kadar işkenceye dayanan kimseye rastlamadıklarını söyleyerek sanırım beni yıldırmaya çalışıyorlardı.

İlk Necati'yi götürdüler. Bağırıyor Necati. Koca yapı sanki bomboş. Bir kat aşağıdan geliyor sesi. Geceyarısı. Bütün sesler duyuluyor.

Sabaha kadar arkadaş çığlıkları.

Götürmeye gelenler, alıp götürecekleri kişinin adını yüksek sesle söylüyorlar. Biliyorsun kimin götürüldüğünü. İster istemez kendini onun yerine koyuyorsun. Dayanılır gibi değil. Hele kendini arkadaşının yerine koymak, onun çığlıklarını duyarak onun çektiklerine katlanmak çok daha korkunç.

Ve o güne kadar hiç işkenceden geçmemişsin. Bilmiyorsun. Neye nasıl dayanılacağını bilmiyorsun.

İlk işkencem olacaktı bu. Hep, Ankara'dan İstanbul'a nasıl geldiğimi, yüzbaşı Aydın'ın evine nasıl gittiğimi falan hatırlıyorum. Vereceğim ifadeyi hazırlamaya çalışıyorum kafamda. Düşüncemi, başka birinin adını vermemek, mantıklı yanıtlar vermek konusunda yoğunlaştırıyorum; beynimi buna alıştırıyorum.

Sabaha kadar ayakta tutuyorlar, yoruyorlar.

Ve hep götürecekler diye bekliyorsun ayakta.

Sabahleyin hücremin kapısı açıldı. Girdiler. Bileklerime kelepçeyi vurup dışarı çıkardılar.

Birinci Şube Müdürü Ilgız Aykutlu'nun odasına götürdüler. Aykutlu, beni görür görmez koltuğundan kalktı, üstüme geldi, «Demek Deniz Gezmiş hücresindeki İrfan sensin,» diyerek önce mideme, sonra yüzüme ve çeneme yumrukla, dizlerime ve kıçıma da tekmeyle vurmaya başladı. Dört beş dakika kadar aralıksız vurduktan sonra, ansızın, adını sonradan öğrendiğim, eli

yüzü kanlar içinde, Ziya Yılmaz adında birini odaya sürükleyerek getirdiklerinde durdu, çekildi. Odadaki polislere, beni dışarı çıkarmalarını söyledi. Dışarıya koridora çıkardılar.

Beni dışarı sürükleyen polisler, koridorda bekleyen polislere, «Müdürümüz dövdü. Dövmek serbest. Ama bayıltıcı yerlerine vurmayın, çünkü az sonra sorguya çekilecek,» dediler.

Orada, dışarıda duran polislerin hepsi birden vurmaya başladılar. Belki yarım saat süreyle otuz kırk kadar polis, bayıltmamaya özen göstererek, teker teker ve toplu biçimde, tıpkı müdürleri gibi dövdüler beni. Döverken tekmelerini ve yumruklarını özgürce kullanıyorlardı.

Sonra yine Ilgız Aykutlu'nun odasına sokuldum. Bitkindim dayaktan.

Aykutlu yine birkaç tekme ve yumruk savurduktan sonra, Muzaffer Çağlar'ın daha önce sorduğu soruları yineledi.

Ben de aynı karşılıkları verdim.

«Sen bunları benim külâhıma anlat,» dedi. Sonra yanındaki polislere döndü: «Bu kendiliğinden konuşmaz. Ankara'yla telsizle görüştüm, burda çok iş varmış,» dedi. «Bunu İkinci Şubede operasyona alın. Her şeyi söyleyene kadar sürsün operasyon.»

Onların da ayrı bir sözlüğü var. İşkenceye 'operasyon' diyorlar. İşkenceden sonra yaptıkları bakıma da 'ameliyat'. Falakada tabanların derileri yırtılınca makasla kesiyorlar deriyi. Bu 'ameliyat' oluyor.

Beni bir kat aşağıya indirdiler. Taş basamaklardan inerken benimle birlikte yakalanan arkadaşlarımın, Necmi Demir'le Necati'nin bitkin ve yıkılmış bir biçimde sürüklenerek yukarı çıkarıldıklarını gördüm. Üstleri başları toz toprak içindeydi. Ayaklarının üzerinde duramıyorlardı, yere basamıyorlardı.

Aşağıda İkinci Şube müdürünün odasına götürdüler beni. Bir iskemleye oturttular. Beş altı polis çevremi sardı. İfademi alacaklarını, her şeyi olduğu gibi açık açık anlatmamı, yoksa işkenceye yatırılacağımı, arkadaşlarımın halini gördüğümü, beni onlardan da beter edeceklerini söylediler.

Bu arada Selman Kaya adında bir Dev-Genç'linin, hemen işkence sonrasında çekilmiş bir fotoğrafını da göstererek bana gözdağı vermeye çalıştılar.

Biri eline kalemi kâğıdı aldı ve sorgu başladı.

Muzaffer Çağlar ve Ilgız Aykutlu'ya ifade verdiğimi, başka bir şey bilmediğimi, onlara anlattıklarımı olduğu gibi yeniden anlatacağımı, ekleyecek bir şeyim olmadığını söyledim. Bu dediklerimi, o görevli, yarım yamalak yazısıyla kâğıda geçirmeye çalışıyordu. Söylediklerimi çok iyi hatırlıyorum. Şöyleydi:

«Dev-Genç üyesiyim. 11 Ocak tarihli bir banka soygunu olayına ve 16 Ocak tarihli Sevim Onursal adındaki hanımın evinde görevli memurların bağlanması olaylarına Deniz Gezmiş ve arkadaşlarıyla birlikte nedense benim de adım karıştırıldı. 19 Ocak tarihinde hakkımda gıyabi tutuklama kararı olduğunu Ortadoğu Teknik Üni-

versitesi Rektörü Erdal İnönü'den öğrendim. O gün beni yakalayan jandarmaların elinden, öğrencilerle jandarmalar arasında tatsız bir olay çıkmasın diye kaçtım. TRT'ye ve basma, duruşma günü teslim olacağımı, çünkü şimdiye kadar üç kere siyasal tutuklama kararı verilerek hapse atıldığımı, her üçünde de, ilk duruşma gününe kadar boşu boşuna hapiste yatırıldığımı ve her üçünde de daha ilk duruşmada suçsuz bulunarak salıverildiğimi, bu kez de ilk duruşmaya kadar boş yere hapiste yatmak istemediğimi, çünkü suçsuz olduğumu belirttim. Sıkıyönetim ilan edilene kadar Siyasal Bilgiler Fakültesi yurdunda saklandım. Sıkıyönetim ilân edildikten sonra onbeş-yirmi gün Çankaya'da, Mühye köyü ile Ortadoğu Teknik Üniversitesi gölü arasında metruk çoban kulübelerinde gizlendim. Arada sırada Dikmen ve Çankaya'dan kendim gidip yiyecek öteberi sağladım. Buralarda barınmak güçleşince, birgün Gölbaşı kasabasından bir yük kamyonuna atlayarak Polatlı'ya geldim. Akşam oradan geçen İstanbul ekspresine atlayıp İstanbul'a yollandım. 15 mayıs cumartesi günü sabahı Haydarpaşa'ya vardım. Vapurla Sirkeci'ye geçtim. Buradan, bir pastahaneden, daha öncelerden tanıdığım ve adresini bildiğim havacı yüzbaşı İlyas Aydın'a, çalıştığı yere, Yeşilözü askeri havaalanına telefon ettim, kendisiyle görüşmek istediğimi söyledim. Evinin adresini verdi: Feriköy, Konya yurdu karşısı, Çağlayan Apartmanı. Öğleden sonra bu adrese gittim. Yüzbaşıya durumumu bütün açıklığıyla anlattım. Beni evinde saklayabileceğini söyledi. Oniki gündür bu evde saklanmaktaydım. Ben yerleştikten dört-

beş gün sonra İstanbul Dev-Genç'ten, sıkıyönetimce aranmakta olan Necati Sağır çıktı geldi eve. Yakalanmadan dört-beş gün önce de Necmi'yle İlkay geldiler. Onlar da aranıyorlardı. Necati'yi de İlkay'ı da daha önceden tanımam. Necmi'yle Ankara'da bir süre birlikte hapis yatmıştık, onu oradan tanırım. Üçü de evden hiç çıkmazlardı. Ben bazan çıkar dolaşırdım. Nitekim, yakalanmadan yarım saat kadar önce, dışarıda tıraş olmuş, yeni gelmiştim eve. Bu söylediklerimden başka kimse gelmedi o eve. Kimsenin geldiğini görmedim. Ben dışarı çıktığımda ve son gün berberdeyken bir gelen oldu mu bilemem.»

Sordular: «Yüzbaşıyla nerede tanıştınız?»

Söyledim: «Aralık ayında Siyasal Bilgiler Fakültesinde Dev-Genç'in bir toplantısı vardı. Her hafta olurdu bu toplantı. Herkese açıktı toplantılar. O gün o toplantıda ben de bir konuşma yaptım. Konuşmamda, hapishanelerdeki devrimcilerle gereğince ilgilenilmediğinden sözettim ve içeridekilerle daha sıkı ilgilenilmesini istedim. Toplantı dağıldıktan sonra fakülte lokantasında yemek için kuyruğa girdim. Kuyrukta önümde duran sivil biri, bir arkadaşını aramak için fakülteye geldiğini, toplantıdaki konuşmalara kulak misafiri olduğunu, benim konuşmamı da dinlediğini ve söylediklerimde beni haklı bulduğunu belirterek kendisinin de devrimci bir havacı subay olduğunu söyledi. Tanışmamız böyle oldu. Kuyrukta yanyanaydık. Yemeklerimizi alınca da aynı masaya oturup yedik. Yemek boyunca genel olarak Türkiye'nin sorunlarını tartıştık. Yüzbaşı, ordu içinde de devrimcilerin bulunduğunu, kuvvet komutanlarının ve ordunun Demirel'e

karşı olduğunu, ancak ordu içindeki devrimcilerle Dev-Genç'lilerin birbirleriyle ilişkileri olmadığını söyledi. Ben de bunların uzun vadeli sorunlar olduğunu, zamanla bu ilişkilerin de kurulabileceğini anlattım. Aramızda başka da önemli bir konuşma geçmedi. Ayrılırken bana İstanbul' daki adresini verdi, oralara gelirsem kendisini aramamı söyledi. İstanbul'a saklanmak için geldiğimde, aklıma ilk gelen, yüzbaşı İlyas oldu. Kendisini aradım. Devrimci bir subaydı. Dev-Genç'lileri seviyordu. Ama Marksist-Leninist biri değildi.»

Bu söylediklerimi olduğu gibi yazdılar. Arada küçük sorular da soruyorlardı. Sonunda, ifademin bittiğini, anlatacak başka bir şeyim olmadığını söyledim.

Bunun üzerine, İkinci Şube Müdürü, yüzüme birkaç yumruk yapıştırarak, «Ulan sen çocuk mu kandırıyorsun. Bize masal değil iş gerekli,» dedi.

Ankara'daki bütün silâhlı eylemlere nasıl katıldığımı, üçbin liralık Belçika malı Brovning' imin yerini, Ankara'da patlayan bombalardan hangilerini benim attığımı, hangilerini kimlerin attığını, saklandığım evlerin adreslerini, Elbistan dağlarında kimlerin bulunduğunu, örgüt üyelerinin ve yöneticilerinin kimler olduğunu bütün ayrıntılarıyla birer birer anlatmamı, bu suçlamaları kabul etmeyecek olursam buradan cenazemin çıkacağını, kimsenin de kendilerinden 'niçin öldürdünüz?' diye hesap falan soramayacağını söyleyerek yanımdaki polislere döndü: «Operasyona başlayın!» dedi.

Ellerim zaten arkamda kelepçeliydi. Yere sırtüstü yatırdılar. Ayaklarımı uzunca kalın bir sopaya bağlayıp havaya kaldırdılar. Bacaklarımı gerdiler. Bir kişi sağ dirseğime biri de soluma, iki kişi, ayaklarıyla bastılar. Birinin ayağı da kafamdaydı, yere bastırıyordu kafamı.

İkinci Şube Müdürü, «Yeter, konuşacağım diyene kadar dövün!» dedi. Böyle buyruk verdi.

Bunun üzerine iki kişi, sırayla tabanlarıma vurmaya başladı. Bir süre bağırmadan tabanlarımda yaşadığım acıya katlanmaya çalıştım. Bağırmanın, erkekliğe yakışmayacağını düşünüyordum. Sonra Oktay'ın sözü geldi aklıma: Bağırmanın insanı rahatlattığı. 'Militana Notlar' adlı kitapta da vardı bu. Ve bağırmaya başladım.

Bağırmadığımı gördükçe «Bağır ulan!» diyerek her yanıma tekmeler indiriyorlardı.

İşkencede bağırmazsan işkenceci de kızıyor sana. Onlar da bağırmanı istiyorlar.

Bir süre sonra ayaklarımı çözdüler. Beş on dakika kadar yürüttüler. Sonra yeniden yatırıp tabanlarıma vurmaya koyuldular.

Bu işkence, beşer onar dakikalık aralarla ve bu aralarda da önce kuru, sonra da tuzlu su dökülmüş ıslak zemin üzerinde, zorla, ite kaka yürütmelerle öğlene kadar sürdü.

Dayanabildiğin kadar dayanmak kararındasın. Ondan sonra bir şeyler söylesen bile işkencenin kesilmeyeceğini anlıyorsun. İşkence edilemeyecek bir duruma girmeye hazırlıyorsun kendini. Haşat olmayı bekliyorsun.

Ayaklarımı tuzlu suya sokunca başıma falan da pat küt vuruyorlar bir yandan. Müthiş seviniyorum buna. Bir an önce haşat olmayı bekliyorum.

Ve tavırlarından, bu işe son vermeyi düşünmediklerini anlıyorsun.

Bayılmayı umutla bekliyorsun.

Ama hayır. İnsanoğlu ne kadar dayanıklı. İnsanın niye bu kadar dayanıklı olduğuna kızıyorsun. Hem kızıyor, hem şaşırıyorsun.

Çözüp kaldırıyorlar.

Tuzlu suda on dakika kadar yürütüyorlar. Tabanlarındaki kabarmalar inmiyor, uyuşmalar gitmiyor. Az yürürsen o uyuşukluk kalıyor ve yeniden yatırdıklarında daha az acı duyuyorsun. Bunu kavramışsın artık. Onlar, daha da yürütmeye, tabanlarındaki uyuşukluğu daha çok gidertmeye çalışıyorlar; sen daha az yürüyüp o uyuşuklukla kalmaya çahşıyorsun. Orada da çelişiksin o alçaklarla.

Tuzlu su tabanlarını karınca ısırıkları gibi nokta nokta yakıyor.

Öğlen yemeği için işkenceye bir saat ara veriyorlar.

Bir iskemleye oturtup ayaklarımı tuzlu su kovasına soktular. Kendileri gidip bir şeyler tıkındılar. Aç bıraktılar beni. Oysa nasıl acıkmıştım.

Başımda iki kişi bekliyor.

Ne kötü. O bir saat, geçmek bilmiyor.

Sonradan öğrendim: İşkence sırasında ku-

sarmış insan ve iyiymiş kusmak. Kusunca korkar, işkenceyi keserlermiş.

Kusmadım. Kusamadım. Bilerek aç bıraktılar beni.

Yemekten döndüler. Tokluğun, dinlenmişliğin mayışıklığı içindeydiler. Biri hâlâ dişlerini karıştırıyordu.

Yeniden yatırdılar. Yeniden vurmaya başladılar tabanlarıma. Davul gibi şişmişti tabanlarım. Kaldırıp tuzlu suda yürüttüklerinde de çok canım yanıyordu artık.

Anlattıklarıma inanmıyorlarsa, işkenceye ara vermelerini, hiç olmazsa suçladıkları konularda bir iki tanıkla yüzleştirilmemi, kuşkulu bir ifadeyle karşılaşacak olurlarsa işkenceyi daha korkunç boyutlarda sürdürmelerini önerdim.

«Bunlara gerek yok, sen az sonra bülbül gibi öteceksin,» deyip yeniden yatırdılar falakaya.

Bu kadarını beklemiyordum.

Biri indirirken biri kaldırıyor sopayı. Parmak kalınlığında kızılcık sopaları. Üçüncü kişi de kanları sıyırıyor.

Bir süre sonra çoraplarım parçalandı. Tabanlarımdan dizlerime sızan kanları gördüm.

Yine kaldırıp bir iskemleye oturttular, ayaklarımı tuzlu suyla dolu kovaya soktular.

Yirmi yaşlarında iki kişiyi aldılar odaya. Yanıma getirdiler.

«Boşuna direniyorsun. Senden istenen şeyleri kabul et, sen de kurtul şu işkenceden, biz de

kurtulalım,» dediler. «Bak bu iki çocuk suçlarını kabul ettiler, kurtuldular. Öyle değil mi Ahmet?»

Ahmet dedikleri genç bana döndü: «Ağabey, ayaklarım kırkbir numaraydı, şimdi kırkbeş numara ayakkabı olmuyor ayaklarıma,» dedi. Ayaklarında bağları çözük, kirli, yazlık kocaman ayakkabılar vardı. «İstedikleri ifadeyi imzaladım. Şimdi dövmüyorlar. Sen de imzala be ağabey, imzala da kurtul bu işkenceden.»

Bu önceden hazırlanmış, ezberletilmiş sözleri, onların baskısıyla söylediği her halinden belliydi. Bu çocuğun, Ahmet Çoker adında, Deniz Harp Okulundan çıkarılan bir öğrenci olduğunu sonradan öğrendim. Öbürü de aynı okuldanmış.

İlk verdiğim ifademden başka hiçbir ifadenin altına imza atmayacağımı, dilerlerse işkenceyi sürdürebileceklerini söyleyince deliye döndüler.

Daha bir saat kadar işkence ettikten sonra, tabanlarımdaki derilerin çorapların yırtık yerlerinden parça parça aşağı sarktıklarını gördüm. Gene kaldırıp oturttular, tuzlu su kovasına soktular ayaklarımı.

Daha öncelerden tanıdığım, arkadaşım, emekli deniz teğmeni Sarp Kuray'ı getirdiler odaya. Güçlükle basıyordu yere Sarp; yürümekte büyük güçlük çekiyordu.

«Sarp Kuray bile dayanamadı da sen mi dayanacaksın,» dedi biri. «İstediğimiz ifadeyi ver, kurtul.»

Yine aynı karşılığı verdim.

Biri ayaklarımdan parçalanmış çoraplarımı çekip çıkardı. Ayağa kaldırıp tuzlu su üzerinde bir süre yürüttüler. Yürüdüğüm yerler kıpkırmızı kana kesiyordu. Odacı kadını çağırıp paspasla yerleri sildirdiler. Götürüp yeniden yatırdılar falakaya.

Artık tabanlarım paramparçaydı.

Herhalde yıldıramamış olmanın, istedikleri ifadeyi alamamış olmanın hıncıyla olacak, daha acımasızca, daha kudurganca vuruyorlardı. Tabanlarıma inen her vuruşu artık kemiklerimde duyuyordum. Acıyla kıvranıyor, sımsıkı bastırılmış bedenimi, sağa sola atıyor, çırpınıyordum.

Sonra durdular. Kaldırıp yürüttüler. Yine tuzlu su kovasının başına oturttular.

Kapı açıldı. İçeri herkesi getirdiler. Necmi Demir'i sürükleyerek getirip bıraktılar karşıma. Beni çözmek, çökertmek için böyle yaptıkları belliydi.

Necmi Demir'i gösteriyorlar. «Konuş, bak arkadaşını ne hale getirdik,» diyorlar.

«Ağabey, konuş,» diyor biri.

«Elrom'u öldürdüğümü kabul ettim,» diyor Necmi. «Ben öldürdüm Elrom'u. Kullandığım, silâhı da denize attım. Anlattım bunları. Sen de anlat,» diyor.

Necmi'nin bu işi yapmadığını çok iyi biliyorum.

Moral veriyor bana. Anlıyorum. Onun da direndiğini, çözülmediğini anlıyorum. Gözlerindeki pırıltıdan anlıyorum.

«Konuşacak bir şeyim yok,» diyorum. «İsterseniz öldürebilirsiniz beni.»

Polislerin yüzlerinde şaşkınlık var. İstedikleri ifadeyi imzalatmaya öylesine alışmışlar ki, direnmek şaşırtıyor onları. Direnince de kızıyorlar, kuduruyorlar.

Oda boşaltılıyor. Yere yıkıyorlar beni. İzbandut gibi bir komiser, ekip şefiymiş, önce dayağa nezaret ediyordu, ben böyle yine diretince, aranıp kocaman bir sopa buluyor. Altmış-yetmiş santim uzunluğunda sandalye bacağı gibi bir sopa.

O girişiyor ve olanca hızıyla vurmaya başlıyor. Zevk alarak ve hınçla yapıyor. Ölmüşsün, sakat kalmışsın, hiç önemli değil. Tek istediği, kafasındaki ifadeyi senden alabilmek. Bütün bedeniyle, bütün gücüyle indiriyor sopayı. Ve artık acıyı aşıyorsun, acıyı duymaz oluyorsun. Beynin zonkluyor: Tak! Tak! Tak!

Kaldırıp yürütüyorlar. Sonra yine bir posta dayak başlıyor.

Sarp Kuray, «Devrimci olmasaydım intihar ederdim,» demiş.

Bir insan olarak, karşındaki insanın insanlıktan bunca uzaklaşmasını şaşkınlıkla izliyorsun. Duygu muygu hiç yok. Kanı gördükçe daha da coşuyor. Hadi öbürleri buyruklar alarak yapıyorlar, görev gereği yapıyorlar, özel bir tad almadıkları belli, insanlıktan da pek çıktıkları söylenemez, ama bu herif korkunç. İnsanlık adı-

na bir suç işlendiğine tanıksın artık; hem sanık, hem tanık; ve utanıyorsun.

Yine tuzlu su, yine yürüyüş, yine dayak.

Aralıksız sorular ve istedikleri yanıtı alamayış.

Artık yalnızca tabanlarıma vurmakla da yetinmiyorlar, her yanımı tekmeliyorlar, üstüme çıkıp tepiniyorlar, pis ayakkabılarını ağzıma sokuyorlar, makatımı tekme ve sopalarla zorluyorlar.

O zamana kadar her vuruşun acısıyla avazım çıktığı kadar bağırıyordum. Bir ara yine avazım çıktığı kadar yüksek sesle işkencecilere sövdüm. Bunun üzerine bitişik odalardaki ve koridordaki bütün polisler içeriye doluştular. Kalabalıktan tavanı göremez olmuştum. Yirmi otuz kişiydiler şimdi, leş kargaları gibi tepemdeydiler. Tekmelerle, sopalarla, kafa göz demeden her yanıma acımasızca vuruyorlar, hangi cesaretle sövdüğümü soruyorlardı.

Bir ses duydum. Ilgız Aykutlu'ydu gelen. İşkencecilerin dışındaki herkesi kovup çıkardı dışarı. İşkencecilere çıkıştı: «Ulan herifi konuşturamadan öldüreceksiniz be,» dedi. «Sabahtan beri yaptıklarınız da boşa gidecek. Siz manyak mısınız be!»

Ve yeniden teknik işkence başladı.

Saat onyedi falan olmalıydı.

Görevlilerin üstbaşları da sıçrayan kanlarla lekelenmişti.

Ilgız Aykutlu yeniden geldi. «Hâlâ konuşmadı mı?»

«Hayır,» dediler.

Aralarında alçak sesle bir şeyler konuştular. Sonra ayaklarımı falakadan çözüp kaldırdılar. Bileklerimdeki kelepçeyi de açtılar. Bir iskemleye oturtup ayaklarımı yine tuzlu su kovasına soktular. Kova kıpkırmızı kanla doldu sanki. Ayran getirtip içirttiler.

Beklemeye başladım.

Yanıma bir polis yaklaştı. Fısıltıyla: «Bak, İrfan,» dedi, «ben senin küçüklüğünü bilirim. Ananı babanı çok iyi tanırım. Ben de Bolu'luyum. Bir şeyler söyle. Arkadaşların hakkında az da olsa bilgi ver. Ben seni bu işten, tereyağından kıl çeker gibi sıyırır kurtarırım. Sonra seni dilediğin ülkeye göndeririz. Ama böyle olmaz ki, sen hiçbir şey söylemiyorsun. Biraz önce telsizle Ankara'yla görüştük. Sen önemli adammışsın. Katılmadığın eylem kalmamış. Bir gece içinde iki bomba patlasa, kesinlikle birini İrfan atmıştır, öbürünü de birine attırmıştır, diyorlar. Hem sonra bu gördüğün işkence daha hiçbir şey değil. Sen konuşana kadar sürecek. Bugün iyi dayandın, ama yarın, öbürgün ne yapacaksın? Boşuna ezdirme kendini. Sözümü dinle...»

Ben de bunun üzerine, sabah işkenceye yatırılmadan önce ifademi açık açık verdiğimi, ekleyecek yada çıkaracak bir şeyim olmadığını, dilediklerı kadar işkence edebileceklerini ve aslında ölüme hazır olduğumu söyledim.

«Sen bilirsin İrfan,» dedi. «Hemşerimsin diye söyledim bunları, iyiliğini istemiştim.» Böyle dedi ve gitti.

Ilgız Aykutlu geldi yine. «Bunu hücresine götürün,» dedi.

Ayaklarımı bezlerle sardılar.

Ayakta duramıyordum.

İki polis koltuk altlarıma girdiler, üst kata, Birinci Şubeye çıkarmaya başladılar. Ayaklarım yerden kesilmişti. Bu polislerin arasında ne kadar iyi insanlar da var, ayaklarımı yere bile değdirmiyorlar diye düşünüyordum. Üst kata gelmiştik.

«Tuvalete gidebilir miyim?» dedim.

«Gidersin gidersin,» dediler.

Ve tam üst kata çıkar çıkmaz da bu iyi insanlar küt diye yere bıraktılar beni. Değil ayakta durmak, ayaklarımı denetleyemiyordum bile. Yığıldım. İki polis beni sürüye sürüye götürdüler. Bu arada arkadan yetişen polislerle birlikte, beni sürükleyen iki polis durmadan rastgele vuruyorlardı bana. İçeride onlara sövmüştüm ya, acısını çıkarıyorlardı. İşte o zaman, neden alt katta ayaklarımı yerden kesip beni hızla yukarı kata uçurduklarını anladım; neden yere bastırmadıklarını anladım: Herhangi bir nedenle şubeye gelen sivillerin, kanlı bezler sarılı ayaklarımı görmelerini önlemek ve yerlerde kan izleri bırakmamak istiyorlardı.

'Telefonlu hücre'ye gelince, nöbetçi polis, hücrenin kapısını bir süre açamadı. O arada, beni getirenler tekme yumruk hâlâ dövüyorlardı. Genel nezarethane, telefonlu hücrenin hemen bitişiğindeydi. İçeride 120-130 kişi vardı. Onlara görünmemeyi ne kadar isterdim. İçeridekilerin hepsinin

devrimci çocuklar olduğunu sanıyor, morallerinin bozulmasını istemiyordum. Hem de beni onların gözleri önünde dövüyorlardı.

Hücrenin kapısı açılabildi sonunda. İçeriye, çıplak betonun üzerine bir çuval gibi savurup attılar beni. Ne kadar bilmiyorum, ama uzun süre atıldığım gibi kaldım orada.

Neden sonra hücre nöbetçisi polis içeri girdiğinde, su istedim. İşkence odasından çıkmadan önce, parçalanmış ayaklarımı bezlerle bağlamışlardı. Hâlâ kanayan, bezlerin dışına sızan kanlı ayaklarımın altına koymak için bir gazete parçası getirmesini istedim.

Gazete ve su getirdi nöbetçi. Ama su bardağını tutamadım elimde. Polis, suyu yavaş yavaş döktü ağzıma. Bir bardak suyu içebilmem, beş dakika kadar sürdü. Sabahtan beri bağırmaktan boğazım şişmişti, su geçmiyordu boğazımdan.

Bir süre sonra çişim geldi. Değil kalkıp tuvalete gitmek, kımıldamak bile sözkonusu değildi. Pantolonumun fermuarını güçlükle indirip yattığım yerde birazcık yana döndüm, işedim. Betonun üzerine yayılan çişim kıpkırmızıydı, sanki kan işiyordum.

Bunu gören polis, kızmadı bana, oysa kızmasını bekliyordum; neden kendisine haber vermediğimi, hiç olmazsa bana boş bir ayran kutusu getirebileceğini söyledi. Sonra getirdi de. Ga-

zete de bulup getirdi, ayaklarımın altına serdi. Sanırım iyi bir insandı. Hiç kötü davranmadı bana.

Daha kendimden geçmemiştim.

Ertesi gün aynı işkenceye nasıl dayanabileceğimi düşünüyordum. Ama beni asıl düşündüren, bitişikteki genel nezarethanenin içine doldurulmuş o kalabalığın önünden, dayak yemeden alt kata, işkence odasına nasıl gidebileceğimdi. Ayakta durabilirsem, yürüyebilirsem, belki de dayak yemezdim. Ayağa kalkmayı denedim. Ne ayağa kalkması, bir yandan öte yana dönemiyordum.

Kelepçeler bileklerimi kesmişti, bileklerim kan içindeydi. Sağ dirseğim erimişti, dirsek kemiğim dışarıdaydı. Sağ koltuk altımdan, kaburgalarımdan, göğüs kafesimden gelen korkunç ağrının gittikçe yükselişini duyuyordum. Makatımın çevresi acı veriyordu, sırtüstü yatamıyordum.

Bir süre sonra yine çişim geldi. Bu kez boş ayran kutusuna işemek istedim. Yapamadım. Ellerim kutuyu tutamıyordu. Gövdemi oynatamadım. Bırakıverdim kanlı çişimi yine betonun üzerine.

Sonra kendimden geçmişim.

Kendime geldiğimde arkadaşım İlkay Demir'i başucumda buldum. Tanıyabildim onu. Ve çok sevindim. Hücrede polisler de vardı.

Yardım ettiler, oturtmaya çalıştılar beni,

ama oturamıyorum. Yanımı dayadım duvara, öylece kaldım.

İlkay su damlatıyor ağzıma. Ayran içirmeye çalışıyor. Sonra kalkıp kendi kaldığı karşı hücrede çıngar çıkarıyor: «Öldüreceksiniz çocuğu,» diyor. «İlaçları gelmemiş. Su bile içemiyor. Üstüne başına işemiş.» Polislerle kavga havasında. Aslında söylediklerini, nezarethanede bekleyenlere duyurmaya çalışıyor.

İlkay'a izin vermişler. Tıp öğrencisi İlkay. Gelmiş bana ilk dış tedaviyi yapıyor. Kolonyayla yüzümü siliyor. Bir sürü ilaç, pamuk, sargı bezi falan istetmiş. Yaralarımı sağaltacağım söylüyor.

İlkay'a zamanı sordum. İlkay'ın saati yok.

Bir görevli açıklıyor: «Saat 24. Geceyarısı. Günlerden cumartesi.»

Demek kendimden geçeli tam 24 saat olmuş, 24 saat kalmışım komada.

Üç gün sonra bir doktor geldi. Aslında zaman kavramı yok. Gece-gündüz ayrımı yok. Üç gün olmuş komadan çıkalı. Beni kaldırıp 'Arşiv Odası'na götürdüler. Yerde halı var. Halının üzerine yatırdılar.

«İrfan. Doktorum ben. Neren ağrıyor, söyle bana.»

Nerem ağrıyormuş.

Tansiyonuma bakıyor: Altıbuçuk. Doktorla birlikte odadakiler paniğe kapıldılar. Tartıştılar. «Hastane» falan sözleri çalındı kulağıma.

Doktorun yüzünü seçemiyorum. Bulanık. Silik.

Bütün ağrı ayaklarımda. Ve kaburgalarım falan ağrıyor.

Sonunda, «Ayaklarım,» diyebildim vızıltıyla.

Şurup, hap falan verdi.

Götürüp hücreme tıktılar yine.

İkide bir ayaklarımdan, koltukaltlarımdan tutup 'Arşiv Odası'na götürüyorlar beni. Odada çocuklar var. İşkence için getirilmişler. Onlara beni gösteriyorlar. Konuşmazlarsa benim durumuma gireceklerini söylüyorlar. Benim bile konuştuğumu söylüyorlar. Gözlerim görmüyor, kimseyi seçemiyorum: Kim polis, kim sanık? Kadın mı, erkek mi, seçemiyorum; seslerinden ayırıyorum. Ve konuşamıyorum. Sesim çıkmıyor.

Üç dört gün köpek enikleri gibi mızıldanmışım. Tek anlaşılır sözüm : «Su.»

Ağzım burnum balon gibi olmuş dayaktan. Hiçbir organıma söz geçiremiyorum. Ellerime ayaklarıma tonlarca ağırlık bağlamışlar sanki. Tek oynatabildiğim yerim boynum.

Tam onyedi gün kaldım o hücrede, o beton, çırılçıplak hücrede.

Onyedi gün sonra Sansaryan Hanı'ndan alınıp Harbiye'ye götürüldüm. Atıldığım hücrenin duvarında şunlar yazılıydı: «Gazete okumak, kendi kendine konuşmak, ıslık çalmak, şarkı söylemek yasak. Uymayınca nöbetçilere 'vur' emri verilmiştir.»

Harbiye'deki hücreler daha ufak. Tavan da daha basık. Tahta bir sedir, üzerinde bir şilte, çarşaf falan. Emniyette böyle şeyler yoktu.

Orada da onsekiz gün kaldım.

Sonra beni Haydarpaşa Hastanesine götürdüler.

Hastanede sık sık savcı geliyor.

Soruyor.

«Hayır, bilmiyorum.»

Bildiriler. Cephe. Parti. Sorular sorular.

«Okudun mu»?

«Okumadım.»

Hemen yatağımın başucunda, yarım metre kadar ötemde oturuyor.

«Dev-Genç broşürünü?»

«Okumadım.»

Hep olumsuzum. Koşullanmışım ve elektrik işkencesi bekliyorum artık.

Aslında hiç işkence etmeden de, bu sorgulamayla, bu psikolojik baskıyla çözebilirlerdi beni.

Hastaneden çıkarılıyorum. Harem'e gidiyoruz. Tamam, işkenceye götürüyorlar, diye düşünürken, birden Gazanfer Bilge otobüslerinden birinde buluyorum kendimi.

Sonra da burası işte. Ankara. Mamak Askeri Cezaevi.

ASILANLARIN BALADI*

* **Balad**: Batının bir şiir türü.

Olmayın bu kadar katı yürekli
Ey dünyada kalan insan kardeşler.

FRANCOIS VILLON

BİR GÜN ÖNCESİ

5 Mayıs 1972

İki avukat, Erşen Şansal ile Mükerrem Erdoğan, o gün öğleden sonra saat 14'te Mamak Askeri Cezaevine gittiler. Dış nizamiyede binbaşının odasına alındılar. Odada binbaşıdan başka bir yüzbaşı, bir de nöbetçi üsteğmen Burhanettin Poturna vardı. Avukatlar, nöbetçi üsteğmene, müvekkilleri Deniz Gezmiş, Yusuf Aslan ve Hüseyin İnan'la görüşmek istediklerini söylediler.

Cezaevindeki başkaldırma olayıyla ilgili olarak iki gün önce yapılan duruşmada üsteğmen Poturna tanık olarak konuşacaktı. Avukat Mükerrem Erdoğan, söz alarak, bu üsteğmenin, cezaevindeki başkaldırı olayına neden olan kişi olduğunu, olayın gerçek kışkırtıcısı ve yaratıcısı olan bu kişinin bu davada tanık olarak dinlenmemesi gerektiğini öne sürmüştü. Ancak avukatın bu isteği yerinde bir istek olarak görülmemiş ve üsteğmen Poturna o gün duruşmada tanık olarak dinlenmişti. Avukatla üsteğmen arasında sürtüşme buradan kaynaklanıyordu.

5 Mayıs günü cezaevine gittiklerinde karşılarına yine o üsteğmen çıkmış, iki avukat, her an asılmayı bekleyen müvekkilleriyle görüşmek istediklerini ne yazık ki o üsteğmene söylemek zorunda kalmışlardı.

Üsteğmen her zamanki tavrıyla tepeden ve küçümseyerek bakmıştı onlara. «Gerçekten onlarla görüşmek mi istiyorsunuz?» demişti.

«Evet, görüşmek istiyoruz,» demişti iki avukat. «Bekleyin,» demişti üsteğmen, alaycı bir tavırla. Ve beklemişti iki avukat.

Avukat Mükerrem Erdoğan'ın bana anlattıklarına geçiyorum. Olayın bundan sonraki gelişmelerini onun ağzından aktarıyorum:

Avukatları
MÜKERREM ERDOĞAN
anlatıyor.

«Bekledik. Saat 14.30'da görüşme yerine aldılar bizi. Yarım saat bekledik orada. Gelen giden olmadı.

Sonunda bir er geldi yanımıza. «Deniz'ler hamama girmişler. Kırkbeş dakika kalacaklar. Bugün görüşemeyeceksiniz,» dedi.

«Olsun, bekleriz. Kısa da olsa görüşmek istiyoruz,» dedik.

Gitti.

Yarım saat daha bekledik.

Üsteğmen, bir er gönderip bizi yanına çağırttı.

«Bugün sizi onlarla görüştüremeyiz,» dedi. «Banyodalar. Geldiğinizi kendilerine söyledik. Onlar da yarın gelmenizi istediler,» dedi.

«O halde bir not yazalım, gönderelim, yanıtlasınlar,» dedim.

Üsteğmen bir şey demedi.

Bir kâğıda şunları yazdım:

'Deniz, Yusuf, Hüseyin. Sizleri görmeye geldik. Banyodaymışsınız. İsteğiniz üzerine yarın geleceğiz. Bir isteğiniz varsa bildirin. Tashihi karar isteğimize bir yanıt gelmedi, bekliyoruz. Selâm.'

Kâğıdı üsteğmene verdim. Okudu. Kendi götürdü içeri.

Onbeş dakika kadar orada ayakta bekledik. Üsteğmen geldi.

«Pusulanızı veremiyoruz,» dedi.

«Niçin?»

«Cezaevi müdürü albayımla bağlantı kurmaya çalıştım. Ona danışmak istedim. Olmadı. Şu anda kendisi Sıkıyönetim Komutanlığında bir toplantıda. İsterseniz gidip siz konuşun kendisiyle. İzin alabilirseniz pusulanızı veririm, sizleri de görüştürürüm,» dedi.

Yapacak bir şeyimiz kalmamıştı. Çıktık. Hemen bir Jeep'le aşağıya indik. Halkla İlişkiler bölümüne gittik. Sıkıyönetim Komutanlığında toplantıda bulunan cezaevi müdürüyle konuşmak istediğimizi söyledik. Onunla görüştürülmeyeceğimiz belli olunca Sıkıyönetim Adli Müşaviriyle görüşmek istedik. Telefonla bağlantı kuruldu. Adli Müşavire durumu anlattık. Çocuklarla görüşmemize hiçbir yasal engel olmadığını belirtmeye çalıştık.

Verilen yanıt çok kısa ve çok kesindi: «Görüşemezsiniz!»

Hemen oracıkta bir dilekçe yazdık. İsteğimizi bu kez yazılı olarak verdik. Dilekçemiz hemen Adli Müşavirliğe gönderildi.

Biz orada gelecek yanıtı beklerken, Sıkıyönetim Komutanlığında olduğu söylenen toplantının orada dağıldığını gördük. Demek toplantı Sıkıyönetim Komutanlığında değildi, Mamak Askeri Cezaevindeydi. Toplantıya katılan kişilerin nizamiye kapısından arabalarıyla çıktığını görüyorduk. Kalabalıktılar. Ankara Valisi, Ankara Savcısı, Ankara İnfaz Savcısı, Bir Numaralı Sıkıyönetim Mahkemesi Başkanı Ali Elverdi, An-

kara Emniyet Müdürü... Demek toplantı dağılmıştı.

Bu arada Halkla İlişkiler'e Anadolu Ajansının iki muhabiri geldi: Zeki'yle Burhan. O gece için özel 'sokağa çıkma izin kartı' istediler.

Bu arada saat 17 olmuştu.

Yine Adli Müşavirliği aradık.

«Evet, desek bile artık görüşemezsiniz, çünkü çalışma saati bitmiştir,» dediler.

Yapılacak hiçbir şey kalmamıştı. Cezaevinden çıktık.

Yazıhaneme döndüm.

İç ve dış ajanslar, o güne kadar olmadığı ölçüde sıkı bir ilişki kurdular benimle. Gece alınıp götürülecek olursak haber vermemi istiyordu hepsi de.

Hürriyet gazetesinden Oktay Ekşi geldi. Minyatür bir fotoğraf makinesi vermek istedi bana. Asılışların gizlice fotoğraflarını çekmemi istedi. Kabul etmedim.

Her şeyi anlamıştım artık. Bütün belirtiler, asılma olayının o gece gerçekleşeceğini gösteriyordu.

Eve gittim.

Jandarma Genel Komutanı Eken'e suikast girişimi de o gün olmuştu.

Evde kendimi oyalamaya çalıştım. Ali Sirmen'in Arthur Koestler ve Albert Camus'den çevirdiği 'İdam' adlı kitabı okumaya çalıştım.

Eşim doktordur. Geceyarısı alınıp götürülme olasılığını düşünerek, bana yatıştırıcı bir ilaç vermesini istedim. Uyumaya hazırlanıyordu. Getirdiği Diazem kutusunu ortaya bir yere bıraktı.

Ben kitabı okumayı sürdürdüm.

Daha önceden toplanıp kararlaştırmıştık: infaz olursa en az iki avukat orada hazır olacaktık: Halit Çelenk'le ben. Avukat Niyazi Ağırnaslı, infazda bulunmak istemediğini söylemişti; rahatsızdı, dayanamayabilirdi.

O gün sokağa çıkma yasağı gece saat 23'e indirilmişti.

Saat 24'e kadar herhangi bir haber gelmeyince rahatladım. O geceyi de atlattığımız umuduna kapılıp soyundum yattım.

ÖNCE BİRİ,
SONRA BİRİ,
SONRA BİRİ DAHA

Avukat Mükerrem Erdoğan anlatıyor:

Daha uyumamıştım. Uyuyamıyordum. Gün bitmişti, yeni bir günün ilk saatine girmiştik.

6 Mayıs 1972.

Saat 00.40'tı, kapı çalındı.

Kapının çalan zili her şeyi açıklamaya yetmişti.

Ama küçük de olsa bir umut çiçeklenmişti içimde: Eşim doktordu, geceyarısı apartmanda biri ansızın rahatsızlanmış olabilirdi, karımı arıyor olabilirdiler.

Koşup açtım kapıyı: Üç kişiydiler. İkisi üniformalı, biri sivildi.

Hiçbir şey sormadım onlara. Hiçbir şey söylemelerine fırsat vermeden, «Bir dakika. Giyineyim,» dedim.

Eşimin bıraktığı Diazem kutusundan bir tane alıp attım ağzıma. Bir tane de alıp cebime koydum. Acele giyindim. Eşim uyanmıştı. «Gidiyorum,» diyebildim.

Aşağıda bekleyen bir polis Jeep'ine bindik. Resmi giyimli iki polis memuru arkaya geçtiler.

Ben öne oturdum. Sivil olan, arabayı kullanıyordu. Telsizle merkezi aradı.

«Emaneti aldınız mı?» diye sordular merkezden.

«Aldık, dönüyoruz,» dedi yanımdaki.

Üçü de çok sakindi. Gündelik görevlerini yapıyorlardı.

Cemal Gürsel Alanındaki köprünün altından, yolu kesmiş olan askerlere polislere ışık sinyalleriyle parolayı vererek geçtik. Dumlupınar caddesi boyunca gittik. Dörtyol'daki sinemanın önünde yine yolumuz kesildi.

Merkez yine telsizle aradı bizi: «114. Hâlâ neredesiniz?»

«Gelmek üzereyiz. Yaklaştık,» dedi yanımdaki.

Ankara Merkez Cezaevinin önü görülecek şeydi. Başdöndürücü bir zırhlı araç ve asker kalabalığı bütün cezaevini sarmıştı. Her yan projektörlerle aydınlatılmıştı. Arabayı kullanan sivil polis, arabadan atlayıp amirine geldiğimizi haber verdi.

Arabadan indirildim. O korkunç kalabalığın içinde iki kişiyi hemen tanıyıverdim: Biri avukat Halit Çelenk'ti, biri de yakışıklı üsteğmen Burhanettin Poturna. Üsteğmenle gözgöze geldik. Kaba, yılışık bir gülümseme vardı yüzünde. Halit Bey ise allak bullaktı. Şok geçiriyor gibiydi.

Halit Beyle birlikte cezaevinin dış giriş kapısından girdik. Yanımızda bize kılavuzluk eden bir sivil polis vardı. Oradaki bir subaya, avukat olduğumuzu, bizleri içeri götüreceğini söyledi.

Bizi bir kenara çektiler. Üstümüzü başımızı aradılar. Bu ilk aramaydı.

Bu sırada yanımıza gelen bir subay, içeriye alınmamız konusunda daha izin verilmediğini, dışarıda arabanın içinde beklememizi söyledi.

Dışarı çıktık. Beni getiren arabaya bindik. Beklemeye başladık.

Biraz sonra bir haber geldi: Bizi çağırıyorlardı.

Yine girdik içeri. Aynı sivil kılavuzumuz yanımızdaydı. Üstümüzü başımızı aramak istediler yine. Kılavuzumuz, daha önce arandığımızı söyleyerek engel oldu.

Kapının dışında da içinde de hep subaylar vardı; gencecik subaylardı; teğmen, üsteğmen falandılar.

Bu arada, ellerindeki telsizlerle assubaylar gidip geliyordu boyuna.

Kapıda erler bekliyordu.

Elindeki telsiziyle bir assubay yanımıza katıldı. Bu arada oradaki bir subayın buyruğuyla arkamıza da makinalı tüfeğiyle bir er takıldı.

Merkez cezaevinin görüşme yerine girilirken üst baş ararlar. Oradan girdik. O kapıdan girince assubayla o ardımıza takılan silâhlı er bizi bırakıp döndüler. Görevliyle içeri girdik. Odada onbeşe yakın subay vardı. İçlerinde yalnızca bir tanesi üsteğmendi; öbürlerinin hepsi de albaydı. Üç de gardiyan.

Gardiyanlardan biri, «Ceplerinizi boşaltın,» dedi.

Tavırlarında, görev yapmanın da ötesinde, birilerine yaranmaya çalışan aşağılık bir hava vardı.

Ceplerimizde ne varsa çıkarıp masanın üzerine koyduk.

«Ayakkabılarınızı da çıkarın,» dediler.

Çıkardık.

Çoraplarımızı yokladılar.

Masaya bıraktığımız şeyler orada kalacak sanmıştım. Bu yüzden ikinci Diazem'i de oracıkta atıverdim ağzıma. Masanın üzerindeki ötberimizi bir bir denetlediler. Dolmakalemleri, çakmağı falan gözden geçirdiler. Sigaraları paketlerinden çıkarıp incelediler. Para cüzdanlarımızı da boşalttılar, silkelediler, içlerine baktılar. Sonra da «Alabilirsiniz,» dediler.

Halit Beyin Bellargal'ini vermediler. Bunun yatıştırıcı bir ilaç olduğunu söyledi Halit bey, ama dinlemediler.

İçeri girerken bir üsteğmene teslim ettiler bizi. Silâhlıydı.

«Silâhını bırak,» dediler.

Üsteğmen, silâhının şarjürünü çıkardı önce, ama tabancasını da bırakması konusunda direttiler. Üsteğmen, boş tabancasını da bıraktı.

Onun eşliğinde, kapıaltından cezaevinin idare bölümüne girdik.

Biz hâlâ infaz yerini kestiremiyorduk. Oysa o geçtiğimiz yer infaz yeriymiş; avlu yani. Yani görüşme odalarından görünen avlu. Ama karanlıktı. Avludan geçerken orada darağacı var mıydı, yok muydu, farkında değilim.

İdarenin olduğu yapıya girince bizi Ankara infaz savcısı Sami Uğur karşıladı. Topaldı. 'Topal Karga' derler ona, öyle anılır. 45 yaşlarındaydı.

«Sizleri müvekkillerinizle görüştüreceğiz,»

dedi. «Biliyorsunuz, tashihi karar isteğiniz Askeri Yargıtayca reddedildi.»

Bilmiyorduk. Reddedildiği konusunda bilgimiz olmadığını söyledik.

«Bugün reddedildi,» dedi.

Red kararını görmek istedik.

Bu sırada yukarıdan, cezaevi müdürünün katından Ankara savcısı Fazıl Alp indi. Elinde 'Resmi Gazete' vardı. Bize, infazlar için bütün yasal gereklerin yerine getirilmiş olduğunu söyledi.

Tashihi karar isteğimizin reddedildiğinden haberimiz olmadığını, red kararını görmediğimizi, görmek istediğimizi ona da söyledik.

«Kararlar burada, size göstereceğiz,» dedi.

Bunun üzerine, biz, infazın yapılıp yapılmaması konusunda tereddüt olması gerektiğine ilişkin ve bunun nedenlerini açıklayan bir dilekçemizin infaz savcılığına verilmiş olduğunu, buna da bir karşılık alamadığımızı söyledik.

«Savcılığımızca, infazların yapılması konusunda herhangi bir tereddüt yoktur. Dilekçenizde belirtilen noktalar da tereddüt doğuracak nitelikte değildir,» dedi infaz savcısı. Sonra da sözlerine şunu ekledi: «Buyrun sizi Deniz'le görüştüreyim.»

Bizden on-onbeş dakika önce getirmişler çocukları.

Başgardiyan odasının kapısı önünde konuşuyorduk bunları. Odanın kapısı açıktı. Çok heyecanlıydım. Titriyordum. Dişlerim birbirine vuruyordu. Ama başgardiyanın odasına girip de içe-

ride Deniz'i görünce bütün heyecanım bir anda geçiverdi.

Kalabalıktı içerisi. Deniz'i göremiyorduk. Ben, üçü de oradadır sanıyordum. Kalabalık açıldı. Deniz'i o zaman görebildim.

Deniz, elleri arkasından kelepçeli, ayakları bileklerinden zincirle pırangalı olduğu halde, kapıdan girince sağda, avluya bakan pencerenin karşısındaki duvarın önünde bir sandalyeye oturtulmuştu.

Sırtında kavuniçi/kırmızı arası dik yakalı balıkçı kazağı vardı. Pantolonu griyle limon küfü arası kadifedendi. Saçları üç numarayla kesilmişti. Postalları ayağındaydı. Sakalları uzamıştı.

Gülümseyerek, «Hoşgeldiniz,» dedi.

Hemen arkasında, biri sağında, biri solunda iki gardiyan duruyordu ayakta. İkisinin de birer eli Deniz'in omuzundaydı. Sağ gerisindeki gardiyan Deniz'e sigara içiriyordu.

Deniz'in hemen sağındaki masanın üzerinde bir 'Samsun' paketi duruyordu. Bir el paketi iyice sıkıp bırakmış gibiydi.

Deniz, gardiyanın elinde tuttuğu sigaradan derin bir soluk çekti.

«İki gün öncesine kadar 'Birinci' sigarası içiyorduk,» dedi. «Sonucun böyle olacağını bildiğimizden, hiç olmazsa son iki günümüzde filtreli sigara içelim dedik.» Ardından da «Gelmekle çok iyi ettiniz,» dedi. «Ölüme nasıl gittiğimizi gözlerinizle görüp yarınki kuşaklara doğru anlatasınız diye sizlerin bu olaya tanık olmanızı istedik. Cezaevlerindeki devrimcileri benim için tek tek öpün. Bizleri de Taylan'ın yanına gömün.»

Bu sırada infaz savcısı Topal Karga, Deniz'e dönüp sessizliği bozdu: «Deniz, kendini nasıl hissediyorsun?»

Sanki Deniz onun kırk yıllık dostuydu; öyle bir havada söylemişti bu sözleri. Sözde, nasıl olduğunu sorarak, böyle bir yakınlık numarasına girerek Deniz'e olan yakın ilgisini göstermek istiyor, bunu Deniz'e karşı gösterdiği bir lutuf sanıyordu aklınca. Ve kendi de, böyle bir yakınlaşmadan kendince bir tad çıkarmaya çalışıyor gibiydi.

İnfaz savcısı bunu sorduğunda Deniz'le sağdaki masanın arasındaydı.

Deniz başını kaldırdı, baktı ona, güldü. «Mutluyum, rahatım,» dedi.

«Avukatlarına söyleyeceğin bir şey var mı?»

«Söyledim söyleyeceğimi. Yok,» dedi Deniz.

«O halde buyrun Yusuf'la görüştüreyim sizi,» dedi savcı bize.

Arkamıza baka baka çıktık odadan.

Deniz'in bulunduğu odada çok sayıda albay vardı; otuz kadar. Ayrıca Ankara Merkez Komutanı Tevfik Türüng, Deniz'leri yargılayıp idama mahkum eden Bir Nuralı Sıkıyönetim Mahkemesi Başkanı Ali Elverdi, iki savcı, Emniyet Müdürü olduğunu sonradan öğrendiğimiz sivil giyimli biri ve gardiyanlar.

Deniz'in bulunduğu odadan çıkıp hemen bitişikteki küçük odaya girdik. Oda o kadar kalabalık değildi. Yusuf da tıpkı Deniz gibi elleri ar-

kasından kelepçeli, ayakları bileklerinden zincirle pırangalı olduğu halde bir sandalyeye oturtulmuştu. Onun da iki yanında iki gardiyan duruyor, omuzlarından tutuyorlardı. Odada birkaç albayla gardiyanlar vardı.

Yusuf bizi görünce, «Hoşgeldiniz,» dedi.

Sakindi. Yüzünde o her zamanki rahatlık, dinginlik vardı.

«Bu saatte sizler de yoruldunuz,» dedi. «Zaten bizler için çok çalıştınız. Her şey için teşekkür ederim.»

Sonra bana döndü: «Biliyorsunuz, kardeşim Yücel rahatsız. Onun bütün rahatsızlığı benim yüzümdendir. Benim durumuma bağlı olarak hastalığı ya geçmiştir ya da kötüleşmiştir. Hastalığıyla ilgilenirseniz, tedavisi için çalışırsanız sevinirim,» dedi.

Eşim Hacettepe'de doktordu; asistandı. Yücel, psikiyatri bölümündeydi ve Yücel'le eşim ilgileniyordu. Yusuf bu sözleri bu yüzden bana söylemişti.

«O bakımdan hiç kaygın olmasın Yusuf,» dedim. «Düşündüğünden de çok ilgileneceğim Yücel'le. Zaten son zamanlarda çok iyileşti.»

«Babam nasıl?»

Babaların infazda bulunmaya hakları yoktu.

«Baban çok iyi. Çok metin,» dedik.

«Zaten o da kendisini hazırladı buna,» dedi Yusuf.

Bir sessizlik oldu.

«İnfazdan haberi var mı?»

Haberi olup olmadığını bilmiyorduk. Nereden haberi olacaktı.

«Var,» dedik.

Böyle demeyi uygun gördük o anda.

Yusuf çok sakindi. Olağanüstü sakindi. Bütün bu konuşmalar boyunca da gülümsüyordu. Her zamanki gülümsemesini bırakmamıştı. İnfaz savcısına döndü:

«Arkadaşlarımla son bir kez daha görüşmek istiyorum,» dedi.

«Ne gereği var,» dedi infaz savcısı.

Dayanamadım, atıldım: «Ölüme giden bir insanın son isteğini, hele bu istek bu kadar alçakgönüllü ve yerine getirilmesi bu kadar kolay bir istekse, bunu yerine getirmeyecek, buna engel olacak savcının varlığını bile düşünemiyorum,» dedim.

Halit Bey de dayanamadı, sesini dikleştirdi: «Bu isteği yerine getirmek zorundasımz. Bu bir teamüldür,» dedi.

«Merak etmeyin, birşeyler yaparız,» dedi savcı. Sonra Yusuf'a döndü: «Avukatlarından bir isteğin var mı?»

«Yok,» dedi Yusuf.

«O halde Hüseyin'le görüşelim,» dedi savcı bize.

Yusuf'un yanından ayrıldık.

Merkez cezaevinde avukatların müvekkilleriyle görüştüğü bir oda vardır. Hüseyin İnan oradaymış.

Giderken önümüze çıkan bir albay, çok alaycı bir tavırla, «İmamı kabul etmediler, dini tören istemediler; bunlar müslüman değilmiş,» dedi.

Halit bey, «Bu onların kendi bileceği şey,» dedi.

Albay, bize dokundurmaya çalışarak, «Tabii tabii, bunu siz de bilirsiniz,» dedi.

Yanından geçip Hüseyin'in bulunduğu odaya girdik.

Görüşme odasında her zaman duran masa alınmıştı. Hüseyin, kapıdan girişte, kapıyı sağına almış durumda oturuyordu. Onun da elleri arkadan kelepçeliydi, ayakları pırangalıydı. Onun da sağında solunda birer gardiyan. Sigara içiriyordu gardiyanlardan biri. Samsun'du içtiği. Odada iki gardiyan, bir assubay, cezaevi müdürü ve kapıya dayanmış iki albay vardı.

«Hoşgeldiniz,» dedi Hüseyin.

Az konuşur Hüseyin. Ağırbaşlıdır. Ama o gün Hüseyin'in yüzünde, o ağırbaşlılığın bile engelleyemediği bir gülümseme vardı.

Konuşurken, söylediği her sözcükte başını kaldırır, indirirdi. «Hoşgeldiniz,» derken başını kaldırmıştı. Yine indirdi başını, yine kaldırdı, «Size çok teşekkür ederim,» dedi.

Çocukların vekâletini aldığımızda ilk Hüseyin'le görüşmüştüm. O zaman gür bıyıkları vardı. Son görüştüğüm kişi de yine Hüseyin oldu. Bıyıksızdı artık.

Üçünün de saçları dibinden kesilmişti.

Başını kaldırdı yine. «Babam Ankara'da mı?»

«Ankara'da.»

«İnfaz olayını biliyor mu?»

«Biliyor.»

«Nasıl babam?»

«İyi. Çok metin.»

«Biz inanıyoruz ki, bu kavga bizimle son bulmayacaktır.»

Bu sözleri soru sorar gibi sormuştu. Bizden, «Elbette. Tabii,» gibi yanıtlar bekleyen bir soru gibi. Hiçbir karşılık vermedik. Halit Bey, ellerini her zamanki gibi iki yana açmış, susup kalmıştı.

İnfaz savcısı, «Avukatlarına söyleyeceğin bir şey var mı?» diye sordu.

Hüseyin, «Son sözümü sehpada söyleyeceğim,» dedi.

«O halde çıkalım,» dedi savcı.

Çıktık.

Koridorda imamla gözgöze geldik. Üzgündü. Dokunsan ağlayacak gibiydi.

Yine Deniz'in yanına döndük.

Deniz, hemen yanındaki masaya getirilmiş bir yazı makinesiyle babasına son mektubunu yazdırıyordu. Mektubu bir gardiyan yazıyordu. Bitirmesini bekledik. Ezberlenmiş bir metni okumuyordu; sözcükler üzerinde düşünerek yazdırıyordu mektubunu.*

Mektup bitti. Kelepçesini çözdüler. Bir kalem verdiler. İmzaladı mektubunun altını. Yine kelepçelediler.

---

* Bu mektubu ileriki sayfalarda bulacaksınız.

Savcının öncülüğünde bir görevli topluluğu Yusuf'u getirdiler odaya. Gecenin o saatinde Yusuf'un ayaklarındaki ağır pıranganın zinciri büyük bir gürültüyle sürükleniyordu ardınca.

Yusuf'un ayak bileklerine vurulmuş bukağılı pıranganın uzun, ağır bir zinciri vardı. Zincir, ayaklarına çok yakın bir yerden bir ara zincirle bağlanmış, daraltılmıştı. Yusuf, açılamayan küçücük adımlarla ve güçlükle yürüyordu. Uzun, kalın zincirin artan bölümü yerde sürükleniyor, koridorda, çıplak betonun üzerinde, bomboş yapıda büyük yankılar yapıyordu.

Yusuf odaya sokulunca koridordaki albaylar da odaya doluştular.

Yusuf'la Deniz son kez konuştular. Kısacık konuştular. Öpüştüler. Konuştuklarını duyamadık.

Yusuf'u alıp yine odasına götürdüler.

Deniz'i ayağa kaldırdılar.

Ceplerinde ne var ne yoksa çıkarıldı.

«Parkam nerde?» dedi Deniz.

Parkası, odada, kapının arkasında asılıydı. Gösterdiler.

«Parkamı babama teslim edin,» dedi.

Savcı, «Parkanı da, cebinden çıkanları da, mektubunu da babana teslim edeceğiz,» dedi.

Deniz'in cebinden birazcık para da çıkmıştı. Onbeş lira kadardı.

Savcı, mahkemenin kararını okudu kısaca.

«Bu karar sana mı ait?» diye sordu Deniz'e.

«Bu kararı kabul etmiyorum, reddediyorum,» dedi Deniz.

«Karar yargıtayca da onaylanıp kesinleşmiştir,» dedi savcı.

Doktorlar çağrıldı. Gelen iki doktor da sivildi.

Savcı, doktorlara, «İnfaza engel bir hastalığı, rahatsızlığı var mı?» diye sordu.

Doktorlar, uzaktan, oldukları yerden Deniz'e baktılar. «Hayır yok,» dediler.

«Bilinci yerinde mi?» diye sordu savcı.

«Yerinde,» dedi doktorlar.

Bunlar böyle konuşulurken Deniz gülümsüyordu.

Savcı işaret etti. Gardiyanlar, masanın üzerinde duran kâğıda sarılı bir paketi açtılar; çıkardıkları beyaz ölüm gömleğini, başından geçirerek Deniz'e giydirdiler. Topuklarına kadar uzanan, kolsuz, dar, patiskadan dikilmiş, kılıf gibi bir şeydi. Deniz'in kolları gömleğin içinde kalmıştı.

Ayaklarındaki pırangayı çözmek istediler. Anahtar pıranganın asma kilidini açmadı.

Deniz, sessiz, sakin bekliyor, pırangasını açmaya çalışanlara bakıyordu.

Başka anahtarlar bulunup getirildi. Hiçbiri açamadı kilidi.

Bu arada bir albay, «Pırangayı çözmeden yapalım şu işi,» dedi.

İnfaz savcısı, «Yok canım, bunlar uslu çocuklar, çözelim,» dedi. «Kilidi kim kilitledi? Bulun getirin onu.»

Anahtarları üzerinde taşıyan bir assubayı bulup getirdiler. Hüseyin'in odasında gördüğümüz assubaydı. Elinde bir anahtar destesi vardı. Desteyi uzattı gardiyana. Birkaç denemeden

sonra anahtar bulundu, pıranganın kilidi açılabildi. Gardiyan, çözdüğü bilek kalınlığındaki pırangayı odanın köşesine, betonun üzerine fırlattı.

Deniz bize döndü. «Cezaevinden bizi yangından mal kaçırır gibi kapıp havada getirdiler. Ayakkabılarımızın bağlarını bile bağlamamıza fırsat vermediler. Postallarımın bağlarını bağlasınlar; asılınca postallarımın ayağımdan düşmesini istemem,» dedi.

Bir görevli, eğilip Deniz'in açılmış bağcıklarını bağladı.

İki gardiyan iki kolundan kavradı. «Hadi,» dediler.

Kalktı Deniz. Yürüdü iki gardiyanın arasında.

Çok metin gitti.

Avluya çıktık.

Darağacı avlunun karşı duvarına yakın bir yerdeydi. Karanlıkçaydı avlunun o bölgesi; aydınlatılmamıştı; dışarının ışıklarıyla aydınlanıyordu.

Deniz, gardiyanların yardımıyla masaya çıktı. Masa yemek masası yüksekliğindeydi; hele kolları bağlı biri için tek başına, yardımsız çıkmak kolay değildi. Deniz'in kolları bağlıydı arkasından, beyaz ölüm gömleğinin içinde ve topuklarına kadar sarkan beyaz gömleğin eteği de daracıktı.

Masaya çıkarıldıktan sonra tabureye kendi çıktı. Basıkça bir tabureydi.

Tepeden sarkan ilmiğe boynunu kendi geçirmek istedi. İlmik sıkılmıştı, dardı, kendiliğinden kafasından geçemezdi. Bir gardiyan çıkıp ilmiğin halkasını genişletti, başından geçirip indirdi Deniz'in boynuna. Ancak, sarkan urgan nedense iki kattı; altta ilmik de iki kattı. Çift ilmik vardı Deniz'in boğazında.

Üçünün içinde sesi en gür olan Deniz'di. Duruşmalarda da öyleydi.

İşte o anda Deniz son sözlerini söyledi:

«Yaşasın tam bağımsız Türkiye. Yaşasın Marksizmin Leninizmin yüce ideolojisi. Yaşasın (...) -in devrimci bağımsızlık mücadelesi. Yaşasın işçiler, köylüler. Kahrolsun emperyal-»izm,* derken, «izm»i bütünleyemedi, çünkü, infaz savcısının «Çek! Çek!» diye bağırması üzerine, cellat arkadan tabureye ayağıyla vuruverdi.

Dört adım ötemdeydi.

Bir infaz olayının tanığı gibi değildim, devrimci bir eylemi izliyor gibiydim. Tepkim olağandı. Çok dikkatliydim: Tabure masadan düştü yere. Deniz'in ayakları masaya değdi, tabanlarıyla basamadı ama uçları değdi masaya. Anlaşılan, Deniz'in uzun boylu oluşunu hesplayamamışlardı.

Bu durum, görevlilerde bir şaşkınlık yaratmıştı.

İnfaz savcısı, «Masayı çekin altından!» diye bağırdı.

Masayı çektiler.

Gitmişti Deniz.

---

* Deniz Gezmiş'in son sözlerinden dört sözcük çıkarılmıştır.

O anda yüzü tam karşımdaydı; yüzyüzeydik. Gözlerinde anlam yoktu. Ayakları masaya değdiği anda bakışları bir anda anlamsızlaşmıştı.

Masa ayaklarının altından çekilince, urganın ucunda dönmeye başladı. Tam 360 derece döndü havada, sonra ağır ağır 180 derece daha döndü ve durdu. Öylece kaldı havada. Yalnızca urganın ucunda yana düşmüş başı ve beyaz ölüm gömleğinin altında da artık onsuz kalmış postalları gözüküyordu.

Ve bedeninde kasılmalar başladı. Sanki kollarını çözmek, kelepçeden kurtulmak ister gibiydi. Kollar, omuzlarda kasılıyor, ayaklarda bir titreşim görülüyordu. Saat tam 01.25'ti.

İlmik boğazına oturduktan sonra bunlar 4-5 saniye içinde olup bitti.

Baktım: orada bulunan, olayı merakla izleyenlerden Deniz'leri ölüme mahkum eden mahkemenin başkanı Ali Elverdi'nin dudaklarında sigara vardı; ellerini arkasında kavuşturmuştu.

İnfaz savcısı, yanındakilere küçük şakalar yapmaya çalışıyordu. Ama yaptığı şakalara yine kendi gülüyordu nedense. Gülmesi garip seslerle beliren biriydi.

Ve orada somutlaşan bir şey vardı: Gardiyanlar, 'telkin'i kabul edilmeyen başı şapkalı imam, iki sivil doktor, tam bir saygı duruşu içinde infazı izlediler.

Subaylar, küme küme, kapıaltının koğuşlara açılan kapısı önünde haki giysileriyle duruyorlardı.

Tevfik Türüng, elleri parkasının ceplerinde, kısacık boyu, kısık gözleri, çopur yüzüyle olayı saygısızca izliyordu.

Bu arada Ali Elverdi, nedense üşümüş olacak ki, parkasını getirtti.

Çıt çıkmıyordu avluda.

Birden bir çırpınış sesi, kalabalıkta şaşkınlık yarattı. Başlar hızla sesin geldiği yöne döndü. Yüzlerden bir ürperti geçti. Duvarın çıkıntısında düşmemek için kanat çırpan bir güvercindi bu. Bir güvercindi çırpınan.

Sonra yüzler yine eski katı görünümüne döndü.

Doktorlar yanımızdaydı. Halit bey, birine döndü: «Bilinç, ne kadar zamanda kaybolur?» diye sordu.

«Hemen o anda kaybolur bilinç,» dedi doktor. «Ama ölüm 5 ile 7 dakika arasında tamamlanır.»

«Yaftayı asın boynuna,» dedi infaz savcısı.

Bir dosya kâğıdı boyutlarındaki kartonun üzerine büyük harflerle karar yazılmıştı. Kartonun iki ucuna bağlı bir ip vardı. Yafta asıldı Deniz'in boynuna.

Savcı, doktorlara, ölüyü muayene etmelerini söyledi. Bunu bir emir biçiminde söylemişti.

İki doktor yanaşıp Deniz'in gömleğini sıyırdılar yukarı doğru. Gömleğin altında kalan kollar çıktı ortaya. Nabzını dinlediler. «Nabız atıyor,» dediler.

Oysa infaz gerçekleşeli on dakika olmuştu.

Bunun nedeni: çift kat ilmik kullanılması, Deniz'in dik yakalı kazak giymiş olması, bir de güçlü bir beden yapısına sahip olmasıymış.

Savcı, cellatlara, «Kelepçeyi çözün!» dedi.

Kelepçe açıldı. Kollar beyaz gömleğin içinde sarktı.

Bir on dakika daha bekledik.

Doktorlar yeniden yokladılar ölüyü. «Biraz daha bekleyelim,» dediler.

Nabız atışları hâlâ dinmemiş.

Ve 02.15'te doktorlar ölüyü son bir kez daha gözden geçirdikten sonra başlarını salladılar. Tamamdı.

Sarkan urgan, Deniz'in başının biraz üzerinden bıçakla kesildi. İki üç gardiyan alttan sarılıp tuttular ölüyü; sehpanın hemen yanındaki yere serili bir bezin üzerine uzattılar, boynundaki kesik urganla. Bezin dört köşesinden dört kişi tuttu; kaldırdılar götürdüler ilk öldürüleni, boynundaki urganla.

Başgardiyan odasına döndük.

Koridorda Bir Numaralı Sıkıyönetim Mahkemesinin zabıt kâtibi İsmet'e rastladık. Gözleri dolu doluydu. Şoke olmuş gibiydi.

İmam da o anda koridora geldi. Ağlamak üzereydi.

Başgardiyan odasında Deniz'in oturduğu sandalyede Yusuf oturuyordu şimdi. Deniz asılırken Yusuf'u alıp o odaya getirmişler.

«Duydum Deniz'in sesini,» dedi, bize dönerek.

Bunu derken, Deniz'in son sözlerini onayladığını; darağacında arkadaşının gösterdiği soğukkanlılıktan son derece kıvanç duyduğunu; umduğu, beklediği yiğitçe davranışı yaşamaktan mutlu olduğunu anlatmak ister gibiydi.

İnfaz savcısına döndü: «Mektuplarımı babama verirsiniz, değil mi?» dedi.

«Elbette veririz,» dedi savcı. «Bize güvenin yok mu?»

«Yok tabii,» dedi Yusuf. «Size niye güveneyim?»

«Veririz, veririz. Merak etme sen,» dedi savcı.

Ve infaz savcısı, sözünde durmadı: Yusuf'un yazdığı iki mektuptan birini, köylülerine, akrabalarına yazdığı ikinci mektubu yerine iletmedi.*

«Tuvalete gitmek istiyorum,» dedi Yusuf.

«Peki,» dedi savcı.

Yusuf'u pırangalarıyla götürdüler.

Orada bulunan bir albay, «Dikkat edin, intihar edebilir,» dedi, Yusuf'un arkasından.

Ama Yusuf duymadı bu sözleri.

«Bunu yapacak insanlar değil onlar. Merak etmeyin,» demek zorunda kaldık.

«Hiç belli olmaz,» dedi albay.

Az sonra getirdiler Yusuf'u. İntihar etmemişti.

«Yusuf, bir sigara içer misin?» dedim.

Uzun Maltepe'ydi. Çıkardım.

«Son bir sigara içeyim,» dedi.

Sıkıştırdım dudaklarına, yaktım.

Gardiyanlar yardımcı oldular, sigarasını sonuna kadar içirdiler.

Son sigarasını içerken, birden, odadaki kalabalığın içinde birini tanıyıverdi. Tam karşısındaydı adam. Sivil biriydi. Pencerenin yanında duruyordu.

---

* Yusuf Aslan'ın babasına yazdığı mektubu ileriki sayfalarda bulacaksınız.

«İşkenceler nasıl gidiyor?» dedi Yusuf.

Adam beklemiyordu böyle bir soruyu. Telâşlandı. «Bizde öyle şeyler yok,» dedi.

«Peki elektrik işkenceleri nasıl gidiyor? Başarılı mı?»

«Öyle şeyler yapmayız biz,» dedi adam.

«Yaa, öyle mi? Çoluk çocuğun var mı senin?»

«Bir kızım var.»

«Hangi okula gidiyor?»

«Daha küçük. Okula gitmiyor.»

«İyi, iyi,» dedi Yusuf.

Sonradan öğrendik: Adam, Ankara Emniyet Müdürüymüş.

İnfaz savcısı doktorları çağırdı.

Oda insanlarla dolmuştu yine.

«Yusuf Aslan'ın infaza engel bir rahatsızlığı var mı?» dedi savcı.

«Hiçbir şeyim yok,» dedi Yusuf. «Sanki komada olsam asmayacak mısınız?»

Savcı bu soruyu yanıtlamadı. Kararı okudu. «Bu okuduğum karar sana mı ait?» dedi.

«Bana ait,» dedi Yusuf.

«Bir diyeceğin var mı?»

«Yok.»

Savcı, o her zamanki çirkin sesiyle, «Yusuf'u bekletmeyelim,» dedi.

Ceplerini boşalttılar. Yusuf'un cebinden de 17.25 lira çıktı. Emanet hesabına aldılar.

Kâğıda sarılı ikinci paketi açtılar. Çıkardıkları ikinci beyaz ölüm gömleğini de Yusuf'a giydirdiler.

«Bu gömleği giydirmeden asamaz mısınız?» dedi Yusuf.

«Usul böyle,» dedi savcı.

Ayaklarındaki pırangaları çözdüler.

«Hadi Yusuf,» dedi savcı.

Yusuf yerinde doğruldu. Yanımızdan geçerken, «Hoşça kalın,» dedi bize.

Sustuk.

Yürüdü iki gardiyanın ortasında.

Avluya, aynı yere çıktık.

Hüseyin ağırbaşlıdır, ciddidir. Gündelik durumlarında bile Hüseyin'in gülmesi olağandışıdır, yapısına aykırıdır. Ama Yusuf öyle değildir, her zaman gülümser, güler yüzlüdür o.

Kalkıp giderken, bize «Hoşça kalın,» derken bile sesi o kadar olağan, yüzündeki gülüş bile öylesine bildik, öylesine alıştığımız bir şeydi ki.

Hiç olmazsa olağanüstü durumlarda bacakları titrer insanın, değil mi? Baktım da, üçü de o kadar olağan yürüyüp gittiler ki ölüme. Sinirli bile değillerdi.

Yürüdü sehpaya Yusuf.

Darağacı hazırlanmış, tazelenmişti. Tabure masanın üzerine yerleştirilmiş, tepeye yeni bir urgan bağlanmıştı.

Yusuf masaya, oradan da tabureye çıktı.

Geçirdiler ilmiği boynuna. Bu kez tek kattı ilmik.

Yusuf da gür, yürekli bir sesle son sözlerini söyledi: «Ben ülkemin bağımsızlığı ve halkımın mutluluğu uğrunda şerefimle bir defa ölüyorum.

Sizler, bizi asanlar şerefsizliğinizle her gün öleceksiniz. Biz halkımıza hizmet ediyoruz. Siz Amerika'nın hizmetindesiniz. Yaşasın devrimciler. Kahrolsun faş-»izm.

O da sözünün sonunu, faşizm'in izm'ini tamamlayamadı; yine aynı çatlak sesin «Çek! Çek!» diye bağırmasıyla, eliyle koluyla sehpanın başındaki cellata verdiği işaretlerle ve cellatın tabureyi hızla itivermesiyle sallanıverdi boşlukta, urganın ucunda.

Yarım dönüş yaptı Yusuf havada ve arkasını döndü kalabalığa; öylece kaldı.

Saat 02.25'ti.

Beş dakika bekledikten sonra kelepçesini çözdüler. Kolları iki yana sarktı.

Yaftayı boynundan geçirip göğsüne astılar.

Deniz'de gördüğümüz kasılmalar onda da oldu.

Doktorlar yaklaşıp yokladılar. «Biraz daha bekleyelim,» dediler.

Saat 02.50'ye kadar beklediler. Sonra görevliler, urganı kesip aldılar Yusuf'u, aynı biçimde yere bir bezin üzerine uzattılar, alıp götürdüler.

Bu arada, sonradan emniyet müdürü olduğunu öğrendiğimiz, Yusuf'un odada sorular sorup sıkıştırdığı sivil giyimli adam yanıma sokuldu.

«Yusuf sizi çok iyi tanıyor. Nerede karşılaşmıştınız?» dedim.

«Hayatta karşılaşmadık Yusuf'la,» dedi adam. «Hiç görmedim kendisini.»

«Size sorduğu sorulardan, sizi çok iyi tanıdığı anlaşılıyordu,» dedim.

Karşılık vermedi. Uzaklaştı yanımdan.

Yine döndük başgardiyan odasına. Hüseyin getirilmemişti daha.

Ankara emniyet müdürü olduğunu öğrendiğimiz adam yine odadaydı. Yine yanımıza düşmüştü.

«Yusuf'u çok hırçın biri olarak anlatmışlardı. Hiç de öyle değilmiş,» dedi.

Bunun üzerine odada bulunan, kapı yanındaki masanın önünde oturan bir albay söze karıştı:

«Bu çocukların günahı yok,» dedi. «Bunlar suçluysalar bile yüzde ellidir suçları. Bunlara kıyasla yüzde yüzelli suçlu olan, onlara bu ortamı hazırlayan yönetimin kendisidir.»

Beklenmedik bir tepkiydi bu.

Odada bir sessizlik oldu.

Albay yine konuştu:

«Ben Doğu'da görevliyken, bir kabadayı kasabayı haraca kesmişti. Herkes, onun adını bile ağzına almaktan korkar olmuştu. Düştüm peşine keratanın, yakaladım, aldım getirdim merkeze, yatırdım falakaya, canına okudum. Kuzuya dönmüştü o kabadayı.»

Anlattığı bu kısa öyküye odadakiler güldüler.

Böylece ilk olağan tepkisini hafifletip unutturmuş, düzeltmiş oldu albay.

Hüseyin'i getirdiler. Bildiğimiz Hüseyin'di. Her zamanki Hüseyin.

Oturdu.

Bir sigara içip içmeyeceğini sorduk.

«İçmeyeyim,» dedi. Ayağındaki lastik ayakkabıları gösterdi. «Söyleyin babama, yarın ayağımda bu lastik ayakkabıları görünce, doğru dürüst bir ayakkabısı bile yokmuş demesin, üzülmesin. Mamak'ta, cezaevinde ayakkabılarımızı giymemize bile fırsat vermediler. Ayakkabılarım cezaevinde kaldı. Onlara hediyem olsun.»

Üzerinde kazak vardı.

Hüseyin'in ailesinde Alevi dedesi vardır. Arkadaşları bu yüzden onu 'Dede' diye çağırırlar.

Dede'nin ayaklarındaki pırangalar çözüldü.

Savcı doktorları çağırdı. Aynı soruyu sordu.

Hüseyin'in hiçbir tepkisi olmadı.

Doktorlar, «Yok,» dediler.

Savcı, kararı okudu. «Bu karar sana mı ait?» dedi. «Karara bir diyeceğin var mı?»

Başını kaldırdı Hüseyin, savcıya baktı, gülümsedi, bir şey demedi.

«Bekletmeyelim Hüseyin'i,» dedi savcı.

Ayağa kaldırdılar. Ceplerini boşalttılar. Onun üzerinden de 21.95 lira çıktı.

Sonra kâğıda sarılı üçüncü paketi açtılar ve üçüncü beyaz ölüm gömleğini de Hüseyin'e giydirdiler.

«Hadi Hüseyin,» dedi savcı.

Hüseyin yanımızdan geçerken bize döndü, gülerek, «Hadi eyvallah,» dedi.

Yürüdü.

Biz de ardından yürüdük. Avluya çıktık.

Sehpaya doğru ilerledi. Masanın üzerine çıktı. Durdu.

«Tabureye çık!» diye bağırdı savcı.

Hüseyin, savcıya döndü, tükürür gibi, «Sabırlı ol, çıkacağım,» dedi.

Ve tabureye çıkmadan, masanın üzerinde, yürekli bir sesle bağıra bağıra son sözlerini söyledi: «Ben hiçbir kişisel çıkar gözetmeden ülkemin bağımsızlığı ve halkımın mutluluğu için savaştım. Bu an'a kadar bu bayrağı şerefle taşıdım. Bundan böyle bu bayrağı Türk halkına emanet ediyorum. Yaşasın işçiler, köylüler. Yaşasın devrimciler. Kahrolsun faşizm.»

Tabureye çıktı.

Geçirdiler boynuna ilmiği.

Vurdu tekmeyi Hüseyin tabureye. Olmadı. Bir daha vurdu. Bu kez devirdi tabureyi.

Urganın ucunda bir kez döndü. Tıpkı Yusuf gibi arkasını döndü oradakilere, öylece kaldı.

Saat 03.00'tü.

Aynı şeyler oldu: Eller çözüldü. Nabız yoklandı. Yafta asıldı boynuna.

Saat 03.25'te urganı kestiler, indirdiler, götürdüler Hüseyin'i de.

Hüseyin'in ölüsü götürüldükten sonra, koridorda, emniyet müdürü olduğunu sonradan öğrendiğimiz adam, bir 'bayrak' sözüdür tutturmuş gidiyor.

«Acaba niçin yalnızca Hüseyin bir 'bayrak' tan sözetti?» diyor.

Ortaya, herkese sorup duruyor bunu. Kimseden bir yanıt alamıyor.

Ama ona «İşkenceler nasıl gidiyor?» diyen Yusuf da yok artık, en yakın iki sevgili arkadaşı da.

ÖLÜMLERDEN SONRA

BİR BABA

Yusuf Aslan'ın babası Beşir Beyi çok yakından tanıdım. Asılma olayının öncesinde de sonrasında da pekçok kez birlikte olduk.

Hiç unutmam, dosya onay için Meclis'e gittikten sonra bir akşam yine birlikte olmuş, Cumhurbaşkanına, Başbakana, Meclis Başkanına, Senato Başkanına ve bütün milletvekillerine ve senatörlere ulaştırılmak üzere 'Beşir Aslan' imzasını taşıyan, uyarıcı bir mektup yazmıştık. Aşağıdan almamak, çocukların onurlarını zedelememek için ne kadar uğraşmıştık. Beşir Bey, bu mektubunda, oğlunun ve arkadaşlarının bağışlanmalarını falan istemiyordu. Böylesi siyasal suçlardan dolayı verilecek ölüm cezalarının ne kadar insanlık dışı bir eylem ve nasıl onarılamaz, bir daha düzeltilemez bir yanlış uygulama olduğunu vurguluyor, tarihsel bir yanılgıya düşülmemesi için, onurlu bir tavırla ve alçakgönüllü bir sesle onları uyarmaya çalışıyordu.

O günlerde, Albert Camus ve Arthur Koestler'in, idam cezalarını konu alan oldukça etkileyici iki uzunca yazısı Türkçeye çevrilip 'İdam' adı altında bir kitapta toplanmıştı. Akşam üzeri, yeterli sayıda kitap, zarf, kâğıt ve posta pulu alıp, Beşir Amcayla bizim eve gitmiştik.

Zarflara birer kitap birer de mektup koyup kapattık. Zarfların üzerini bir bir yazıp pulladık. Kuşku uyandırmamak için zarfları paketlemedik, öylece filelere doldurduk, yürüyerek Kızılay'a indik. Ge-

cenin ilerlemiş saatleriydi. Ortalık görevli polis ve askerden geçilmiyordu. Kızılay'daki postanenin önünden ayrı ayrı kaç kez geçtik ve kimseye belli etmemeye çalışarak her geçişimizde zarflardan üçer beşer tanesini mektup deliğinden içeri attık.

Beşir Amca'nın o geceki mutluluğunu unutamam. Çocuklar gibi sevinmişti. Gizli bir iş yapmanın tadını da çıkarmıştı biraz. Bu iş biraz olsun umut vermişti ona. «Biz de gizli bir örgüt sayılırız artık,» demişti gülerek.

Ama gösterilen bütün çabalar gibi, bu mektup işinin de hiçbir yararı olmadı. Herkes bildiğini okudu. Meclis de Senato da ölüm cezalarını onayladı ve çocuklar öldürüldüler.

Asılma olayından dört gün sonra Beşir Amca'yı alıp yine bize getirdim. Çok acılıydı. Bitkindi. Yaşadığı olayın büyük şokunu hâlâ atlatamamıştı. Ama gördükleri, yaşadıkları bence önemliydi. Anılar tazeyken anlattırmalıydım. Kırmadı beni, anlattı. Yine ayrıntılara inen sorularımla yaşadıklarını adamakıllı didikledim, konuşturdum onu.

Sonraları Beşir Amca'yla hem de kaç kez birlikte olduk. Bir babalık anıtıydı Beşir Bey. Belli etmemeye çalışırdı ama çok büyük acılar çekti. Taşıdığı acıların o güler yüzlü güzel adama neler ettiğini gördüm, yaşadım; ama onları anlatmak istemiyorum.

İşte Beşir Beyin bana anlattıkları:

YUSUF ASLAN'IN BABASI
anlatıyor.

5 Mayıs günü haber vermediler.

Ben kızımın evindeydim. Bir yıldır Ankara'daki kızımın, damadımın yanında kalıyordum. Kızım öğretmendir.

6 Mayıs sabahı saat 04.30'da polisler geldi eve. İki kişiydiler. Sivildiler.

Kapıyı ben açtım.

Biri, «Başınız sağolsun,» dedi.

«Zaten bunu bekliyordum,» dedim.

«Gideceğiz,» dediler.

«Peki, hazırlanayım, çıkalım,» dedim.

Giyindim. Damat da giyindi.

Deniz'in babası Cemil Beyle Hüseyin'in babası Hıdır Beyi nerede bulabileceklerini sordular.

Cemil Beyin Konfor Palas'ta kaldığını söyledim. Saat 5'te sokağa çıkma yasağı bitince biz üç baba orada, Konfor Palas'ta buluşacaktık. Akşamdan kararlaştırmıştık. Hıdır Beyin adresini sordular. Akrabasının evini bildiğimi, ama kendisini orada bulup bulamayacağımızı kestiremediğimi söyledim.

Kapıda oldu bu konuşmalar.

İndik aşağıya.

Bir polis Jeep'iyle bir araba daha bekliyordu kapıda. Jeep'in içinde iki resmi polis vardı.

Damat, kendi arabasına bindi.

Ben de onunla gitmek istedim: «Biz kendi arabamıza binelim,» dedim.

Polisler kabul etmediler.

«Siz bizimle geleceksiniz. O bizi izlesin,» dediler.

Ben Jeep'e değil, öbür arabaya, arkaya bindim. Arabada bir önde iki de arkada üç sivil polis vardı.

İçaydınlık karakoluna geldik.

Bir yere telefon açtılar. «Biz Konfor Palas'a gidiyoruz,» dediler.

Resmi giyimli polisler orada, karakolda kaldılar.

Konfor Palas'a doğru yola koyulduk. Yolda telsizle konuştular: «Yusuf'un babası Beşir Beyle Konfor Palas'a gidiyoruz,» dediler.

Cemil Bey otelde 41 numaralı odada kalıyordu. Otelci yukarı çıkıp haber verdi.

Cemil Bey de benim gibi hazırmış ki, büyük oğlu Bora ile birlikte giyinik olarak hemen aşağı indiler.

Gözlerinin yaşlarını silerek geldi Cemil Bey. Anlamıştı.

Ona da aynı şeyi söylediler: «Başınız sağolsun,» dediler.

Cemil Beyle ikimiz yine arabanın arkasına bindik. Yanımızda yine bir sivil polis vardı. Biri de öne bindi. Bora, benim damadın arabasındaydı.

Ara sıra sessizce ağlıyordum.

Yolda polislere hiçbir şey sormadık.

Hıdır Beyin saat 5.10'da Konfor Palas'a geleceğini söylemiştik. Telsizle yine bir yerlere haber verdiler: Yenimahalle mezarlığına gitmekte olduğumuzu, bir polis Jeep'inin de Konfor Palas'ta Hıdır Beyi beklediğini bildirdiler.

Yenimahalleyi geçip Karşıyaka mezarlığına geldik. Saat 5 olmuştu. Gün ışımıştı. İnce bir yağmur çiseliyordu. Mezarlık resmi ve sivil polislerle doluydu. En az otuz-otuzbeş polis vardı. Bir de toplum polisi arabası duruyordu. Asker olarak da iki jandarma eri, iki assubay, bir de jandarma yüzbaşısı gördüm. Yenimahalle Jandarma Komutanıymış.

Arabadan indik. Mezarlık müdürünün odasına alındık. Ankara Emniyet Müdürü, Üçüncü Şube Müdürü de oradaydı. İki tane de, sanıyorum MİT'ten —birini öğrenciliğinden tanırım— şube müdürü vardı. Oturuyorlardı. Biz girince ayağa kalktılar.

«Başınız sağolsun,» dediler.

Cemil Bey: «Ben cenazemi teslim alır İstanbul'a götürürüm,» dedi.

Emniyet Müdürü karşı çıktı önce, sonra da, «Araban hazırsa hemen al götür,» dedi.

Cemil Bey: «Arabanın hazırlanması, cenazenin taşınması bazı formaliteleri gerektirir. Tamamlayınca götürürüm,» dedi.

«Biz bu formaliteleri tamamlamanı bekleyemeyiz,» dedi Emniyet Müdürü. «Götüreceksen şimdi götür, yoksa biz herhangi bir yere gömeriz.»

Böyle söyledi Emniyet Müdürü.

Bu sırada Bora söze karıştı: «Hem cenazeyi teslim ederiz diyorsunuz, hem de taşınmasına izin

vermiyorsunuz; işi bir oldubittiye getiriyorsunuz. Ne demek bu? Madem teslim ediyorsunuz, biz cenazemizi, araba tutar, dilediğimiz zaman alır götürürüz,» dedi.

Bu arada ben de, izin verecek olurlarsa Yusuf'umu alıp köyümüze götürmeyi geçiriyordum kafamdan. Bir yandan da, bunlar bir polis birliğini ardımıza takarlar, köyü de köylüyü de tedirgin ederler, diye düşünüyordum.

Cemil Bey, «İnfazda bulunan avukatlarımız gelsin, onlarla da görüşelim, gerekeni yaparız,» dedi.

«Avukatların görevi mahkemede sona erdi,» dedi Emniyet Müdürü. Artık avukatlarınızın işlere karışmaya hakları yoktur. Yani ne yapacaksınız, şu anda burada ne yapacaksınız?» Sesi çok sinirliydi.

Bu arada Hüseyin'in babası Hıdır Bey de geldi. O da bitkindi.

Cemil Bey, «Çocuklarımızın gömüleceği yeri görelim. Neresidir? Çocuklarımız nerede?» dedi.

Çocuklarımızı görmeye izin verdiler.

Cemil Beyle Bora, kalabalık bir polis topluluğunun eşliğinde, çocukların gömüleceği yeri görmeye gittiler. Az sonra döndüler.

Cemil Bey, «İyi,» dedi.

Böylece onların isteklerine boyun eğmek zorunda kalmış olduk.

Cenazelerin yanına götürdüler. Gusulhanedeydiler. Tabutların içindeydiler. Üç ayrı odacığa konmuştu tabutlar. Gösterilen odacığa gir-

dim. Tabut, bir masanın üzerindeydi. Kapağı açıktı. Üç tabutun üçü de kapaksızdı. Ben yalnızca Yusuf'umu gördüm. Arkaüstü yatıyordu. Ayağında botları vardı. Haki kadife pantolon. Üzerinde de gri bir hırka. Yüzü sararmıştı. Tutamadım kendimi, ağladım, öptüm, okşadım. Boğazında urganın siyah izi vardı. Boğazının altı şişmişti. Dokundum: Taş gibiydi. Gözleri aralıktı.

Öbür babaların ne yaptığını bilmiyorum. Göremedim.

Gusulhaneden çıktık.

Cenazelerimizi yıkatıp dini tören yapacağımızı söyledik.

İmam geldi. Zorla geldi. İsteksizdi. Çıkarıp elli lira tutuşturdum eline. Yıkadı.

Biz üç baba, bir de Bora, abdeslerimizi yeniledik.

Yıkayıp kefenlediler. Kefenleri orada mezarlıkta aldık.

Tabutlara koydular.

Bir masanın üzerine üç tabutu yanyana koyduk.

Ben önceden söylemiştim: İmam yanaşmazsa cenaze namazını ben kıldırırım, demiştim.

«Cenaze namazı kılmayacak mıyız?» dedim.

«Orada kılarız,» dedi imam.

Atlattı bizi.

Cenaze arabası geldi. Tabutları arabaya koyduk. Mezarların yanına götürdük.

Önceden hazırlanmış betondan boş mezarlar vardı. Biz seçtik mezarları. Daha doğrusu Cemil Bey seçti.

Çocukların yanyana gömülmesi konusunda

bir tartışma oldu. Biz yanyana gömülmelerini istiyorduk. Onlar karşı çıkıyorlardı.

«Yani yanyana gömülürlerse üçü birleşip yeni bir eyleme mi girişecekler?» dedik.

Adamların, bu isteğimizi yerine getirmeyeceğini, daha ileri gidersek o mezarları da vermeyeceğini tavırlarından anlamıştım. Cemil Beyi bir kenara çektim.

«Diretirsek burasını da vermeyecekler, gel evet diyelim,» dedim.

O da uygun buldu.

«Evet,» dedik.

İlk, Deniz'i aldık tabutundan. Mezara indirdik.

Bu arada aklıma namaz geldi. Hocaya döndüm: «Hani cenaze namazını burada kıldıracaktın?» dedim.

«Unuttum,» dedi.

«Niye?»

«Bilmiyorum.»

«Bu namaz kılınacak,» dedim.

Deniz'i çıkardık mezarından, yeniden tabutuna koyduk. Tabutu da bir kum yığınının üzerine yerleştirdik. Önce onun namazını kıldık: İmam, biz üç baba, bir de Bora. Beş kişi. Öbürleri seyrettiler.

Sonra Yusuf'un tabutuna geçtik. Bir taş yığınının üzerine koyduk tabutu. Onun namazını da kıldık.

En son da Hüseyin'in namazını.

Namazlar tamamlanınca geldik Deniz'in başına. Alıp indirdik onu mezarına.

Önce Deniz'i, sonra Yusuf'u, sonra da Hüseyin'i indirdik mezarlarına, sırayla.

Deniz'in toprağı atılırken, imama döndüm: «Telkin vermeyecek misin?» dedim.

«Vereceğim.»

«Ne zaman?»

«Sonra.»

«Niye şimdi vermiyorsun?»

«Sıkıyönetim var. Her davranışımızdan çekiniyoruz. Ben sonra bu görevi yerine getiririm,» dedi.

«Vebali boynuna. Seni Allaha bırakıyorum,» dedim.

Bu konuşma ikimiz arasında geçti.

Gömülme işleri tamamlanınca çıktık oradan. Damadın arabasına bindik. Saat 8.30 falandı. Yanımıza binen bir mezarlık görevlisiyle Yenimahalle Belediyesine geldik. İşlemleri yaptırdık. Masrafları ödedik. Yeniden mezarlığa döndük. Belgeleri verdik oradakilere. Mezarların ada, parsel numaralarını aldık. Aynı kalabalık duruyordu orada.

Beşir Amca cebinden bir kâğıt çıkarıyor. Üç mezarın da blok, ada, parsel numaralarını yazmış. Gözlüklerini takıp okuyor bana, özenle, dikkatle yazdırıyor:

«Deniz'in mezarı: L blok, 17 ada, 19 parsel. Yusuf'un mezarı: L blok, 17 ada, 25 parsel. Hüseyin'in mezarı: L blok, 17 ada, 29 parsel.»

Dönüşte beş altı GMC dolusu er, zırhlı, pencereleri telle örtülü iki polis arabası mezarlığa doğru gidiyordu, gördük.

Evdekilere söylememiştim ama, o gece infazı bekliyordum ben. Evde benden başka hanım, oğlum Yücel, ablası, bir de damadım vardı. Bir de torunum Mehtap. Beşinin içinde şimdi.

Saat 04.30'da kapı çalınınca ben açtım. Herkes yatmıştı. Uyuyordu. Kapının sesine onlar da kalktılar. Anne, şaşkın bir durumda benimle birlikte kapıyı açmaya indi. Oturduğumuz kat dördüncü kattaydı. Hanımı üçüncü katta durdurdum. Ben aşağıya inerken, ikinci kattakiler kapıyı açmışlardı bile. Demek onların da ziline basılmış.

«Başınız sağolsun,» demişlerdi. İlk sözleri bu olmuştu gelenlerin. Bu sözü kapıda değil, merdivenlerde oldu. Anne duydu bu söylenenleri. Herkes ağladı.

Yücel uyanmamıştı. Uyandırmadık. Ben çıkıp gittikten sonra uyanmış, o zaman haberi olmuş. Sinirsel rahatsızlık geçirmekte Yücel.

Mezarlıkta foto muhabirleri vardı. Hangi gazeteden olduklarını bilmediğimiz için dışarı çıkmalarını istedik. Çıktılar. Biz arabaya binerken uzaktan birkaç resim çektiler.

Daha önceden Cebeci mezarlığında, arkadaşları Taylan Özgür'ün mezarının yanında alınmış

üç mezarı biz devralacaktık. Olmadı. Vasiyetleri böyleydi. Taylan'ın yanına gömülmeyi istiyorlardı. Olmadı. Kısmet değilmiş.

Mezarlık Müdürü çok efendice davrandı. Çay ısmarladı bize, avutmaya çalıştı bizleri.

Mezarlık görevlileri de çok düşünceliydiler.

Belediye memurlarının üzüntüleri de yüzlerinden belliydi.

BİLGİLER
BELGELER

DENİZ MAHKEMEYE DÜŞMÜŞ AVUKATI BEN OLAYDIM

(Malatya'da yakılan bir türküden)

9 Ekim 1971.

Ankara 1 Numaralı Sıkıyönetim Askeri Mahkemesi, bu genç insanlardan 18'i hakkında idam cezası veriyor.

Kararı veren mahkeme üç kişiden oluşuyor: Başkan: Tuğgeneral Ali Elverdi, üye: Hakim Albay Ahmet Tetik ve üye: Hakim Albay Mehmet Turhan.

Ölüm cezasına çarptırılan çocukların eylemleri bellidir:

Banka soymuşlardır.

Adam kaçırmışlardır.

Polis kulübesine ateş etmişlerdir.

İzinsiz silâh taşımışlardır.

Evet bunlar yasalarımıza göre suçtur ve cezaları vardır.

Oysa haklarında verilen ölüm cezalarının nedeni olan suçlar bu suçlar değildir:

«Türkiye Cumhuriyeti Teşkilâtı Esasiye Kanununun tamamını veya bir kısmını tağyir ve tebdil veya ilgaya ve bu kanunla teşekkül etmiş olan Büyük Millet Meclisini ıskata veya vazifesini yapmaktan men'e cebren teşebbüs» etmekten dolayı ölüm cezalarına çarptırılmışlardır.

Anlaşılır bir dille anlatmak gerekirse:

«Anayasanın bütününü yada bir bölümünü bozmaya, değiştirmeye yada ortadan kaldırmaya ve

Türkiye Büyük Millet Meclisini devirmeye yada çalışamaz, görevlerini yapamaz duruma getirmeye ve bütün bunları gerçekleştirmek için de zor kullanmaya kalkışmak»tan dolayı bu ceza verilmiştir onsekiz genç insana. Verilen cezalar da, Türk Ceza Yasasının 146'ncı maddesine göre ölümdür.

Sanık avukatları, Askeri Yargıtay İkinci Dairesi'ne başvurarak bu kararın bozulmasını isterler.

Askeri Yargıtay, kararı bozar. Ancak üç kişinin idamını yerinde görür. (10.1.1971).

Aynı üç üyeden oluşan aynı mahkeme, ilk kararında direnir ve 18 sanığın idamına yeniden karar verir. (9.2.1972).

Sanık avukatları, bu kez Askeri Yargıtay Daireler Kurulu'na başvurarak bu kararın da bozulmasını isterler.

Kurul bu kararı bozar. Ancak üç kişinin idamı yine onaylanmıştır. (24.4.1972).

Yine de bu karar oybirliğiyle değil, oyçokluğuyla alınmıştır. Çünkü iki üye karşı oy kullanmışlardır. Bunlar, yargıç tuğgeneral Kemal Gökçen ile yargıç albay Nahit Saçlıoğlu'dur.

Ali Elverdi başkanlığındaki üç kişiden oluşan Ankara 1 Numaralı Sıkıyönetim Askeri Mahkemesi, yasalar açısından bu karara uymak zorundadır. Bu karara uyar ve böylece olay kesinlik kazanmış olur: Üç sanık idam edilecektir. Bunlar Deniz Gezmiş, Yusuf Aslan ve Hüseyin İnan'dır. Öbür sanıklar hakkında da beş yıldan onbeş yıla kadar değişen ağır hapis cezaları verilmiştir (3.7.1972).

Olay Türkiye Büyük Millet Meclisine gelir. Meclis, konuyu 'ivedilikle görüşme' kararı alır. Önce Mecliste, sonra Senatoda konu görüşülür. Adalet Partililerin tam kadro olarak katıldıkları oturumda ellerin büyük çoğunluğu, bu üç gencin bir an önce asılarak öldürülmeleri için havaya kalkar. Bir şeyin, bir başka dönemde asılan üç kişinin öcünü almak istiyor gibidirler. Üç-üç bitmelidir bu maç.

CHP adına İsmet İnönü, yasa gücündeki bu meclis kararının bozulması için Anayasa Mahkemesine başvurur.

Anayasa Mahkemesi, Meclisin bu kararını, biçim yönünden Anayasaya ve Meclis İçtüzüğüne aykırı bularak geçersiz kılar.

Olay, *Meclis*'te[1] ve *Senato*'da[2] bir hafta arayla yeniden ve ivedilikle görüşülür. Açık oylama yapılır. Ve üç genç insanın asılarak öldürülmeleri konusunda «Kabul!» diyerek havaya kalkan kollar ne yazık ki çoğunluktadır.

Adalet Partisinin o zamanki genel başkanı Süleyman Demirel'e, yıllar sonra *Nokta*[3] dergisinin muhabiri şu soruyu yöneltecektir:

«Deniz Gezmiş o zaman yaptıklarını şimdi yapmış olsaydı 10-15 yıl hüküm giyerdi. Gezmiş'in idam dosyası şimdi önünüze gelse nasıl oy kullanırdınız?»

---

1. **Mecliste:** 10/11 Mart 1972 günlü 58'inci birleşimde.
2. **Senatoda:** 16/17 Mart 1972 günlü 72'nci birleşimde.
3. **Nokta** Dergisinin 16 Mart 1986 günlü sayısı.

Süleyman Demirel, bu soruyu şöyle yanıtlayacaktır:

«Deniz Gezmiş olayı o günkü şartlar içinde gelmiş geçmiş bir olaydır. Talihsiz bir olaydır. Biz o cezanın infazına oy verdik. O günkü şartlar onu gerektiriyordu.»

Bu üç genç insan için dönüşü olmayan bu karar, sanki çok önceden belirlenmiştir.

Sanıkların avukatlarından Halit Çelenk, bu konuda çok somut ve ilginç bir olayı şöyle aktarır:

BİR FOTOĞRAFÇI

Avukatları Halit Çelenk anlatıyor:

Gençlerin savunmalarını önce biz avukatlar yapıyoruz. Sıra gençlerin kendilerini savunmalarına geliyor. Salon genç subaylarla dolu. Hemen hemen hepsi ayakta. Gençler yüzelli sayfaya yaklaşan savunmalarını cezaevi koşulları içinde ortaklaşa hazırlamışlar. Bölüm bölüm açıklamayı uygun görürler. Savunmanın okunmasına Deniz Gezmiş'ten başlanıyor. Gezmiş, savunmasını yaparken, duruşma salonuna, mahkemeden izin almadan resmi elbiseli bir görevli giriyor, serbestçe ve dikkatleri üzerine çekecek kadar ilginç bir rahatlık içinde Deniz'in çeşitli pozda resimlerini çekiyor ve geldiği yere gidiyor.

Gezmiş savunmasını bitirdikten sonra sıra Yusuf Aslan'a geliyor. Yusuf, savunmayı okumaya devam ediyor. Görevli fotoğrafçı yeniden ortaya çıkıyor, makinesini rahatça ayarladıktan sonra Aslan'ın da fotoğrafını çekiyor ve ortadan kayboluyor.

Seyirci ve dinleyiciler bundan, savunma yapan tüm sanıkların fotoğraflarının çekileceği sonucunu çıkarıyorlar ve bekliyorlar.

Gençlerin saptadıkları sıraya göre savunma sırası Atillâ Keskin'e gelmiştir. Keskin, gür sesiyle savunmayı okumaya devam ediyor. Ama görevli fotoğrafçı ortada görünmüyor. Gözler fotoğrafçıyı boşuna bekliyor. Atillâ Keskin savunmasını bitirdiği halde

fotoğrafçı ortalarda yok. Her nedense Keskin'in fotoğrafı çekilmiyor.

Savunmayı okuma sırası Hüseyin İnan'da. İnan, elindeki kâğıtları önündeki küçük masanın üzerine bırakarak, savunmasını onlara bakmadan, kafasında oluşturduğu gibi, sözlü olarak yapmaya başlıyor. Herkes dikkatle onu dinliyor. Sanki anlattıklarını, söylediklerini kendisi yaşamış gibi öylesine açık ve inanarak konuşuyor. Tam bu heyecan anında görevli fotoğrafçı yeniden salonda beliriyor. Yine özenilecek bir rahatlık içinde Hüseyin'in fotoğrafını çekiyor ve salonu terkediyor; bir daha da görünmüyor.

Neden yirmi üç kişiden üç kişi? Herkesin dikkati bu noktada düğümlenivermiyor.

Bu olay, sanık aileleri ve dinleyiciler arasında tartışma konusu oluyor. Herkes kaygılı yorumlara girişiyor. Neden yalnızca üç kişi? Yoksa üç kişinin idamı, kimi merkezlerce çok önceden mi kararlaştırılmıştır? Mahkemenin, ilk kararında on sekiz kişinin idamına karar vermesi, bu yorum ve kaygıları dağıtır gibi olmuşsa da, sonunda idamların 'üç'te düğümlenmesi, sanık ve yakınlarındaki kaygı ve yorumları tazeliyor, sürdürüyor*...

---

* **Halit Çelenk**: «İdam Gecesi Anıları ve Kararlar». Ülke Yayınları, 1980. Sayfa: 71-72.

SÖZLÜ VASİYETLERİ

13 mart 1972, Pazartesi.

Dört avukat, Mamak 1 numaralı Askeri cezaevine gidiyorlar.

Meclisten ve Senatodan da onaylanıp geçen ve kesinlik kazanan ölüm cezalarının uygulanması artık her an beklenmektedir.

Avukatlar, ölüm cezasına hükümlü Deniz Gezmiş, Yusuf Aslan ve Hüseyin İnan'la bir kez daha görüşmek isteğindedirler.

Görüşme izni verilmez. Cezaevinin yöneticisi Albay Kemâl Saldıraner (soyadı gerçekten Saldıraner' dir), bu yasağı Komutanlığın koyduğunu açıklar. Ancak, avukatların diretmesi karşısında, telefonla Komutanlıktan görüşme izni alınır. Yalnızca bir avukat hükümlülerle görüşebilecektir, izin bir avukat için verilir.

Ve avukat Halit Çelenk, o gün ölüme hükümlü bu üç gençle son kez görüşen kişi olur.

Arası cam bölmeyle ayrılmış daracık görüşme odalarından birinde avukat Halit Çelenk, beş altı görevlinin gözetimi altında önce Deniz Gezmiş'le, sonra Yusuf Aslan'la, sonra da Hüseyin İnan'la ayrı ayrı görüşür. Konuşma süresi on dakikadır.

Deniz Gezmiş, o gün avukatı Halit Çelenk'e, kendisi ve iki arkadaşı adına şu dileklerini açıklar. Bu dilekler, o üç gencin vasiyeti gibidir:

İsteklerimiz şunlar:

1. Taylan Özgür'ün babası, Cebeci mezarlığında, ailesi için üç mezar satın almıştı. Taylan'ın babası-

na bir haber gönderin, bizim babalarımıza da söyleyin, o mezarları bize versinler. Üçümüzü de bu mezarlara yanyana gömsünler.

2. Asılma sırasında avukatlarımız da bulunsun. En azından siz bulunun. İleride, bazı çevreler asılmamızı kötü biçimde kullanabilir, yanlış ve gerçekdışı yorumlar yapabilirler. Avukatlarımız asılışımıza tanıklık etsinler, durumu görsünler, bu tür olası yayınlar hakkında gereken açıklamayı yapsınlar.

3. Başbakan Nihat Erim'in konuşmasını dinledik, gazetelerden de okuduk. Bizim af dilememizi, yaptıklarımızdan pişmanlık duyduğumuzu belirtmemizi istiyor. Af dilemeyi düşünmüyoruz. Ölüme, bir devrimciye yakışır biçimde gideceğiz. Biz bu yola, halkımızın yararını düşünerek baş koyduk. Af dileme sözkonusu olamaz. Böyle bir şey yapmayacağız. Siz de analarımıza babalarımıza dostlarımıza söyleyin, bizler adına kimseden af dilemeye kalkışmasınlar; küçüklüktür bu; bunu yapmasınlar; bizleri küçük düşürmesinler.

4. Emniyette alınan ifademize hiç söylemediğimiz sözler eklemişler. Bunun sonradan farkına vardık. Ne amaçla yapıldığını bilmiyoruz. İfademize eklenen cümlelere göre, biz sözde Sovyetler Birliği'nin Ankara büyükelçisini kaçırmak istediğimizi ve bunu planladığımızı söylemişiz. Böyle bir şey söylemedik. Böyle bir eyleme girişmeyi aklımızın ucundan bile geçirmedik. Biz kardeş bir sosyalist ülkenin büyükelçisini kaçıracak kişiler değiliz. Bunu yalanlamak gerek. Bu yalan sözlerin bizleri bağlamadığını ilk fırsatta açıklamanızı istiyoruz.

Deniz'in ağzından açıklanan bu sözleri, daha sonra görüşme odasına alınan Yusuf Aslan, sonra da Hüseyin İnan da yineliyorlar.

Avukatları Halit Çelenk'e aktarılan bu ortaklaşa sözler, onların vasiyetleri oluyor.

ÖLÜMLERDEN HEMEN SONRA

Görgü tanığı iki avukat, ölümler tamamlandıktan sonra cezaevi müdürünün odasına çağrılırlar.

İnfaz savcısı, tashihi karar isteğinde bulunan avukatların bu isteğini geri çeviren Yargıtay kararını yüzlerine karşı okur.

O sırada odaya giren cellatlardan biri, artık evlerine gideceklerini, paralarının ödenmesini ister. Onlara, biraz daha beklemeleri gerektiği söylenir. Çünkü hazırlanacak 'İnfaz Tutanağı'nın altına onların da imzaları alınacaktır.

Savcı, 'İnfaz Tutanağı'nı yazdırmaya başlar.

Ölenlerin darağacında söyledikleri son sözlerini tutanağa geçirtirken, Yusuf'un kullandığı 'halkımın' sözcüğünü 'milletimin' olarak düzeltmeye kalkınca, odada bulunan Ali Elverdi atılır:

«Bunlar 'millet' demezler, 'halk' derler. 'halkımın' demiştir. Doğrudur,» der.

Yazdırılma işi tamamlanınca Ali Elverdi tutanağın bir kopyasını alır, büküp cebine koyar. İki avukatın önünden geçerken durur:

«Sizler avukat olarak görevlerinizi sonuna kadar yaptınız. Ama bu iş başka iş,» der. «Elinizdeki her imkânı kullandınız. Mukadderat böyle imiş. Allah taksiratlarını affetsin.»

İnfaz savcısı, coşku içinde atılır:

«Görevlerini yaptılar tabii. Ama biz de yaptık.»

Ali Elverdi yürür gider.

Avukatlar, infaz tutanağının bir kopyasının kendilerine de verilmesini isterler.

«Size yarın vereceğim,» der savcı. «Harçlarını hesaplatacağım.»

Ve ertesi gün avukatlara verilen infaz tutanağında Deniz Gezmiş'le Yusuf Aslan'ın son sözleri yoktur, tutanaktan çıkarılmıştır.

ÖLÜMLERDEN ON GÜN SONRA

Avukat, Mükerrem Erdoğan anlatıyor:

İnfazlardan on gün sonraydı. Merkez Cezaevinde siyasi hükümlü olan müvekkilim Süleyman Kızılcabölük'ü görmeye gittim. Görüş izni almak için Cezaevi Müdürü Selahattin Eren'in odasına çıktım. Müdür, uzun boylu, doğu şiveli, kırk beş yaşlarında esmer biriydi. Odaya girdiğimde telefonu çaldı; açtı telefonu. Beni görmemişti.

Telefondaki ses, infazı sormuş olmalı ki, Müdür, «Çok basit oldu. Üç saat içinde işi tamamladık,» dedi.

Karşısındaki, son sözlerini sormuş olmalı ki, Müdür, her üçünün de «Yaşasın Marksizm Leninizm - Komünizm, kahrolsun faşizm,» dediğini anlattı.

Telefondaki sesin 'nasıllardı' diye kesimlediğim sözüne de müdür şu karşılığı verdi: «Çok korkmuşlardı. Her üçü de titreyerek çıktılar sehpaya,» dedi.

Yine bir soruya karşılık olarak da, «Yalnızca Hüseyin sehpayı tekmelemek istediyse de bacakları fazla titrediğinden, yapamadı. Öbürleri bunu da yapamadılar, cellatlar itti tabureyi,» dedi.

Ve normal nezaket konuşmalarından sonra telefonu kapatan müdür, birden beni karşısında görünce, afalladı. Normal olarak uzattığım görüş kâğıdını hemen imzalaması gerekirken, kâğıda uzun süre baktı.

«Bu kişi hükümlüdür. Niçin görüşmek istiyorsunuz,» dedi.

«Hükümlüyle görüşülemez, diye bir yasa hükmü olduğunu bilmiyorum,» dedim.

«Hayır. Başka davası var mı diye sordum,» dedi.

«Var yada yok. Bunu size anlatmak zorunda değilim.»

«Bu çocuk, Sıkıyönetimden geldi de, onun için sordum.»

«Gelebilir.»

«Hayır, bir tutuklama kararı daha var da.»

«Olabilir.»

«Buraya geldiğinde, üzerinden THKO'nun devrim stratejisi bildirisi çıktı.»

«Çıkabilir.»

Sonunda önünde duran 'giriş' pusulasını imzaladı.

Ben tam kapıdan çıkıyorken, «Siz infazda bulunmuştunuz, değil mi?» dedi.

«Bulundum. Biraz önceki telefon konuşmanıza şaştım,» dedim.

«Niçin?»

«İnsan bu kadar çok lâf ederse, söylediklerinin içinde hiç olmazsa tek bir kelime olsun doğru olurdu, diye düşünürdüm.»

«Hangisi yanlış?»

«Hangisi doğru?»

«Yaşasın Marksizm, Leninizm, Komünizm' demediler mi?»

«Bu telefonları yanıtlamak zorundaysanız, son sözlerini de iyi hatırlamıyorsanız, sizde de infaz tutanağının bir sureti var, okuyup öğrenin.»

«Korkmamışlar mıydı?»

«Halkımız arasında bir deyim vardır: 'Yiğidi öldür, hakkını yeme' derler. İnsan hiç olmazsa bu öğüdü hatırlar.»

«Ama Hüseyin çok cesurdu, değil mi?»

«Hepsi cesurdu.»

«Hayır, Hüseyin çok cesurdu. Asılmadan önce

ben uzun süre yanında kaldım. Benimle şakalaştı, güldü.»

«Öbürlerinin de yanında otursaydınız, onlar da şakalaşırdı sizinle.»

«Hayır hayır, Hüseyin çok cesurdu.»

Ayrıldım yanından. Görüşme odasına gittim.*

* Avukat Mükerrem Erdoğan, bu olayı da, bütün anlattıkları gibi, bana evimde anlatmıştı. (20/21 Mayıs 1972).

DENİZ GEZMİŞ'İN SON MEKTUBU

Merkez Cezaevi 6.5.1972

Baba

Mektup elinize geçmiş olduğu zaman aranızdan ayrılmış bulunuyorum. Ben ne kadar üzülmeyin dersem yine de üzüleceğinizi biliyorum. Fakat bu durumu metanetle karşılamanı istiyorum. İnsanlar doğar, büyür, yaşar, ölürler. Önemli olan çok yaşamak değil, yaşadığı süre içinde fazla şeyler yapabilmektir. Bu nedenle ben erken gitmeyi normal karşılıyorum. Ve kaldı ki benden evvel giden arkadaşlarım hiçbir zaman ölüm karşısında tereddüt etmemişlerdir. Benim de tereddüte düşmeyeceğimden şüphen olmasın. Oğlun ölüm karşısında aciz ve çaresiz kalmış değildir. O bu yola bilerek girdi ve sonunun da bu olduğunu biliyordu. Seninle düşüncelerimiz ayrı, ama beni anlayacağını tahmin ediyorum. Sadece senin değil, Türkiye'de yaşayan ve ... halklarının da anlayacağına inanıyorum. Cenazem için avukatlarıma gerekli talimatı verdim. Ayrıca savcıya da bildireceğim. Ankara'da 1969'da ölen arkadaşım Taylan Özgür'ün yanına gömülmek istiyorum. Onun için cenazemi İstanbul'a götürmeye kalkma. Annemi teselli etmek sana düşüyor. Kitaplarımı küçük kardeşime bırakıyorum. Kendisine özellikle tembih et, onun bilim adamı olmasını istiyorum. Bilimle uğraşsın ve unutmasın ki, bilimle uğraşmak da bir yerde insanlığa*

hizmettir. Son anda yaptıklarımdan en ufak bir pişmanlık duymadığımı belirtir, seni, annemi, ağabeyimi ve kardeşimi devrimciliğimin olanca ateşi ile kucaklarım.

Oğlun DENİZ GEZMİŞ
imza

Deniz bu son mektubunu, asılmadan hemen önce, başgardiyanın odasında, yazı makinesiyle odaya gelen birini söyleyerek yazdırmıştır. Mektuptaki yazım yanlışları, Deniz'in mektubu okumadan imzaladığını gösteriyor. Mektuptan iki sözcük çıkarılmıştır.

YUSUF ASLAN'IN SON MEKTUBU

2.5.1972
Salı

Sevgili babacığım.

Bu mektubu aldığın zaman ben ebediyyen bu dünyadan göç etmiş olacağım. Ne kadar sarsılacağını tahmin ediyorum. Bir buçuk seneden beri, benim yüzümden nasıl üzüntü içinde olduğunuz malûm. Bu son olayı da metanetle karşılamanızı sadece dileyebiliyorum.

Babacığım, bu olayda da Annemin ve Yücel'in, senin tesellilerine ve desteklerine ihtiyaçları çok. Bunun için ne kadar metin olursan hem senin sağlığın için hem de onlar için o kadar iyi olur. Elbette ki, yıllarca emek verip yetiştirdiğin bir oğulun bir günde öldürülmesi, kolay göğüslenecek bir olay değildir. Fakat siz benim ne için, kimlere karşı mücadele verdiğimi biliyorsunuz. Ben bu açıdan rahat ve vicdan huzuru içinde gidiyorum. Sizlerin de bu bakımdan rahat ve huzur içinde olduğunuzu ve olacağınızı biliyorum.

Babacığım, Annemin ve Yücel'in, senin desteklerine muhtaç olduklarını yukarıda söylemiştim. Onları rahat ettirmek için bütün gücünü kullanacağından zaten eminim. Babacığım, burada şunu ilave edeyim ki, Yücel'in hastalığından kendimi sorumlu hissediyorum. Yücel için her şeyinizi ortaya koyacağınız konusunda da kuşkum yok. Ablamlar için söyle-

yeceğim: fazla üzülmesinler, olayın sarsıntıları geçtikten sonra normal hayatlarını devam ettirsinler. Mehtap'a ne diyeyim... Benim için her zaman bol bol öpün.

Babacığım, cezaevinde kalan arkadaşları ara sıra yoklarsan, hallerini hatırlarını sorarsan çok memnun olurum. Her birisi oğlun sayılır. Dışarıda bizler için uğraşan dostlarımı ve dostlarını hiçbir zaman unutmayacağını biliyorum.

Mektubum burda biterken sizi, Annemi, Yücel'i, Ablamı, Aziz Abiyi, Mehtap'ı hasretle kucaklarım Babacığım... Sağlıcakla kalın.

Not: *Akrabalara da bir mektup yazdım. Fakat belki vermeyebilirler.*

Hoşçakalın

T. YUSUF ASLAN
İmza

Mektup elyazısıyla yazılmıştır. Akrabalarına yazdığı ikinci mektup, babasına verilmemiştir. Yusuf'un, her iki mektubu da Mamak Cezaevinde son gece yazdığı anlaşılıyor.

HÜSEYİN İNAN'IN SON MEKTUBU

Babama, anneme, kardeşlerime ve yakın akrabalarıma,

Söyleyecek fazla söz bulamıyorum.

Bir insanın sonunda karşılaşacağı tabii sonuç, bildiğiniz sebeplerden dolayı erken karşıma çıktı.

Üzüntü ve acınızı tahmin ediyorum.

İleride durumumu çok daha iyi anlayacağınız inancındayım.

Metin olunuz.

Üzüntü ve acılarınızı unutmaya çalışınız.

Bütün varlığımla hepinize kucak dolusu selamlar sevgiler!..

Yazılacak çok şey var, fakat hem mümkün değil, hem de sırası değil...

Candan selamlar.

HÜSEYİN İNAN
İmza

Mektup elyazısıyla yazılmış, bir zarfa konulmuş ve postalanacakmış gibi üstüne bir liralık da pul yapıştırılmış. Hüseyin'in bu mektubu asılmadan az önce yazdığı anlaşılıyor.

SON SÖZ YERİNE

Nokta Dergisi'nin 9 Kasım 1986 günlü sayısında yayımlanan benimle yapılan kısa konuşmadan:

Deniz'le anlaştığımız gibi, notlarımdan yola çıkarak ileride bir roman yazmak amacıyla yapmıştım o konuşmaları. Sorduğum sorularla onları sürekli küçük ayrıntılara yöneltmeye çalışmıştım. Roman bu ayrıntılardan doğup gelişecekti.

Ne yazık ki yürümedi. Talihsiz bir olay her şeyi altüst etti.

Duruşmam vardı. Mamak Cezaevinden alınıp Sıkıyönetim mahkemesine götürüldüm. O gün, babamın, benden habersiz tuttuğu asker kökenli bir avukat, elinde bir vekâletnameyle duruşma salonuna girdi ve «Erdal Öz'ün vekiliyim,» deyip yerine oturdu. Şaşırmıştım. Duruşmanın sonunda da kalkıp tahliyemi istedi. O güne kadar bütün tahliye isteklerimizi geri çeviren mahkeme, kısa bir süre öncesine kadar mahkeme yargıçlığı yapmış bu yeni avukatın isteğine uyarak bir anda tahliyeme karar vermez mi? Deliye dönmüştüm. Çünkü her şey altüst olmuştu. Çünkü daha işin çok başındaydık. Deniz'e de, herkese de anlattıracağım daha pek çok şey vardı. Ne yazık ki iş yarım kaldı. Hele belgesel bir roman için, elimdeki notların yetersizliğini görünce, böyle bir çalışmaya girmekten vazgeçtim. Birkaç kere tasarlayıp başlamak istedimse de olmadı.

Nice yıl sonra, demek onbeş yıl olmuş, bir başka biçimlemeyle bu kitabı oluşturdum. Birkaç bölüm, bağımsız bir öykü gibi de okunabilir. Hele 'Mendilimde Kan Sesleri' adlı, Nurhak'la, Sinan Cemgil'le ilgili bölüm, tam bir öyküdür. Anlattırdıklarımdan yola çıkılarak ve olayların hiç saptırılmadan yazıldığı bir öykü.

Demek ki onbeş yılda bu notlara bir biçim verebilmişim. Bu kadar bekletmemin başka hiçbir nedeni yok.

Dedim ya, biçimini bulamamış, dağınık notlardı. Biçimini buldum ve 'Gülünün Solduğu Akşam' ortaya çıktı.

12 Mart'ı gerçekleştiren karşıt güçler, biliyorsunuz ancak onbeş yıl sonra konuşmaya, yazmaya, olanı biteni anlatmaya başladılar. Karşılıklı birbirlerini suçladılar, kendilerini savunmaya çalıştılar. Nedense, anlattıkları her şey yalnızca kendi asker çevrelerince geçiyordu. Bu çocukları hiç tanımamış gibiydiler. Oysa Deniz'ler, içeride, uzun süre, 12 Mart'la yenik düşen 'radikal' askeri kesimin toparlanacağı umuduyla beklediler. Ve o kesimin sözcüleri, nedense, bu çocuklara verdikleri desteğe değinmediler bile. Bu kitabı yayımlamaya kalkışımın nedenlerinden biri de, bu davranışa bir tepki olabilir mi dersiniz?

Örtüyü bir ucundan kaldırmak gibi.

Ayrıca bu konuşmalar çok eksik, yarım kalmış da olsa, başlangıçta Deniz'e ve arkadaşlarına verilmiş bir sözüm vardı. Onların tanığıydım. Yazacaktım.

Onbeş yıl sonra da olsa sözümü tutmuş oluyorum.

Erdal Öz

İÇİNDEKİLER

BU KİTABI YAZARKEN 7
BİF AKŞAMÜSTÜ OTURUP 11
ŞARKIŞLA'YA DÜŞÜRMESİN 21
Deniz Gezmiş Anlatıyor 25
UZUN İNCE BİR YOLDAYIM 75
Yusuf Aslan Anlatıyor 79
NURHAK SANA GÜNEŞ DOĞMAZ 89
Mendilimde Kan Sesleri 95
KANAYAN BİRİ 141
Mehmet Asal Anlatıyor 145
BİR DEMET KIR ÇİÇEĞİ 161
Mustafa Yalçıner'in Gerilla Günlüğü 169
NERDEN NİÇİN Mİ GELDİM 187
Mete Ertekin Anlatıyor 193
KALANLARA SELÂM OLSUN 197
İrfan Uçar Anlatıyor 204
ASILANLARIN BALADI 227
Bir Gün Öncesi 231
Avukat Mükerrem Erdoğan Anlatıyor 233
Önce Biri, Sonra Biri, Sonra Biri Daha 237
ÖLÜMLERDEN SONRA 263
Bir Baba 265
Yusuf Aslan'ın Babası Anlatıyor 267
BİLGİLER BELGELER 277
Deniz Mahkemeye Düşmüş 279
Bir Fotoğrafçı 283
Sözlü Vasiyetleri 285
Ölümlerden Hemen sonra 287
Ölümlerden On Gün Sonra 289
Deniz Gezmiş'in Son Mektubu 292
Yusuf Aslan'ın Son Mektubu 294
Hüseyin İnan'ın Son Mektubu 296
SON SÖZ YERİNE 297

Erdal Öz

GÜLÜNÜN SOLDUĞU AKŞAM

Deniz Gezmiş, Yusuf Aslan, Hüseyin İnan, Sinan Cemgil, ve daha niceleri. İçeride bu çocukların çoğuyla konuşmuştum. Deniz'le anlaştığımız gibi, tuttuğum notlardan yola çıkarak bir roman yazacaktım. Sorduğum sorularla onları sürekli küçük ayrıntılara yöneltmeye çalışmıştım. Roman, bu ayrıntılardan doğup gelişecekti. Ne yazık ki iş yarım kaldı. Hele belgesel bir roman için elimdeki notların yetersizliğini görünce böyle bir çalışmaya girmekten vazgeçmek zorunda kaldım. Nice yıl sonra, demek onbeş yıl olmuş, bir başka biçimlemeyle, sonunda oluşturabildim bu kitabı. *Gülünün Solduğu Akşam*, serüven dolu sürükleyici bir roman gibi de okunabilir. Ama acı ve hüzün yüklü bir kitap olduğu da bilinmelidir. Anı, belge, anlatı karışımı bu kitabı dilerseniz bir roman gibi okuyun, yeter ki sizde bırakacağı hüzün kalıcı olsun.

Erdal Öz

İLK BASIM

1750 lira

Kapak fotoğrafı: **Metin Cenkmen**